

652
1962

340135330
802301010330

6
1962

အသံသရာ

၁၃၁၆၁

შ ი ნ ა ა რ ს ი

ნ. მაღაზონია — ლექსები	3
პ. ლორია — შეხვედრა ცოდვებთან (მოთხრობა)	5
ფრ. ხალვაში — მზე წვიმაში (პოემა)	19
ბ. სანადირბძე — ადამიანებს ყოველთვის უნდა გვესმოდეს ერთმანეთის	21
მ. ვარშანიძე — ლექსები	27
ნ. ჩხაიძე — ძმები (მოთხრობა)	29
რ. ართილაშვა — ლექსები	39
ნ. მოდებაძე — მათ ერთმანეთი უყვართ (მოთხრობა)	41
ა. ჩხაიძე — ლექსები	48
შ. ზოიძე — ჭოროხისპირელი ბიჭი ვარ (ლექსი)	50
ჟ. ქათამაძე — ლექსები	51
ს. ანტონოვი — შეხვედრა კრემლში (მოთხრობა, თარგმნა ტ. ხინთიბიძემ)	52
ს. ესენინი — ლექსები (თარგმნა გ. სა- ლუქვაძემ)	57

დღეები და აღმნიშვნები

ბ. მაზმანიშვილი — სოფლის მზრუნველი	60
------------------------------------	----

ლიტერატურული კალენდარი

შ. ქურიძე — ილია ჭავჭავაძე და თანამედროვეობა	64
ნ. ნოღაიშვილი — აჭარის დიდი მოამბე	71
ი. აბაშიძე — წარსულის ერთი ფურცელი	74

კრიტიკა და კუბლიცისტიკა

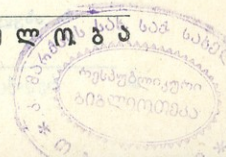
ბ. ბაბესკირი — ნამდვილი და ყალბი ნოვატოროვის შესახებ	76
ი. მაისურაძე — სოლომონ ბაგრატიონი ასლანიშვილი	80

5088

6

1962

ნოემბერი
დეკემბერი

ფოლკლორი

ალ. მსხალაძე — აჭარის ფოლკლორის
კვლევის ისტორიიდან

86

წიგნის თარო

ნ. ღუმბაძე — საყურადღებო მეცნიერული
გამოკვლევა

89

საბირა და იუმორი

შ. შუბლაძე — პირიმზე (იგავ-არაკი)

92

ურნალ „ლიტერატურული აჭარის“ 1962

წლის ნომრების შინაარსი

93

რედაქტორი შოთა ქურიძე

სარედაქციო კოლეგია:

ბ. ახვლედიანი, ნ. გვარამიშვილი, მ. ვარშანიძე (პ/მგ. მდივანი), პ. ლორია,
ალ. ჩავლეიშვილი, ფრ. ხალვაში.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი, გორკის ქ. № 1. ტელეფონები — 14-06, 13-35.

ნესტორ მაღაზონია

ყვითელი ფოთლები

წვიმის თვეა,
ქარის თვეა,
ნარინჯული ქარვის თვეა
ნოემბერი.
ბალში ჩახმა ქრიზანტემა,
ჯანგალეულ მზეში თბება
მხოლოდ ღერი.
კვირტზე არ ჩანს შვების ცრემლად
დილის ცვარი ბროლიანი...
ო, ყვითელი ფოთოლცენა
და ფოთლების ბორიალი!
ჩემს ფოთლებსაც არხვეს ქარი,
სულში შეაქვს ღრიანცელი
და ცხრებიან ბობოქარი
ყმაწვილ წელთა სიანცენი.
მაგრამ ფოთლებს,
ყვითელ ფოთლებს
ახსოვს როგორ მწვანედ მორთეს
მთა და ბარი...
და ვალმოხდილს,
ბევრის მომთმენს
ვერც სიყვითლე შეაშფოთებს,
ვერც ზამთარი!

შ ა რ ი

ზღვას
ჩაფიქრებულს მოუსწრო ქარმა,
იყო ცასავეთ ლურჯი და წყნარი.
შედეგა.

ისფერ, მოვერცხლილ ქამრად
სივრცეს შეარტყა ტალღების პწკარი.
ზვირთს ზვირთი მოჰყვად,

ჩქაფანს — ჩქაფანი,
მერე გრიალი, ზათქი და ქაფი,
ტალღების გროვა — ლომის ფაფარი —
გაშმაგებული მოაწყდა ნაპირს.
თურმე ქარია ლელვის გამჩენი,
თორემ ზვირთს სძინავს უძირო ფსკერში...
ასე, ქარს მოაქვს სიტყვის ჩანჩქერი —
გულში შობილი ლელვა და ლექსი.

დ ე დ ა

ცას ფიქრები გულს უვსებენ,
მთებში ნისლი დაყარა,
ვარსკვლავები ფუსფუსებენ
მთვარის ამოსაყვანად.
მაგრამ
ჯერ არ სცალიანო
ბოდიში თქვეს ღრუბლებმა,
მთვარეს უნდა ძალიანო
მზესთან გასაუბრება.
ფარდის უკან ისაუბრეს,
მერე ქვეყნის ნათებით
დაუბრუნდა მთვარე ღრუბლებს.
უთხრა გულის ნადები!
— ვიცი, ზორცი მიწისა მაქვს
და სხივები მზისანი,
ვფიცავ მზის და მიწის ამაგს.
დედად ზეცა ვიცანი.
დედა —
ვინც შვა, ის კი არა,
ვინც გაზარდა, ის არი!

პაკიან ლოკია

შეხვედრა ცოდვებთან

იცხოვრე ისე, რომ სიბერისკე ჟამს
უკან მოხედვის არ გეშინოდეს

მოსაცდელში რამდენიმე მოქალაქე
ზის. ყველამ იცის, ვინ ვის შემდეგ უნდა
შევიდეს და რიგს ელოდება.

კაბინეტის კარი მიკეტილია. ახლახან
შევიდა მთხოვნელი და, ალბათ, შეაგვი-
ანდება. რიგის მოლოდინში ერთი ახალ-
გაზრდა ვაჟი ნელა დააბიჯებს და კედ-
ლებზე პორტრეტებს ათვალიერებს. და-
ნარჩენები სავარძლებში სხედან და სა-
უბრობენ.

საუბრის თემა ისტორიულია, მაგრამ
არც ისე შორეული წარსულისა. იგი
უკანასკნელი საუკუნის ამბებს ეხება და
შოქმედი პირნიც ახლობლები და ნაც-
ნობები არიან.

ერთი ღრმად მოხუცებული კაცი, სა-
ბიჯარზე რომ ნიდაყვი ჩამოუდვია, იწო-
ნებს. საზოგადოება და ხელისუფლება
ღვაწლმოსილ ადამიანებს რომ პატივს
სცემენ და ამავეს უფასებენ, მომავალ
თაობებს აღგვიზრდის და კეთილ გზას
უჩვენებსო.

— მართალი ბრძანდებით, — დაუდა-
სტურა მოხუცს შუახნის კაცმა. — მაგ-
რამ ზოგიერთების მიმართ ვაჭარბებთ
და, მოგეხსენებათ, გადაჭარბებულ ქე-
ზას ზიანი მოაქვს.

— ჰოდა, სწორედ ამაში უნდა დავეხ-

მართო ახალგაზრდა მკვლევარებს. —
ალაპარაკდა ნესამე. — სანამ ცოცხლები
ვართ და ზოგი რამ მესხიერებაში შემო-
გვრჩენია, არ უნდა ჩავიყოლიოთ საფ-
ლავში. ვთქვათ, დავწეროთ, დავუ-
ტოვოთ მომავალ თაობებს.

— მაგრამ გვიჯერებენ კი? — შეწუხ-
და მოხუცი. — ზოგიერთ ისეთ ვინმეს
დაადგეს დაფნის გვირგვინი, რომ უბრა-
ლოდ მოხსენიებაც კი არამია მასზე.

— ზოგი კი საცხებით მივიწყებულია!

— არა უშავს, თანდათანობით ყველა-
ფერი მოგვარდება, — თქვა სათვალთან-
მა კაცმა, აქამდე რომ გაზეთს კითხუ-
ლობდა. — ისტორია ერთი კალმის მოს-
მით არ იწერება, დახვეწა, დალაგება,
დახარისხება სჭირდება.

ამ დროს კარებში ერთი მაღალი ტა-
ნის დარბაისელი მოხუცი შემოვიდა და
ყველას ყურადღება მიიქცია. მას კარ-
გად ეცვა, თავიც მაღლა ეჭირა და დიდ-
რონ თვალებს არწივით ავლებდა ყვე-
ლას. გრძელი თეთრი თმა ბეჭებამდე და-
შვებოდა. ხელოვნების დამსახურებულ
მოღვაწეებს შეხვდებით ხშირად ასე და-
მშვენებულსა და გასხვივსებულს.

ახალმოსულს არავისთვის არ შეუხე-
დავს, არც იქაურობა შეუთვალისწინებია,

როგორც ეს ასეთ ადგილას პირველი შესვლისას სჩვევია ადამიანს, პირდაპირ კაბინეტისაკენ წავიდა და დაუკითხავად შეაღო კარები.

— ბოდიში, ბოდიში! — მიამახა ახალგაზრდამ, — ჩემი რიგია. — და კარებისაკენ გაიწია.

სხვებიც შეწრიალდნენ, მაგრამ ახალმოსული მოხუცის ერთი თავის შემობრუნება და გადმოხედვა საკმაო გახდა, რომ ყველა დამშვიდებულიყო და ამ ზვიადი ადამიანის ურიგოდ შესვლას შერიგებოდა.

ახალგაზრდამაც სწრაფად დაადგა ენას კბილი და ერთ ადგილას გაიყინა.

— ალბათ, საამისო უფლებაც აქვს. — ჩაილაპარაკა სათვალთან, როცა მოხუცი კაბინეტში შევიდა.

— მაგრამ ზრდილობაც ხომ უნდა ახლდეს უფლებას?

— თუ ასაკს პატივი უნდა დაედოს, მასზე უხუცესს ჰქონდა უფლება, მოეთხოვა რიგის დათმობა.

ყველან საბიჯარზე ნიდაყჩამოდებული მოხუცისაკენ მიიხედა.

— მართალია.

— ცუდად იყენებს ზოგიერთი დაშაზურებას.

— გარეგნულ შნოსა და შეხედულებას შინაგანი სიღარბისლე უნდა ამკობდეს. — დაუმატა სათვალთან და კაბინეტიდან უკმაყოფილოდ გამოსულ მოქალაქეს შეავლო თვალი. — ესეც კი უდროოდ გამოუშვია.

კაბინეტიდან გამოსულმა რაღაც უკმაყოფილოდ ჩაიდუდუნა და მოსაცდელიდან გავიდა.

— მაშინ ხომ სრულყოფილი ნშეენიერება იქნებოდა. — სათვალთან ნათქვამს გამოეხმაურა ახალგაზრდა. — გარეგნობასთან ერთად შინაგანი სიღარბისლეც...

— რა იცით, ყმაწვილებო, ვინ არის და რა ამაგი დასდო ჩვენს ხალხს! — სცადა გამოქომაგება ღრმა მოხუცმა.

— ღმერთმა შეუნდოს, თუ ეს შეცდომა პირველია. — ჩაილაპარაკა ვიღაცამ.

უცნობი მოხუცის საქციელზე დიდხანს აღარ ულაპარაკიათ, კვლავ მოხუცნი რიულ ამბებს დაუბრუნდნენ.

* * *

მოხუცი რომ შევიდა, უფროსი სავარძლიდან წამოდგა, ორი ნაბიჯით წინ გამოვიდა და ისე მიეგება.

მოხუცმა მოწყალებასავით გაუწოდა ხელი, რომელიც უფროსმა მოკრძალებით ჩამოართვა და თავი დაუყრა.

— გთხოვთ! — და სავარძელი თავისუფელით გამოუდგა.

— გმადლობთ. — სტუმარი ჩამოჯდა და მხოლოდ ახლა შეათვალთვრა მასპინძელი. არც ის იყო ბევრად უმცროსი. მართალია, თმა და წვერ-ულვაში ჯერ კიდევ მთლად არ შევერცხლოდა, მაგრამ არც ბევრი აკლდა.

— საქმეზე გეახელით. — დაიწყო მოხუცმა ამაყად. — მე თქვენ ვერ მიცნობთ. არც მიკვირს, რომ ვერ მიცნობთ — ახალი კაცი ხართ. დიახ, მე წინადა გაგაცნოთ ის, რაც აქამდე შეუსწავლელია.

— გისმენთ. — ჩამოჯდა უფროსი და მოსასმენად მოემზადა.

— დიახ, თქვენი დაწესებულება ჩვენს ქალაქში ერთადერთია, რომელიც ჩვენი ხალხის ისტორიულ წარსულს სწავლობს. — დაიწყო მოხუცმა. — მისი ვალია მიუდგონლად შეათვასოს ყოველი მოვლენა, არავის არაფერი დაუპარგოს, არც არა მისცეს ზედმეტი. ხომ მართალს ვამბობ?

— ნამდვილად.

— დიახ, ასეა და თქვენ მოვალე ხართ პირუთენელი იყოთ ყველას მიმართ. მართო ერთსა და ორს არ შეუქმნია ისტორია, არც რევოლუცია მოუხდენია მართო ერთსა და ორ კაცს. ვერ ვიტყვი, რომ თქვენს დაწესებულებას არ გამოუვლენია ბევრი ღირსეული მოღვაწე და ხალხის საქმისათვის თავდადებული ადამიანი, მაგრამ...

— ბევრი მაინც გამოგვრჩა, არა? — დაასწრო მასპინძელმა.

— დიახ, დიახ, მართალს ბრძანებთ. ბევრი გამოგვრჩა.

— ამიტომაც მიემართეთ ანხანაგებს თხოვნით, დაგვეხმარონ თავიანთი მოგონებებით, მოგვაწოდონ ცნობები ამა იმ პიროვნებაზე, ამა თუ იმ ფაქტზე. უთუოდ თქვენც დიდ დახმარებას აღმოგვიჩენთ ამ საქმეში, ნიგვითითებთ ჩვენს ნაკლსა და შეცდომებზე.

— დიახ, დიახ. — უფრო ასწია თავი სტუმარმა. — სწორედ ამიტომ გეახელით. ჩემი სურვილია...

— დაათვალიერეთ ჩვენი გამოფენა? — შეაწყვეტინა დაწესებულების უფროსმა.

— რამდენჯერმე.

— რა შენიშვნები გაქვთ?

— ბევრი ვინმე გამოგრიჩენიათ, განსაკუთრებით რევოლუციური მოძრაობის მონაწილეებიდან.

— შესაძლებელია. — დეთანხმა დაწესებულების ხელმძღვანელი. — დიდად დავალებული ვიქნებით თქვენგან, თუ არ დაიხარებთ და დაგვეხმარებით... ვის შესახებ შეგიძლიათ მოგვაწოდოთ ცნობები?

მოხუცი ჩაფიქრდა.

— მართალია, საკუთარ თავზე ლაპარაკი უხერხულია, მაგრამ...

— რატომ? შეგიძლიათ საკუთარ მოღვაწეობაზეც ილაპარაკოთ. — წაახალისა ხელმძღვანელმა სტუმარი. — ჩვენთვის საინტერესო იქნება თქვენი ცხოვრება. გთხოვთ!

მოხუცმა მხრები შეარხია, ერთი თვალის მოქნევით ჭერი და კედლები მოხანა და დაიწყო:

— სოფელ ბელალაურთან გახლავართ. ცხრაას ხუთში ქუთაისის გიმნაზიაში ვსწავლობდი...

— ცხრაას ხუთში?

— დიახ. მერვე კლასში ვიყავი იმ დროს. მოსწავლეთა გაფიცვას ვხელმძღვანელობდი... დამაპატიწრეს. მოგეხსენებათ, რა საშინელი იყო მაშინდელი პატიმრის მდგომარეობა. ჯოჯოხეთური ტანჯვა, წვალება, დამცირება, შეურაცხყოფა... შემდეგ კიდევ რამდენი რამ... ამიტომაც გეახელით. არ მინდა მოუხსენიებელი დარჩეს ის ღვაწლი, რაც მე

საზოგადოებისა და ქვეყნისათვის გამოწვევია. რას იტყვით? სადაც სხვები ჩემსაზე ბევრად მცირე დამსახურებისა ინსენიებიან და იქნებიან, მე რატომ უნდა ვიყო მივიწყებული? შთამომავლობამ რატომ არ უნდა იცოდეს, ვინ ვიყავი და რას შეეწირე ჩემი ყრმობა და სიჭაბუკე?

— მართალი ბრძანდებით. — დაუდასტურა მასპინძელმა. — ხალხის წინაშე დამსახურება ვის დაქარგვია, თქვენ რომ არ დაგვიხსენებ?

— წინასწარ მადლობა მომიხსენებია. — თავი დახარა მოხუცმა და ვერცხლისფერი თმა, რომელიც ამ დროს წინ გადმოეშალა, ხელით უკან გადაიწია.

— მადლობა რა საჭიროა, — თვალი შეავლო დაწესებულების ხელმძღვანელმა მოხუცის ჭაღარას და გაიფიქრა: „ვინ იცის რა გაჭირვებას და განცდას შეუღებავს ეს თმა ასე ვერცხლისფრად“. შემდეგ გასაგონად თქვა: — თუ დამიჯერებთ, მოსწავლეთა იმ გაფიცვაში, მეც ვმონაწილეობდი.

— თქვენც? — რატომღაც შეცბა მოხუცი.

— მეოთხე კლასში გახლდით, მაგრამ უფროსკლასელებს გვერდით ვედექი და... თუ გახსენდებათ, სულ იმ გაიძვერა ქვემოთაშვილის ბრალი კი იყო. მას რომ არ გავეცით და არ დავესმინეთ, ისე მოულოდნელად ვერ შეგვიპყრობდნენ. — გაიტაცა წარსულის მოგონებამ მასპინძელი. — სამი წელი დავყავი გადასახლებაში. განა მარტო მე? ზოგი სიცოცხლესაც გამოესალმა უცხო მხარეში. ეჰ, დიდი ტანჯვა-ვაება გამოუვლია ჩვენი თაობის ადამიანებს... მაშ, თქვენც იმ დროიდან ნოღვაწეობთ? — მაგიდის უკრა გამოსწია, ქაღალდი და ფანქარი ამოიღო და... — თქვენი გვარი?

პასუხი რომ ვერ მიიღო, სტუმრისაკენ მიიხედა.

იქ არავინ იყო.

მოხუცის მაგიერ ახალგაზრდა იდგა კარებში.

— შეიძლება?

დაწესებულების უფროსმა უპასუხოდა დატოვა მთხოვნელის კითხვა. იგი გაოგ-

ნებული იდგა ერთ ადგილას და მოჩვენებასავით გამქრალ მოხუცზე ფიქრობდა.

* * *

კულტურის მინისტრი შუახნის კაცია. კეთილი სახე და თაფლისფერი თვალები აქვს. იგი ახლახან მორჩა მთხოვნელების მიღებას და წასასვლელად მოეშადა, კაბინეტის კარები რომ გაიღო და ჩვენი ნაცნობი მოხუცი გამოჩნდა. იგი ახლა ოდნავ მოხრილი და მოტეხილი ჩანდა, მაგრამ მის ოლიმპიური ჭადარიტ მოსილ თავს კვლავ შეენარჩუნებინა ის ქედმალღური სიდიადე და მედიდურობა, რაც ნისდამი მორჩილებასა და მოკრძალებას ავალებდა ყველას.

— გთხოვთ პატიებას. — თავი დაუქრა მან მინისტრს.

— მობრძანდით! — გამოწვილ ხელს ხელი შეაგება მინისტრმა.

— რამდენიმე წუთი მინდა მაჩუქოთ. — სავარძლისაკენ წაიწია სტუმარი, მაგრამ რატომღაც ნებართვის ნიუღებლად დაჯდომა არ ისურვა.

— დაბრძანდით! — არ დააყოვნა მინისტრმა და საათს დახედა.

მოხუცმა თვალი შეაღწრო ამას და შემოეშინა.

— ჩქარობთ?... არა უშავს, ბევრ დროს არ წაგართმევთ! სულ რამდენიმე წუთი მეყოფა.

— რას ბრძანებთ, რამდენიც გენებოთ! — მოხუცის შეხედულებამ და საქციელმა მოხიბლა მინისტრი. — უმიზეზოდ არ მობრძანდებოდით. გისმენთ.

— თქვენთან ერთი სათხოვარი მაქვს. — წამოიწყო სტუმარმა, — მაგრამ სანამ მოგახსენებდეთ, მინდა გავცნოთ, უკეთ, გავაცნოთ ჩემი წარსული და დამსახურება.

— საინტერესოა. — მოსასმენად მოეშადა მინისტრი.

— მოვხუციდი საზოგადოების სამსახურში. — თავზე გადაისვა ხელი მთხოვნელმა. ჭაღარა თმას მიანდო ნათქვამის დადასტურება, როგორც ყველაზე საინტერესო დოკუმენტს.

— მჯერა. — გაიღიმა მინისტრმა.

— მთელი ცხოვრება შევწირე და შევალე საქვეყნო საქმეს და დღეს რაღაც საც ყველას თავისი ნაშრომ-ნამოღვაწით თავი მოაქვს და ანაყოზს, მე... — და უნებურად შეწყვიტა სიტყვა...

— რაიმე დახმარებას საჭიროებთ?

— მაღლობას გწირავთ, უთქმელად რომ მიმიხედით. — შუბლი გაეხსნა მთხოვნელს. — დახმარება რომ არ მჭიროდეს, ვერც თქვენს შეწუხებას გავბედავდი.

— უბინაობას ხომ არ უჩივით?

— არა. ამისათვის დროულად ვიზრუნე.

— პენსია თუ გეცოტავენათ? — ახლა ნამდვილად გამოიცნო ეგონა მინისტრს.

— საყვედურის თქმა არ შემიძლია. მყოფნის სახარჯოდ და საცხოვრებლად. მაგრამ...

— მომატებას მაინც მოითხოვთ? — გაეღიმა მინისტრს.

— არა. — ნტყივედ თქვა მოხუცმა. — ამგვარი დახმარების სათხოვნელად აქ არ მოვსულვარ. ადამიანს, ჰამა-სმის გარდა, სხვა მოთხოვნილებაც ხომ გააჩნია?

— რასაკვირველია. — დაეთანხმა მინისტრი. — მაინც რით შეგვიძლია გემსახუროთ? რას მოითხოვთ?

— ისეთს არაფერს. — თქვა მოხუცმა. — თუ ღირსი არ ვარ, ნუ მომერიდებით, უარი მითხარით, ძალად ვერ მოგახვევთ ჩემს ნება-სურვილს. — თავი დახარა და მაგიდაზე თითები აათამაშა.

— საინტერესოა, ასეთი რა უნდა გვთხოვოთ? — თანდათან დაინტერესდა მინისტრი. — ბრძანეთ და დარწმუნებული ბრძანდებოდეთ, უკმაყოფილო არ დაგვრჩებით.

— მაღლობელი ვარ. — თავი ასწია მოხუცმა. — ოც წელზე მეტია კულტურულ-საგანმანათლებლო დარგს ვემსახურები. ბევრი რამ კარგი გამიცთეობია. თუ კი ვისმეს ეკუთვნის ამ დარგში მუშაობისათვის დაფასება და მოხსენიება, მათ შორის ერთ-ერთი მეც უნდა ვიყო. სხვაზე ნაკლები არ ვყოფილვარ და არც მინდა ვიყო.

— გასაგებია. — თქვა მინისტრმა. —
უთუოდ ჩვენი ბრალია, რომ ამაზე თქვენ
გახდებით ლაპარაკი და არა ჩვენ. ვეც-
დებით, გამოვასწოროთ ეს შეცდომა და
თქვენი დამსახურება სათანადო დოკუ-
მენტებით დავადასტუროთ. ახლავე გავ-
ცენ განკარგულებას, შეკრიბონ თქვენს
შესახებ მასალები. კოლეგიაზე გავი-
ტანთ. შეიძლება საპატიო სიგელი მოგ-
ცეთ ან დამსახურებული მოღვაწის სა-
ხელწოდება მოგანიჭოთ, ან კიდევ პერ-
სონალური პენსიის დანიშვნაზე გიშუ-
ამდგომლოთ.

— გმადლობთ, გმადლობთ. — შეაწ-
ყვეტინა მოხუცმა. — ამეებს მე უთქვე-
ნოდაც მივალწი. თქვენ თუ ისურვებთ
და მოიწადინებთ... მე მგონია... ზოგიერ-
თებს სრულიად დაუმსახურებლად გა-
დაუხადეს... სამოცდაათს გადავამიჯე...
ვფიქრობ...

— გასაგებია, გასაგებია. — მიუხვდა
საბჭოელს მინისტრი. — იუბილეს გადახ-
დას...

— სამოცდაათი წლის თავზე ზედმეტი
არ იქნებოდა იუბილეთი შეეჯამებინათ
ჩემი ამაგი. — დასვა წერტილი მოხუც-
მა.

მინისტრმა დაკვირვებით შეავლო თვა-
ლი მოხუცის ქაღარით დაფარულ თავს.
„უთუოდ ღირსია, უთუოდ ნიუძღვის
დამსახურება“.

ამ დროს ტელეფონის ზარი აწკრიალ-
და და მინისტრი მილაც დასწვდა.

— დიახ. მე ვარ. აჰ, ვარლამი ხარ? —
სკამზე ოდნავ შებრუნდა მინისტრი, ხო-
ლო მოხუცს ბოდიში მოუხადა საუბრის
შეწყვეტისათვის. — საიდან სადამო?
ოჯახში ხომ კარგად? შემოგვიარე. თი-
ნას ძალიან გავხარდება. რა უდროობა
გაგიჩნდა, ბიჭო? კარგი ერთი, ნუ იცი
ზოლზე გაპატიებმა! რამდენჯერ ჩამოდი-
ხარ ქალაქში და ერთხელაც არ გამოივ-
ლი! რაო? იმოდენა შვილი მოგესწრო,
რომ უმაღლესში აბარებს? ყოჩაღ. თუმ-
ცა რა, გაისად ჩემი ვაჟიც ანთავრებს
საშუალოს... ჰო, ჰო, როგორ არ მახ-
სოვს... სულ ტყუილ-უბრალოდ ჩაიჯიბა
იმ გაიძვერამ იმდენი ფული. აბა, აბა,

საბრალო დედაშენს თურმე მეტი აარ-
ვა! გვარიც კი ნახსოვს და სახელიც
მაჩემმა დამიმოწმა, თუ ოდესმე სადმე
შეხვდე, სამაგიერო გადაუხადეო... ხა-
ხა-ხა! ჰო, ჰო, სამაგიეროს როგორ გადა-
ვუხდი, ქრთამს ვერ გამოვართმევ, მაგ-
რამ სადმე რომ შემხვედროდა, იმ ამბავს
მოვავონებდი და ერთს ლაზთიანად გა-
მოვლანძღავდი... მართლა? ცოცხალიაო?
აღბათ, კიდევ ახერხებს ზოგიერთების
მოტყუებას. ჰო, რასაკვირველია. აბა
ბატონ ქვემოწამილის იმედით რომ და-
ვრჩენილიყავით, შენი მტერია—პირველ
დღესვე ჩავიჭრებოდიო... არ სჯეროდა
საწყალ მამაჩემს რამე თუ ვიცოდი, თო-
რემ იმ გაიძვერას იმდენ ფულს როგორ
ჩაუყრიდა ხელში!.. მართალია, მართა-
ლი. უკვდავებას გაიძვერობითაც აღ-
წევს ზოგიერთი... უსათუოდ გელოდები
სადილად. გესმის, არ მომატყუო. კარგი
ერთი, ნუ დაიწყებ შენებურად! გელო-
დები, იცოდე!

მილაკი დადო და მოხუცისაკენ შე-
მობრუნდა.

— მაპატიეთ, — მაგრამ იქ რომ არა-
ვინ დახვდა, გოცებისაგან თვალები გაუ-
ფართოვდა. — სად გაქრა? — მდივანი
ქალი გამოიძახა და გაკვირვება გაუზი-
არა.

— ქალბა მოხუცი? როგორ არა,
დავინახე. წელში მოხრილი, ისე ქურ-
დულად მიიპარებოდა, თითქოს ვისიმე
ეშინიაო. დიახ, დიახ, თმა და წვერები
მართლაც რომ შესანიშნავი ჰქონდა, მა-
გრამ თვითონ საწყალი და მოტეხილი
ჩანდა, — მოახსენა მდივანმა.

— საწყალი და მოტეხილი? — გაუკ-
ვირდა მინისტრს.

— დიახ.

— საოცარია. — ჩაილაპარაკა მინი-
სტრმა და ჩაფიქრდა.

* * *

სასადილოში მხოლოდ ერთი პატარა
მაგიდა იყო თავისუფალი და იგი შესვ-
ლისთანავე დაიკავა მოხუცმა, რომელ-
საც უკვე მესამედ ვხვდებით. ბევრი რამ
დაუკარგავს პირველი შეხვედრის შემ-
დეგ. ლაქაღა ლოყები დაცხრომია, თვა-

ლებსაც მოჰკლებია ელვარება. ბეჭე-
შიც მოხრილა. მარტოა ჭაღარა თნასა
და წვერ-ულვაშს შერჩენია კვლავინდ-
ბური შნო და სიდარბაისლე.

— სადილი და ჭიქა არაყი! — მისცა
დაკვეთა ოფიციატს და დარბაზი შეათ-
ვალერა. ნაცნობთაგან ვერავინ შენიშნა
და მშვიდად ამოისუნთქა.

ოფიციატს აგვიანდებოდა, მაგრამ
მოხუცი არ საყვედურობდა, იჯდა თავ-
დახრილი და მეზობელ მაგიდასთან
მსხდომი უცნობების საუბარს უგდებდა
ყურს. იქნებ, არც აინტერესებდა მათი
მოსმენა, მაგრამ ისინი ხმამაღლა ლაპა-
რაკობდნენ და უნებლიეთ ესმოდა ყვე-
ლაფერი.

— თავიდან კარგად მიდიოდა ჩემი
საქმე. — ჰყვებოდა ერთი შუახნის
ხმელ-ხმელი კაცი. — უპატიოსნო არ ვი-
ყავი, მაგრამ მარტო პატიოსნება არ კმა-
ყა თურმე, რომ აიცდინო ცული სახელი
და დაუმსახურებელი სასჯელი. ბოროტ
კაცს შეუძლია თავი მოგვრას და ბრა-
ლდებულის სკამზეც დაგსვას... ხუმრო-
ბაა, შვიდი წელი გაატარო პატიმრობაში,
როდესაც მართალი ხარ, უდანაშაულო?!

— თუ ასე იყო, რატომ ვერ მოახერხე
თავის მართლება? — შეედავა ერთ-ერ-
თი თანამოსაუბრე.

— ადვილი სათქმელია. — თავი
ჩაიქნია პირველმა. — კანონი წიგნში წე-
რია. წიგნი კი მსაჯულის ხელშია. ამო-
იკითხავს, ამა თუ იმ დანაშაულისათვის
ესა და ეს სასჯელი გეკუთვნისო და მორ-
ჩა და გათავდა.

— მაგრამ განაჩენი ხომ საბრალდე-
ბულო მასალებს ემყარება? — ახლა
მესამე შეედავა.

— თუ მასალები შენს წინააღმდეგაა
შეთითხნილი?

— ეს მოსამართლემ უნდა განსაჯოს
და ჰეშმარტება აღადგინოს.

— დიახ, განსაჯა მოსამართლემ. ბე-
ჯითად ჩახედა საქმეებში, ჩემს გულშიც
ჩანოიხედა, ჩემი სინდისიც ასწონა და
შეამოწმა, მაგრამ მაინც ჭაღალდებს და-
უჯერა და ჩემი სიმართლე უგულებელ-
ყო; თუმცა ამის სურვილი არც ჰქონია.

რადგან სწანდა, იმ საქმეში უბრალო ვი-
ყავი.

— მაშ რამ აიძულა, რომ დაესაჯე?

— ჭაღალდებმა, ყალბად შეითთხნილ-
მა დოკუმენტებმა, რომელთა სიყალბე
ვერ დავამტკიცე და ვაღიარე, რომ დამ-
ნაშავე ვარ.

— მერე, არ იცოდი, ვინ გაგიკეთა ეს
სისამაგლე?

— ვიცოდი, მაგრამ რას გარგებს ცოდ-
ნა, როდესაც საბუთებით ვერ დაამტკი-
ცებ! როცა ისინი შენს წინააღმდეგ მეტ-
ყველებენ? როდესაც შენი ხელწერა ლა-
პარაკობს შენს დანაშაულზე! შემაცდი-
ნა, მომატყუა, საბუთებზე ხელი მომაწე-
რინა, ჩემი ნდობით ისარგებლა და გა-
მფლანგველის, მტაცებლის, ქურდის სა-
ხელით ციხეში ჩამსვა.

— მასეთ გაიძვერას საკუთარი ხელით
მივიჩრობდი. — ბრაზმორევით შესძახა
ერთმა.

— შემდეგ რომ შემხვედროდა, არ და-
ვინდობდი! — თქვა უდანაშაულოდ დას-
ჯილმა. — ერთხელ შერცხვენილი და
სახელგატეხილი ნამდვილ დანაშაულს
ჩავიდენდი და ჩემი ფეხით მივიდოდი
ციხის კარამდე.

— მეგობრებო, აქ რომ მოხუცი იჯდა,
სად წავიდა? — მიმართა მათ ოფიციატ-
ტმა. იგი ლანგრით ხელში გაკვირვებუ-
ლი იდგა იმ მაგიდასთან, რომელსაც მო-
ხუცი ეჯდა.

— არ დაგვინახავს...

— არ შეგვინიშნავს...

— უუუუ შენ, სადილო დამიკვეთა-
და თვითონ კი წასულა. — გაბრაზდა
ოფიციატი და სადილი უკან წაიღო.

* * *

ქალაქის ბაღში სამუდრო სიგრილე და
სურნელება იდგა. ერთ კუთხეში ბავშვთა
ბაღის აღსაზრდელები გამოეყვანათ, ხე-
ლისხელჩაკიდებული დატარებდნენ. ლა-
ნაზ ხეივანებში საბავშვო ეტლებით დაჰ-
ყავდათ ჩვილები ახალგაზრდა დედებს,
ბებიებს და ბაბუებს.

ბაღის შუა ადგილას, სადაც ფართოდ
ტოტებავშილ ჭაღარს ჩრდილი დაე-
ყენებინა, ათამდე ხანდაზმულ აღამიანს.

მოეყარა თავი. ზოგი მათგანი ძელსკამზე ჩამოძვარა, ზოგი ხეს მიყრდნობდა ზურგით.

ამ დროულ ადამიანთა შორის შეინიშნებოდა ერთი ჭაღარა მოხუცი, რომელიც მოშორებით იჯდა, მაგრამ სხვების საუბარი მის სმენას წვდებოდა.

საუბარი სიბერის სიაყვარგეზე ჩამოედგო.

ერთი ამტკიცებდა, როგორც ბუნების ყოველი დროა მომხიბლავი და ლამაზი, სასურველი და სანატრელი, ისე კარგი და მომხიბლავია ასაკობრივი ცვლილებები: ბავშვობა, ყრმობა, დაუჟკაცება და სიბერე.

ზოგი იზიარებდა ამ აზრს, ზოგი კი უარყოფდა და იმეორებდა შოთა რუსთველის აფორიზმს, „სიბერე მჭირს, ჭირთა უფრო ძნელია“.

მაგრამ სიბერეს მაინც გამოუჩნდა რამდენიმე ქომაგი.

— ჭაბუკი მომავლის სიკეთით ცოცხლობს და ხარობს, დაუაყვაცებულს საგმირო საქმეებისაკენ ეწევა გული, მოხუცმა ნამოქმედარით უნდა იხაროს, ნაშრომით უნდა იამაყოს და დაიტკბოს სული. — თქვა ერთმა ჭარმაგმა მოხუცმა და გვერდით მყოფს შეხედა.

— მართალია. — დაემოწმა მეზობელი. — თუ ადამიანს განვლილი გზა საძრახისი საქციელთ არ შეუბილწავს, მას სიბერის ჟამს სანანებელი არაფერი ექნება.

— სწორია. — დაუმატა მესამემ. — ცოდვებთან შეხვედრის არ უნდა ეშინოდეს წლებით დატვირთულს.

— ჯეელობაში თითო-ორილა ცოდვა ვის არ ჩაუდენია? — ჩაილაპარაკა ერთმა ტანმოორჩილმა მოხუცმა.

— ცოდვას გააჩნია. — თქვა მეორემ. — ჩემი გულიდან არასოდეს არ ამოვა ის დანაშაული, რაც ჭაბუკობაში ჩავიდინე, რომ შეიძლებოდა მისი გამოსყიდვა...

— განა ისეთი რა მოგივიდა? — რამდენიმე თავი შებრუნდა ამ მოხუცისაკენ.

— ძველი ამბავია, მაგრამ რაც დრო გადის, მით უფრო მძიმდება. სიყვარულს

შეეხება. ერთი გოგო მიყვარდა, სიტყვა მივეცი, შევფიცე, მაგრამ ერთი ცდა ტეხე და მეორეც, სხვა შეეირთე. მაშინვე დავიწყებულა, მასთან არ შემიცოდავს, სიყვარული არ შემიბილწავს, ანგარებით არა ჩამიდენია რა, მაგრამ... ის სხვას გაჰყვა, ოჯახი შექმნა, მაგრამ ბედის მადლიერ ვერ გახდა, უდროოდ დასნეულდა და გარდაიცვალა. შეიძლება უკეთესი ბედი არც ჩემს ხელში რგებოდა, მაგრამ მაინც დამნაშავედ ვთვლი თავს.

დასანანი და შესანდობარი ცოდვები სხვებსაც წამოსცდათ.

ერთს ის ჩარჩენოდა გულში დარდად, რომ დიდი ხნის უნახავი მამა, რომელიც ყოველდღე სწერდა, ჩამოდი, შვილო, სიკვდილამდე ვერ ინახულა. მეორე ახლა ნანობდა, ცოლ-შვილი რომ არ გაიჩინა და მამისეული ქონება ისე გაფლანგა, რომ არავის არაფერი არგო.

— ასეა, ასე. — ჩაერია საუბარში ხეზე ზურგით მიყრდნობილი მოხუცი. — გვიანდა, ჩემო ძმაო, გვიანდა თითზე კბენანი.

— ვიცი, ვიცი, რომ დაგვიანებულია, მაგრამ ნეტავი...

ნეტავი ჩემი სასახლე მალე მთავდა ამეგო, გაშლულ და გამოშლელათვის ყველასთვის კარი გამეღო.

რაც მეშვნა და მეპონა, სულ ღარიბებზე გადმეგო.

— გახსოვთ, ეს ხალხური ლექსი? ახლა „ნეტავი, ნეტავის“ ძახილი სისულელეა და მეტი არაფერი. — გაუმტყუნა ყველას აქამდე გაზეთის კითხვით გართულმა მოხუცმა.

— სწორია, „თავს სინანული სჯობია, ბოლოჟამს დანანებასაო“, ასეც უთქვამს იმ კურთხეულს. — ალაპარაკდა სხვა.

ამ საუბრის დროს ერთი ყველაზე უფრო მოტეხილი მოხუცი წამოდგა, სხვებს გამოეყო და მუხლების კანკალოთ გაშორდა იქაურობას.

— განა ისე დატვირთულია ცოდვებით?

— არა. თვითონ ბატკანით უმანკო და უცოდველია, მაგრამ მის წინაშე სხვაა დამნაშავე.

ყველა დაინტერესდა ამ მოხუცის წარსულით.

— ლამაზი და თბილად ოჯახი ჰქონდა. კარგი და წესიერი ცოლ-შვილი ჰყავდა. შეუჩნდა ერთ-ერთი გაიძვერა და ოხერი, დაუახლოვდა, მერე ცოლი წაართვა. ერთხანს აქეთ-იქით ატარა, შემდეგ ხელი კრა და გააგდო. დაბრუნდა საწყალი ქალი ოჯახში, მივიდა ქმართან და პატიება სთხოვა. როცა ქმარმა პატიებაზე უარი უთხრა, საწამლავს მიანდო სიცოცხლე და დაიღუპა.

— ვინ იყო ის გათახსირებული? — იკითხა ერთმა. — სადაა ახლა?

— რა ვიცი, ხან ვეჭილობდა და ხალხს ატყუებდა, ხან პროფესორობას ჩემულობდა. ერთი სიტყვით, დიდი ვერაგი ვინმე იყო. კარგა ხანია, არ შემხვედრია.

— აი ვის უნდა ეშინოდეს უკან მოხედვის!

მოშორებით ჩამოძვარი მოხუცი ნელა წამოდგა, წელში არც გასწორებულა, ისე აიღო ფრთხილი ნაბიჯი, თავივით დაწვრილებული თვალები მიმოავლო იქაურობას, რამდენიმე ნაბიჯით გადაინაცვლა და სხვა ჯგუფს შეუერთდა:

აქ რატომღაც იუცხოეს უცნობი მოხუცის გამოჩენა. ეს შენიშნა ახალმისულმაც და უხერხულობისაგან თავის დასაღწევად იკითხა:

— ხომ ვერ მეტყვი, ბორჯომისაკენ ავტობუსი რომელ საათზე გადის? — და ფრთხილად ჩამოჯდა.

— ათის ნახევარზე! — მიუგო ერთმა ახალგაზრდამ.

— გამგზავრებას აპირებთ? — შეეკითხა მოხუცს მეორე.

— მინდა ამ პაპანაქებას გავეცალო.

— კარგი საქმეა. როგორღაც წელს ვერ მოვახერხებ, თორემ ამ დროს მუდამ ბორჯომის ხეობის სტუმარი ვიყავი. — ჩაილაპარაკა გამხდარმა კაცმა.

— მე კი მას შემდეგ იქითკენ პირი არ მიქნია. — თქვა წვერმოშვებულმა.

— რატომ, შე კაცო? — დაინტერესდა ვიღაც.

— რატომ, და... — გვერდით მჯდომი კაცს მიუბრუნდა. — გახსოვს?

— ეჰ, ის მეთაურიც შეეპყრება დანაშაულებით უპასუხა წვერმოშვებულს გვერდით მჯდომმა.

— მაშინ, თითქმის ჩემი ლევანი გამოცოცლებოდეს.

ნათქვამმა ყველა დაინტერესდა და არც წვერმოშვებულმა დაიხარა ძველი ამბავის გახსენება:

— სამამულო ომი მძვინვარებდა. მძიმე კრილობის მოშუშების შემდეგ ერთი თვის შევბუღება მომცეს. ვისარგებლე შემთხვევით და საზაფხულოდ ცოლ-შვილი ბორჯომისაკენ წავიყვანე. ერთ ადგილას მანქანა გაგვიფუჭდა და მის წესრიგზე მოყვანას კარგა ხანი მოვანდო მე. შემოგვალამდა. უეცრად სამი შეიარაღებული კაცი დაგვადგა თავს და ხელების აწევა გვიბრძანა. დავმორჩილდით. გაგვძარცვეს სულთან-ხორციანად. წაიღეს, რაც გვებადა. დაგვყარეს საცულების ამარა. ჩემს პატარა ოთხი წლის ბიჭს ხელჩანთაც კი წაართვეს. არ ანებებდა, გაუძლიანდა, მაგრამ აბა რას გახდებოდა! ერთმა ავაზაკმა წიხლი კრა მუცელში. იმ წიხლმა დამიღუპა პირამო. იმის მიზეზით დამიაგადმყოფდა მეუღლე და... — მოსაუბრეს ენა დაემა.

— მერე, ვერ აღმოაჩინეს ბოროტმოქმედნი?

— ორი შეიპყრეს. მესამე, რომელიც ამ ბანდას მეთაურობდა, გადარჩა. მისი ვინაობაც ვერ შეიტყვეს. ხნიერი კაცი იყო ის საძაგელი. მამად მერგებოდა. ჩემმა ცოდვამ არ გაახაროს იგი ამ ქვეყნად. — ცრემლები მოიწმინდა წვერმოშვებულმა კაცმა.

— მასეთი ვერც გაიხარებს. — თქვა ჩია ტანის კაცმა. — ამგვარი დანაშაული ადამიანს არ მოასვენებს. ერთ დროს ურჩხულად ქცეული დააცხრება თავზე და საშინელი ტანჯვით მოუღებს ბოლოს... როდის აპირებთ ბორჯომისაკენ? — მიუბრუნდა იგი ახალმისულ მოხუცს, მაგრამ ამ კითხვის პასუხი არ მიუღია...

მოხუცი იქ აღარ იყო.

— როდის წავიდა?! — ყველამ იქით-

კენ მიიხედა, სადაც ეს უცნობი მოხუცი
ეგულებოდათ.

* * *

საძინებელი ვაგონის კუბეში ორი
ადგილია. ქვედა საწოლი დაუყავებია
ერთ ახალგაზრდას, რომელიც ოცდათი-
ოცდათორმეტი წლისა იქნება. იგი განა-
თლებული კაცის შთაბეჭდილებას ტო-
ვებს, ჩაცმა-დახურვა, გავლა-გამოვლა
და საქციელი მოსაწონი და მისაბაძი
აქვს.

ზედა ადგილი თავისუფალია. მეორე
მგზავრი არ ჩანს და ეს ადგილებს ახალ-
გაზრდა მგზავრს. მალიმალ იხედება კა-
რებისაკენ. კარგია, თუ ვინმე ისეთი არ
შემოვიდა, ბავშვიანი ქალი, ან მეტად
გაბლენძილი მგზავრი, რომელიც თავის-
თავს იქით ვერავის ხედავს და ხმის გა-
ცემასაც იმადღება. არც ის უნდა, რომ
უთანამგზავროდ გავიდეს აქედან და ლა-
მით რომელიმე სადგურზე შემოუსახ-
ლონ ბარგი-ბარხანით დატვირთული
მგზავრი.

მატარებლის გასვლას ორი წუთი აქ-
ლდა, ვაგონში რომ ჩვენს მიერ მერამდე-
ნედ გაცნობილი მოხუცი შევიდა და კუ-
ბეს კარს მიაღება.

— ოცდამეოთხე. — თქვა მან თავის-
თვის, მაგრამ ისე, რომ სხვასაც გაეგო-
ნა.

— აქ გახლავთ! — უთხრა ახალგაზრ-
დამ და ადგილზე ანიშნა.

— აგრე ვიცოდი! — უკმაყოფილოდ
ჩაილაპარაკა მოხუცმა. — მეტი გაგება
არა აქვთ. ამ ასაკის კაცი და ზემო ადგი-
ლი! თქვენ ეს გიჭირავთ?

— დიახ. მაგრამ არა უშავს. დაბრძან-
დით. ჩემს ადგილს დაგიტოვებთ. — და
ახალგაზრდამ თავისი ხელბარგი და მო-
სასხამი ზემოთ აიტანა.

მოხუცს მადლობაც არ უთქვამს, ხელ-
ჩანთა თაროზე შემოდო და ჩამოჯდა.

ახალგაზრდამ ცნობისმოყვარეობით
შეათვალიერა ეს სათნო სახის თანამგ-
ზავრი და გასაუბრება მოიწადინა.

— სად მიბრძანდებით? — კითხა მან
თავაზიანად.

— სოჭში. შენ?

— მოსკოვში. — ასე უცბათ შენობის
მიმართვა არ მოეწონა ახალგაზრდას, მა-
გრამ არ გაკვირვებია, რადგან სმენია,
ჩვენი ძველები მეფესაც კი შენობით მი-
მართავდნენ, როცა საამისო შემთხვევა
მიეცემოდათ. — უთუოდ დასასვენებ-
ლად?

— სანატორიუმში. — და ცოტა ხნის
შემდეგ. — შენ?

— ცენტრალურ კომიტეტში გამომი-
ძახეს.

— ალბათ, დიდი ადგილი გიჭირავთ?

— ახლა უკვე თქვენობით ნიმართა
მოხუცმა. — სად მსახურობთ?

— ერთ-ერთ სამინისტროში.

— პროფესია? — კიდევ უფრო დაინ-
ტერესდა მოხუცი.

— გეოლოგი, ინჟინერი.

— ჩინებულია. ცოლ-შვილიანი?

— დიახ.

— მშობლები?

— არა მყავს.

— დიდი ხანია?

— დედის ჩამომხმარი სახე და ცრემ-
ლები ჩამჩა მესხიერებაში, მამა კი თვა-
ლითაც არ მინახავს.

— დედაზე ადრე დაკარგეთ?

— დიახ.

— მაშ ვინ იყისრა თქვენი მოვლა, ად-
ზრდა და პატრონობა?

— მთავრობამ, ხალხმა, კეთილმა ად-
ამიანებმა. საბავშვო სახლში აღვიზარდე.

— ცუდი როდია ეს, — თქვა მოხუც-
მა, — იქნებ, მშობლებსაც ვერ გაეწიათ
ამდენი დახმარება და მზრუნველობა!

— მაგრამ მათი ალერსი და მოფერე-
ბა მაინც ყველაფერს აჯობებდა.

საუბარი გაუტკბათ, მაგრამ ამ-
დროს გამყოლი შემოვიდა და ლოგინები
გაშალა. ახალგაზრდა ზევით ავიდა და
წამოწვა.

— ალბათ, ხვალ დილით შავი ზღვის
ნიავე მოგვესალმება. — თქვა მოხუცმა,
როცა ტანსაცმელი გაიხადა და მოქანტუ-
ლი სხეული რბილ საწოლზე მოასვენა.

— მაგრამ დილამდე დიდი დრო არის.

— მიუგო ახალგაზრდამ და გვერდი იბრუნა.

— ღამე მოხუცებს არ უყვართ, თორემ ახალგაზრდობა ვერც კი ამჩნევს მის ხანგრძლიობას. დაიძინებს და... ჰაბუკობაზე უძვირფასესი არაფერია — მხიარული, დარდსა და ფიქრებს მოკლებული...

— დარდს მოკლებული? — შეეკამათა ახალგაზრდა. — ისეთი ვინმე არ გაჩენილა, დარდი და ფიქრი ბავშვობიდანვე თან არ შეზრდოდეს.

— დარდს გააჩნია. მაგალითად, თქვენ...

— მარტო მშობელი დედის მოგონება სავმარისია, რომ მომიშხამოს ტკბილი წუთები. — არ დამთავრებინა სიტყვა ახალგაზრდამ. — საბრალო ქალმა წამებით დალია სული.

— განა ისეთი რა დაემართა? — თანაგრძნობით კითხა მოხუცმა.

— ადამიანს რომ ბედი გასწირავს! და ახალგაზრდამ თავის წარსულს მშობლების ამბავიც მოაყოლა.

ობლად აღზრდილი გოგონა სიყვარულით მითხოვდა ერთ ლამაზ ვაჟკაცს. საფიცრად ჰყავდა ქმარი და მზეც მასზე ამოსდიოდა. წლისთავზე ვაჟი შეეძინათ და ამან უფრო გაახარა ოჯახი, გააორკეცა ქმრისადმი სიყვარული და პატივისცემა...

მაგრამ ხანმოკლე გამოდგა ოჯახური ბედნიერება. ქმარმა სულ მალე მიატოვა ოჯახი. მიატოვა იმ დროს, როცა ცოლს მომაკვდავი ბავშვი ლოგინში ეწვა და მწუხარებით იღაგებოდა. არც ეს აკმარა, თავისი საზიზღარი ბუნება გამოგზავნილ წერილში განაოამელავენა — „მე დამივიწყე, სხვა შეიყვარე, ლამაზ ქალს ბედი გაგიჩნდება და მიენდოა“. შვილზე კი წერდა, თუ გადარჩება და გაიზრდება, უმამოდაც არა უშვასო.

იმ დღიდან ცრემლი არ შეშრობია საბრალო ქალს, იმ ცრემლებში ამოიწვა და ამოიხარშა იმისი გული.

— და თქვენ იტყვიო, ახალგაზრდა კაცს ფიქრი და დარდი არ აწუხებსო?

ქერს მიჩერებული თვალები დიდხანს არ დაუხუტავს ახალგაზრდას.

რამდენიმე წუთს დუმდა, შემდეგ ხმამალა თქვა:

— ალბათ, მოგაბეზრეთ თავი ნაღვლიანი ამბების მოყოლით. — მაგრამ ხმამ რომ არავინ გასცა, გადმოიხედა.

მოხუცი თანამგზავრი არ ჩანდა, არც მისი ხელჩანთა იდო თაროზე, არც ტანსაცმელი. ახალგაზრდამ გაკვირვებით მიმოიხედა, სწრაფად გადაიკვა ტანზე, დერეფანში გავიდა და გამყოლს კითხა, ჩემი თანამგზავრი ხომ არ დაგინახვსო.

— ამ გაჩერებაზე ჩავიდა. — უთხრა გამყოლმა.

— მას ხომ სოჰამდე ჰქონდა ბილეთი?

— დიახ. უკანვე წაიღო და სწრაფად ჩავიდა.

— მიზეზი ხომ არ გაუშხელია?

— არა უთქვამს რა. ისე აჩქარებული მიდიოდა, კინაღამ მატარებელს ქვეშ მოჰყვა.

ახალგაზრდა დიდხანს არ დაბრუნებულა კუბეში. ფანჯრიდან სიბნელეში იცქირებოდა და ამ უცნაურ შემთხვევაზე ფიქრობდა. მოხუცის ასე ანახლად გაუჩინარების ნამდვილი მიზეზი მისთვის აუხსენელი და გაუგებარი იყო და ასევე დარჩა.

* * *

სანატორიუმის განიერ ოთახში ოთხი საწოლი იდგა. ამთგან სამი დაკავებული იყო. სამი ახალგაზრდა ვაჟკაცი ბინადრობდა ჯერჯერობით ამ ოთახში. ერთი კვირაა ისინი შეიყარნენ და ამ მოკლე ხნის განმავლობაში ისე შეჩვეოდნენ ერთმანეთს, რომ შენობით მიმართავდნენ.

სალამო ხანი იყო, ის დრო, როცა სანატორიუმის ბინადარნი მსუბუქი ვახშმის შემდეგ ცოტა ხანს წაისაუბრებენ და შემდეგ მოსვენებას მიეცემიან.

სწორედ ასეთ საუბარში იყვნენ ახალგაზრდები, ექთანი ქალი მოხუცებულ კაცს რომ შემოუძღვა.

— საპატიო სტუმარი მოგიყვანეთ, ყმაწვილებო! — მიმართა მან ახალგაზრ-

დებს. — მიიღეთ, გაეცანით და პატივი ეცით.

ახალგაზრდები თავაზიანად წამოიშა-
ლნენ.

— კეთილი იყოს თქვენი მობრძანება.
— თქვა ქერთმიანმა ახალგაზრდამ, რო-
მელსაც ამხანაგები ვასიას ეძახდნენ.

— სტუმარი ღვთისაა. — დაუმატა შა-
ვგვრემანმა ჭაბუკმა.

— ის ბატონი და ჩვენ მისი მონა. —
თქვა მესამემ.

მოხუცმა თავის დაქნევით მისცა სა-
ლამი ახალგაზრდებს და განკუთვნილ სა-
წოლთან სკამზე ჩამოჯდა.

— დარბაისელი მოხუცია! — ჩაულა-
პარაკა ვასიამ ამხანაგს.

— კავკასიელია, — უთხრა მეორემ.
— ეტყობა. — დასტური დასცა შავ-
გვრემანმა.

— თქვენიანი იქნება, თქვენიანი. —
ნიდაყვი გაკრა ვასიამ მას და გაუღიმა.

— რაზე ამჩნევ?
— ასეთი ქედმაღლობა ქართველებს
ჩვევიათ. — მიუგო ვასიამ.

— ვერ შეგედავები. — უთხრა შავგვ-
რემანმა. — ყოფილ გვაროსანთ აქამდეც
მოჰყვათ ეს ქედმაღლობა. მაგრამ ეს მო-
ხუცებული იმდენად ქედმაღალი არ უნ-
და იყოს, რამდენადაც მოღლილი და მო-
ქანცული.

— მართალია. — თქვა მესამემ. — არ
ეტყობა უკადრისობა. მის დარბაისლურ
შეხედულებას ვერას შემატებს ქედმა-
ღლობა.

— პირიქით, ავნებს კიდევაც.
ცოტა ხანს კიდევ ილაპარაკეს მოხუ-
ცზე. ვარაუდობდნენ, როგორი ხასიათი-
სა და ბუნების უნდა ყოფილიყო იგი,
რა ეროვნებისა და წარმოშობის, რა წარ-
სულისა და პროფესიის.

ბოლოს დაასკვნეს, რომ ეს მოხუცი
განათლებული და ბრძენი ვინმეა, დამ-
სახურებული, დიდი მოღვაწე, გამოჩენი-
ლი მსახიობი ან მოქანდაკე, კომპოზი-
ტორი ან მომღერალი. შეიძლება მწერა-
ლიც იყოსო, მაგრამ ეს უფრო საეჭვოდ
მიიჩინეს. მწერალი თმასა და წვერ-ულ-
ვამს ასე ფაქიზად ვერ მოუვლისო.

— ამალამ ვადროოთ, მოისვენოს და
ხეალ დილიდან ავიყოლიებ და ჭაბუკად
ვაქცევ. — თქვა ვასიამ. — მის ვინაობას
კი არა, ანეგდოტებს მოვაცოლებ და ვა-
ხარხარებ.

— შენ კი მოასვენებ, ჩვენმა დიმიტ-
რიმ თუ მისცა მოსვენების უფლება და
საშუალება. — შავგვრემანს გადახედა
ამხანაგმა.

— ჰო, დიმიტრი ხომ ჩვენი მალეძა-
რაა. — თქვა ვასიამ.

— მე რე როგორი! მალეძარას ერთ-
ხელ დაქოქავ, დროს დაუნიშნავ და იმ
დროზე ახრიალდება. დიმიტრის არც და-
ქოქვა უნდა, არც დროს დანიშნვა.

— ბოღვა ჩვევია ზოგიერთს, მაგრამ
მუდამ ერთსა და იმავე სიტყვას ბოღავ-
დეს კაცი, პირველად მესმის.

მოხუცს ხმა არ ამოუღია. ეტყობოდა,
მართლაც მოქანცული იყო, დინჯად წა-
მოღვა, ტანსაცმელი გაიხადა და ჩაწვა.
ახალგაზრდებიც დაწვნენ, მაგრამ დაბა-
ლი ხმით საუბარი არ შეუწყვეტიათ.

— ბავშვობიდანვე დამყვა, ბიჭებო, ეს
ბოღვა. — უბასუხებდა ამხანაგებს დი-
მიტრი. — ეს კიდევ რაა, იმდენად ნერ-
ვებმოშლილი ვიყავი, რომ მთელი ღამის
განმავლობაში დაჭრილი მხეცივით ვბო-
რგავდი და ვღრიალებდი. კარგად მომ-
ხედეს და მიპატრონეს, თორემ გავგიყ-
დებოდი. სანატორიუმები, სამკურნალო
წყლები, წამლები... ვინ იცის, რამდენი
ველირვარ ჩვენს სახელმწიფოს, მე კი
ჯერჯერობით მცირედი სამსახურიც არ
გამიწევია ჩემი ქვეყნისათვის!

— ეგ არაფერი. — გაამხნევა ვასიამ.
— ჯერ ახალგაზრდა ხარ, ჯან-ღონით
სავსე. ქვეყანასაც მოემსახურები და სა-
ზოგადოებასაც. მაინც, რა განიცადე ისე-
თი ძლიერი, რომ ასე მოშალა შენი ძარ-
ღვები?

— ეეჰ, ძველი, ძნელი და ბნელი ამბა-
ვია. — თქვა დიმიტრიმ. — არა მგონია,
იმის მოსმენით ისიამოვნოთ.

— მოჰყევი, როგორიც არ უნდა იყოს.
— უთხრა მესამე ამხანაგმა.

— მხოლოდ ხმადაბლა, ჩვენი ახალი
ბინადარი არ შეეაწუხოთ.

— მამა სამამულო ომში დავკარგე.
— დაიწყო დიმიტრიმ. — მე და ჩემი პატარა და დავრჩით დედას სარჩენად და საპატრონოდ. მე საბავშვო ბაღში დავდიოდი, ჩემი და საბავშვო ბაგაში დაჰყავდა დედას. შემდეგ სამსახურში მიდიოდა და მუშაობდა. გვეხმარებოდნენ მთავრობა, ნაცნობ-მეგობრები. დედაჩემი ლამაზი და შეხედული იყო. ალბათ, ადრე უკეთესი იქნებოდა. ერთხელ ერთი უცნობი კაცი დაუახლოვდა ჩვენს ოჯახს. დედაჩემს „შვილოთი“ მიმართავდა, ჩვენ კი პაპას ვეძახდით. ახოვანი და ლამაზი ვაჟკაცი იყო, ხანში შესული, მაგრამ ყოჩალი და ჯანმავარი. მისი მოვლა გვსიამოვნებდა პატარებს, ტკბილეულობის მოტანა იცოდა და გვანებვივრებდა. დედასთანაც თავაზიანი და მორიდებული იყო.

ერთ კვირა დღეს დედა საკერავს ეჭდა სახლში მარტოდ. მე და ჩემი და ეზოში ვთამაშობდით. ამ დროს ეს ჩვენი მოწყალე პაპაც მოვიდა, მე და ჩემს დას კამფეტები მოგვცა და დედასთან შევიდა... ცოტა ხნის შემდეგ ჩვენი ბინიდან დახშული შეკივლება მოისმა, მაგრამ იგი იმ წამსვე მიწყდა და არავითარი ეჭვი არ აღუძრავს ჩვენში. რამდენიმე წუთის შემდეგ ის ჩვენი პაპობილიც გამოვიდა. მეტად კმაყოფილი და დამშვიდებული გამოიყურებოდა. ჩვენთან მოვიდა. მოგვეალერსა. მე ათთუმნიანი ჩამიდო ხელში, ჩემს დას — ხუთთუმნიანი. შემდეგ კვლავ მოგვეფერა და წავიდა.

ჩვენი ბედი ეზოში მოთამაშე ბავშვებს შეშურდით. ყველას მოესურვა ჰყოლოდა ასეთი კეთილი ძია თუ პაპა.

ჩემს სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა. აი ახლა შემემძლო დიდი ხნის ნატვრის შესრულება — მეყიდა რეზინის დიდი ბურთი. ჩემმა დამ ჯერ კიდევ არ იცოდა ფულის ძალა და ხუთთუმნიანს უბრალო ქაღალდით ატრიალებდა ხელში.

— წავიდეთ, დედას ვაჩვენოთ. — მაჯაზე მოვაველე ხელი და სახლისაკენ გავარბენინე. ავედით კიბეზე, შევალეთ ჩვენი ბინის კარი და... — ახალგაზრდას ენა დაება.

— მერე? — ერთხმად შეეკითხნენ ხანაგები.

— დედაჩემი ჭერზე გამობმულ თოკზე ქანაობდა.

— რას ამბობ!!!

— გაბახება და შეურაცხყოფა ვერ აეტანა და...

— მერე, რა უქნეს იმ საზიზღარს? შეიპყრეს? გაასამართლეს? დახვრიტეს?

— არა. ვერ იპოვეს. ვერ აღმოაჩინეს. დაუსჯელი გადარჩა.

— შენ თვითონ უნდა მოგეძებნა, გეპოვნა, ყელი გამოგეჭრა! — გაცხარდა ვასია.

— მაშინ მე რა შემეძლო! თან ამ სურათის დანახვაზე ისე ვავხდი. რომ დიდხანს ვერ დავდექი ფეხზე. ჩემი და მამი-დამ წაიყვანა და გამოზარდა. მე ხან საბავშვო სახლში, ხან სანატორიუმში, ხან საავადმყოფოებში ვიყავი. მეტწილად ვეკურნალობდი. სულ რაღაც ხუთი-ექვსი წელია ღონივრად ვდგავარ მუხლებზე, თორემ მანამდე სიარულიც კი მიძნელებოდა.

— მე შენს ადგილას ახლა შევუდგებოდი საზიზღარი მხეცის ძებნას და გასამართლებას. არც გვარი იცი იმ საძაგელის და არც სახელი?

— როგორ არა, სახელი ვიცი. რომ შემხვდეს, თვალებით ვიცნობ და ყელში ვეცემი.

— კმარა! კმარა! კმარა! — ზედზედ შესძახა ამ დროს თითქოს მიძინებულმა მოხუცმა, მაგრამ უმაღლ გიანბამ.

— ოჰო, ამასაც არანაკლები ბოდეა სცოდნია. — მოხუცისაკენ გაიხედა ვასიამ.

— მაგას უთუოდ ძველი ცოდვები აწვალეს. — თქვა მეორემ და გვერდი იცვალა.

— ვინ იცის, ვინ რა ტვირთით დადის ამ ქვეყნად და რა ცოდვა-მადლს დაატარებს. — დაუმატა დიმიტრიმ და შუქი ჩააქრო.

* * *

სანატორიუმის ბინადართ სძინავთ. ეზოს დარაჯსაც ჩათვლემია. ირგვლივ სიწყნარე და მყუდროებაა. ვარსკვლავებ-

ბით მოჰედლილი ცა მთვარის ამოსვლის მოლოდინშია.

და ამ დროს სანატორიუმის შენობის მარმარილოს კიბეზე მაღალი თეთრი აჩრდილი აილანდა. იგი ნელ-ნელა ჩამოდის. აი, ჩამოლია უკანასკნელი საფეხური, მიწას დაადგა ფეხი და ქანდაკებად ქცეული ერთ ადგილას გაიყინა.

ეს ის მოხუცია, რამდენიმე საათის წინ რომ ესტუმრა საპატიო საგზურით სანატორიუმს და ახალგაზრდებთან ჩასახლდა... დიახ, ის არის, „კმარა, კმარა“ რამდენჯერმე რომ აღმოხდა ძილში. ის არის. ამდგარა, მაგრამ ტანზე როდი ჩაუცვამს. თეთრეულის ამარა გამოსულა ხეივნებით დამშვენებულ ეზოში.

იქნებ სნეულია, მთვარეული, ლოგინიდან რომ უგონოდ დგება, ტანჩაუცმელი გარეთ გამოდის, კარგა ხანს უსაზროდ დაეხეტება, შემდეგ კი თავის ლოგინს დაუბრუნდება, ჩაწევა და ისე ძინავს, რომ ვერაფერს გრძნობს. ამბობენ, შემთვარულებს კედლებზე და სახურავებზეც შეუძლიათ აცოცება და ხეტიალი.

მაგრამ არა, ეს მოხუცი არ ჰგავს მთვარეულს. მთვარეული ჩუმად და უხმოდ დადის, ეს კი რაღაცას ბუტბუტებს და ტუჩებს ილოკავს. აი, შეირხა, გადადგა პირველი ნაბიჯი, მეორე, მესამე. მიმართულება აიღო ბნელი კუთხისაკენ, ცაცხვის ძირში რომ დაწნული სავარძელი დგას. გასცილდა განათებულ მოედანს, შევიდა სიბნელეში, მიუახლოვდა სავარძელს, შეჩერდა, თვალები სიბნელეში რაღაც წერტილს მიაჩერა და გადაიხარხარა. გადაიხარხარა ისეთნაირად, ისე საზიზღრად, რომ მისი გაგონება დღისითაც კი შეაჯრყოლებდა ადამიანს.

— ხა-ხა-ხა-ხა!! ეს შენ ხარ, თო? — აჩურჩულდა შემდეგ დახშული ხმით: — აქ ვის დაეძებ, სულელო? ხი-ხი-ხი! მე? მე დამეძებ, ბრიყვო? მამაკაცი გამოილია ქვეყანაზე? დიდი ამბავი!.. შენ კი არა, ათჯერ შენზე უკეთესები მიუტოვებიათ. გამეცალე იქით! — თითქოს ხელი კრა ვინმეს. — არ მცილდები? არა? შე წყეულო, აკი დიდი ხანია ჩაძლდით! ვინ

მითხრა? შენმა და ჩემმა ვაჟმა! მოსკოვში მიდიოდა და დავემგზავრე. მოგვითხრა? მიცნობდა, როცა არასოდეს ვუნახავარ? ჩემი გვარი არ მითქვამს, თორემ შეიძლება ეჭვი აედო... კარგი ვაჟი დამდგარა. მადლობის ღირსი ხარ, უბედურო დედაკაციო! გასწი, გასწი აქედან, ჩაიარე, ხელს ნუ მიშლი! თუ ძალა და ღონე გქონდა, მაშინ გამოგეჩინა. მაშინ შეგენარჩუნებინე, ასე თუ გწადა ჩემი დასაკუთრება. ახლა გვიანდა, ვერას გახდები... ნუ მიახლოვდები! ნუ მეკვრი! ნუ მეხვევი! არ იშლი შენსას? ძალიან კარგი, ვნახოთ, ვის რა ძალ-ღონე შერჩენია! — სწრაფად დაიძვრა პერანგის სახელოები და მოჩვენებას დაეჭიდა. დიდხანს იბრძოლა. ხან ძლეულის პოზას იღებდა და კენესოდა, ხან გამარჯვებული შეიმართებოდა და ხარხარებდა. ბოლოს, როგორც იქნა, ძლია მოპირდაპირეს, გაიმარჯვა და დამშვიდდა, დაცხრა.

— იგემე ვირის წიხლები, გადარეულო დიაცო! ასე გეკადრება. მოკურცხლე ხომ? ხა-ხა-ხა! სიბერის ყამს მიშოვე დრო? ვერ მოგართვეს! — დინჯად მივიდა დაწნულ სავარძელთან და მოქანცული დაეშვა. ერთხანს ხმადაბლა კიდევ იბუტბუტა, იღრიჯა, თითები იმტვრია, იგრინა, შემდეგ რაღაც კიდევ მოეჩვენა და წამოვარდა.

— ნატო! შენ აქ საიდან გაჩნდი? ნატო-მეთქი! შემოიხსენ ეს თოკი ყელზე! მაშინებს შენი სახე, ნატო! ღვთის გულისათვის მოიხსენ ეს თოკი! რაო? არ მოიხსნი? მე შეგაბი და მე უნდა შეგხსნა? არა, ამას ვერ ვიხამ! აბა, მე ისეთი რა დავიშავე, რომ ყელზე თოკის შებმა იფიქრე? მე ხომ პირველად არ ჩამიდენია ასეთი რამ? შენც ხომ არა ხარ პირველი დედაკაცი? ბრიყვი ყოფილხარ. თავიც დაღუპე, შვილებიც დატანჯე. ხომ იცი, ცოდვა-მადლი არ არსებობს. სასუფეველი ჩამწვარი და ჩაფერფლილია. ღმერთი ჩემზე უფრო მოხუცებული და მოტეხილია, არაფრის გარჩევა არ შეუძლია... დიახ, დიახ... შენ განათლებული ქალი ხარ და უნდა იცოდე, რომ ჯოჯოხეთი და სამოთხე არავის სჯერა. ეს ქვე-

ყანა გაჩენილია მხოლოდ იმისათვის, რაც შეიძლება ბევრი სიამოვნება ნახო. რაო? ხა-ხა-ხა!.. სამართალი? ხელისუფლება? გულუბრყვილო ქალი ყოფილხარ, ნატო! ხელისუფლებას ბრიყვები უცვივიათ ხელში. მოქნილ-მოხერხებულის კაცი კი ქამელეონის ქურჭით სარგებლობს. რაო? ტყუილია, ტყუილი, ჩემო კეთილო და ბრიყვო დედაკაცო! შენ გჯერა, ცოდვებს კაცი ვერ მოიცოლებსო, რომ ბურტყუნებენ? ამიტომ ხარ ბრიყვი და სულელი! კარგი, თუ ქალი ხარ, ჩამომეხსენი! როგორ? შენ ნატო არა ხარ? მაშ ვინ ხარ? დედა ხარ? შვილს ეძებ? ასე გეთქვა. შენი ვაჟი ძალიან კარგად არის. სანატორიუმში გამოუგზავნიათ. გოგონა? ის კი არ ვიცი. მგონია, მამიდამისი პატრონობს. სხვა რა გსურს ჩემგან გაიგო? წადი, გამეტალე აქედან, თორემ შენც ისეთი დღე მოგელის... ხი-ხი-ხი! ნუ მიბზეკ ენას! მოიხსენი ყელიდან თოკი! — და უცებ დაიღრილა: — ნატო! მეშინია მაგ თვალეზის, მაგ დაკრეჭილ კბილების! გესმის?! მემუქრები? არ მეშინია მუქარის! არა, არა, არც ცოდვების მეშინია. მე მათ თა-

ვი დავადწიე, დავუძვერი. სად არ ვიყავი, სად არ წამომელანდა, მაგრამ ვინმე ბელი გადავრჩი! დიახ, უენებტაბოტაბოტა! სად არის გასაძრომ-გამოსაძრომი და რომელი ხერელით რა დროს უნდა გავძვრე. დიახ, აქაც ვიბოვი ასეთ ხერელს.

უფრო აღელდა, შეწუხდა, აფორიაქდა. შემდეგ მოიკაცა, დაპატარავდა, საცოდავად დაკნინდა, გლახაკს დაემსგავსა, თვალეზზე ხელი აიფარა და წამოვარდა.

— წყევლო! გარეწარო! არ მშორდები? მაშ ენახოთ! — სწრაფად მოწყდა ადგილიდან, გაექანა, შეიჭრა სიბნელებში, დაეჯახა ქვის სვეტს და თავგახეთქილი მიწაზე დაეშვა.

მეორე დღეს იბოვეს ბაღში მოხუცის გაციებული გვამი. ეს ამბავი ყველამ გაიგო, მაგრამ უბედური შემთხვევის მიზეზად გამოძიებამ სანატორიუმის ხელმძღვანელობის გულგრილობა ჩასთვალა და იმ ღამის მორიგე დასაჯეს.

მართალია, სასჯელად საყვედური აკმარეს, მაგრამ სასჯელი მაინც სასჯელია და დაუმსახურებლად მისი მიღება მეტიად საწყენი და სამწუხაროა.

შაჰრონ ხალხში

მეე წვიმაში

მას ელოდი,
ამიტომ ღამე ისე გაგიდნა,
რომ კალმით და ოცნებით
ვერ მიაღეჭე მაგიდას.
მთელი ღამე ელოდი.
წვიმდა.

ახლა ცრის კიდეც.
დილა მაინც შინდისფრად ღებავს
მალალ ცისკიდეც.
აღეჭე ნალოდინარი,
მზე წვიმაში აინთო,
თითქოს ამით ის გითხრა,
გულს გიკეთებ ამითო.
მთების რუხი უბიდან ამობრძანდა
მნათობი,

ქალიც მაშინ მოვიდა,
იგი. ვისაც ნატრობდი.
სევდიანი დარია,
წვეთი ნემსად გესობა,
მაგრამ იგი მოვიდა და გრძნობ
უკეთესობას.

სახლის ცისფერ ფანჯრებში
ათამაშდა ხალისი,
გიხარია ეს დილაც
და ის დილაც ხეალისი.

* * *

ქალი, ვინაც თან მოყვა
წვიმას, მზეს და იმ დილას,
იჯდა ჩუმად.
მერე კი ადგა და თქვა:

მივდივარ.
წლები რაგვარ წვალეებით
მისთვის შეგიხარჯია,
ნეტავ ახლა რომელი წუთი იმ წლებს
არჩია?

მაშ რატომღა მოვიდა,
ანდა სად მიეღიან?
ძნელია ის, რომ გიყვარს
და ის მაინც ბნელია.
კითხო რამე?

— ცუდია.
ხვეწნა — უარესია,
თუ არა და, ჰა, ღვარი ლეკავს, რაც
გითესია.

წუთით კარს მიეყუდა.
მღუმარეა, მშვიდია,
ეუბნები:
— რა მოხდა?
— არაფერი... მივდივარ...
შენ მუხლები გეშვება,
მას მუხლები უძლებენ,
გამეტებით აბიჯებს ჟოლის ყვითელ
ფურცლებზე.

დარი ისევ დაბინდდა,
ცასაც გული ევსება,
მთები ნისლეზს იხვევენ,
ვით ქეჩხოებს მწყემსები,
და გადიხარ წვიმაში.
წვიმა წვიმას არა გავს,
წვეთში სხივის მტვერია,
შენ კი მტვერიც არა გაქვს.

შაინც ისე მიღიხარ, თითქოს ახლა
ალარ წვიმს,

გაგონდება ვილაცა,
გეძებს ძალა რაღაცის.
მთელი ღამე წაიღო სიყვარულის
იმედმა,

შორიდან კი ვარსკვლავი
ჩუმად გიციმციმებდა.
შენს მძლავრ მზერას ელოდა,
როგორც შენ ქალს ელოდი,
იცოდა — შენ ოცნებით სახლში ვერ
ეტეოდი.

ის ქალი კი ვერ მიხვდა
შენთა ფიქრთა სიდიდეს,
თუ რა სხივს დაედევნე,
რა მზე გადაიკიდე.
ვერ იტანდა შენს ფიქრებს,
და შეჩვილა გარეწრებს:
— ჯერ უნახავ გზებსა და სამყაროებს
დაეძებს.

გაიცინეს, წავიდნენ,
ისიც ერთს აედევნა,
ის სიმაღლემ დააფრთხო
და სინათლის კედელმა.
...მაგრამ შორი სიყრმიდან,
როგორც ირმის ნახტომი,
მოგდევს დიდი სინათლე,
უნდა შენი გახდომა.
ის საოცრად თბილია და ღამისფერ
თვალეზში

ვარსკვლავები ცვივიან
მეტეორთა თარეშით.
რუზე ნაკრეფ გვირილებს
კრავს ბალახის ღეროთი
და ყოველთვის ბინდისას
შენს ეზოში შემოდის.
დვას, განიცდის შენს აზრებს და სურს
ერთი გვირილი

დადოს შენს მაგიდაზე.
ვით სიტყვა და ღიმილი,
მაგრამ შენი კოსმიურ შრომ-ს
მოეკრძალება.

და უკანვე წაიღებს
სიყვარულს და წვალებას.
შენ კი, ვინაც მონახე
და შეხსენი ცას კარი,
ვერ იგრძენი შენს გვერდით
შენი ბედის ვარსკვლავი.
უბრუნდები რუკებს და ჭოგრიტს,
გულდაწყვეტილი,
და რიცხვებით საუბრობს შენთან,
თითო წერტილი.
ასეთია ცხოვრება

დიდისა თუ პატარის:
სულ ურთულესს გაიგებს,
სულ უბრალო გადარევს.
ამ წუთს არ გეგულება
შენთვის ერთი ატომიც,
როცა მთელი პლანეტის
შენ ხარ ერთი პატრონი.
თავში ზეცა ტრიალებს,
თვალწინაა ნახაზი,
კოსმიური სიღრმიდან
გეძებს ძალა რაღაცის.
ასე იყავ ბინდამდე
მაგიდაზე დახრილი,
უცებ ფანჯრის მიღმიდან
მოგწვდა მორცხვი ძახილი.
გაიხედე, იცანი, ვინც სიყრმიდან
მოგდევდა....

მზე კი ზღვაში ჩასული
ჩანდა მუშტისოდენა.
შემდეგ ქარმა რტოებში
გაიღვიძა იმედით
და ფოთლებმა დაუკრეს
წვიმის ლურჯი სიმები.

გიორგი სანაღიჩაძე

ადამიანებს ყოველთვის უნდა გვესმოდეს ერთმანეთის

სარკმლიდან ზღვა ჩანდა.

მიხამ თოვლი ახვეტა, გუნდა გააკეთა და ბიჭებს გადახედა.

— იქნებ არ ღირს, ა? იქნებ ამ კარიკატურის გარეშე გამოვუშვათ გაზეთი? ბოლოს და ბოლოს, კაცი ერთხელ დათვრა. ეს ვის არ მოსვლია. ეწყინება.

— მაშინ ჩამოვიღოთ, — თქვა ვილადამ.

— ვითომ რატომ? — წამოიძახა მეორემ.

— ეს ხომ მეგობრული შარჟია! თუ ჩემზე შეიძლება, სხვას რატომ უნდა დავაფაროთ ხელი?

— ეგეც მართალია.

ცოტა ხანში არჩილი მოვიდა, მეგობრებს შეხედა, ჯერ გაღიმება სცადა, კარგად გამოვსულვარო, მერე ეწყინა და მოიღუშა:

— ჩემთვისაც მოიცალეთ? ეს ვინ გაშალა? ასე? შენ ქენი, მიხა, ხომ? შენ გამომჭერი კისერი და დამდე შარაზე?

მიხა გაწითლდა.

— ძალიან კარგი. — დაქაღნებით გადმოიქნია თავი არჩილმა, წამოიწია და წაქანჯალდა. თვალები აემღვრა.

— ბიჭებო, შეხედეთ, იგი ახლაც მთვრალია!

დერეფანში სიცილი გაისმა.

— ეს კი მეტისმეტია, — თქვა ბრიგადირმა.

— ნამდვილად მასხრად გვიგდებს.

— ვითომდა კარგი მუშა ვარო, იიხ!

არჩილს უკან არ მოუხედავს. სველ იატაკზე ფეხი დაუსრიალდა, დაეცა. ახლა უფრო მძლავრად იფეთქა სიცილმა. იცინოდნენ კედლები, ფანჯრები, მაგიდები...

— წამოაყენეთ, — წაიანგლა ვილადამ, — თორემ ისევ წაიძინებს, მეტი კი არ უნდა!

არჩილს არ ახსოვს, როგორ გავარდა გარეთ. თავი უბრუოდა, სხეული უცახცახებდა.

დარაჯმა გაოცებით გააყოლა მხერა. მერე კარებში ალანდულ უზარმაზარ ჭაბუკს მიუბრუნდა:

— ამ კაცს რაღაც კარგი არ ჭირს. გუშინ, იცით, რა მოხდა? აა, თქვენ მართლა არაფერი იცით? შესვენებაზე ბიჭებმა დაზგაზე წამოძინებული იპოვეს. ჯერ ვერაფერს მიმხვდარან. დადლილია, ან ცუდად გახდაო, უფიქრიათ, ნაგრაბ ისეთი არყის სუნი ასდიოდა თურმე...

— რას ამბობ?! — გაიკვირვა ჭაბუკმა. და ახლა მანაც დაატანა თვალი არჩილს.

ყინავდა, ქარი ქროდა და თოვლის წვირლ მტვერს ახვეტდა სახეში, არჩი-

ლი კი მიდიოდა დიდხანს, უნდოდა რაც შეიძლება შორს გასცილებოდა ქალაქს. სანაპიროს გაყოლებით მეთევზეთა გადმობრუნებული ნავეები ჩანდა. თოლიები მოუსვენრად დაფარფატებდნენ მათ ზემოთ. მამაკაცი ნავის კილეს მიეყრდნო. პალტო გახსნოდა. ხელები ჯიბეებში ჩაეწყო და ასე გაუღმრევლად კარგა ხანს გაჰყურებდა ვერცხლისფრად მოლაპლახე სივრცეს.

...ახლა იგი შინ იჯდა.

ჭიშკარი ვილაცამ გააღო და დაიძახა:

— არჩილ! არჩილ!

მამაკაცმა წამით აიღო თავი, მაგრამ არ წამომდგარა. იჯდა სიბნელეში, პაპიროსს აბოლებდა. ძახილი ისევ განმეორდა. მერე ჭიშკართან ვილაცამ ჩაახველა, მერე მკვრივლანჩიანი ფეხსაცმლების კაკუნი გაისმა. დამდებოდა. ქარი არხევდა ხეთა ტოტებს სარკმლის მახლობლად. ღარღანაში ჩარჩენილი თოვლის წყალი წკაპუნით ეცემოდა პაწია ტბორში. არჩილს შესცივდა. ღუმელში რახანია მინავლებულიყო ცეცხლი. სხეული თანდათან ექლინებოდა სინესტით. უცებ საშინელი მარტოობა იგრძნო. ნივთებით გადატვირთული ოთახი თითქმის სუნთქავდა. ეს შორეული, იდუნალი სუნთქვა აკრთობდა, კიდევ უფრო უმძიმებდა გულს.

სწრაფად გადაიცვა ტანზე. გარეთ თოვლი იდო. არავინ ჩანდა ირგვლივ. შორს, კუშტად მომზირალი სახლების მიღმა, შუქურა ციმციმებდა. მიდიოდა ჩაფიქრებული. ხელები ჯიბეებში ჩაეწყო. მხრებში მოეშვა, მოიხარა, დაპატარავდა. „ასე იწყება, ალბათ, მარტოხელა კაცის ცხოვრება, — ფიქრობდა თავისთვის. — ასე დაეხეტები დამეულ ქუჩებში და თვითონაც არ იცი, რა გინდა“. ქუჩა გრძელი იყო, ძალიან გრძელი და მას გაეხარდა, როცა აგურისფერი სახლების რიგი გაიარა ზღვისპირა ბაღთან. ასე დაკარგული, ასე მიტოვებული არასოდეს უგრძნია თავი. მაღლობთან გზა ერთბაშად უხვევდა, ნავსადგურისაკენ

მიემართებოდა. ხელმარჯვნივ ზღვა დაჰქიმულიყო. ირგვლივ საოცარმა სიჩუმე დაიკავა. როგორც სუფევდა. რომელიღაც სანალიდან ქალი გამოვიდა. არჩილს მოეჩვენა, ქალი ღიღინებდა, ოდნავ ირწეოდა და ღიღინებდა. იგი საუცხოო სანახავი იყო. ფარანთა მოყვითალო შუქით შეფერადებულ ხეთა ფონზე და არჩილმა გაიფიქრა: „არავინ იცის, რა უნდა ან რა აწუხებს ადამიანს, როცა ასე მარტო მიაცივებს დამეში, როცა ასეთი წყნარი ზღვაა და უკიდევანო სივრცე უსმენს სიჩუმის მელოდიას. იქნებ, სიხარული აღეღებს? იქნებ, ნოლოდნელად აკვირებულ ფიქრს გამოუყვანია გარეთ! ვინ იცის!“

როცა ქალმა ჩაუარა, არჩილი შეეცადა არ შეეხედა მისთვის. ქალი ღიღინებდა. ქალი ჩუმად, სულ ჩუმად ღიღინებდა:

მე მყავდა ჩიტუნა და

ჩიტუნა აღარ მყავს...

ჰა, გაუელვა არჩილს, საუცხოო სიმღერაა. მოიხედა. ქალი ისევ აუჩქარებლად ნიემართებოდა ნავსადგურისაკენ.

პატარა მოედანი გაქედული იყო მსუბუქი მანქანებით. არჩილმა მიაყურა, მხოლოდ თუ არა ზღვა, მაგრამ ზღვა არ მხოლოდა. და მან რატომღაც გონებაში გაიმეორა:

„მე მყავდა ჩიტუნა“.

— ნამდვილად საჩემო სინდერაა. ტფუ!.. ადამიანი ვერასოდეს განსაზღვრავს, რა ელის ზვალ! — ამან ისევ ცულ ხასიათზე დააყენა.

სკვერი გაიარა და კაფეში შევიდა.

კაფეში უკრავდა რადიოლა. ეს იყო მშვიდი, რაღაც ნაზი ფერებით გაყდენილი მუსიკა. არჩილმა მიმოიხედა. „აქაც სიცარიელეა, — გაიფიქრა მან. — ამაში ნამდვილად მწყალობს ბედი“. იგი მიესალმა მეზუფეტე ქალს და დანადგარის პირდაპირ, მრგვალ მაგიდასთან დაჯდა.

— კონიაკს ინებებთ?

— ყავას და კონიაკს.

მეზუფეტე ქალს ლამაზი მომწვანო ფერის თვალები ჰქონდა. თმავარცხნილობა რომელიღაც კინოვარსკვლავისაგან გადაეღო. იგი უყურებდა, როგორ

ავსო არჩილმა ორთომელი და როგორ გადაკრა.

— ასე უსაშველოდ გაბრაზებულნი სვამენ მხოლოდ, — გაიღმა ნან. იგი დიდი ხანია იცნობდა არჩილს.

— ჰო, — თქვა არჩილმა, ისევ დაისხა და გადაკრა.

— ასე უკვე ეჭვიანი ქმრები სვამენ, — თქვა მებუფეტე ქალმა. — ეს უკვე მეთისმეტია.

არჩილს მოსწონდა ეს პატარა, ალერსიანი ქალი. მან თქვა:

— ამჯერად, რა თქმა უნდა, შეცდით...

ნას სიმშვიდე წყუროდ, უსმენდა ნადვლიან მუსიკას, გრძნობდა, როგორ იღრინებოდა რაღაც მის შიგნით, მკერდში. იგი ახლა ბარათზე ფიქრობდა, რომელიც შინ, ლარსაქზე დარჩა. ბარათი რამდენიმე სიტყვისაგან შედგებოდა. „ნუ მეძებ, მშვიდობით“. არჩილი მიხვდა, სწორედ ეს სიტყვები იღრინებოდნენ მკერდში. უკვე მესამე დღეა, თვითონ კი ხეირიანად ვერ გარკვეულა რა მოხდა. რატომ დადის ასე გაოგნებული, რატომაა სახლში იმოდენა სიჩუმე... მძიმე... აუტანელი... „მე მყავდა ჩიტუნა და ჩიტუნა აღარა მყავს...“ ხანდახან რა საოცარ სიმღერას არ გაიგონებ... ეშმაკმა დალახვროს!

— გაწყენინათ ვინმემ? — კითხა მებუფეტემ.

— ცოტათი.

— ასეც ვიცოდი.

არჩილმა გაოცებით შეხედა, იგი ფიქრობდა: ეს ქალები ნამდვილად სატანებსა გვანან. ვერასოდეს გაიგებ, როგორ ჩაგვიძვრებიან სულში.

— ასეც ვიცოდი, — გაიმეორა მებუფეტემ. — რაც თავი მახსოვს, არასოდეს მოსულხართ ასე გვიან.

„ახლა მკითხავს ცოლზე, — გაკენწლა არჩილს. — ახლა შემობრუნდება და მომაფრქვევს მომაჯადოებელი ღიმლით: „როგორაა თქვენი მეუღლე? ეს სამი დღეა რატომღაც ვერ ვხედავ“. მაგრამ ქალი მშვიდად დაყრდნობოდა მაგიდის კიდე. მერე თავისთვისაც მოიტანა სავსე ორთომელი და შემწვარი კარტოფილი.

— ამიერიდან თქვენთან ვივარდებ, — ალბათ, — თქვა არჩილმა.

ქალმა გაუღმა.

— ჰმ, — თვითონაც ვერ მინახდარიყო, რად ამოიხრა ასე მძიმედ. მაგრამ გრძნობდა, მოწოლილი ბოლის შეჩერება აღარ შეეძლო. — მე შემიძლია, გენდოთ?

— რას ამბობთ! ასეთ საქმეში სამარე ვარ. მაგრამ ეს უკვე ნთელმა ქუჩამ იცის, რომ თქვენი ცოლი...

— იცის?! — სახე წამოუწითლდა მამაკაცს. — ეს ჩემთვის ძალზე მოულოდნელი იყო. მე არც ვიცი, როგორ უნდა მოვიტყე.

— პირველად მუდამ ასეა. მერე ეჩვევა კაცი.

არჩილს გონება ებურობოდა. თრობის ტკბილი ბურანი თვალეში ჩამოაწვა...

მან ისევ შეავსო ორთომელი და გადაკრა. ვერავითარი გემო ვერ სთხოვა სასმელს. ისევ დაისხა, მაგრამ ქალმა შეაჩერა.

— გინდათ, მე ცოტა კარტოფილს გადმოგიღებთ. ასე სმა არას გარეგბთ. აი, თეფში, გადაიღეთ და დააყოლოთ. არც ყავას მიკარებინართ. თქვენ ხომ გიყვართ, ყავა? ერთი ვერ გამიგია მხოლოდ: რატომ სვამს ადამიანი, როცა რაიმე უსიამოვნება შეემთხვევა ხოლმე?

— არ ვიცი, — შეაჩეროლა არჩილს. — მაგრამ ის, რაც მე შემემთხვა, უსიამოვნებაზე მეტია. ჩემს ნტერსაც არ ვუსურვებდი.

ქალი თონის პურის ნაჭერს თხელ ფენად აცხებდა მდოგვს, ზედ ყველს ადებდა და ისე შეეჭკოდა. თვალეები უბრწყინავდა. მას ეცვა შავი, მაღალყელიანი სვითერი. ერთი შეხედვით გეგონებოდა ქერა თმები ჰქონდა. სინამდვილეში რაღაც უცნაური სითეთრე გადაკრავდა, თითქოს მზის სხივები დალიცილებდნენ მათში.

— და მთელი უბედურება ისაა, რომ იმ დღეს მე ზღაპარი მოვიგონე, — თქვა ნალვლიანმა არჩილმა.

— საინტერესოა. — თქვა ქალმა. — თქვენ ზღაპრებსაც იგონებთ? ამას ნაწივლად ვერ ვიფიქრებდი.

მამაკაცი შეიშმუშნა.

— ნუ მიყურებთ აგრე. მე არც ღმერთი ვარ და არც ანდერსენი. უბრალოდ ჩემი პატარა გოგონასათვის ვიგონებდი ზღაპრებს. — შეჩერდა, ყავა მოწრუპა. — ჰო, ჩემი პატარა გოგონასათვის, — გაიმეორა ჩუმად. — ყოველთვის, როცა სამუშაოდან გბრუნდებოდი, ჩემი გოგონა მთხოვდა ნომეთხრო რაიმე.

ქალს ღიმილი გაუქრა.

— ბედი უნდა გწყალობდეს ადამიანს. — განაგრძო მამაკაცმა. — ხანდახან რაღაც მოიმოქმედო გინდა. ვირივით მუშაობ. გჯერა, გწამს. უცბათ კი საპნის ბუშტივით თვალდახელშუა გაგიქრება ყველაფერი. და მეგობრებიც, რომლებიც ძალიან გიყვარს, უცხონი ხდებიან. მაგრამ კაცი რომ დაუკვირდეს, განა სწორედ ახლა გახდნენ ისინი უცხონი? რა სისულელეა! მათ თავიდანვე არაფერი გაეგებოდათ შენი. იყო მხოლოდ მოჩვენებითი მეგობრობა, შეზღუდული, უნი-აღაგო.

— რატომ ამბობ ასე. — თქვა ქალმა. — მან ისევ ვერაფერი გაუგო. უყურებდა მამაკაცის ვეება ხელებს, რომლებსაც ორთომელი ჩაებლუჯათ.

— თქვენც, რა თქმა უნდა, ცუდს ფიქრობთ ჩემზე.

— პირიქით.

— მე ხომ თავი შეგაწყყინეთ წუწუნით. თქვენ კი ვერც წარმოიდგენთ, როგორ აიშვა მკერდმა, თითქოს დიდი ლოდი იყო ზედ, ჩამომცილდა... თვალეზე გატყობთ, გამიგეთ, ადამიანებს ყოველთვის უნდა გვესმოდეს ერთმანეთის. მაგრამ ასე არ ხდება. მე ხელი მკრეს. მე არასოდეს ვყოფილვარ ასეთ დღეში. ნე დაკარგული კაცი ვარ, ამიერიდან ვისთვის უნდა ვიცხოვრო?!!

— მეტს ნულარ დაღევთ. სასმელმა უფრო ცუდ ხასიათზე დაგაყენათ. გინდათ ფირფიტები მარიო ლანცას შესრულებით? ეს ისეთი გადასარევი მომღერალია. აჰ, როგორ მღერის...

— ჰო, — თქვა არჩილმა. — კარგია, როცა ასეთი სახელმოხვეჭილი ხარ! თორემ მე... მე ერთი პაწია ჭანჭიკი ვარ, სულ პაწია...

— იქნებ, ფანჯარა გავაღო? — შეაყვინტინა ქალმა, — ამ მოხალული ყავის გინელო ტრიალებს. ყველას არ უნებნებნებს. — მეტუფეტე საუცხოო ქალი აღმოჩნდა. იგი ყოველნაირად ცდილობდა შეეცვალა საუბრის თემა. — იცით, ექიმში ახმეტელი სწორედ ამ მოხალული ყავის გამო აღარ დადის ჩვენთან. გინდათ, გავაღო სარკმელი? არა? სადღაც წავიკითხე, წელს ძალზე მკაცრი ზამთარი იქნებაო. ამ ამინდების მიხედვით ვერაფერს იტყვი კაცი. თუ ასე გაგრძელდა, თოვლი დილამდეც არ გასტანს. აღნება. როგორ ფიქრობთ, მოთოვს კიდეც?

არჩილი ღიმილით უყურებდა მას. ტკბილ, სასიამოვნო მელოდიად ჩაესმოდა ქალის ხმა. რატომღაც ბავშვი გაახსენდა. წარბები მოკმუნა, პაპიროსს მოუყიდა. ქალმა ამოიხზრა. მერე ცარიელი თეფში აიღო, სამზარეულოში გაიტანა. იქ იგი დიდხანს ელაპარაკებოდა ჩიკორა მზარეულს, რომელიც ხორცს კეპავდა.

არჩილმა ისევ მარტოდ წარმოიდგინა თავი. სიკვდილივით ეზარებოდა შინ დაბრუნება. მაგრამ მაინც წამოდგა, ფეხზე დამდგარმა განაწურა ფინჯანში ჩარჩენილი ყავა და კარისაკენ გაემართა.

— უკვე მიდიხარ? — მოესმა ქალის ხმა.

უცებ შემობრუნდა. მაგიდები წამით წაპარბაცდნენ და ისევ გასწორდნენ. მოეჩვენა, თითქოს ჭერში გამოკიდებული ქორკანდელი კიდეც უფრო გაფერმკრთალდა.

— მე კი თქვენთვის ვახშამი მომქონდა. მე გაბატყებთ.

— გმადლობთ, მაგრამ უნდა წავიდე. ქალი მიხვდა — ტყუოდა. მაინც გაიღიმა. საწყალი! რა საცოდავად გამოიყურებოდა მამაკაცები, როცა ასეთ დღეში ვარდებოდა! მერე და ვინ იფიქრებდა! ისინი ხომ ასე ტკბილად ცხოვრობდნენ...

გარეთ ციოდა. ქარი კვლავ ქროდა. მჩატე ბურუსში გახვეულიყვნენ ლამპიონთა გრძელი ბოძები. სახლებში აქა-იქ თუ კრთოდა შუქი. ქალაქს ეძინა.

როცა სახლს უახლოვდებოდა, ისევ გაიგონა, როგორ ეძახდნენ:

— არჩილ!.. არჩილ!..
 ფეხს აუჩქარა. ცოტა ხნის შემდეგ
 იგი მიხვას პირისპირ იდგა.
 — გამარჯობა, — თქვა მიხამ.
 — რატომ მოხვედი? — თქვა არჩილ-
 მა.
 — გამოვიარე.
 — იქნებ, ახალ თემას ეძებ?
 — რა სისულელეა. გაზეთი იმ დღეს-
 გე ჩამოვსენით.
 — მაშ ბოდიშის მოსახდელად მოხ-
 ვედი?!
 — ასეა.
 — ეგეთი ხუმრობა მე არ მიყვარს.
 სისხლი გამომოწოვით, დამცინით, ხელი
 მკაბით და ახლა მიხდით ბოდიშს?!
 — მე ხომ ჩემით არ მოვსულვარ. ბი-
 ჰებმა მხოთვეს. ყველა ძალზე შეწუხე-
 ბულია.
 — მაშინ რატომ არ შეწუხდით, როცა
 სიცილით იჭაჭებოდით?!
 მიხა პალტოს ღილს აწვალებდა. ნათუ-
 რის შუქზე ჩანდა, როგორ სუნთქავდა,
 მძიმედ, აჩქარებულად.
 — ჩვენ შევცდით. იმ დღეს არავინ
 იცოდა, რომ შენ...
 — რა მე?
 — ჩვენ ყველას ისე გვეწყინა!!.. მე
 რომ ასეთი რამ დამმართოდა, წარმო-
 გენაც არ მაქვს, რას ვიხამდი.
 არჩილს შეაყრყოლა.
 — ეს ისე მოულოდნელად მოხდა... ან
 ვის ეგონა...
 — ჰო.
 — ახლა რას ფიქრობ?
 — არ ვიცი. ალბათ, გავგიჟდები.
 — ეს არც თუ დიდი შეღავათია. ჩვენ
 ყველას გვინდა, რომ ქარხანაში დაბ-
 რუნდე.
 — ვინ, მე მეუბნები დავბრუნდე? ყო-
 ველივე ამის შემდეგ? ღირს კი? ვისთ-
 ვის უნდა ვიშრომო? მითხარი ვისთვის?
 არაა საკმარისი, ამდენი ნაკვდავი და ნა-
 ოფლარი წყალში რომ გადამიყარეს?!
 არაფრად არ ჩამთვალეს?
 უცებ დადუმდა. წელში აღიმართა. ხე-
 ლები გაეყინა და რამდენიმეჯერ დაი-
 ჰოთქლა.
 — იცი, მე დღეს შესანიშნავი სიმღე-

რა გავიგონე. „მე მყავდა ჩიტუნა და
 ჩიტუნა აღარ მყავს“. ხომ კარგია?
 — მოსაწონს ვერაფერს ვხედავთ
 — შენ ასე ფიქრობ?
 — რა თქმა უნდა. მთავარია გამაგრდე.
 არჩილმა ჩაახველა.
 — ჩვენც დავგხმარებთ. ის კი უნდა
 გვაპატიო.
 — კარგი, ბატონო, მიპატიებია. ოლ-
 ონდ ეს მოიცებს, როგორ უნდა დამეხ-
 მართო?!.. თავიდან დამაწყებინებთ
 ცხოვრებას? ადამიანის ცხოვრება ოჯა-
 ხია. ხოლო როცა ოჯახი ინგრევა, ცხოვ-
 რებაც ინგრევა.
 — მთლად აგრე როდია. ჩვენ ძალზე
 განვიცდით უშენობას. შენ თვითონაც
 არ იცი, როგორ გვჭირდები...
 — ვინა, ამას ჩემზე ამბობ?!
 მიხამ გაიცინა.
 ერთხანს იდგნენ ჩუმად. იდგნენ ძა-
 ლიან ახლო. მიხამ ყელსახვევი გაუსწო-
 რა და პალტოს საყელი აუწია. ქუჩის
 ნათურა მკრთალად აფრქვევდა შუქს.
 დროდადრო ხეთა ტოტებს მოწყდებოდა
 ფიფქი და თავზე აცვიოდით. ეს ფიფქე-
 ბი ძალზე ნელა და მოულოდნელად ეშ-
 ვებოდნენ სიბნელიდან.
 ისინი ხედავდნენ თოვლით დაფარულ
 სახლებს. მერე მეთევზეებმა გაიარეს.
 მეთევზეებს მალაყელიანი ჩექმები ეც-
 ვათ და მხრებზე დრაცენით შეკრული
 ნიჩბები გაედოთ. უკვე გვიანი იყო. მე-
 თევზეები ნელა მიაბიჯებდნენ.
 ნედლი თოვლი ხრაშუნობდა, ქარი
 ხვეტდა ხორხომელას, ატრიალებდა და
 სადღაც ქუჩის ბოლოს ახუხულავებდა.
 — წყნარი ღამეა, — თქვა მიხამ.
 — ჰო, — თქვა არჩილმა, — შენ მარ-
 თლა ბიჭებმა გამოგზავნეს?
 — დღეს ბარე ათჯერ მოგაკითხეს.
 არავინ გამოპასუხებიათ. ალბათ, შინ არ
 იყავი. იცი, ეს დღეები შენს დაზგაზე
 არავის უმუშავია. გიცდიან. ჩვენ ხომ
 ყველაფერი უნებურად მოგვივიდა. ასეთ
 დღეში არასოდეს მიგატოვებთ. შენ გა-
 მიგვბ, მე სხვანაირად ლაპარაკი არ შე-
 მიძლია.
 არჩილმა პაპიროსი ამოიღო, მაგრამ
 ასანთს ვერ მოუკიდა. ქარმა დაუქროლა.

— ჩემი პაპიროსიდან მოუკიდე. დი-
ლით არც იფიქრო დალევა. მე გამოვივ-
ლი. ერთად წავიდეთ, კარგი?

— არ ვიცი. — თქვა ჩუმად არჩილ-
მა. — მე კიდე უნდა მოვიფიქრო.

მიხამ დაჟინებით შეხედა. მან ხელი
გაუწოდა და წავიდა. ქარი ისევ იკბინე-
ბოდა. ხეებს ისევ ცვიოდა ფიფქი. მოსა-
ხვევთან მიხამ ისევ დაიძახა.

— დილით გამოვივლი, გესმის?!

არჩილი მიბრუნდა. ჭიშკარი ღია იყო.
ეზოს სიღრმეში დაბალი სახლი ჩანდა.

არც ერთ სარკმელში არ ენთო შუქი.
არც ბუხრიდან ამოდებოდა კვამლი. იქით,
აივნის რიკულებს შორის, მთვარე დას-
კუპებულიყო. მთვარე იყო დიდი, სავსე,
ლამაზი. არჩილი ერთხანს კიდე უსმენ-

და მიხას ნაბიჯების ხმას. მერე ეტყობოდა
აიმაბრთა, ჭიშკარში შეაბიჯა. იგივე ხმა
აღვამდა ფეხს. რაღაც საოცარ სიცივეს
გრძნობდა, მაგრამ მაინც ატანდა თავს.
ძალას. რიკულებს შორის დასკუპებული
მთვარე კიდე უფრო იზრდებოდა, კი-
დე უფრო მომხიზვლელად ილიმებოდა.
უკანასკნელ საფეხურზე არჩილმა გაი-
ფიქრა: „ახლა, ალბათ, შუალამეა,
ცეცხლს დაეანთებ და დავიძინებ. დი-
ლით ადრე გამოვივლის მიხამ... კაცმა რომ
თქვას, არც ისე ცუდი გულისა ჩანს“...
მოიხედა, ხეთა ვეება ჩრდილები გაწო-
ლილიყვნენ თოვლზე. შორს კი, მაღალ-
სახლებს ნიღმა, ისევ ენთებოდა და ქრე-
ბოდა შუქურა. კლიტე მოძებნა. იმ წუთს
შეეცადა არაფერზე ეფიქრა. ამაოდ.

მამია პაჩუანიძე

მწიფობისთვე

მწიფობისთვე... მწიფობისთვე...
რამდენ რამეს მომაგონებს.
ვთიბე, ვთიბე, ბევრი ვთიბე,
ავუჯცე თმები გორებს.

ოჰ, ეს თავზე რა მაცვივა?!
ფერთ ნაკადი რა მიყვარდა!
და ჩემს თმებზეც ერთი ციდა
თოლიას ფრთა დაუვარდა, —
ბეორევერ ნუმც მოსულა!

ვის საფე აქვს წყაროთ სურა,
მარგალიტებს შიგ, რომ ირევს?!
ცარიელი ზოგიც სულაც
წამოვავათ რქებზე ირემს.

მწიფობისთვე... სურნელება...
მამულ-დედულს როგორ შვენის!
მარგალიტის წყაროდ დენა...
მიხვეტავდეს ხელი შენი.

იქ, რომ ყურძნის ცრემლი მოსკდა,
ბალახნარში ჩავასწარი,

აღბათ, მისი სიტყბო მომკლავს, —
განა ქვევრში ჩავა წყალი!

ვარდში ეკაოს ვინც გაურევს,
ვინც გაურევს ღვინოში წყალს,
მას დავადოთ ლოდი გულზე, —
ასი ცეცხლის ჰქონდეს გულწვა!

მწიფობისთვე...
რაც გითესავს,
მეგობარო, მოდი, მომკე!
ვლღვები მიწის სიმწიფეში
და ვაზს ტუჩი ავულოკე.

მწიფობისთვე... მწიფობისთვე...
სიხარული... ჟრიამული...
რაც დათესე, მოდი ხვეტე...
და მეც რთვლობის ჟინი მივლის,

მკათათვე და მწიფობისთვე,
როგორ შვენის მამულ-დედულს,
ო, აქ ოდეს მივაბარებ,
მივაბარებ ალაღ ჩემს გულს.

* * *

მაპურებს და წყაროს მასმევს,
ბაღნარია ნუგბარ-ნუგბარ ხილთა.
ნუ გამიგებ ასე, —
მე მამული
განა ერთი ლუკმისათვის მინდა?!
მოვკვდები და... ვაი, კუბოს ფიცარს

გამითლიან მამულეთის ხიდან.
მოვკვდები და... მიმიბარებს მიწა, —
ო, მამული განა
საფლავისთვის მინდა?
ო, სიცოცხლე მამულ-დედულია,
სიყვარულად გულში აღმბეჭდვია.
აი, მთაზე წყარონი რომ დიან,
დაეწაფე... და სამარის ჭია
შენს გულამდე გზას ადრე ვერ მოღვეს.
ერთი შეხე ლაყვარდების მორევს,
მოციმციმე ვარსკვლავიან ცას და
სიკვდილს მოიგონებ?!
ნუ უცდი ჩემს ხატი-სიტყვას,
მამულეთი შეიგრძენი შენ და...
ნუ მაწვალებ, თვითონ მიხვდი, სულო,
მე მომეცი შეება!
მე მამული მყავს მარადის ფიცად,
ფერებს მიძღვნის პოეზიის მინდად...
მოვკვდები და... მიმიბარებს მიწა...
ო, მამული განა
საფლავისთვის მინდა?!

* * *

ამ ლაყლაყ ვარსკვლავებს
განა სხეგან იჭერენ?!
ჩვენმა გმირმა ქალებმა
მკერდზე მიმოიჭედეს.
მხატვარივით ღამე რომ
მიწას შავად გაღებავს,
მზეს იჭერენ ტალღებში
ღამის გასაჩაღებლად.

ჩემი მიწა რა არი, —
მუჰა... და ფასუთქმელი,
განა იყო სარბევი,
მომხდურთ დასათუთქველი?!
დიდი რთელობა მოსვლია,
ვაზიც მოუწევია;
ჩემს ნატერის თვალს მამულსა
აღარ მოუწყენია.

ნუგაიონ ჩხაიძე

ძ მ ე ბ ი

იგი შეუმჩნევლად მოვიდა გადმოსაყარას კალთებზე გამოკიდულ სოფელ ოქროსუბანში. იანვრის მზიანი დღეები იდგა და ხალხი ჩაის პლანტაციებს შესეოდა საბარავად. გახუნებული შალის შარვალი და იდაყვებამოკერებული ყავისფერი თეთრზოლებიანი პიჯაკი ეცვა. ნალებდაკრებულ ჩექმებს მძიმედ მოაბრახუნებდა და თუნუქით შემოღუბრსმულ ფანერის ჩემოდანს ძლივს მოათრევდა. ჩემოდნის სიმძიმისაგან თავი განზე გადაეხარა. შიგა და შიგ ნადრევად შევერცხლილი ხუჭუჭი თმა ქლიავისფერ თვალებში ჩამოწოლოდა. ვიწრო პირსაზე და სუსტი მკერდი ოფლის მსხვილი წვეთებით დახორკლოდა. ოცდახუთი-ოცდაექვსი წლის თუ იქნებოდა. ნოდარის მეძახიანო, ასე გააცნო თავი კალისტესს.

კალისტე დიდი ზანია ორსართულიანი სახლის აშენებას აპირებდა, ჩემი ვაჟიკელა ჯარიდან რომ ჩამოვა, ახალი სახლი უნდა დავახვედრო და კარგი გოგო მოვგვაროო, ეუბნებოდა მეზობლებს და ხულის გვერდით ფიცარს ფიცარზე ადებდა. როგორც იქნა, ყველა მასალას მოუყარა თავი, მაგრამ ხეირიანი ღურგალი ვერ იშოვა.

გერონტიმ, ღურგლობას რომ იჩემებდა ოქროსუბანში, კაცი მიუგზავნა კალისტესს, მე ავიშენებ სახლს, შენგან დი-

დად დავალებული ვარ, ფასზეც იოლად მოგირიგდებიო, მაგრამ კალისტემ ქვააადლო და თავი შეუშვირა: სულ უფასოდ რომ ამიშენოს, მაგისტანა ხელჰაკუნას ამ ოქროსავით კარსალა მასალას ვერ გავაფუჭებებო.

მთელი წელი ეძება ღურგალი კალისტემ, მაგრამ თავისი გემოვნების მოხელე ვერ იშოვა. არადა, არმიიდან ვაჟიკას დაბრუნების დროც ახლოვდებოდა. ბოლოს, ნოდარზე ნიასწავლეს, მასზე დაქმებული ღურგალი აღარ შეიძლებაო.

კალისტეს ცოლს ელენეს ნოდარის დანახვისას გულზე შემოეყარა, ეს დალეული რა ღურგალი უნდა იყოს, ჩემი ქმარი ნამდვილად ვილაცამ მოატყუა, იმოჯახდამწვარამო. მაგრამ კალისტემ რომ გადაულაპარაკა, მაგ შეჩვენებულს ისეთი ხელი ჰქონია, იმისთანა სახლი წამოუჭიმავს რაიონის მთავარი ექინისათვის, რომ სარკესავით ანათებსო, ელენესაც სიხარულით გაუფართოვდა თვალები და თავი გამოიღო, როგორც მასპინძელმა.

— უიმე, ღმერთო, მომკალი და აგია! ამ უცხო ადამიანთან არ ვჭამე სირცხვილი!.. აღარაფერი დამირჩა ვაჟომცხვარი. კალისტე, შეიქცეე ცოტა სტუმარი და ახლავე გავაწყობ სუფრას.

მართლაც, სანამ კალისტე და ნოდარი სამშენებლო მასალებს ამოწმებდნენ, ელენემ გათლილი ქვის ფართო კეცი გა-

დაადგა, კვერცხმოვლებული, ჭყინტი ყველით გატენილი ხაჭაპური, გრაფინით ვარდისფერი ღვინო გამოიტანა და სუფრა გააწყო.

კოჭლი კალისტე კალისასვით დახტოდა ზიდან ზეზე, ბოყვიდან ბოყვზე, ფიცრიდან ფიცარზე, გრძელ ულვაშებს აცანცარებდა და თან შეუჩერებლავ ქაქანებდა:

— ა, ბიძიკო, ოქროსავით მასალა მაქვს, ათას ხეში განოვარჩიე ეს საძირკვლის და სარტყლის ხეები. ღოჯის ფიცრებიც დაკარსალბებული წაბლის გულია. შენ იცი და შენმა მარჯვენამ, თუ არ მახარალებ.

ნოდარს ჩაეცინა:

— ზარალის რა მოგახსენო, ჩემო ბიძია, და აშენებით კი კარგ სახლს აგიმშენებ, ამისათვის ჩამოვედი თქვენთან.

შემდეგ ფასზე ჩამოვარდა სიტყვა. დიდხანს არ უვაჭრიათ, მალე მორიგდნენ და სუფრას ნიუხსდნენ. ღურგალმა მხოლოდ ერთი ჭიქა გამოსცალა. ჩვენი საქმის დაწყებას გაუმარჯოს, მშვიდობიანად დაგვემთავრების და, თქვენ რომ გავგებარდებათ, ისეთი სახლი გამოსულიყოსო, დაილოცა, გადაკრა, ცხელი ხაჭაპურის კიდე დააყოლა და, თუმცა კალისტე ბევრი ეხვეწა, ერთი კიდეც გადაკარიო, ხელი არაფერს აღარ დააკრა. შემდეგ ფანერის ჩემოდანი გახსნა, ხერხები, შალაშინები, ნაჯახები, სატეხები, ქლიბები, სალეხი ქვა, გლუვი, გონიო, თარაზო, ლარი, ფოლადის მეტრიანი, არშინი და ვინ მოთვლის კიდეც რანდენაირი ხელსაწყო ამოალაგა და საქმეს შეუდგა.

იგი უჩაქუნებდა და უჩაქუნებდა სალამოდ. საძირკველი მარტოხელამ გასკვნა. ორ სიტყვას არ იტყოდა ერთად. იმნაირი ენაძუნწი გამოდგა, თავისი ვინაობა და სადაურობაც კი არ გაუმხელია. კალისტემ ბევრჯერ მოინდომა ხელის წაკრა, იფიქრა, ნარტოხელა კაცი სახლის აშენებაში კი არა, ქამაშიაც ცოდვავა, ნაჯახი მოიმარჯვა და გვერდით ამოაუდგა, მაგრამ ნოდარმა არ დაანება:

— ნუ შეუწხდებით, ბიძაჩემო. ნუ გეწყინებათ და ხის მასალას გამოცდილი

მარჯვენის მოქნეული ნაჯახი შეენიშნა. მე თვითონ გავწვდები. თუ რამე გავწვდები, ნე ვიქნები პასუხისმგებელი. არც ისე გამოუცდელი ვარ. ათი წელია ვდურგლობ, ხუთ წელიწადს ხელობას ვსწავლობდი. თქვენ მიყურეთ. თუ მაინც და მაინც გინდათ, რამე საინტერესო ამბავი მომიყევით, გულს გადავაყოლებ.

კალისტემ მაშინვე გაუშვა ხელი ნაჯახს და ამის შემდეგ, ნოდარის გვერდით ჩაცუცქული, ათასნაირ განავონსა და დანახულს, სიცრუეს თუ სიმართლეს აფრქვევდა დილიდან დღამებამდე.

ამინდამაც შეუწყო ხელი. მზიანი დღეები დაიჭირა. ტყუილად კი არ ამბობენ. ამინდი აშენებს და აღამიანი თავს იქებსო. ნოდარი უჩაქუნებდა და უჩაქუნებდა შეუსვენებლივ.

ხანდახან ელენე ასძახებდა ღურგალს, რა გეჩქარება, შვილო, დაისვენე, ხვალეც ამ თვისათა, მაგრამ ნოდარი ჯიუტად გაიქნევდა თავს და წყნარად უპასუხებდა: ბიცოლაჩემო, ხვალ ხვალის საქმე მექნება, ღურგალი და დასვენება სად გავგონილაო.

ოქროსუბანში ეზოდან ეზოში, ჭიშკრიდან ჭიშკარში, პირიდან პირში გადადიოდა ახალი ამბავი... კალისტემ ოქროსხელებიანი ღურგალი მოიყვანა და ახალ სახლს აშენებსო. ისეთი თმახუჭუჭა ბიჭია, რა დედამ შობაო. თურმე უცოლო ყოფილაო, უმატებდნენ გაუთხოვარი გოგონები.

კალისტეს დაწუნებული გერონტი კი გულზე სკდებოდა. ბრაზი ახრჩობდა. ცდილობდა, როგორმე სამაგიერო გადაეხადა კალისტესათვის და საჩხრკედელაოს ეძებდა.

ღოჯების აყვანა მოთავდა, კალისტემ რომ შვილისაგან წერილი მიიღო, ათ დღეში მელოდეთო. ოჯახში შეიქნა ფაციფუცი. კალისტე მოხელეს შეეხვეწა, ვაჟიკელს ჩამოსვლამდე სახლის მშენებლობა როგორმე დამიმთავრეო. ნოდარი რომ ჩაფიქრდა, მასპინძელმა შეაბარა, ვინმეს დაგახმარო. ნოდარმა მოკლედ თქვა, მე თვითონ ჩამოვიყვან დამხმარეს, ხვალ საღამოს აქ ვიქნებიო. პი-

ჯაკიდან ნახერხი ჩამოიფერთხა და წავი-
და.

იგი მართლა მეორე დღეს დაბრუნდა.
თან თვალმცქრიალა, მასავით თმახუ-
ჭუჭა ჩვიდმეტოდე წლის ბიჭი ჩამოიყ-
ვანა.

— ეს ჩემი უმცროსი ძმაა — ანგია,
შარშან დაამთავრა საშუალო. მარჯვეა.
მე ვასწავლე ნაჯახის ნოქნევა. — ასე გა-
აცნო ნოდარმა კალისტეს და ელენეს
თავისი ძმა და მშენებლობა ერთად გა-
ნაგრძეს.

ანგია ძმასავით ხელმარჯვე გამოდგა.
დილიდან დაღამებამდე არც მარჯვენას
შეაჩერებდა და არც შეიმუხლებდა.

— აბა, ანგია, ქილიშებს ყებდი დაახე-
რხე! ანგია, სატენი გამიღეს! ანგია, ეს
ფიცარი შუაზე გადამხერხე! ანგია, ლა-
რის ანგია, შიმშა! ანგია, გონიო! ანგია,
ფანქარი, ანგია აქეთ, ანგია იქით! —
გაიძახოდა უფროსი ძმა და უმცროსი
უსიტყვოდ დაფრინავდა.

რასაც ხელს გაკრავდა, გათლიდა და
გაჩორკნიდა, ან გააშალაშინებდა, პირ-
დაპირ თარაზოში გამოიყვანდა, ისეთი
ხელსწორი იყო. მის ნახელავს ადამიანი
თვალს დიდხანს ვერ მოაშორებდა.

ასე წამოჭიმეს ძმებმა მეორე სართუ-
ლი. სარტყლები გადაკერეს, მანდალი-
ონების ღვიროები სარტყლებზე გააგ-
დეს და ამოჭრეს, ქილიშები დააშალაშ-
ინეს. მათი ნაწილი სარტყლებზე აიტანეს
და, ის იყო ანძის ფეხი აჰქონდათ, რომ
ნოდარმა წონასწორობა ვერ შეინარჩუ-
ნა, სიმძიმემ დაძლია... სცადა თავის შე-
მაგრება, ქილიშზე ორივე ფეხით შედგა,
მაგრამ წელსუსტი ქილიში ჩატყდა. ხე-
ლის ჩასავლებიც ახლომასლო აღარაფე-
რი დაურჩა და მეორე სართულიდან თა-
ვდაყირა წამოვიდა. აზრის მოკრება მა-
ინც მოასწრო, ჰაერში კატასავით მოიჭ-
ნია სხეული და საძირკვლის ხეს ჩაეჭი-
და, მაგრამ ტანი ვეღარ შეიმაგრა, ხელე-
ბი აუტყურდა და დაბლა, ერთმანეთზე
შეხორხილ ფიცრებში ჩაიხერგა. მარჯ-
ვენა გვერდი ფიცარზე ჩამოჭრა და,
ალბათ, ნეკნის ძვლები ჩაემსხვრა...

— ვაიმე!.. მოგვეხმარე!... კაცი დაიმ-
ტვრა!... — შეიცხადა ელენემ.

— არიქა!.. ავსწოთ ხეები, ადამიანი
იღუპება!.. — კოკლობით მიიჭრა
რებთან კალისტე.

სახლის სათავედან ერთი ნახტო-
მით ჩამოფრინდა ანგია. შარაზე გამე-
ლევებმაც მოირბინეს, გულწასული
ნოდარი ხეებიდან ამოათრის და საავა-
დმოფოში გააფრინეს.

ეს მოხდა ხუთშაბათს, შუადღისას.
შაბათს სახლი უნდა გადაეხურათ, ასე
დაპირდა კალისტეს ნოდარი. საღამოს
ვახშამი უნდა გადაეხადათ ახალ სახლში.

კალისტემ ჯერ კიდევ სამშაბათს და-
პატიჟა სტუმრები: ნათესალები, მოყვრე-
ბი, მოკეთეები, მეზობლები... ორწლია-
ნი უმოხელეო წამოაქცია, გოჭები დაკლა,
ქათმები და ინდაურები იყიდა, ოცფუ-
თიან ჭურს თავი მოხსნა და სწორედ
ამ დროს მოხდა ეს ამბავი. დანა პირს
არ უხსნიდა კალისტეს. ზეგ სტუმრები
მოვლენ და გადაუხურავი სახლი დახე-
დებოთ. ძველიც დარღვეული დაურჩა.
სად წაიყვანოს ამდენი ხალხი! ვაი სირ-
ცხილო! გადაუხურავ სახლში დაგვა-
ტიჟაო, იტყვიან, ჩაიცინებენ და წაე-
ლენ. არადა, ის ბიჭიც მისი საზრუნავია.
მშვიდობით მაინც გადარჩებოდეს.

სოფელში ერთ მითქმა-მოთქმა შეიქ-
ნა. კალისტეს სირცხვილი ჩვენი სირც-
ხვილიაო, აღაპარაკდა მთელი ოქროს-
უბანი. ყველამ ხელი გამოიღო დასახმა-
რებლად, ხელის წამოსაკრავად, მაგრამ
მათ შორის ერთიც არ იყო ხეირიანი
დურგალი. რომც ყოფილიყო, მაინც გა-
უძნელდებოდა სხვისი დაწყებული საქ-
მის დამთავრება. ყოველ დურგალს თა-
ვისი აზრი და ჭკუა, გემოვნება და გეგმა
აქვს.

ერთადერთი გერონტი დებდა. დურგ-
ლობაზე თავს, მაგრამ მეზობლები ჩუმ-
ჩუმად ლაპარაკობდნენ, ორსართულიან
სახლს კი არა, საღორეს ვერ მოუყრის
თავსო. გერონტის არავინ ეპატიებოდა,
მაგრამ იგი მაინც გან-განზე დადიოდა,
კუდს იქნევდა, კალისტემ თავიდან და-
მიწუნა და ახლა მის სახლს ხელს აღარ
მივაჯარებო.

მარტოდ დარჩენილი ანგია აქეთ-იქით
აწყდებოდა, მაგრამ უნოდაროდ ვერა-

ფერს აკეთებდა. ძმის ნახვა ძალიან უნდოდა, მაგრამ ექიმებმა ნება არ დართეს. ანერვულდება და უარესად გახდებაო, დამშვიდებით კი დაამშვიდეს — სამიში არაფერია, ათ დღეში გამოვწერთ საავადმყოფოდანო.

ანგია მაინც ვერ დამშვიდდა, მთელი დღე იყურებდა საავადმყოფოს კარებთან და შუალამისას ძლივს შეადგინა ძმასთან — მორიგე ფერშალმა შეაპარა ჩემად.

სიცხით გათანგული ნოდარი საწოლში ბორგავდა და ჩახლეჩილი ხმით საკუთარ თავს ეჩურჩულებოდა:

— ეჰ, რა დროს ვჰამე სირცხვილი! რა დროს გამიცრუვდა სიტყვა!.. დღეს ხუთშაბათია ხომ? ზეგ სტუმრები მოვლენ და სახლი გადაუხურავი დახვდებათ. სირცხვილი!.. ორმოცდაათამდე სახლი ამიშენებია და სიტყვა არასოდეს გამიტეხია... რა ჯანაბამ გადმომაგდო!.. გულმა კი მითხრა, არ ენდო ქილიშს, ჩატყდებაო, მარა... ეეჰ, ამოიხენეშა მან და ტუჩზე იკბინა.

— ნოდარ, ნუ ღელავ... დამშვიდდი... დაიძინე... შენ იყავი კარგად და ყველაფერს ეშველება. — ძლივს ამოიღო ხმა ანგიამ.

ავადმყოფი შეჩერდა, არ ელოდა ვინმეს გამოლაპარაკებას, თავი წამოსწია და თვალები უაზროდ გაახილა:

— ჰოო! ვინ არის? რომელი ხარ, რომელი ხარ-მეთქი?

— მე ვარ, ნოდარ, მე, ანგია...

ნოდარმა, როგორც იქნა, იცნო ძმა და წამოიწია:

— ანგია, ბიჭო, შენა ხარ?... — მისუბტებული ხმით წაიჩურჩულა და ბალიშზე უღონოდ მიესვენა.

— ნუ გეშინია, ნოდარ, არაფერი გიჭირს. ათ დღეში გამოვწერთო, ექიმებმა მითხრეს.

— მე, ანგია? ჰმ... მე რა უნდა მიჭირდეს, ბიჭო! მე ძალივით გამძლე ვარ. შენ კი იცი, გაჭირვება ბევრი მინახავს, მარა სირცხვილი არ მიჰამია, სიტყვა არ გამიტეხია. ახლა კი ნამდვილად ვჰამეთ, ანგია ბიჭო, სირცხვილი. სიტყვა შევშაღეთ. რას იტყვიან ჩემზე? მოგვატყვი-

ლო, სიტყვის პატრონი არ ყოფილაო! კალისტესაც დაადანაშაულებენ. შევე კი მარტო მე ვარ, ბიჭო, ჩემი ვარ. ფრთხილებლობით მომივიდა ეს. ვიცოდი, ქილიში რომ ვერ გამძლებდა და მაინც შევდექი ზედ... კალისტეს ხარჯიც უნდა ეზარალოს... ყველაფერი გამაზდაკაცნა ვახშმისათვის... მერე სად დააჯენს ხალხს? გადაუხურავ სახლში? ძველი სახლი მაინც არ დაგვეშალა. მოვლენ, ადღეგრძელებენ დაუთავრებელ სახლს, გაიცინებენ და წავლენ. მერე მთელ წელიწადს არ გამოვლევთ სალაპარაკო. როგორაა საქმე, თუ იცი, ვერ იშოვა კალისტემ სხვა მოხელე, ხომ?

— ვერა, ვერ იშოვა... დამნაშავესკით ჩაილაპარაკა ანგიამ.

— ეეჰ... ამოიხენეშა ნოდარმა. — გადანურვა მომესწრო და მერე, თუ გინდა, ორივე გვერდი ჩამტვრეოდა.

იგი კარგა ხანს ხენეშოდა და ოხრავდა, მერე ძმას მხარზე ჩამოეყრდნო და აკანკალებული ხმით უთხრა:

— მოიწი აქეთ, ბიჭო, ახლოს ჩამოჯექი.

ანგია ძმას სასთუმალთან ჩამოუჯდა.

— რა იყო, ნოდარ? აგერ ვარ, რამე ხომ არ გაწუხებს?

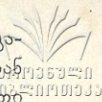
— არა, ბიჭო, მე მარტო სირცხვილი მაწუხებს ახლა. — მერე თვალებში ჩახედა უმცროს ძმას: — შენ რას იზამ, ბიჭო? გული კი გაქვს დიდი, მაგრამ შეძლებ? შეძლებ ჩემი დაწყებული საქმის დამთავრებას? შეძლებ?

— მე? მე რას ვიზამ? — დაიბნა ანგია. — რა ვიცი... ვერ გეტყვი...

— ბიჭო, საშუალო სკოლა დაამთავრე... წერა-კითხვა ხომ იცი. ანგარიშიც არ გეშლება. ნაჯახის მოქნევაც გემარჯვება. დაგაწერიებ რა უნდა გააკეთო... განაგრძობ? რას გაჩუმებულხარ?... დამთავრებ სახლს? გადამარჩენ ამ სირცხვილს?... — ნოდარი ბალიშზე წამოიწია და დასიცხული თვალები უმცროს ძმას მიანათა. — რას გაჩუმებულხარ? გაბედე. მარტო სახურავია მოსაყვანი.

ანგიას სუნთქვა შეეკრა, ძლივს წარმოთქვა:

— ჩამაწერინებ?... თუ ჩამაწერინებ...

რა ვიცო... ვნახოთ... რასაც ჩავეწერ, იმას გავაკეთებ, მგონია... — და უფრო ბეჯითად დაუმატა: — კი, გავაკეთებ!

ნოდარმა თავისუფლად ამოისუნთქა, კვლავ ბალოშზე მიესვენა და ერთი წუთით თვალები დახუჭა.

— აბა, ყური მიგდე და გარკვევით ჩაიწერე.

ანგიამ უბის წიგნაკი ამოიღო, ავტოკალამი მოიმარჯვა და წერა დაიწყო. ძლივს ალაგებდა ნაწყვეტ-ნაწყვეტად წარმოთქმულ წინადადებებს.

— სარტყლების გადკვერვა დამთავრებულია. ქილიშების ჩასაშვები ამოჭრილია. ხუთი ქილიში ატანილია. დანარჩენები დამზადებული და დანომრილია. უნდა აიტანო მალა და თანმიმდევრობით ჩააქედო სარტყლები. მანდალიონების ღვიროები ატანილია. მანდალიონების ჩასაშვებიც ამოჭრილია. ოცდაჩვიდმეტი მანდალიონი გამზადებულია. სახლს სამ გვერდზე თავისუფლად ეყოფა. ჯერ კუთხის მანდალიონები ჩააწყვე, შემდეგ იმათ ძაფით გაუსწორე დანარჩენიც. ლურსმნებით არ ჩააქედო, პალოებით გაქექე, უფრო საიმედო იქნება. მანდალიონებს შორის დაშორება ასათი სანტიმეტრი აილე. უკანა მხარეს კი მათ ნაკვალად ქილიშები გაუშვი. ისინიც ასათ სანტიმეტრზე დაშორე ერთმანეთს. შემდეგ მანდალიონებს თავებზე ლამფები ააყარი. ლამფები გამზადებულია, გეყოფა, მხოლოდ გლუვის გასმა აკლია... ანძის ფეხი გამოჭრილია... ოოხ... იმან გადმომაგდო ძირში... ტყვისასვით მძიმეა. ნედლი წაბლია... შენც არ დაგამარცხოხ, ბიჭო ანგია, ფრთხილად აიტანე. ანძის თავის განი ზუსტად ერთი მეტრი უნდა იყოს, არც მეტი არც ნაკლები. სახლის ოთხივე კუთხეს შორის ჯვარედინად გააბი ძაფები. მათი გადაკვეთის ადგილი იქნება სახლის ცენტრი, იქ ანოჭრი ანძის ფეხის ჩასასობს. ფრთხილად ჩასავე და ჭანჭიკებით მაგრად დაამაგრე. იცოდე, ანძის ფეხს აწევს მთელი სახურავის სიმძიმე... ჰო, კიდეც რა?.. ქილიშებზე და მანდალიონებზე ჭანჭიკები არ დაიმურო... შემდეგ კი... — სული ოდნავ დაითქვა ნოდარმა, თვალებზე ჩამოყრილი

ხუჭუჭი თმა მარცხენა ხელით უკან გადაიწია და განაგრძო: — შემდეგ ანძიდან სახლის კუთხეებამდე გააბი ძაფი. ძაფი გიჩვენებს კუთხის კავების ადგილს. ჯერ კუთხის კავები აიტანე და დაამაგრე, შემდეგ კი გვერდისა და წიწილაკავები. რამდენი მანდალიონია, იმდენი კავია საჭირო. კავებს პირდაპირ მანდალიონებზე დაუმაგრე თავები. ერთმანეთს ძაფით და შიმშით გაუსწორე. კუთხისა და გვერდის კავებს აუცილებლად გამოუყენე საწელები, სახურავი საიმედო იქნება. წიწილაკავებს საწელები არ დასჭირდება. შემდეგ კავებზე კრამიტის ზომაზე გადააქედე ლარტყები და დახურე... კრამიტის ხურვა შარშან გასწავლე... ყველაფერში სისწორე დაიცავი, ყველაფერი გონივრით, თარაზით, შიმშით, ლაბით და ძაფით გაზომე და შეამოწმე. ერთი სანტიმეტრიც თუ შეგეშალა სადნე, მოგვამა ჭირი, ნამუშევარი აღარ ივარგებს, გავცვინებენ. კარგი მასალა და კარგადაც დამუშვენებს ადამიანის ხელს. ჭანჭიკები სახურავზედაც არ დაგენახოს...

ხმა ჩაუხრინწიანდა, ხველა აუტყდა, პირზე ხელები აიფარა და პირჩაღმა ჩაემხო ბალოშში. სული ოდნავ რომ მოითქვა, ცალი თვალი გაახილა, უმცროსი ძმისათვის აღარ შემოუხედავს, ისე თავჩამხობილმა ჩაიჩურჩულა:

— იცოდე, ფრთხილად. ასეთ საქმეზე ჭკუა უნდა გაამახვილო, შენც არ დამარცხდე, ბიჭო... მეზობლები დაიხმარე ხეების ატანაში. მარტო ვერ შეძლებ... აბა, ხმამალა გადაიკითხე, რაც ჩაიწერე...

უმცროსმა ძმამ ჩანაწერი თავიდან ბოლომდე სიტყვა-სიტყვით გადაიკითხა...

— სწორია. ჩემი გეგმა არ შეცვალო. სხვას არ დაუჯერო. ოხ, რა დროს გამოგეშალა ფეხი... ყველაფერს ილბალი უნდა. ამ სირცხვილს გადამარჩინე, ანგია, და მერე ჩემზე იყოს სამაგიერო... — ძლივს დაამთავრა სიტყვა, ალბათ, გვერდში შეაფრინდა, სიმწრისაგან ბაგე მოიკვნითა, მაგრამ არ ამოუკვნესია, სახეზე ხელები მიიფარა და ასე გაირინდა.

კარებზე მორიგე ფერშალმა ფრთხილად მიაკაუნა და ანგიას ხმადაბლა ჩაულაპარაკა:

— გეყოფა. რაც ხანია მთავარი ექიმი ჩამოივლის და თქვენი გულისთვის საყვედური არ ამცილდება.

გარეთ ზამთრის სუსტი, მაგრამ სუსხიანი ქარი სისინებდა. ცა ვარსკვლავებით მოკეწილიყო. სრულ მთვარეს თხელი ღრუბლების ბაიისფერი გვირგვინი შემოკერებოდა.

მთვარე რომ ბაკეს გაიკეთებს, აუცილებლად გავადარდება, გაწვიმდება, ან ძლიერი ქარი ამოვარდებაო, მოაგონდა ძველების ნათქვამი ანგიას და ნაბიჯს აუჩქარა.

იმ ღამეს არ უძინია ანგიას, თეთრად გაათენა. უბის წიგნაკს ჩაკირკიტებდა; თითქმის გაიზებირა უფროსი ძმის ნაკარნახევი.

მეორე დღე პარასკევი იყო. უთენია წამოხტა ანგია. ზენა ქარი ზნიჭავდა თხმელებს. ქარი ჩაუდგა ჩვიდმეტი წლის ბიჭსაც მუხლებში, ცეცხლად იქცა და ფოლადის ნაჯახს ნაპერწკლები დააფრქვევინა. დილაბნელზე დაეცა თავს მძინარე კალისტეს და ლოგინიდან წამოაგდო.

— აბა, კალისტე ბიძია, მომეხმარეთ, ხელი შემეწყვეთ და, ძმა კი დამიმარცხდა, მარა აგერ ვარ მე, არ ვჭამთ სირცხვილს. სახლს ხვალ სალამოს გადახურულს ჩაგაბარებ... — ერთ ღამეში საოცრად განოცვლილი რიხიანი ხმით შემოუძახა და მასპინძლის ადგომას არ დალოდებია, სახლის თავზე ავარდა.

— დაიცა, ბიჭო!.. — თავზე ხელი შემოიკრა კალისტემ და ასკინკილით გამოუდგა უკან.

— ნუ გეშინია, კალისტე ბიძია, მე ვარ პასუხისმგებელი. თუ რამეს გავაფუჭებ, ორმაგად გადაგიხდი, ნამდვილ სიტყვას გაძლევ. ყველაფერი ვიცი, რაც უნდა გავაკეთო. აგერ მიწერია უბის წიგნაკში, ნოდარმა ჩამაწერინა წუხელ. — ჩამოსძახა ანგიამ კალისტეს და გულისჯიბზე ხელი დაიკრა.

— ჩაგაწერია?! შენ მოგანდო სახლის გადახურვა?! კარგი აბა, აგერ ვარ მეც!..

— უეცრად დაემორჩილა ამ პატარა ბიჭს კალისტე. თანაც უნდოდა გერონტიმ თვალის დასასვებად რამენაირად ხვალ სალამოსათვის სახლი გადახურული ჰქონოდა და უფრო ამან მოტეხა.

— მომეხმარეთ, კალისტე ბიძია, და ხვალ სალამოს ამ სახლში ვიქეივებთ. — გაიძახოდა ანგია და სარტყელიდან სარტყელზე თრითინასავით დახტოდა.

საქმის ასე შეტრიალებით გახარებული კალისტე აქეთ-იქით დაცანცალებდა და ყველას თხოვდა:

— აბა, მოვეხმაროთ ამ ბალანას, მეზობლებო, მტრის ჭინაზე ნუ ვჭამთ სირცხვილს! აბა, თქვენ იცით!

მთელი სოფელი ამოუდგა მხარში კალისტეს და ახალგაზრდა რსტატს. ხელიდან ხელში გადადიოდა და სახურავზე წამოსკუპებულ ანგიასაკენ მიცურავდა მანდალიონები, კავები, ქილიშები, ლარტყები, ლურსმანი, კრამიტი...

ანგიას წკრიალა ხმით გაცემული განკარგულებები უნაკლოდ და დაუყოვნებლივ სრულდებოდა.

სოფელი ჭრელია. ოქროსუბანში კალისტეს ახალ სახლსა და ნოდარის მოულოდნელ მარცხზე ზოგი რას ამბობდა და ზოგი რას. განსაკუთრებით გერონტის წაგერძელებინა ენა. კალისტემ რომ დაიწუნა, ბრაზით იყო გულზე გახეთქილი და იმიტომ.

— ქვეყნის უკეთესი მოხელე უნდოდა და ე, ხომ წევია მისი საქმე უკუღმა. კაცი საყენზე რომ გაიწევა წელში და მაჩიიელობას დეიწყებს, ასე დაემართება. იგი უტეხო კაცი, არა უშავს მოხელე ყოფილა, მარა ღვინო ყვარებია, გამომთვრალა და ისე ასულა სახლზე. დამტვრეოდა, აბა რას იზამდა! თურმე კალისტემ დააძალა ღვინო, კალისტეს ბრალი ყოფილა ნისი დამტვრევა. — ენამყრალობდა იგი შარამარა.

მისი მონაჰორი კალისტეს ორმაგად მიუტანეს და ერთი სული ჰქონდა გერონტიასთან შეხვედრამდე. გული თუ არ შევარევე ნაგ ენამხარზეგადმოგდებულს, რა მომასვენებსო.

პარასკევს დილით კალისტეს შუკავიც ჩამოიარა გერონტიმ. გახურებული მუ-

შაობა რომ დაინახა და ანგიას ხმას ყუ-
რი მოკრა, გაუქვირდა, ეს პირზე რძეშე-
უშრობელი ბაღანა საიდან სად გამონახე-
სო. ჭიშკართან შეჩერდა, კეპკიანი თა-
ვი ეზოში გადმოყო და დაიძახა:

— კალისტე ბატონო, ყველას უყეთეს
მოხელეს უნდა ავაშენებო სახლიო და
ამ ბაღანაზე დადგა შენი საქმე? მაგარი
გაგიბედია, მე ნუ მოგიკვდები. ანძის ფე-
ხი რომ დაბლა მოსვლია, ვერ ხედავს
ხომ? სასურავი უფრო ჩხოტიო უნდა
მოგეყვანათ, თოვლი ჩანოხეთქავს...

საიდანაც კალისტე გამოცანცალდა
და ჩახმახივით შეიმართა:

— რაო, გერონტია, ბაღანაო? შენის-
თანას ხუთს კი ჯობია და ბაღანა უძა-
ხე შენ. შენ ხარ მოხელე აბა? კი მითხ-
რეს შენი ამბავი, აშენებული სახლი
რომ წაგქცევია მეორე დღეს ბახმარო-
ში. გამონათხარ მიწაზე რომ დაგიდგანს.
ფეხად გაუწწრიათ დამსვენებლებს გა-
რეთ. ამის მერე შენ ავაშენებები
სახლს? შევარცხვინე იგი კაცი, ვინც შენ
განდობს სახლის აშენებას. აგი ანძის
ფეხი დავასვი მაგ შხამიან გულზე, რას
ასიქსიქებ მაგ მოწამულ ენას შარა-
შარა, კალისტეის მოხელე დაუთვრია და
ისე აუშვია სახლზე, იმის ბრაღია ნისი
დამტყრევით. ისე დაგემტვრა შენ ძვლე-
ბი, რამდენიც იმას ერთი ჭიქა ღვინის
მეტე არ დაელიოს მაშინ. არ დაეინახო
ეზოში ჩამოსული, თუ არა ამ სარით გა-
გროფავ მაგ გახრეკილ თავს! — სულ-
მოუთქმელად მიაყარა კალისტენ და გა-
უჩინარდა.

გერონტის ენაშფარობა ანგიასაც არ
მოეწონა, მაგრამ მამის ტოლ ადამიანს,
ისიც უცნობს, აღარაფერი აკადრა.

— გერონტია, ხელს ნუ გვიშლი, ნუ
გვაცდენ. თუ ნამეტარი გეხარბება ჩვენ-
თან მუშაობა, მოდი და გვერდში ამოგ-
ვიდექი, თუ არა, გაყევი შენს გზაზე. —
გასძახა ბრიგადირმა ისიღორემ.

— მაგის გაკეთებულსაც და მაგის ვა-
ჟაკობასაც რა ვუთხარი მე! დედაკაცი-
ვით ჭორიკანობს ღობე-ღობე. არ დავი-
ნახო ეზოში ჩამოსული, თვარა, რომ
ვთქვი, დაეჩხე-მეთქი, ნამდვილად დავ-
ჩეხი!.. — იყვირა საიდანაც კალისტემ.

გერონტი კიდეც დიდხანს იდგა ჭიშკარ-
თან, მაგრამ ხმა რომ აღარავინ გასცა,
რომ აღარავინ დაეკიდა კალთაზე, ჩაქ-
დი, შენი ჭირიმე, ხელი წამოგვიკარო,
მიბრუნდა და შუკას ბანცალით ჩაყვა
თავქვე.

მეზობელ სოფლებშიც გავარდა ხმა,
ჩვიდმეტი წლის ბაღანა ხურავს კალის-
ტეს სახლსო, და გამორბოდნენ ამ სას-
წაულის სანახავად. განსაკუთრებით ქა-
ლებმა და გაუთხოვარმა გოგონებმა აუ-
ტალახეს ეზო კალისტეს. ჯერ ნშენებ-
ლებს ასძახებდნენ, თქვენი კაი გამარ-
ჯობო, მერე ყველა მხრიდან მალულად
უქვრეტდნენ ანგიას. გულს რომ იჯრე-
ბდნენ, ელენესთან შედიოდნენ სამზა-
დში, შუაღაცხლს მიუჯდებოდნენ, დი-
ასახლის ხელს წაუკრავდნენ, აჩუჩხუ-
ხებულ ქვაბებს და გადანარებულ ქვის
კეცებს ცეცხლს შეუჟეთებდნენ, გობზე
თხელ ხაჭაპურებს გამოიყვანდნენ და
გრძელ ენას გამოაფენდნენ.

— დედა, ღმერთო, რა ბაღანა ყო-
ფილა აგი! რკინის ნატეხია ნამდვილად,
კაჟი, ამ ყიამეთ ამინდში რომ არ იყინება
სახლის თავზე! პატრონი არ ყავს, ნეტა?
ერთი კი დიმიტვრა და ამასაც არ დაემა-
როთოს რამე. — წამოიჩიფჩიფა მოხუცმა
ნატალიამ, მარჯვენა ხელით სახაჭაპურე
ყველს რომ ფშვნიდა, მარცხენათი კი
დრო და დრო თვალებს იჩრილავდა და
ისე გაყურებდა სახლის სათავეზე ქან-
დაკებასავით გადმომდგარ ანგიას.

— ჩემი რომ იყოს, კერძას ძირში მე-
იტებდა ფეხს. აგი კი ამ ქარიშხალში ჩი-
ტივით დაფრინავს კავიდან კავზე, —
დაუმატა ასინეთმა და ცეცხლის დაგრაგ-
ნილ ალზე ათკილოგრამიანი ინდაური
გაატარა გასარუჯავად.

— თურმე მაგის ძმაი მაგრად ყოფი-
ლა დამტყრეული და არ ეუბნებია. ნე-
კნის ძვლები უნდა ამოუჭრანო, — ცხლად
ნოჭორა მამომ და აჩახჩახებულ სპილენ-
ძის ქვაბში წყალი ჩაუმატა.

— არ დაიჯეროთ, ქალებო! მოტეხილს
ახლა სულ ადვილად არჩენენ, იმნაირი
წამლებია გამოგონილი. ათ დღეში გა-
მოვწერთო, ექიმებს უთქვამთ, — პირში

შეახტა მამოს ელენე და ფჭეილიანი ხე-
ლები ცხელ წყალში ამოიბანა.

— მაგ შეჩვენებული პატარა უფრო-
სი რომ იყოს, ერთი-ორი წლით მაინც,
აგერ ჩემს მერიკელს გავურიგებდი. აც-
ხოვრებდა ღმერთივით. დალოცვილი ხე-
ლობა ცოდნია! — ვითომც თავისთვის
ჩაილაპარაკა გოგოლამ და ცალი თვა-
ლით კარებთან სანფეხა სკამზე ჩამოძ-
ღარ მერიკელს გადახედა.

ქალების კისკისმა სამზადიდან სახუ-
რავზე ააღწია და ერთი წამით ქარის
ზუზუნიც დაფარა. სიცივე ძვალ-რბილ-
ში ატანდა, მაგრამ ადამიანები ამინდს
არ ებუებოდნენ. ნაჯახებს ჭაკა-ჭუკი გა-
ჰქონდათ, ჩაქუჩები ტაკუნობდნენ, ხერ-
ხები ხიხინებდნენ და ხელეჩოები ნაფო-
ტებს ჩორკნიდნენ.

— კაცო, ერთი დაგვემეტვრა და მეო-
რეს ნულარ დავლუპავთ, დავანებოთ თა-
ვი მუშაობას, გავვიცივდება აგი საღი
ბაღანა და თავი საბოლოოდ მოგვეჭრება
მაგათ პატრონთან. ჩვენც გავიყინებით.
უსაშველო ხომ არაა, ჩემსას გავაწყოთ,
ბატონო, ხვალ სუფრა და ის იქნება. ჩე-
მი ოდის დარბაზში თოხარიკი ცხენი გა-
ჰქნდება, — კალისტეს გასაგონად ბუ-
რღუნებდა ზაქარია, გერონტის ძმის-
შვილი.

— თუ კაცი ხარ, ზაქარია, ჭკუას ნუ
გვასწავლი. თუ პატივს გცემ და გვეხ-
მარები, ნოგვეხმარე, თუ არა, მიბრძან-
დი ბიძაშენთან. უთქვენოდაც გადავხუ-
რავთ ამ სახლს. — ხმას აუწია გერონ-
ტიზე გულმოსულმა კალისტემ.

— აბა, კალისტე ბიძია, ჩხუბს თავი
დავანებოთ. ხელი გვეშლება, ვერ მოვას-
წრებთ სახლის გადახურვას და სირცხ-
ვილს ვჰვამთ. ჩხუბი შემდეგისათვის გა-
დადევით. ახლა მომეცით კუთხის კავი
უკანა მხარეზე! — დროზე გასცა გან-
კარგულება ანგიამ და ზაქარიასაც მწარე
სიტყვა ენის წვერზე შერჩა.

— სირცხვილის ჭამას, ჩემო ბიძია,

ერთი ცხელი ხაჭაპურის ჭამა ჯობია ახ-
ლა, — ვითომ იოხუნჯა ისიდორემ.

— ხაჭაპური არა და სანთლის ჭაჩა-
კი მოგვანათლავდა, შეგვახურებდა პატა-
რას, — მიეშველა იპოლიტე და კუთხის
კავს სარტყელზე დაუწყო დაჭედება.

— ხაჭაპური და არაყი ხვალ საღამოს
მეიკითხეთ. ახლა რომ ისიდორეს სან-
თლის არაყი მოუტანო, ფუტკარივით
ჩაიხრჩობა შიგ და ზენა ქარი ჩიტივით
წააფრიალებს, — ჩამოართვა სიტყვა
იპოლიტეს იაკობმა და წიწილაკავი დაი-
თრია.

— აგი ბაღანა არ დაგვანებებს თუ
არა, არაყს კი არ დაგამადლიდით, — ხმა-
დაბლა ჩაილაპარაკა კალისტემ.

— არა, ბიძაჩემო, არაყი თავისუფალ
დროს. ჯერ ეს საქმე მოვათაოთ და მე-
რე. — მოუხვია თავი არაყზე ლაპარაკს
ანგიამ და მეორე კუთხის კავს ჩაეჭიდა.

საღამოსათვის სახლი კავმოცმული
იყო. სახვალიოდ მხოლოდ დაღარტყვა
და კრამიტით გადახურვა შემოიტიოვეს.

შაბათს დილით ზენა ქარი ქვენამ შე-
სცვალა და ბანჯგვლიანი, სათოვარი
ღრუბლები ამოყარა შავი ზღვის მხრი-
დან. მშრალად დაიწყო თოვა. ჯერ
ფრთხილად, შეპარვით, აქა-იქ წამოფუნ-
თხლა. შემდეგ კი მოუქნია სქელი ფიფ-
ქები, კორიანტელად დახვია და ჰაერში
თეთრი პეპლების ბუღი დააყენა.

სახურავზე იერიში კუთხეებიდან მიი-
ტანეს, ოთხი მაღალი კიბე მიადგეს და
ოთხივე მხრიდან დაიწყეს დახურვა. ერ-
თნი ლარტყავდნენ, სხვებს კრამიტი აჰ-
ქონდათ და თანმიმდევრულად აწყობდ-
ნენ. სახლის ცენტრში, ანძის თავთან
ანგია ტბილებდა და გრძელი შიმშით
ოთხივე მხარეს ამოწმებდა სახურავის
სისწორეს. ვეება ტყავისყურებიანი ქუ-
დი თვალებამდე ჩამოფხატოდა. კალის-
ტეს ძველ დაბამულ ქურთუკში, რომე-
ლიც მუხლებამდე წვდებოდა, თავიდან
ფეხებამდე თოვლის პაპასავით შეფიფ-

ქულიყო. ახალ სახურავს მოქნეული ქვე-
ნა ქარი თვალის დახამხამებაში ახვევდა
თეთრ საბანში. იძულებული გახდნენ ნი-
ჩბები მოემარჯვებინათ და კავები ამო-
ეთელათ. რამდენიმე მარჯვე ბიჭი თოვ-
ლისაგან კავებს ათავისუფლებდა, დანა-
რჩენები კი სწრაფად ლარტყავდნენ და
კრამიტით ხურავდნენ გასუფთავებულ
ადგილს.

მიუხედავად ანგიას სასტიკი წინააღმ-
დეგობისა, კალისტემ მაინც ამოიტანა
სახურავზე სანთლის არაყი, თხილი და
ხაჭაპური. ვისაც ძალიან შესცივდებოდა,
თითო სასმისს გადაკრავდა და მუშაო-
ბას უბრუნდებოდა.

ისიდორემ ორჯერ გადაკრა არაყი და
უკვე აკრინანჭულდა.

— კრიმანჭული საღამოს, ისიდორე,
ახლა საქმე გავაკეთოთ, — მიადახა იაკო-
ბმა.

— მაინც რა გაკრიმანჭულებს, ბიჭო,
გუშინწინ კაცი დაგვემტვრა. ამ ბავშვის
მაინც მოგერიდოს, — ჩაულაპარაკა იპო-
ლიტემ.

— იკრიმანჭულე, ბიძაჩემო, იკრიმან-
ჭულე, ჩემს ძმას ნუ დარდობთ! დღეს
სიცხე დავარდნია. ზო დღეში საავადმყო-
ფოდან გამოვარე, მითხრეს. იკრიმანჭუ-
ლეთ, მარა არაყს ნუ მიეძალეებით, არ
დამარცხდეთ, ან კრამიტი არ დაამტვრი-
ოთ. ხელებიც არ შეაჩეროთ, თუ არა და-
გვალამდა. — შენოუძახა მათ ანგიამ.
ისიდორემ კრიმანჭული უფრო გადაგრი-
ხა. იაკობმა შემოუძახა და სახურავზე
ისეთი „დელი-დელა“ დაიწწა, რომ სამ-
ზარეულოში ქალებმა საქმეს თავი მია-
ნებეს და ჭუჭრუტანებიდან დაიწყეს
ცქერა.

ზაქარიამაც, რომელიც გუშინს აქეთ
კალისტეზე გამწყრალი იყო, პირი დაა-
ლო და ბანი გოდრით დადგა.

სიმღერის ხმა ქვენა ქარს აღმა მიქონ-
და, სადაც ამ დროს ტალახში ამოთათხ-
ნილი, გამომთვრალი გერონტი ძლივს
მობარბაცებდა და გულზე მუშტს იბრა-
ვუნებდა:

— მასე ხომ? მასე, არა? ხომ კი...
კალისტია დაფეხვილო, დამიწუნე ხომ
ვნახოთ, აბა! კილო დაგჭირდება შენ გე-
რონტია ღონდოლაძე! იცოდე, არ მო-
ვმკვდარვარ ჯერ!

სახლის გადახურვა ადრიანად მოათა-
ვეს, შიგ ელექტრონიც გაიყვანეს და
ორმხრივ მაგიდები გაშალეს.

გარეთ ცივი ქარი ისევ ზუზუნებდა და
კრამიტზე ხოშაკალს აყრიდა. ახალ სა-
ხლში კი, შუა ადგილას, თუჯის ღუმელი
ვარვარებდა და რცხილის შემას ტკაცუ-
ნი დაჰქონდა.

თამადად ისიდორე დააყენეს.

ისიდორემ სითბოსაგან დარბილებუ-
ლი ულვაშები ყურებანდე გადაიწყო.
დაგრეხილი ყანწი ასწია და პირველი სა-
სმისით კალისტეს ახალი ორსართულია-
ნი სახლის მშენებელთა მარჯვენა ადლე-
გრძელა. რა სიტყვები არ გამონახა ნო-
დარის და ანგიას შესამკობად!

სუფრის ბოლოში მორცხვად თავდახ-
რილი იდგა ჩვიდმეტი წლის ახალბედა
ოსტატი. მის სახეზე სიხარულს ფართოდ
გაეშალა ფრთები. მხოლოდ ერთი რამ
აწუხებდა ანგიას, რომ ნოდარიც არ იდ-
გა ახლა მის გვერდით.

პირველი ყანწი ხელიდან ხელში გადა-
დიოდა. სუფრა ნაირნაირი კერძით იტ-
ვირთებოდა. კალისტემ ნახევარლიტრია-
ნი წყვილი ყანწი ორივე ხელით დაით-
რია, ცოლიკაურით პირამდე აავსო, ან-
გიასთან გაჩნდა, ერთი ნას მიაჩეჩა, მეო-
რე კი თვითონ ასწია.

— იმარჯვე, ბიჭო, მეც მისახელე და
შენც ისახელე თავი. მართალი გითხრა,
ამდენს არ ველოდი შენგან; სირცხვილს
გადავჩი; ასე გამარჯვებული გეაროს
ყოველთვის ცნოვრებაში! — თქვა ხმა-
მალლა და ყანწიანი მკლავი ვახტანგუ-
რად ანგიას მკლავში გაუყარა.

„მასპინძელსა მზიარულსა“ წამოიწყო
ისიდორემ, სხვებიც მიეშველნენ და ომა-
ხიანი სიმღერით ახალი სახლის კედლე-
ბი შეაზანზარეს.

გარეთ ისევ ბრაზიანად ზუზუნებდა დასავლეთის ქარი. კრამიტზე ტკარცა-ლებდა ხოშკაქალი. რიყიან ქალაში ზათ-ქით მიღრიალებდა ბახვისწყალი.

კალისტეს ახალ სახლში კი სითბო და მხიარულება იყო, ერთმანეთს ცვლიდა სადღეგრძელოები, სიმღერა, ცეკვა და თამაში. სუფრა არავის მიუტოვებია, მა-გრამ ვერავინ ამჩნევდა, რომ არსად ჩან-და ახალგაზრდა ოსტატი.

ანგია ამ დროს ჩანამქრულ შარაზე მი-აბიჯებდა. მუხლს ზევით არტყამდა გაუ-ტეხავი თოვლი. სუსხიანი ქარი ხოშკა-

კალს საფანტევით აყრიდა. სოფლისკენ ნტრში ლანდად მოჩანდა მკრთალად გა-ნათებული საავადმყოფოს გრძელი შე-ნობა.

ანგიას ცალ ხელში ბოთლი ღვინო ეკავა, მეორეში ნახევარი ხაჭაპური და გოჭის ნაჭერი. იგი უფროსი ძმისკენ მიიჩქაროდა. დაბამბული ქუთუყი ვახ-სნოდა, ნაგრამ სიცივეს ვერ გრძნობდა. უკნიდან გარკვევით ისმოდა სიმღერა და მხიარული შეძახილები. ანგიას ყველაზე უფრო ის უხაროდა, რომ ეს ხმები იქ ნოდარისაც ესმოდა.

ჩვენს პათიდავსა

დგეხარ ცხოვრების ძალუმ ღელვაში
და მე მადონებს მზერა დამწველი,
შენ შებნული ხარ ცალუღელაში
და არავინ გყავს უღლის გამწვევი.
შენ ახლა გინდა ცალი და ტოლი,
შენ ახლა გინდა სიმშვიდე სულის,
რომ ვინმეს თრთოლვა, რომ ვინმეს

ლტოლვა

შეებასუბოს შენს ნება-სურვილს.
თორემ ამაო ფიქრები დაგდლის,
მოგაგონდება ბედი ჩარჩების,
თუ ერთხელ მაინც წაგეკცა დახლი,
შემდეგ ყელამდე ვალში ჩარჩები,
თუ არ ეცადე ძიება ახლის,
საკუთარ გულში ჩაიხარშები.
და სანამ არის კაცი ცოცხალი,
უნდა ეძებდეს გული საზრუნავს,
გული ალალი, გრძნობა ცინცხალი
მთელი სიცოცხლის კმარა საგზურად.
შენ ახლა დგეხარ ძალუმ ღელვაში
და გამჟღავნებენ შენი ღაწვები,
შენ შებნული ხარ ცალუღელაში
და შენ გჭირდება უღლის გამწვევი.

ღია სარკმელი

ღია სარკმელი,
სარკმელზე ფარდა,
რაფაზე ყვავილი,
ნიაფი მარდად
აივლის, ჩაივლის,

შეარხევს ფარდას
და ფარდის გარდა
ირხევა ყვავილიც.
მზე სულში იღვრება,
იღვრება უხვად,

ყრველდე სარკმელი
ისევ იღება
და ყვავილები
თბებიან მზეზე
და სიცოცხლეზე
მღერიან უხმოდ.
და აივანზე
ჭიკჭიკებს მერცხალი,
ხმადანავერცხლავი,
დაბლა კი აკვანში
ბავშვი ტიტინებს,
ბედნიერი დედა
შეხარის პირმშოს
და თავთან ულაგებს
ლამაზ ტიკინებს.
ოჯახს სიყვარული
გაათბობს უფრო,

ვიდრე ყვავილები,
ვიდრე მზე და ცეცხლი,
ოჯახს გაახარებს,
გამდიდრებს უფრო
ტიტინი ბავშვის და
ჭიკჭიკი მერცხლის.
ეს ხმები ხალასი
ააღწევს ცამდე,
ცა კი სუფთა არის,
სუფთა, როგორც სარკე,
ოჯახი სავსე არის
სიცოცხლის ხალისით
და, ალბათ, ველარ იტევს
სიხარულს ამდენს
და, ალბათ, ამიტომ
აღებენ სარკმელს.

მონაქ მომეხება

მათ ერთმანეთი უყვართ

რევაზი ხის ქვეშ იდგა და გარშემო იელისა და შქერის ბუჩქები ერტყა. ფოთლის გაფაჩუნებაზეც თვალები შიშით უფართოვდებოდა. საშიშროებას ყოველი ზხრიდან ელოდა. იქიდან სოფელი არც ისე შორს იყო. წინა შქერის ბუჩქს რომ გადასწევდა, ფერდობზე კიდევაც მოჩანდა კრამიტით დახურული ოდა-სახლები.

ფეხის ხმა მოესმა და ხის ტანს ზურგით გაეკრა, მაგრამ იმავე წანს გადასწია ბუჩქები და ბილიკზე გადახტა. ლოყებ-აწითლებული, სუნთქვაშეკრული, ჭრე-ლსაფრიალი ქალიშვილი შიშით აცეცებდა თვალებს. დაინახა თუ არა ვაჟი, სახეზე ღიმილი გაეფინა. ერთ წუთს ისინი დუმდნენ — რაღაც დიდ მოლოდინში, შიშსა და სიჩუმეში დუმდნენ. ყველაფერი წინასწარ მოიფიქრეს, მაგრამ არ იცოდნენ რა ექნათ. ვაჟმა ბილიკს გადახედა, მაგრამ გზაზე არავინ ჩანდა და კვლავ ენდაბმულ ქალიშვილს მიაქეზდა. რაკი ხნას არ იღებდა, ცდილობდა მის თვალეში ჩაეხედა, იქ დაენახა მისი ფიქრები, გულის პასუხი, მაგრამ ქალიშვილს თავი დაეხარა და ვაჟი მხოლოდ მის პაწია შუბლსა და შუაზე გაყოფილ თმას ხედავდა, რომელზეც წიფლის ხმე-ლი წიწვები დასცვენოდა ბილიკის ამოვლისას.

— მოხვედი? — მიამიტურად კითხა რევაზმა.

— ჰო!

ვაჟმა აქეთ-იქით გაიხედა, მზერა გაიმანჯვლა.

— წავიდეთ! — უთხრა მან ქალიშვილს და ხელი ჩასჭიდა.

ქალიშვილი შეცბა, უკან დაიხია.

რევაზს თვალეში შიში გამოეხატა. მოეჩვენა, თითქოს საყვარელ ადამიანს ართმევდნენ და ინსტინქტურად ხელი უფრო მაგრად მოუჭირა. ქალიშვილის ძვლებმა ქახანი მოადინა, მაგრამ ეს სამო ტკივილად დაუარა სხეულში და არ განძრეულა.

— ნულარ ვაყოვნებთ, ნზია, წავიდეთ!

— უკვე გადაჭრით უთხრა ვაჟმა.

ქალიშვილმა განზე გაიხედა.

— იქით უნდა წავიდეთ? — კითხა რევაზმა.

— არა, — და მზიამ ხელი ხევისაკენ გაიშვირა.

ვაჟი ბილიკიდან გადავიდა და ქალიშვილი გაიყოლა. ფერდობზე დაეშენენ. ბუჩქები ხშირი და გაუვალი იყო. რამდენ ბუჩქს გაივლიდა, ვაჟი შეჩერდებოდა, წინ გაიხედავდა და გზას განაგრძობდნენ. უცბად იგი ქალიშვილმა შეაჩერა. ხმა არ ამოუღია, ისე ხელი განზე გაიშვირა და, თითქოს ვაჟს უბრაზდებო, ტუჩები მოკუმდა.

— იქით? — კითხა ვაჟმა.

— ჰო!

რამდენიმე ნაბიჯის შემდეგ რევას კვლავ აერია გზა. მზიამ შეაჩერა. ჯერ ხევში გადაიხედა, მერე თვითონ წავიდა წინ და ვაჟს ხელი გაუწოდა. ახლა ქალიშვილი მიდიოდა წინ და ვაჟი ფეხდაფეხ მისდევდა. ძლიერ ფრთხილობდნენ, მაგრამ ბუჩქებს ლაწანი მაინც გაჰქონდათ. ზოგჯერ ტოტები ტყდებოდა და ძირს ცვიოდა. ხმაურზე შეცრივ შეჩერდებოდნენ და მიმოიხედავდნენ.

მდინარის ნაპირას შესივნეს. ახლოს უკვე საურმე გზა გადიოდა და, ვინმეს რომ არ შეენიშნათ, ბუჩქებში ჩაიმაღნენ. მზია წიფლის ძირზე ჩამოჯდა და მუხლისთავეებზე მკლავები შემოიხვია. მას თეთრი ფეხსაცმლები ეცვა, ალაგ-ალაგ გაშავებული. თმა სახელდახელოდ გადაეყარცხნა. კეფაზე ბაფთა წაეკონა და ისე ჰქონდა აძიძენილი, ახალგაზოგადი გეგონებოდათ. პატარა, სუსტი ტანის იყო, თეთრფეროვანი.

— აქ ხომ ვერ მოგვაგნებენ? — კითხა რევასმა.

ქალიშვილმა მხრები აიჩეჩა, არ ვიცო.

— თუ ვინმე აგვედევნა, გზას გაყვებოდა, — დასძინა ვაჟმა. — იციან შენი წამოსვლა?

— არა, მაგრამ ექვი ჰქონდათ. იციან, შენ რომ ამოდი. მამაჩენი გარეთ არ მაქაჟანებდა.

— დედა, დედა რას ამბობს?

— ისიც წინააღმდეგია, არ უნდა მისგან შორს გცხოვრობდე.

ვაჟმა წყენით, მაგრამ ღიმილით კითხა:

— მიწუნებენ?!

ქალიშვილმა ისევ აიჩეჩა მხრები — არ ვიცო.

— მამა რატომაც ასე წინააღმდეგი?

— აბა, ეს როგორ ეთქვა მზიას? აგერ ერთი წელია მშობლები ზემოსოფელს ბიჰს ურიგებენ. ვაჟი ცუდი არაა, მაგრამ ერთმანეთი არასოდეს უნახავთ. მზიამ მხოლოდ ერთხელ შორიდან ნოკრა მას თვალი. ეს იყო და ეს. ქალიშვილმა რევას გადახედა. მართლაც, რომ ყველაფერი ბედია. ერთმანეთი ამ თვენახევ-

რის თუ ორი თვის წინათ ნახეს წევრ-
ლებასი. მას მოჰყვა ღიმილი. შეხედულა
პირველი წერილი და... შემდეგ კვლავ
ფერი ისე მოეწყო, თითქოს ასეც უნდა
მომხდარიყო.

— არაფერია, გავა დრო და შეგვირი-
გდებიან. — თქვა ვაჟმა, რაკი ქალიშვი-
ლმა პასუხი არ გასცა.

— არა მგონია. მამაჩემი ჯიუტი კა-
ცია, ნათქვამ სიტყვას არ გადათქვამს!

— გეშინია?

— მე?

— ჰო!

მზიამ ვაჟს ნდობით შეხედა და თავი დახარა.

ვაჟი ადგა.

— წავიდეთ, გვაგვიანდება.

საურმე გზა გადაჰრეს და ხევს დაჰყე-
ნენ. აქ უკვე ბნელოდა. რევასი ქალიშ-
ვილს ფეხდაფეხ მისდევდა. მდინარეზე
ჩავიდნენ. მზია ქვაზე შეხტა და ვაჟს
მოუხედა. ისკუპა. მეორე ქვა უფრო
ბრტყელი იყო და გარშემო წყალი ჩხრი-
ალით უვლიდა. მზიამ ისევ მოუხედა
ვაჟს და მეორედ ისკუპა. როცა გაღმა
გავიდა, წაიფორხილა, რამდენიმე ნაბი-
ჯი ასკინილით გაიარა და ბუჩქის ძირას
ჩაჯდა. ცალ ფეხსაცმელზე ქუსლი მო-
ტეხოდა. რევასმა მდინარიდან ქვა ამოი-
ტანა, ძველი ლურსნანი გამართა და ფე-
ხსაცმლის ქუსლი დაჰყდა, მაგრამ ათი-
ოდე ნაბიჯის შემდეგ ქუსლი ისევ წატ-
ყდა. მზიამ ორივე ფეხსაცმელი წაიძრო
და ილიაში ამოიღო.

— მომეცი, მე წამოვიღებ! — უთხრა
რევასმა.

ქალიშვილმა ფეხსაცმლები გაუწოდა.
ვაჟმა ისინი შარვლის ჯიბეებში ჩაიწყო
და თავისი გაიხადა.

— ჩაიცვი! — უთხრა ქალიშვილს.

— არ მინდა!

— ჩაიცვი! შიშველი ფეხით ხომ არ
ივლი?!

ქალიშვილმა ფეხსაცმლები ჩამოართ-
ვა, მაგრამ არ ჩაუცვამს.

— ფეხები გეტკინება, ჩაიცვი!

— არაა. — სიტყვა გააგრძელა მზიამ
და წინ გაიჭრა. ვაჟი მიჰყვა. ფეხებს
ეკალბარდი უკაწრავდათ, მაგრამ მაინც

ჩქარა მიდიოდნენ. ხევი აიარეს და მთის კორტოხზე შედგნენ. მზე აღარ ჩანდა. ახალჩასული იყო. წინ ფერდობს გზატკეცილი გასდევდა. უკან მიტოვებული სოფელი ჩანდა. მზიამ ხეებში ჩაფლულ კრამიტის სახურავებს თვალი მოავლო და თქვა:

— აი, ჩემი სხალი, ისაა.

— რომელი?

— მაღალი კაკლის გვერდით.

ვაყი უფრო დაუკვირდა სიბნელეში სოფელს.

— აი ისა, გვერდით ვენახი რომაა?

— ჰო.

ვენახი თითქმის ერთი ჰექტარი იქნებოდა. კარგი საშვო ჩანდა. ქალიშვილი მთელ დღეებს იქ, ვენახში ატარებდა. სულ მალე კრეფა უნდა დაიწყონ და მზია იქ აღარ იქნება. მოაგონდა მთებსა და ლეღებში ხეტილი, მოცვის საკრეფად მიმავალი გოგო-ბიჭების ყრიაშული, ტყეში შემოღამება, ყანის ტეხა, კოცონი, ტურის კივილი.

რევანმა ხელი ჩასჭიდა.

— წავიდეთ, ნულარ ვაყონებთ!

ნახევარი საათის შემდეგ ისინი გზატკეცილზე გავიდნენ. ახლად ამოსული მთვარე ცის კიდურზე ღრუბლებში იმალებოდა. გარშენო მთები და ტყე იყო. ათიოდე მეტრის იქით გზა მარცხნივ უხვევდა და იკარგებოდა. რკინიგზის სადგური არც ისე შორს იყო, მაგრამ, იქნებ, მზიას მშობლებმა გამოსდიეს და მატარებლის გასვლამდე ჩაუსწრებდნენ.

რევანმა ქალიშვილის ფეხსაცმლები მიწაზე დაყარა.

— რატომ არ იცვამ ჩემს ფეხსაცმლებს? — უთხრა მან.

— არ მინდა!

— როგორ არ გინდა. სირცხვილია. ფეხშიშველი ხარ.

მზიამ თავისი ფეხსაცმლები აიღო, ქვა მოჰგზნა და ქუსლი მეორე ფეხსაცმელსაც წაატეხა.

— აქამდე რატომ ვერ მოვიფიქრეთ!

— ღიმილით თქვა ვაჟმა.

მზიამ გზას გახედა. სატვირთო მანქანა მოდიოდა. რევანმა შოფერს ხელი აუ-

წია. მანქანა გაჩერდა. ქალ-ვაყი ძარბაზე ავიდნენ. ავტომობილი აღვილიდა და მიუძღვნა ძრავა.

— გეძინება? — კითხა რევანმა ქალიშვილს.

— არა!

— თუ გეძინება, თავი მხარზე ჩამომაყრდნე.

— არა, არა!

რევანმა ცას გახედა და, თითქოს ოცნებობსო, თქვა:

— არაფერზე არ იდარდო, შენი მშობლები შეგვერიგდებიან. ჩავალთ შინ და ყველაფერს ბოლო მოვღებთ. — სახეზე კეთილი ღიმილი გამოეხატა. — ჩემიანები შენს მშობლებს არ გვანან. კარგად მიგიღებენ. დედაჩემი თავზე შემოგვევლება. ჩემს ძმას ცალკე ოჯახი აქვს, ჩვენს გვერდით ცხოვრობს. ორი შვილი ჰყავს. დედაჩემი და უფროსი ძალიან შეხნატკილებულად ცხოვრობენ. სხვათა შორის, ის ქალი დედაჩემის ამორჩეულია. სამი დღე და ღამე გრძელდებოდა მათი ქორწილი.

მზია გატრუნული უსმენდა. ყველაფერი შორეულ ზმანებად ესახებოდა. ჯერ კიდევ ნათლად ვერ წარმოედგინა, რა უნდა მომხდარიყო. მხოლოდ გრძნობდა, რომ ნაოცნებარი, ყმაწვილობის დროინდელი იდუმალი ფიქრები ფრთებს ისხამდა.

— ჩვენ მალე ვიქნებით შინ, — თქვა რევანმა. მისი ოცნება ღრმა და აღმატკინებელი იყო. იგი ფიქრობდა ახალ ოჯახზე. ყველაფერი მშვიდობიანად ჩაივლიდა. არავინ მომღურავი არ ეყოლებოდათ. დედას დაასვენებდნენ. დაიღალა. ზუმრობა ხომ არაა, მარტახელა ქალმა შვილები უმამოდ გაზარდა. ნას ერთ ოთახს დაუთმოვნენ. იცხოვრებს როგორც სურს. ხელს არაფერზე მოაკიდებინებენ.

ავტომობილი მთას თავზე მოექცა, შედგა; ერთი დაითუხტუხა და თავქვე დაეშვა. მოტორი არ მუშაობდა და ავტომობილი უხმოდ მისრიალებდა.

— მზია, შეხედე მთვარე რა ლამაზია!

— თქვა რევანმა და ქალიშვილს გადახედა. ახლა შენიშნა, რომ მზიას ჩასძინე-

ბოლა. — ჰმ! — ჩაელიძე ვაჟს. — შენ გძინავს?

მზია შეცბა. შერცხვა, რომ ჩასძინებოდა.

— ხომ არ გცივა? — კითხა ვაჟმა.

— არა!

მთვარე ღრუბლებში მიცურავდა და დროდადრო ისე გამოიჩედავდა, თითქოს ქვეყანას პირველად ხედავს და უცინისო. ირგვლივ გამეფებულ ღამის სიჩუმეს ავტომობილის გუგუნი არღვევდა. რომელიღაც სოფელში შედიოდნენ. ჭიშკრებს ძაღლები მიაწყდნენ. ერთი კვალდაკვალ დაედევნა ავტომობილს.

ქალ-ვაჟი დუმდა. ქალოშვილს ძილმა გადაუარა და თვალები აღარ ებლიტებოდა.

— აქედან ჩენი სოფელი არც ისე შორსაა, — თქვა ვაჟმა.

მზიას მთელ ტანში ჟრჟოლამ დაუარა. რევას უცნაური არაფერი უთქვამს, მაგრამ იმის შეგნებამ, რომ სამუდამოდ დატოვა თავისი სოფელი და მშობლები, უცბად დააღონა. სიამოვნებით დაბრუნდებოდა უკან. არა, მაინც რა ნოუფიქრებლად წამოვიდა, წამოვიდა სრულიად უცხო ხალხში. აქ არავის იცნობს და ვინ იყის, როგორ შეხედდებიან მას. იქნებ, მისი მშობლები მართალი არიან. ინანა, რომ დაუკითხავად წამოვიდა, მაგრამ მასში კვლავ გაიღვიძა რაღაც შეუცნობელმა ძალამ, რომელმაც ერთნაირად გადაავიწყა შიშიც და ეჭვიც. იგი აღარ ნანობდა, რომ რევას გამოყვა. სწამდა, არავითარი სიძნელის წინაშე ქედს არ მოიხრიდა.

ვაჟი წამოდგა და მძღოლს გასძახა, გაჩერდით.

ავტომობილი შედგა.

რევაში ძარიდან ჩამოხტა და ქალოშვილს ჩამოსვლაში დაეხმარა. მერე საურმე გზას შეყვანნ.

— ნალე ჩვენს სოფელში შევალთ. — თქვა ვაჟმა.

მართლაც, ოციოდე წუთის შემდეგ ორღობეები დაიწყო. სოფელს ეძინა. მთვარის სინათლეზე მოჩანდა ბალები და ტყით დაფარული ფერდობები.

— გაღმა ფერდობებს ხომ ხედავ? —

თქვა რევაზე და ხელი გაიშვირა. ფერდობს გადაღმა ჩემი სახლია, რომ იყოს, ჩვენს საყანეს დაგანახებდი.

მზიამ კარგად ვერ გააჩია, რომელ ფერდობზე ეუბნებოდა ვაჟი, ნაგრამ თავი მაინც დაუქნია, ვხედავო.

— ჩვენი წყაროს წყალი იმ ფერდობის ძირსაა. იქვე, ბავშვობაში, საბანაო გვექონდა ბიჭებს. მოშორებით მეზობლის ბოსტანია და კიტრსა და პამიდორს ვიპარავდით. — რევაზე სიტყვა გაწყვიტა და ქალოშვილი ეზოსკენ გაახედა. — ეს ბიძაჩემის ოჯახია. იგი სამამულო ომში დაიღუპა. სამი შვილი დარჩა. ერთი ჩვენთან აგრონომად მუშაობს.

ფერდობზე დაეშვენნ, მდინარეზე გავიდნენ და საცალფეხო გზას ჩაის პლანტაციაში შეჰყვნენ.

რევაზე დასძინა:

— ეს ჩვენი ეზოს ჩაია.

მზიამ ისევ ჟრჟოლა და შიში იგრძნო. მითვლემილი გრძნობები კვლავ გაელვიდა. მაგრამ ახლა აღარ უფიქრია უკან გაბრუნება. უკვე ბედის სრული მორჩილი იყო. ღამის გამჭვირვალე ჰაერი, მთები და ფერდობები, საესე, ბადრი მთვარე საკუთარ სოფელს აგონებდა და ვერავითარ სხვაობას ვერ ხედავდა. მხოლოდ შემკრთალი წინ იყურებოდა — არავინ გამოჩნდესო. ჩაის პლანტაცია გაიარეს და ალაგზე გადავიდნენ. ღობესთან, თუთის ხის ტოტებზე, საქათმე იყო. მახლობლად ხბო ება. ფეხის ხმაზე ხბომ თავი მოაბრუნა და სველი ტუჩები გაიღოკა.

რევაზე ხბოს თავზე ხელი გადაუსვა და თქვა:

— ეს ჩემი ქოქოჩაა!

ეზო საკმაოდ დიდი იყო. რკინის ჭიშკარი ჰქონდა. რევაზე წინა კარი გააღო და ოთახში შევიდა. მზია სვეტთან აიტუზა. ახლა იგი უფრო სიცივით, ვიდრე შიშით, კანკალებდა. გონება იმდენად არეოდა, არც კი ფიქრობდა, რა უნდა მომხდარიყო. ოთახიდან ქალის ხმა მოესმა — „მოხვედი, შვილო?“ მერე სიჩუმე ჩამოვარდა და კარგა ხანს არაფერი გაუგონია. ბოლოს კარი გაიღო, თავსაფრიანი ქალი გამოჩნდა. უკან რევაში იდ-

გა და იცინოდა. თავსაფრიალი ქალი მზი-
ას მიუახლოვდა. ახელ-დახელა... მზიას
მისი თვალები არ დაუნახავს, მაგრამ
რატომღაც იგრძნო, რომ მკაცრად უყუ-
რებდა.

— შემოდი, შვილო, ოთახში! — უთ-
ხრა ნან ბოლოს.

მზია შეაკრთო ღედის ხმამ. ადგილი-
დან ფეხი ვერ მოიცვალა. ვერ გაერკვა
— ღედის ხმა მშობლიური იყო, თუ მა-
სში სიცივე გამოკრთოდა. თავი დახარა.
მერე მხარზე ხელის შეხება იგრძნო. რე-
ვაზი იყო. კარებში რომ შედიოდა, მზიას
უეცრად წინ წასული ღედის ხმა მოესნა.
შვილს ეკითხებოდა — „იცნობ ვინ
არის?“ მოხუცის ხმაში იდუმალი ბრა-
ზი გამოკრთოდა. მზიას სახეზე სიწით-
ლემ გადაურბინა და იქაურობა უცხო
და მიუტარებელი ეჩვენა. ცოტა ხნის შე-
მდეგ, როცა დედა-შვილი მეორე ოთახ-
ში გადიოდა, მზიას ისევ მოესნა ღედის
ხმა — „ჩვენს კუთხეში არავინ იყო, და-
საკარგავიდან რომ არ მოგეყვანა ქა-
ლი?“ ეს სიტყვები კარგად არ გაუგო-
ნია, მაგრამ მიხვდა, რომ ასე იყო ნათ-
ქვამი.

ვაჟი ოთახში, ჩვეულებრივ, მოდიმარი
შემოვიდა, თითქოს არ იმჩნევდა წყენას.
მზია ადგა.

— მე მივდივარ. — თქვა მან.

— სად?

— შინ.

ვაჟმა ხმამალა გაიცინა.

— დაჯექი, რას ამბობ! — ქალიშვილს
ხელი მოკიდა და იქვე სკამზე დასვა. —
არ გშია? ვივანშმოთ.

...მერე ცხოვრება ჩვეულებრივ წავიდა
— როგორც იწყება ხოლმე ქორწინების
შემდეგ. უფროსმა რძალმა მზიას ოქროს
საათი, ძვირფასი საკაბეები და საწოლე-
ბი მიუტანა. მეზობლებმაც დაასაჩუქ-
რეს. მზიას გული აღარ ტკიოდა.
ოჯახი თბილი გამოდგა. თავი ისე ეკიზა,
თითქოს დედამთილის სიტყვები არც კი
გაუგონია ყველამ, ნათესავ-მოყვრებმა,
მეზობელ-ნაცნობებმა, ყველამ კარგად
მიიღო. რამდენიმე დღეს მაგიდა არ აშ-
ლილა. ხან ერთი მოდიოდა, ხან მეორე.

მზია, როგორც ოჯახის მკვიდრი, ისე
უმასპინძლებოდა მათ.

მერე ოჯახში ათასი საქმეა გასაკეთებელი...
ბელი...

და მიდიოდა დღეები ასე.

დედამთილი, ორმოცდაათ წელს გადა-
ცილებული ქალი, ეტყობოდა, ახალგაზ-
რობაში ლამაზი იყო. მეუღლეზე
მგლოვიარეს შავი ჭერაც არ გაეხადა.

უფროსი რძალი მისი ხშირი სტუმარი
იყო. ჩაიკეტებოდნენ ოთახში და გვიან
ღამემდე ლაპარაკობდნენ. ღმერთმა უწ-
ყის, რაზე საუბრობდნენ. ერთხელ მზი-
ამაც მოინდომა მათთან მუსაიფი, მაგრამ
ოთახში შევიდა თუ არა, ქალებმა საუ-
ბარი შეწყვიტეს. უფროსმა რძალმა საქ-
მე მოიმჩნევა და შინ წავიდა. დედამ-
თილს კი მზიასათვის თვალებში არ შე-
უხედავს.

ეწყინა, მაგრამ ეს ამბავი ქმარს
დაუმალა. მეუღლით კმაყოფილი იყო,
მასზე გული არ ტკიოდა. ოჯახის წევ-
რებთან მარტო დარჩენას, საუბარს ერი-
დებოდა და უმეტესად მასთან იყო.

იმ დილით, ის იყო მზიამ ქმარი გაის-
ტუმრა, ოთახში შებრუნდა და საწოლის
ალაგება დააპირა, რომ დედამთილის ხმა
მოესმა. მხოლოდ ახლა შენიშნა მზიამ,
რომ დედამთილი მაგიდაზე რაღაცას
ეძებდა.

— რა არის ეს? — უთხრა მან მზიას
და რევაზის პერანგი უჩვენა. — მეორე
დღეა, აქ დევს. შენი ქმრის საცვლების
გარეცხვას მე ხომ არ მავალე?

მზია გაწითლდა. ხმა ვერ ამოიღო.

— წაიღე და ახლავე გარეცხე.

— კი, დედა! — უთხრა მზიამ და სა-
წოლის გასწორება ხელის კანკალით გა-
ნაგრძო. ცივმა ოფლმა დაასხა. რა საჭი-
რო იყო ასეთი ტონი, ეს მითითება.

საღამოს, ქმარი შინ რომ დაბრუნდა,
გულმა აღარ მოუთმინა და, როცა ოთახ-
ში მარტონი დარჩნენ, ყველაფერი უამ-
ბო, უამბო შემკრთალი, ნაღველნარევი
ხმით.

— გულთან ნუ მიიტან ამ ამბავს, —
უთხრა რევაზმა, — მოხუცი ქალია, ჭი-
რვეულობა დასჩემდა. მოუთმინე, ნუ

შედავები და ყველაფერი განოსწორ-
დება.

— მე ხმას არ ამოვიღებ, მაგრამ...

— ნუ გეშინია, უარესიც ხდება ხოლ-
მე ოჯახში.

ღრმად დაფიქრებული რევაზი ისე გა-
მოიყურებოდა, თითქოს სახე ჩამოსტი-
რისო. კარგად იცოდა, ცოლი რომ მარ-
თალი იყო, მაგრამ ყველაფერს ხომ ვერ
იტყვის. ნანაც შენიშნა, დედა და უფ-
როსი რძალი განმარტოებით რომ საუბ-
რობდნენ. წინა დღეს დედამ კიდეცაც
უთხრა — შენი შესაფერისი ქალი მოგე-
ნახაო. მერე რაები არ უსაყვედურა, რა-
ები არ უთხრა, მან კი ხმა ვერ ამოიღო,
იმიტომ, რომ...

დედა!

— კარგი, ჩემო მზია, გულთან ნუ მი-
იტან, — გაინეორა რევაზმა, რაკი შეა-
ტყო, იგი ძლიერ წუხდა.

მზიამ მღელვარე ხმით უთხრა:

— მე ხმას არ ამოვიღებ, ოღონდ...

— ჰო, ჩემო მზია, მოხუცი ქალია, ნუ
ავყევებით.

მზია მართლაც მომთენნი ქალი იყო.
ქმრისა და ოჯახის სიყვარულისათვის
ყველაფერს აკეთებდა. რაკი დედამთილ-
თან უკმაყოფილება ჩამოუვარდა, არ
უნდოდა ეს ამბავი ოჯახის გარეთ გასუ-
ლიყო. თავის საქმეს მორჩებოდა თუ
არა, ოთახში ჩაიკეტებოდა.

რევაზი ჩაის ფაბრიკაში მუშაობდა.
მეორე ცვლა გვიან გამოდიოდა. მზია
ფანჯარასთან იჯდა, უფროსი რძალი
ოთახში რომ შევიდა. იგი აღელვებული
ჩანდა და თვალები ისე უციმციმებდა,
ეტყობოდა რაღაც დიდი სათქმელი ჰქო-
ნდა.

— არ გძინავს? — თითქოს გულგრი-
ლად უთხრა მზიას უფროსმა რძალმა. —
კარგი ერთი, რაც არ უნდა თავი გამოი-
დო, დრო მაინც თავისას იზამს, შენ
გგონია სიყვარული დიდხანს გასტანს?!!
ეჰ, სისულელეა! — დაჯდა, მაგიდაზე
მკლავები დააწყო და თხელი; გაცრეცი-
ლი ტუჩები მოკუნა. — დაანებე ფიქ-
რებს თავი, არაფერი გამოვა, მაგის გა-
მოცილება მე მაქვს.

— რატომ ლაპარაკობ ასე?!

— კარგი ერთი, თუ ღმერთი გნახს-
ნებია, ჩემი გერიდება?! აბა, რევაზი რა
ვარებული იყო! მე შენს ადგილზე
წამოვეყვებოდი, — სახეზე ღიმილი გაუ-
ქრა, ხმას დაუწია და განაგრძო: — რე-
ვაზს ჩვენი სიფეხი აწიოკებული ჰყავ-
და. ერთი ქალიშვილი შეაციდინა. საცო-
დავი გოგო ცოცხალ-მკვდარია.

მზია შეპარხალდა, მერე გაფითრდა.
ხმა ვერ ამოიღო ან რა უნდა ეთქვა? თუ
ყველაფერი ეს მართალია, მას რატომ
უთხრეს? გული ჩაეწვა.

— ამდენი დღეა გამოთხოვილი ხარ
და, — ამბობდა უფროსი რძალი, — ერთ-
ჯერაც არ მოგიკითხეს მშობლებმა. მე
რომ გამოვთხოვი, ერთი კვირის შემ-
დეგ ქორწილით გადანიბატიყეს. შენ რა
უზატრონოსავით დავადგდეს. ალბათ, არ
ენაღვლები მშობლებს. შენც რამ გაგა-
სულელა! რევაზს რომ გამოყევი, თქვენ-
კენ კაცები ხომ არ გაწყვეტილა?! მე თუ
გამოვეყევი ჩემს ქმარს, ძალიანაც მოვე-
წონე დედამთილს.

მზიას ცრემლი ნოვრია. მერე აქვითი-
ნდა. სიტყვები და ბოლმა ყელში მოაწვა,
მაგრამ რა უნდა ეღონა... ქმარსაც ვერა-
ფერი უთხრა. რაც დრო გადიოდა, გული
უფრო და უფრო უკვდებოდა. რამდენი
რამ ჰქონდა სათქმელი და ვერ ამბობდა.
გულს იმით იოხებდა, რომ ნუხლს ერთს
არ მოხრიდა, უსაქმოდ არავინ შემნიშ-
ნოსო.

იმ დღეს იატაკს წმენდდა. დედამთი-
ლმა ჩამუხლებულ რძალს გადახედა და
მკვახედ უთხრა, იატაკს დანით უნდა
მოფხეკაო.

მზიას ხმა არ გაუცია, ისევ ამოიტანა
ვედროებით წყალი და იატაკი მოფხიკა.
დედამთილი მაინც უკმაყოფილო დარ-
ჩა, იატაკი თბილი წყლით უნდა მოგეწ-
მინდაო. მზიას არც ახლა ამოუღია ხმა.
წყალი გაათბო და იატაკის წმენდა ხე-
ლახლა დაიწყო, როცა დედამთილმა მე-
ორე ოთახში წყალი მოასხა, მერე სველი
ტილოთი მოწმინდა, წყალი ისევ მოასხა
და ასე დატოვა. მზია უკვე იმდენად და-
ილაღა, ხელის განძრევა არ შეეძლო და
დედამთილის საქმე ვეღარ მოათავა.
ოთახში წყალი იდგა. შინ რომ დაბრუნ-

და, რევაზი განცვიფრდა. ცოლმა ყველაფერი უამბო. იგი დედასთან შევიდა. დედა-შვილმა ერთმანეთს თვალი ვერ გაუსწორა.

— რა იყო, დედა, რა მოხდა? — კითხა რევაზმა.

— არაფერი!

— როგორ არაფერი, ოთახი წყლითაა სავსე.

— ეს შენს ცოლს კითხე.

— ჩემს ცოლს რა ვკითხო, როცა...

— ყველაფერი გითხრა არა?!

— დედა!

— იცი, რა გითხრა, შვილო?! მაგი შენი შესაფერისი ქალი არაა. რად გინდოდა გადამთიელი, ცხრა მთას იქედან რად მოგყავდა ქალი?! ჩვენს ახლმანლო არ მოიძებნებოდა თუ?! რაც გინდა, ის ქენი და ეს ქალი მე არ მომწონს!

— დედა, რატომ ამბობ, დედა! — კიდევ უნდოდა რაღაც ეთქვა რევაზს, მაგრამ ხმა ვერ ამოიღო. იცოდა, ვერაფერს გახდებოდა. შელაპარაკება კი გაამწვავებდა მათ ურთიერთობას. რევაზს ისე არაფერი ეჯავრებოდა, როგორც ოჯახში ხმამაღალი ლაპარაკი, საქმეში მეზობლების ჩარევა და მითქმა-მოთქმა, კარიდან კართან, ყურიდან ყურში ჩურჩული. ყველაფერს კიდევ მოთმინება სჭოებდა. იქნებ, რაინე სხვა გზა გამოჩენილიყო.

სოფლის თავზე უკვე ვარსკვლავები ისხდნენ და შორს მთვარე ნელა ამოდიოდა. რევაზი აივანზე გავიდა. საიდანღაც ძაღლის ყეფა ისმოდა. სადღაც ძროხა ბლაოდა. ვიღაც ფერდობს ჩქარი ნაბიჯით მიყვებოდა. შარავნაზე ავტომობილმა ჩაიქროლა. მერე ურემი გამოჩნდა.

— აქ რას დგებარ, რევაზ, შემოდი ოთახში.

სულ ახლოს ქალის ოდნავ აჩქარებული, მსუბუქი სუნთქვა მოესმა. ამ სუ-

ნთქვან თითქოს დაამშვიდა, თითქოს მასში რაღაც გააღვიძა. ცოლს გაუღიმა და კითხა:

— შენ არ გძინავს?

— არა, შენ გელოდები.

— მზია, — ცოტა ხნის შემდეგ თქვა რევაზმა. — იქნებ, დამნაშავე მე ვარ. არა, იქნებ, ჩვენ ორივე ვართ დამნაშავე და ვერ ვხვდებით. შენ კიდევ არ იცნობ დედაჩემს და, რა თქმა უნდა, ცუდი თვალთ უყურებ.

— რას ამბობ, რევაზ!

— ვიცი, ვიცი, მაგრამ მაინც ვერ გამოვიცა, რა დანაშაული მიგვიძღვის, ვის რა დავუშავეთ. ჩვენ ერთმანეთი გვიყვარს, ისინი ხელს უნდა გვიმართავდნენ. ყველაფერი კი პირიქით ხდება. არ ვიცი, ვერაფერი გამიგია! ნუთუ ჩვენი დამორება მათ გაახარებს?!

მზიას თვალი ცრემლით აევსო და მოაგონდა უფროსი ძაღლის სიტყვები. ნუთუ, რაც უთხრეს, მართალი იყო? ნუთუ მოტყუვდა და რევაზი მართლაც...

— იცი რა, მზია? დედაჩემისაგან ამას არ მოველოდი! ვფიქრობდი, რომ ჩვენ აქ ხელს არავინ შეგვიშლიდა. ტკბილად ვიცხოვრებდით. მაგრამ ასე არ გამოვიდა.

— და რას აპირებ?

— ჩვენ უნდა წავიდეთ.

— სად?

— ქალაქში.

— ქალაქში?

— ჰო, აქედან შორს უნდა ვიცხოვროთ.

ცაზე მთვარე ამოდიოდა, ვეებერთელა ნათელი მთვარე. ისინი აივანზე მხარი მხართან იდგნენ და შეჰყურებდნენ ამომავალ მთვარეს. სოფელს კი სძინავდა.

აკაკი ჩხაიძე

მაშინ, როდესაც...

მაშინ, როდესაც უსაშველო ფიქრით ვიღლები,
როცა ფრთავარსილი ოცნებებით სადღაც მივიღტევი,
ო, როგორ მინდა, როგორ მინდა კარგი სიმღერით,
დავიღალო და ძლიერ მაგრად მეტყინოს ფილტვი.

მაშინ, როდესაც ბალახობენ ნთაში ირმები,
როდესაც მთვარე იგვიანებს, მიირთმევს ვახშამს,
როცა ქალაქში მეზარება გასეირნება,
ვალაგებ დასტად დღიურ ფიქრებს მაგიდის თავში.

ჩემს ნაგიდაზე ყველაფერი ღვიძლია ჩემი —
მეგობრის წიგნი, თუ ქალაღი, ნაყიდი გუშინ,
ფანჯრის შუშებში თვალს ნაბავენ ირმები კდემით
და ზეციური მყუდროება შემოაქვთ სულში.

მაშინ, როდესაც უსაშველო ფიქრით ვიღლები,
როცა ფრთავარსილი ოცნებებით სადღაც მივიღტევი,
ო, თუ არ დამღლის, თუ არ დამღლის დიდი სიმღერა,
დიდ ცხოვრებაზე ცოტა რამეს უთუოდ ვიტყვი.

თუ პოეტი ხარ...

ერთი მდინარეც არ მეგულვის საქართველოში,
რომ არ ეყაროს წინაპართა ძვლები უბეში...
თუ პოეტი ხარ... იცი ყადრი ლერწმის ღეროსი,
სალამურებად ამოაწყვე და ხალხს უმღერე.

მდინარის პირას ამოზნექილ ყოველ ლოდის ქვეშ
ჩემი წინაპრის ჩაუმქრალი ცხელი გული ძევს,
ამიტომ — მდინარეთა ხმაური მესმის,
როგორც წინაპრის შორეული გამოძახილი.

არ წაულიათ ჯავრი მტრისა ბრძოლის ველიდან,
გვეამაყება, კარგ წინაპრის რომ ვართ მემკვიდრე,
და ამ ქვეყნიდან, ამ სამეფოს დიდ საუფლოდან,
გავდივართ წყნარად და მიგვევება ფიქრი შვილების.

საქართველოში არ მეგუფვის ერთი მდინარეც,
რომ არ ეყაროს წინაპართა ძვლები უბეში,
თუ პოეტი ხარ... შენ ქართველი თუ ხარ პოეტი,
იყავ ვაჟკაცი, იყავ ლექსი, იყავ ნუგეში!

შოთა ზოიძე

ჰოროსისპირელი ბიჭი ვარ

ჰოროსისპირელი ბიჭი ვარ,
მსურს ვიქცე ლექსად და ლერწამად.
რომ არ ვთქვა სიმღერა ხმიანი,
ვერ წავალ აქედან, ვერ წავალ!

ნესხი ვარ, იმ გმირის ბადიში,
გონიოს ციხე რომ ააგო.
ძმობა გსურთ? მოდიტ, არ დაგიშლიტ —
ეს ხმლები ქარქაშში ჩავაგოტ!

თოფის და ხანჯალის ტრიალი
არ უნდა, არ უნდა ამ ხელებს.
მამღერებს მამულის ტრფიალი,
სამშობლოს ცხელი მზე მამღერებს!

მამღერებს, ეს ზეცა კრიალა,
ქართული თავანი, ცა-ჭერი.
ხმლითა და ტყვიებით კი არა,
მამულო, სიტურფით დამჭერი!

ჯემალ ქათაბაძე

ქ ა რ ი

ღელავს ზღვა და ცივი ქარი
აშრილებს ხეთა ფოთლებს.
ყვავილები საგუნდარი
ჩვენზე უფრო რატომ შფოთვენ.
ნეტავი მათ რა აწუხებთ,
რატომ უყვართ ჩუმი დარი.
მე კი მიყვარს, მაღალ მუხებს
რომ შეარხევს გიჟი ქარი.
შენს დალალებს აშლის-დაშლის
ქარი, ზღვაზე შენარხევი,
შეშინდები, როგორც ბავშვი
და მე მკერდზე მომეხვევი.

ბალადა მონადირეზე

აგიღე თოფი, გავსწიე,
გავცდი სოფლის თავს მოღობილს
და ყურშამ მთების გადაღმა
გზად ამიფრინა ხოხობი...
ვესროლე, არ დაეაყოვნე,
სწორი გამოდგა შიზანი,
მავრამ საბრალო ხოხობში
სატრფოს მშვენება ვიცანი.
ცრემლით ამევსო თვალები,
ამიკანკალდა მარჯვენა.
დავწყევლე თოფი ტიალი,
მერე სიკვდილის გაჩენა.

სეკგეი ანტონოვი

შეხვედრა კრემლში

ლენინი ფანჯარასთან იდგა, ხელები ღრმად ჩაეწყო შარვლის ჯიბეებში. ორ-ფანჯრიან, მაღალჭერიან კაბინეტში სუსხი და ნესტია. ზამთრის უკანასკნელ კვირებში მკაცრი სიცივე დაიჭირა.

ვლადიმერ ილიჩი ხედავდა ყუმბარების ნამსხვრევებისაგან დაცხრილულ არსენალს, რუხ ცაზე მკვეთრად გამოხატულ უზარმაზარ არწივიან ტროიციკის კოშკს, რომელიც აქედან ნაკლებ მაღალი ჩანდა, ვიდრე მანეთის მხრიდან; კრემლის კედლის ნაწილს და ყაზარმების შენობას. მოედანზე, სადაც ჩაწეულ ქვაფენილს ორმოები გაეჩინა, არსენალის გასწვრივ ნიკოლსკის კოშკისაკენ მიემართებოდა პატარ-პატარა ფარნების მწყრივი, რომელიც ზემოდან კავით მოღუნულ ბალახის ღერებს ჰგავდა.

ტროიციკის კოშკისა და არსენალისაკენ მიმავალ გზაზე, ფარნებიან ფართო მოედანზე თოვლი დატკეპნილი და დასვრილი იყო. მხოლოდ სახურავებსა და კრემლის კედელზე იდო ის სწორად, ხელუხლებელი და სუფთა.

კრემლის იქით ყინულით შებოჭილი ქვის სახლები იდგა. აი იქ, მუზეუმსა და რუმინანცევის ბიბლიოთეკას იქით ძლივს მოჩანს მიწები. მაგრამ რამდენიც არ უნდა უტყვირო, ბოლს ვერ შენიშნავ: სათბობი არ არის.

ზამთარმა მოსკოვს სიცივის რკალი შემოარტყა. მტრებს, რომლებიც თავს დაატყდნენ სისხლისაგან დაცილ, სამოქალაქო ომში განაწამებ ქვეყანას, — შიმშილს, ნგრევას — მიემატა კიდევ ერთი: სიცივე. მძვინვარებს ტიფი.

ლენინმა ამოიოხრა. შემდეგ მან უეცრად მკვეთრი მოძრაობით ამოიღო მარჯენა ხელი ჯიბიდან და მაგიდას მიუჯდა.

უბრალო, მოსწავლის მსგავსი კალმისტარი სწრაფად გარბოდა ქაღალდზე და სტოვებდა დაუმთავრებელ და შემოკლებულ სიტყვებს, გაურკვეველ ფრაზებს. აზრები ერთი მეორეს უსწრებდნენ, და ის გამალებით წერდა: შეამოწმეთ, უზრუნველყოფილია თუ არა ბავშვთა სახლები შემთ. თუ არა — უზრუნველყავით... გაუდიდდეს შაქრისა და სახარინის ულუფა მეტალურგიული მრეწველობის მუშებს... სერგეივი გადაღლილია — აუცილებლად გაუშვით შვებულებებში... ანგარიშგების საქმე ძალზე ცუდადაა... დეკრეტი გაეცნოს ამხანაგებს და დამტკიცდეს... კამენევს — წერილი... საზღვარგარეთი, რომელიც თავის სამსახურს გვთავაზობს... გავართმევთ თუ არა თავს თვითონ?

კალამი წამით შეჩერდა.

წყნარად გაიღო თეთრი მუშაბით გა-

დაკრული კარი, რომელიც სხდომათა დარბაზში გადიოდა, და გამოჩნდა მდივანი.

— ვლადიმერ ილიჩ, — წყნარად მიმართა მან.

მაგრამ ლენინმა არ უპასუხა.

— ვლადიმერ ილიჩ!..

ლენინმა ასწია თავი და თქვა:

— დიახ, დიახ, — და აიღო ქალაღლის მეორე ფურცელი ჩანაწერისათვის.

— ვლადიმერ ილიჩ, — თქვენთან ამხანაგი კორშუნოვია.

— კარგი, — თქვა ლენინმა.

მდივანი წავიდა და უხმაუროდ მიიქცა კარები, ხოლო ვლადიმერ ილიჩი განაგრძობდა წერას, თან ჩქარობდა დემთავრებინა წერილი სერგეი სერგეის-ძე კამენევისადმი. ლენინმა იცოდა, რომ ვიდრე მდივანი გაივლის სხდომათა დარბაზს, შევა მისაღებში, ეტყვის მნახველს: „ვლადიმერ ილიჩი გთხოვთ“, სანამ მნახველი ადგება, გაისწორებს ვარცხნილობას ან ტანსაცმელს, გაივლის სხდომათა დარბაზს, — ამ ხნის განმავლობაში. რაღაც წუთ-წუთნახევარში, შეიძლება წაიკითხო წერილი, თვალი გადაავლო საგაზეთო შენიშვნას და; ბოლოს, დაწერო ბარათი. შეიძლება გააკეთო ბევრი, ძალიან ბევრი სასარგებლო და აუცილებელი. ვლადიმერ ილიჩი წერდა, მაგრამ როგორც კი კარებში გამოჩნდა ძველი ნაცნობის, რამდენადმე შემკრთალი და, ჩანს, მორიდებული მეცნიერის გამხდარი დაბალი ფიგურა, ლენინი წამოდგა და მნახველის შესახვედრად გაემართა.

— მობრძანდით, ლეონიდე ალექსის-ძე, მობრძანდით, — ვლადიმერ ილიჩმა ერთ-ერთ რბილ სავარძელზე მიუთითა. — დაჯექით, გეთაყვა...

ლეონიდე ალექსის-ძე კორშუნოვი როგორღაც უხერხულად, სწრაფად წავიდა სავარძლისაკენ და ფეხები დამალა მაგიდის ქვეშ, რომელიც პერპენდიკულარულად იყო მიდგმული ლენინის სამუშაო მაგიდასთან. კორშუნოვმა ეს ისე სწრაფად გააკეთა, რომ თვითონ იგრძნო უხერხულობა და ოდნავ შეცბა. მაგრამ

რომ შეხედა, ლენინი თავის დაწულ სავარძელში ჩაჯდა, დამშვიდდა და მხოლოდ მერე მიბრუნდა მისკენ.

— როგორა ხართ, ლეონიდე ალექსის-ძე? — კითხა ლენინმა. — ხომ არ უჩივით რაიმეს?

— გმადლობთ, ვლადიმერ ილიჩ. არ ვუჩივი.

— კარგია. მძიმე დროა, ლეონიდე ალექსის-ძე, და უნდა დავძლიოთ იგი.

როდესაც ლენინი გაჩუმდა, კორშუნოვმა დაიწყო:

— მე ციმბირში შესაძლო ექსპედიციის შესახებ გეახელით, ვლადიმერ ილიჩ. თქვენ, რასაკვირველია, იცით, რომ 1908 წლის 30 ივნისს მოხდა მეცნიერული სამყაროსათვის ფრიად საინტერესო მოვლენა. მოვლენა საკმაოდ იშვიათი, უჩვეულო თავისი მასშტაბით და, შესაძლოა, მნიშვნელობითაც. ციმბირის ტაიგაში ჩამოვარდა მეტეორიტი. — აქ კორშუნოვმა შეხედა ლენინს და შენიშნა, რომ ვლადიმერ ილიჩი ყურადღებით უცქერის მას.

კორშუნოვს მოეჩვენა, რომ ლენინმა შესანიშნავად იცის მეტეორიტის ამბავი, იცის მეცნიერის აზრები და სურვილები და რომ თავისი მოხსენებით იგი მხოლოდ დროს ართმევს საქმეებით დაკავებულ კაცს, კორშუნოვს ენა დაება...

— ეს მეტეორიტი... მაგრამ თქვენ ყველაფერი ეს იცით...

— ტყუილად ფიქრობთ ასე, ლეონიდე ალექსის-ძე, — შენიშნა ლენინმა. — იმის მეტი, რომ სადღაც ჩამოვარდა მეტეორიტი, მე არაფერი არ ვიცოდი. დიახ, დიახ...

მან თავი გვერდზე გადახარა, მეცნიერისაკენ გადაიწია და ღიმილით წყნარად წარმოთქვა:

— წელიც კი არ მასსოვდა.

კორშუნოვსაც გაელიბა.

— უცნაურია! — განაგრძობდა ლენინი უკვე სერიოზულად. — ბევრი რატომღაც თვლის, რომ სახკომსაბჭოს თავმჯდომარემ, სახკომებმა ყველაფერი იცინან! მავენ სისულელეს! ჩვენ კი ცოტა, ძალზე ცოტა, სამარცხვინოდ ცოტა ვი-

ცით! და რამდენადაც მეტად შევხვდებით ერთმანეთს, მით უკეთესია! განაგრძეთ, ლეონიდე ალექსის-ძე. და ნუ ჩქარობთ.

გამხნეებულმა და გახალისებულმა კორშუნოვმა განაგრძო გადმოცემა წინასწარ მოფიქრებული აზრებისა, რომლებიც დიდი ხანია სურდა გაეზიარებინა ლენინისათვის:

— თუ გავითვალისწინებთ, რომ ყველაზე დიდ მეტეორიტად ითვლება ოცდათექვსმეტნახევარტონიანი მეტეორიტი, შემდეგ კი ეგრეთწოდებული მექსიკური ოცდაშვიდტონიანი, პირადად მე ჩვენი ციმბირის მეტეორიტი გიგანტად მეჩვენება ჩვენთვის ცნობილ მეტეორიტებთან შედარებით. მაგრამ მთელი უბედურება ის არის, რომ ზუსტად არ ვიცით სად არის ეს მეტეორიტი.

— და თქვენ გინდათ გაემგზავროთ მეტეორიტისათვის? — კითხა ვლადიმერ ილიჩმა, როდესაც კორშუნოვმა შეისვენა.

— დიახ, — უპასუხა მან. — საცხებით სწორია. მე მინდა წავიდე მეტეორიტისათვის. — და სწრაფად დაუმატა: — მე მესმის, რომ ახლა ამის დრო არ არის. მე გთხოვთ ძალზე ცოტას. საწყენია, რომ საზღვარგარეთ იქმნება საზოგადოებები ჩვენი რუსული მეტეორიტის შესასწავლად, ჩვენ კი...

— არა, არა, არა, — სწრაფად თქვა ლენინმა. — საზღვარგარეთი აქ არაფერ შუაშია. დე, ნურც ოცნებობენ. რა არის საჭირო თქვენი ექსპედიციისათვის?

— მე მოვამზადე. — კორშუნოვმა პიჯაკის შიდა ჯიბიდან ორად გაკეცილი ქაღალდები ამოიღო. — ვცდილობდი არ გადამეწარბებინა, ვლადიმერ ილიჩ..

ლენინმა დაიწყო სიის გადათვალიერება და, რამდენადაც უფრო უკვირდებოდა მას, მით უფრო ილუშებოდა. კორშუნოვს მოეჩვენა, რომ სევდა, რაც არასდროს არ შეუნიშნავს ლენინისათვის, ახლა ნათლად გამოიკვეთა ნის სახეზე. შემდეგ ვლადიმერ ილიჩმა ის ფურცლები მაგიდაზე დააწყო, მარცხენა ხელი გადაუსვა, გაასწორა და მეცნიერს მიაპყრო

რომ თავისი მკაცრი და, ისევ ისე, როგორც მას ეჩვენებოდა, ნაღვლიანი კორშუნოვმა ნელ-ნელა ასწია თვალები, შეხედა ლენინს და ყოყმანით წარმოთქვა:

— თუმცა... შეიძლება კიდევ შევამოკლოთ სია. შევამციროთ პური... ხელსაწყოებიც... ერთი თეოდოლიტი შეიძლება ამოვიღოთ. გარდა ამისა...

ლენინი მეცნიერის იქით, კაბინეტის კუთხეში იცქირებოდა, თითქოს არ უსმენდა და უკვე არც ამჩნევდა მის იქ ყოფნას.

— თეოდოლიტი ამოვიღოთ, — გაიმეორა მან, მზერა კორშუნოვზე გადაიტანა, მკვეთრად გასწია თავისი წნული სავარძელი, თითქოს უკმაყოფილოდ და გაკვირვებით დაკრა თითები ქაღალდზე და მაგიდას მოშორდა.

ლენინი ცდილობდა არ ეცქირა კორშუნოვისათვის, ხელები შარვლის ჯიბეებში ჩაიწყო, ფანჯარაში გაიხედა და კაბინეტში გაიარ-გამოიარა.

— იქ ხომ ტაიგაა, — თქვა ლენინმა მკვეთრად და მტკიცედ, თითქოს ცდილობდა დახმარებოდა მეცნიერს მდგომარეობის გარკვევაში. — გაუვალი და დაბურდული ტაიგის ათასობით ვერსი. ბობოქარი მდინარეები. მხეცები. უგზოობა. და არც ერთი არსება ასობით ვერსზე... თქვენ გესმით ეს?

იგი შეჩერდა.

— თქვენ ყოველივე ეს გესმით, — თქვა ვლადიმერ ილიჩმა უფრო რბილად, ხელახლა შეხედა სიას და განაგრძო: — გირვანქა პური დღეში, ხუთი გირვანქა შაქარი ყველაზე, თამბაქო... — კითხულობდა ის და მის ხმაში ისმოდა ხან სიმკაცრე, ხან უკმაყოფილება, ხან გაკვირება, ხან კიდევ უეცარი სევდა, ყოველივე ანას რომ აქარწყლებდა.

— შაქარზე შეიძლება თავი შევიკავოთ, მაგრამ თამბაქო, მომიტევეთ, აუცილებელია, კოლონისაგან იცავს, — მკაცრად შენიშნა მეცნიერმა.

თითქოს არ გაუგონიაო, ვლადიმერ ილიჩი განაგრძობდა:

— „ბეწვი ხელსაწყოების ფუტლარი-

სათვის“. ხელსაწყობისათვის! — გაიმეორა მან.

კორშუნოვი წამოდგა და მისი სათვალის შუშები, რომლებშიც ფანჯრები აირეკლა, აბრწყინდა. მასში იყო სიმტკიცე ადამიანისა, რომელსაც უკანასკნელი საშუალება დაჰჩენია.

— ვლადიმერ ილიჩ! — ხმამაღლა და მტკიცედ თქვა მან. — ამხანაგო ლენინ! გამგზავრება საჭიროა! საჭირო!

და დაჯდა, უფრო სწორად, ჩავარდა სავარძელში.

— ოჰ, ღმერთო ჩემო! — წამოიძახა ლენინმა და მეცნიერთან მივიდა. — რასაკვირველია, საჭიროა, არაჩვეულებრივო ადამიანო, ლეონიდე ალექსის-ძე. რასაც თხოულობთ, ჩვენ მოგცემთ. მაგრამ ეს ხომ ცოტაა! განა ასეთი აღჭურვილობით მიდიან ციმბირში?! იგი საკმარისია ექსპედიციისათვის პოდმოსკოვში! ეს ხომ ნამცეცხბია! საწყენია, საწყენი! — გაიმეორა ლენინმა და კორშუნოვი მიხვდა, რაზე ტყიოდა გული ვლადიმერ ილიჩს. — საწყენია, რომ ასეთ ადამიანებს, როგორიც თქვენა ხართ, ჩვენ ჯერ კიდევ არ შეგვიძლია მივცეთ ყველაფერი აუცილებელი, ყველაფერი, რასაც ისინი იმსახურებენ! მაგრამ არა უშავს! მოგვეცით მხოლოდ დრო!

— ა-ა... — დაბნეულად წარმოთქვა კორშუნოვმა, რომელიც ლენინს მისჩერებოდა. კიდევ რაღაცის თქმა უნდოდა, მაგრამ მხოლოდ შვებით ამოისუნთქა და ხელი ოფლიან შუბლზე გადაისვა.

ლენინი მივიდა მეცნიერთან და თანაცრძნობით კითხა:

— ლეონიდე ალექსის-ძე, თუ ჩვენ მოგცემთ მხოლოდ იმას, რაც წერია აქ, აი ამ ძლიერ მოკრძალებულ სიაში, — ხელით უჩვენა კორშუნოვს ქაღალდებზე, — გაემგზავრებით?

— ვლადიმერ ილიჩ, მე მეტზე არც ვგოცნებობ! აი გადნება თოვლი, ნოვემზადებით და წვალთ და, ღმერთმანი, მეტი არაფერი გვინდა. თქვენ ხომ ისედაც ყველა გთხოვთ, ყველას თქვენგან მიიქვს... მერე და სად უნდა იზოვოთ?

— გაემგზავრებით? — ხელახლა კითხა ლენინმა.

— დიახ, გავემგზავრები.

— და მეტს არაფერს მოითხოვთ?

— არა, არაფერს.

— არაფერს, ლეონიდე ალექსის-ძე?

— კვლავ ჩაეძია ლენინი.

— დიახ.

ლენინმა უკმაყოფილოდ ჩაახველა. შემდეგ სადღაც ქვევით, მაგიდის ქვეშ შეიხდა და ეშმაკური ღიმილი აუთამაშდა სახეზე.

— აბა, ჩემო ბიძია, — უთხრა მან მხიარულად, მეგობრული ღიმილით, — მოდით ამ ფანჯარასთან, ლეონიდე ალექსის-ძე!

— რატომ, ვლადიმერ ილიჩ?

— მე გთხოვთ, ლეონიდე ალექსის-ძე. მოდით აი ამ ფანჯარასთან! პატივი დამდეთ, — და ლენინმა დასძინა, თან ეშმაკურად დაემუქრა თითით: — გიცნობთ მე თქვენ!

— არა, ვლადიმერ ილიჩ. თუ თქვენ თანახმა ხართ, მე აღარ წაგართმევთ დროს.

— არა, — გულკეთილად უთხრა ლენინმა. — მე ჯერ თანახმა არა ვარ. კეთილი ინებეთ, მოდით ამ ფანჯარასთან, ლეონიდე ალექსის-ძე.

კორშუნოვი უხალისოდ წამოდგა და გაუბედავად, თითქოს რაღაცას ელოდებოდა, შეჰყურებდა ლენინს.

მაგრამ ლენინიც არ აცილებდა თვალს.

— აბა, — უთხრა მან, — გამოდით.

— კარგი. — კორშუნოვმა გაბედა და მოშორდა მაგიდას.

ლენინმა ფეხებზე შეხედა მეცნიერს და თქვა:

— აი. სწორედ ასეა. როგორ გაემგზავრებით, ჩემო ბიძია, ტაიგაში? ამ დახეული ფეხსაცმლებით, რომლებიც მოსკოვიდან მეხუთე კილომეტრზე დაიარღვევა?

— შეიძლება ამითაც. — უთხრა კორშუნოვმა. — მე მათ წვრილი თოკით... შიგნით სახვევები, ხოლო ზემოდან — ბაწარი.

— „შეიძლება“, — ჩაფიქრებით გაი-

მეორა ლენინმა. — თქვენ ხომ, გეტყობათ, მეორე არ გაქვთ?

— საიდან? იყო და დაიხა. ამას კი ვუფრობილდები...

— „შეიძლება ამითაც“, — ისევ გაიმეორა ლენინმა. — მაპატიეთ, ლეონიდე ალექსის-ძევ. მაპატიეთ.

ლენინმა მხარზე ხელი დაადო კორშუნოს და დასვა იგი. სახეში მიაჩერდა, ხომ არ ეწყინაო. რაკი საბოლოოდ დარწმუნდა, არ სწყინსო, დამშვიდდა და ოთახში გაიარ-გამოიარა.

— ჩვენ არაჩვეულებრივი ადამიანები გვყავს, — თქვა მან. — აი ციოლკოვსკი. წარმოდგინეთ პროვინციული რუსული ქალაქი. სადღაც ძველ ხის-სახლში, ალბათ, ბალახით დაფარულ ქუჩაზე, სადაც ბატები და ღორები დაეხეტებოდნენ, ცხოვრობს მოხუცი მათემატიკის მასწავლებელი. ის ღებულობს თავის ულუფას — ბურსა და ქაშაყს — და იკვლევს საპლანეტარო სივრცეში გაფრენის საკითხებს. და კიდევ, ალბათ, ცივ ოთახში ზის! და თქვენც, ჩემო ბიძა, ასეთი ხართ: ათასობით ვერსზე, ტაიგაში, ციმბირში, დახეული შტიბლეტებით!

„თქვენ კი, — გაიფიქრა კორშუნოვმა, — თქვენ კი, ვლადიმერ ილიჩ? ქვეყანაში, სადაც ყველას არც კი შეუძლია წაიკითხოს სიტყვა „სოციალიზმი“, აშენებთ სოციალიზმს!“

და კორშუნოვმა უცებ ნათლად წარმოიდგინა, რომ ლენინსა და მას, კორშუნოს, რაღაც ანათესავებს, აერთიანებს, რომ ლენინი და ის, კორშუნოვი, აკეთებენ ერთ საქმეს, და ეს საქმე მთავარია ციოლკოვსკის ცხოვრებაშიც, კალუგაში რომ ცხოვრობს და სწავლობს სამყაროს, მთავარია მშვიერი მუშების ცხო-

ვრებაშიც, რომლებიც აღადგენენ ქარხნებს, გლეხების ცხოვრებაშიც, რომლებიც მიწას კავით ხნავენ...

მეცნიერი წავიდა, აღზნებული და როგორღაც დამშვიდებული. მან გაირბინა კრემლი, გავიდა წითელ მოედანზე და ფიქრობდა ხვალნდელ დღეზე, ოცნებაზე, რომელიც აუცილებლად განხორციელდებოდა.

...დადგება დრო, როდესაც ჩვენს ქვეყანაში აბოლდება ქარხნები, ისინიც კი, რომლებიც ჯერ არ არიან, — სატრაქტორო და საავტომობილო, და რომელთა ჩანაფიქრი ესესაა იბადება ადამიანთან, პატარა ცივ კაბინეტში რომ მუშაობს... ყველასათვის მისაწვდომი იქნება პუშკინისა და ტოლსტოის სიტყვები, ვინაიდან ბნელი, ნახევრად ველური რუსეთი გადაიქცევა მთლიანი წერაკითხვის მცოდნეობის ქვეყნად. და, რასაკვირველია, სამეცნიერო ექსპედიციები მიაღწევენ ჩრდილოეთ პოლუსამდე, ვიღაც ჩაეშვება ოკეანის ფსკერზე ან ავა ატმოსფეროს ზევით. და ამ ექსპედიციების ხელმძღვანელებს აღარ დასჭირდებათ ახალი უზარმაზარი სახელმწიფოს ორგანიზატორის შეწუხება მეოთხედი გირვანქა პურისათვის დღეში და თამბაქოსათვის... გამოიზრდებიან ახალი ადამიანები ახალი შეხედულებებით ადამიანის დანიშნულებაზე... ყველაფერი ეს იქნება...

საშუალო ტანის მტკიცე ადამიანი დადის კრემლის კაბინეტში, თვალუწვდენი ქვეყნის ცენტრში, ფიქრობს, ენერგიულად და სწრაფად რაღაცას იწერს კალმისტრით, რომელიც მოსწავლისას ჰგავს, — და ნათლად ხედავს ახალ საქმეებს, რომლებიც გარდაქმნიან რუსეთს.

თარგმნა ტიტე ხინთიბიძემ.

საკვები ესენინი

* * *

ჟველა სულიერს თავიდან მოსდევს, —
დაეხედება კარგი თუ ცუდი,
პოეტის მადლი რომ არა მქონდეს,
მწამს, ვიქნებოდი თაღლითი, ქურდი.

ვიყავ გამოხდარი ისე, ვით ჩხირი,
და მაინც მოვლიდნენ ტოლები
გმირად.

ნაჩხუბარი და ცხვირგატეხილი
შინ ვბრუნდებოდი ძალიან ხშირად.

თავზარდაცემულ საბრალო დედას
ვეტყოდი ხოლმე სისხლით
გათხვრილი:

„ფეხი წამოვკარ ქვას უცაბედად,
არაფერია! ხვალვე გამივლის“.

ახლა ის ცეცხლი რომ იქცა ნავლად
და გულიც აღარ მიცემს იმგვარად,

უზრუნველი და უხეში ძალა
ჩემს პოემებზე გადმოიღვარა.

მაქვს ოქრო სიტყვის ხვალი მთებური
და სტრიქონებში რეკავს ხალისად
გამბედაობა წინანდებული
ჩხუბისთავის და ყაჩაღანისა.

კვლავაც ზვიადი და მხნე ვარ
დღემდე,

ოღონდ გავკაფე ჩემი გზაწვრილი
და თუ კი წინათ სახეში მცემდნენ,
ახლა სული მაქვს სისხლით
გათხვრილი.

და უკვე როდის ვამშვიდებ დედას,
ბრბოს ვეუბნები სულში დაჭრილი:
„ფეხი წამოვკარ ქვას უცაბედად,
არაფერია! ხვალვე გამივლის“.

* * *

არ გიყვარვარ, აღარც შემიბრალებ,
სილამაზეს ნუთუ ველარ მატყობ?
განაბული ამარიდებ თვალებს
და თეთრ ნკლავებს მხრებზე ნაზად მაწყობ.
აუნთიხარ ახლაგზრდულ გრძნობებს,
არ გეპყრობი ნაზად, აღარც ტლანქად.
ხვევან-კოცნით ბევრთან ილაღობე
და ყველანი აღარც გახსოვს კარგად.

ვიცი, გაქრნენ, არვის შერჩი დიდხანს.
შენი სითბო არვის ერგო წილად.
აი ახლა ჩემს მუხლებზე ზიხარ
ისე, როგორც სხვებს ეჯექი წინათ.
კარგად ვხედავ შენი სახის იერს —
სხვაზე ფიქრობ, მაგრამ როდი მიკვირს,
მე ზომ მაინც არ მიყვარხარ ძლიერ,
სხვისკენ მიჰქრის ახლა ჩემი ფიქრიც.
გატაცებას ნუ მიიჩნევ ბედად
და წუთიერ მოფერებას — წმიდად.
ჩვენ ერთმანეთს შევხვდით უცაბედად,
დაგტოვებ და გავილიმებ მშვიდად.
შენც საკუთარ გზას გაჰყვები მერე
და როგორმე მოწყენასაც ჩაკლავ,
მოერიდე ოღონდ უკაცნელებს,
ხელუხლებლებს ნუ აუბნევ გზა-კვალს.
ალბათ, ახლა სადმე სხვის გულს იგებ
და მოჰყვები სიყვარულზე ჩმახვას.
სეირნობა მეც მომინდეს იქნებ,
გამოვალ და ხელმეორედ გნახავ.
უცნობს ნხარით აეკვრები უმაღ,
თავს დახრი და ამარიდე პირს.
„გამარჯობათ!“ მაინც მეტყვი ჩუმიად.
გიპასუხებ: „გაგიმარჯოთ, miss!“
აღარ ვღელავ, გული უკვე მორჩა,
წრფელი გრძნობა უკვე იქცა ნაცრად, —
სიყვარული არ იქნება ორჯერ,
ხელმეორედ ველარ დაწვავ დამწვარს.

წერილი ქალისადმი

გახსოვთ?
ან როგორ დაივიწყებდით:
კედელთან ვიდექ მე
თავდახრილი,
თქვენ კი ღელავდით,
ბოლთასა სცემდით
და რაღაც მწარეს პირში მახლიდით.
ამბობდით,
ღროა რომ დავცილდეთო,
რომ გაგამწარეთ,
რომ ვარ თავნება,
ღროა საკუთარ საქმეს მიჰხედოთ,
მე კი —
საშველი არ დამადგება.

ძვირფასო!
ჩემი არ გქონდათ დარდი,
არ გყვარებოდათ და ვერ ხედავდით,
რომ ხალხის ბრბოში
დოლის ცხენს ვგავდი
და ღეზებს მცემდა მარჯვე მხედარი.
—
თქვენ არ იცოდით,
რომ კვამლი მფარავს,
რომ მტანჯავს ყოფის ორომტრიალი,
რადგან ვერ ავხსენ,
არ ვიცი, არა,
თუ რას გვიქადის ბედი ტიალი.
პირისპირ მდგარი
ვერ ხედავ სახეს.

დიდს შორიდანაც გაარჩევ კარგად.
როცა ზღვა ტალღას ტალღაზე ახვევს,
საბრალო ზომალდს
შავი დღე აღვას.

ზომალდი არის ეს დედამიწა,
მაგრამ ვიღაცა არნახულ ძალით,
მძლავრი მარჯვენით მის საჭეს მიწვდა,
გაპო ქარი და ქარიშხალი.

იმ დიდ გემბანზე თავბედის წყევლით
ვინ არ დაეცა გულარეული?
ცოტანი იყვნენ წარბშეუხრელნი,
ცოტანი იყვნენ ღელვას ჩვეულნი.

მე
საქმის მცოდნედ თავი მეჭირა,
იყო ღრიალი, ლანძღვა-გინება.
ტრიუმში ჩაველ, რომ არ მეცქირა,
როგორ ტანჯავდა ხალხს ლებინება.

მივადექ ტრიუმს,
ვით რუსულ დუქანს,
და ჭიქას ხელი ჩავჭიდე მაგრად,
არ მოვიხედე არვისკენ უკან,
სმაში მინდოდა სიცოცხლის ჩაკვლა.

ძვირფასო!
გტანჯეთ მხევლის მაგივრად:
რა ნაღვლიანი გქონდათ თვალები,
როცა ხედავდით, რომ მე აშკარად
ვიხურდავებდი თავს სკანდალებით.

თქვენ რა იცოდით,
რომ კვამლი მფარავს,
რომ მტანჯავს ყოფის ორომტრიალი,
რადგან ვერ ავხსენ,
არ ვიცი, არა,
თუ რას გვიქადის ბედი. ტიალი...

წარვიდნენ წლები

და მეც დავდინჯდი.
გრძნობის და აზრის შეცვლაც
შევძელი.
პირსავსე ჭიქას ვიღებ ნადიმზე,
ვამბობ: მესაჟე იყოს ღლეგრძელი!

დღეს მე
გავუღე გული ნაზ გრძნობებს
და კაეშნიანს გიგონებთ ცხადლივ.
სულმოუთქმელად მიინდა გაცნობით,
როგორი ვიყავ, როგორი გავხდი!

ძვირფასო!
მორჩა ჩემი დებოში,
გავლიე ბეწვის ხიდი საზარი.
ახლა საბჭოთა სახელმწიფოში
ყველაზე შმაგი ვარ თანამგზავრი.

ის აღარა ვარ,
უკვე მოვფხიზლდი.
წინანდებურად არ დავტანჯავდით.
თავისუფალი შრომის დროშისთვის
მზად ვარ ვიარო თვით ლამანშამდი.

გთხოვთ მაპატიოთ...
ვიცი, რომ შეგხვდათ.
ჭკვიანი ქმარი.
ცხოვრებით ტყბებით;
არაფრად აგდებთ ჩვენს ჰაპანწყვეტას
და მეც
არაფრად გეპრიანებით.
იცხოვრეთ,
როგორც სურდეს განგებას.
იყავით მყუდრო ჩრდილდაფენილნი.
მახსოვხართ მუდამ.
მოგესალმებათ
თქვენი ნაცნობი

სერგეი ესენინი.

თარგმნა გიორგი სალუქვაძემ.

გიორგი მაზმანიშვილი

სოფლის მზრუნველი

აბა შეხედეთ ჩვენი სამშობლოს რუკას! მასზე სულ პატარა ადგილი უჭირავს მზიური საქართველოს განუყოფელ ნაწილს — აჭარის ავტონომიურ საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკას. მაგრამ საბჭოეთის დიადი ქვეყნის ამ პატარა კუთხეშიც, ისევე როგორც მზე წყლის წვეთში, არეკლილია ის უდიდესი გარდაქმნები, რაც საბჭოთა ხელისუფლების წლებში მოხდა დედამიწის ერთ მეექვსედ ნაწილზე.

სულ ორმოცდაერთი წელი — ისტორიულად ძლიერ მცირე დროის მონაკვეთი გავიდა მას შემდეგ, მაგრამ რარიგ გადასხვაფერდა ცხოვრება განახლებულ მიწაზე! აჭარა გადაიქცა მაღალი კულტურის, ფართოდ განვითარებული მრეწველობისა და მრავალდარგოვანი სოფლის მეურნეობის რესპუბლიკად. ძირფესვიანად შეიცვალა ადამიანების დამოკიდებულება შრომისადმი — უხალისო და იძულებითი მოვალეობიდან იგი გახდა თავისუფალი და სასიხარულო, კომუნისტური პრინციპებით გაეღნთილი, საბჭოთა ადამიანების ერთობლივი ინტერესებით შეკავშირებული...

განსაკუთრებით მკვეთრი ცვლილებებია სოფლად. აჭარის კოლმეურნე გლეხობა და საბჭოთა მეურნეობების მუშები ყოველწლიურად ქვეყანას აძლევენ

სულ უფრო მეტ ჩაის ფოთოლს, ციტრუსოვანთა ნაყოფს, თამბაქოს, ტუნგოს, ყურძენს, ნექთოვანობის პროდუქტებს. აჭარის სოფლები დაიფარა სკოლების, კლუბების, კულტურის სახლების, ბიბლიოთეკების, საავადმყოფოების, პოლიკლინიკების, ბავშვთა ბაღებისა და ბაგების ქსელით. სოფელს ჰყავს საკუთარი ინტელიგენცია. ყველაზე შორეულ მთიან ადგილებშიც კი აკაშკაშდა ილიჩის ნათურები, ახმაურდა რადიომიმღებები.

ამ ისტორიულ გარდაქმნებში უდიდესი როლი შეასრულეს მშრომელთა დეპუტატების საბჭოებმა. კომუნისტური პარტიის ღირებულ წინასწარდასახულობათა განხორციელებისათვის ნაყოფიერი ორგანიზატორული საქმიანობის მისაბამი მაგალითი მოგვცა ქობულეთის რაიონის ციხისძირის სასოფლო საბჭომ, რომელიც სოფლის ჰეშმარტი მზრუნველი გახდა.

...ხავერდოვან-მწვანე ჩაის ბუჩქებით, ციტრუსოვანთა ბაღებითა და ტუნგოს პლანტაციებით გარშემორტყმული ციხისძირი ხან მთის ფერდობებისაკენ მიიწევს და ხან ვაკეზე ეშვება. ცუდი სიზმარივით იგონებენ მოხუცები რევოლუციამდელ წარსულს, როცა თითქმის გაუხვალ ტყეებსა და შამხნარებში აქა-იქ

მოჩანდა ღარიბი გლეხების ოცამდე ნა-
ხევრად დანგრეული ქოხი. პაწაწინა მი-
წის ნაკვეთები, რომლებიც იჯარით ჰქო-
ნდათ აღებული ადგილობრივი ბეგები-
საგან, სიმინდის მცირე მოსავალს იძლე-
ოდნენ და იგი სანახევროდაც არ ჰყოფ-
ნიდათ წლის სარჩოდ. მხოლოდ ზღვის
პირას თუ დანახავდით კომფორტაბე-
ლურ აგარაკებს, სადაც მეფის არმიის
გენერლები ცხოვრობდნენ, და აქა-იქ
სახალისოდ გაშენებულ თითო-ორი
ციტრუსოვანთა ნარგავსა თუ ჩაის
ბუჩქს.

ახლა ვეღარ იცნობთ ციხისძირსა და
მის ახლომდებარე სოფლებს!

ჩვენ ვესაუბრებით ციხისძირის სასო-
ფლო საბჭოს თავმჯდომარეს ალექსანდრე
ჩხაიძეს და თვალწინ იშლება ამალე-
ვლებელი სურათი არნახული გარდაქმ-
ნებისა, რაც საბჭოთა ხელისუფლების
წლებში განიცადა სოფელმა. თვით
ალექსანდრე ჩხაიძის ბიოგრაფიაც ხომ
ჩვენი სოციალისტური წყობის განუსაზ-
ღვრელ შესაძლებლობათა საუკეთესო
მაგალითია.

...ციხისძირში იგი ახსოვთ ჯერ კიდევ
თმაქოჩორა, ცელქ ბიჭუნად, რომელიც
მხარზე ტილოს ჩანთაგადაგდებული და-
რბოდა ტოლ-სწორებთან ერთად ადგი-
ლობრივ სკოლაში. იგი ხარბად ეწაფე-
ბოდა ცოდნას, რათა შემდგომში გამოე-
ყენებინა მშობლიური სოფლის საკეთი-
ლდღეოდ. და აი დაამთავრა კიდევაც
სკოლა და კომკავშირელი ალექსანდრე
ჩხაიძე სწავლას განაგრძობს აჭარის სუ-
ბტროპიკულ კულტურათა ტექნიკუმში.
ნას მტკიცედ აქვს გარკვეული მომავალი
ცხოვრების გზა. ტექნიკუმის დამთავრე-
ბის შემდეგ აგროტექნიკოსად მუშაობს
ციხისძირის ციტრუსების საბჭოთა მეუ-
რნეობაში, ხოლო 1954 წელს კოლმეუ-
რნეობის ენთომოლოგა გახდა.

გავიდა ხუთი წელი. ამ დროისათვის
ალექსანდრე ჩხაიძემ დაუსწრებლად
დაამთავრა სასოფლო-სამეურნეო ინს-
ტიტუტი. შრომისმოყვარე ახალგაზრდა
სპეციალისტმა საყოველთაო სიყვარუ-
ლი და პატივისცემა დაიწახსურა. ციხის-
ძირის მშრომელებმა იგი დებუტატად

წარგზავნეს თავიანთ სასოფლო საბჭო-
ში, სადაც აღმასკომის თავმჯდომარე
აირჩიეს.

ასეთია აჭარელი ღარიბი გლეხის შვი-
ლის ცხოვრების გზა — რიგითი მშრო-
მელიდან სახელმწიფო მოღვაწემდე!

და განა ნაკლებ საინტერესოა ადგი-
ლობრივი კოლმეურნეობის თავმჯდომა-
რის გოგოლა ასლანის ასულ კაიკაცი-
შვილის ცხოვრება? როგორ შეეძლო წა-
რსულში ჩადრით შემოხურულ გოგო-
ლასებრ აჭარელ ქალს ეოცნება იმაზე,
რომ დიდი და რთული მეურნეობის ხე-
ლმძღვანელი, ავტონომიური რესპუბლი-
კის მთავრობის წევრი გახდებოდა?

...ყაირათიან მეურნეს ყოველთვის
ბევრი გადაუღებელი საქმე აქვს. ციხის-
ძირის სასოფლო საბჭოშიც სწორედ
ასეა. სამი სოფელი შედის ამ სასოფლო
საბჭოში. მათ ტერიტორიაზე გადაქინუ-
ლია ციტრუსების საბჭოთა/მეურნეობა,
მეჩაიე კოლმეურნეობა, დეკორატიულ
მცენარეთა ორი დიდი სანერგე, შვიდი
დასასვენებელი სახლი, ტურისტული
ბაზა. სოფლები მთლიანად ელექტრო-
ფიცირებული და რადიოფიცირებულია.
აქ არის ერთი საშუალო, ორი რვაწლი-
ანი, სამი დაწყებითი და სასოფლო-სამე-
ურნეო ახალგაზრდობის საღამოს სკო-
ლა, ამბულატორია, სამედიცინო პუნქ-
ტი, ბავშვთა ბაღები და ბაგები, მაღაზი-
ები, სასადილოები, ოთხი კლუბი ბიბ-
ლიოთეკებითა და სტაციონარული კი-
ნოდანადგარებით.

კოლმეურნეობის კლუბში მოწყობი-
ლია ლამაზი ფოტოვიტრინა, რომელიც
თვალსაჩინოდ ასახავს ციხისძირის სა-
სოფლო საბჭოში შემავალი სოფლების
მიღწევებს მეურნეობის ყველა დარგში.
1954 წელს აქ მოკრიფეს 480 ტონა ჩაის
ფოთოლი, ხოლო 1961 წელს — 711
ტონა ჩაი. 1.560 ტონა ციტრუსოვანთა
ნაყოფი. შვიდწლედის ბოლოსათვის სა-
ხელმწიფო ციხისძირელებისაგან მიი-
ღებს 840 ტონა მაღალხარისხოვან ჩაის
ფოთოლს და 1.650 ტონა ციტრუსოვან-
თა ნაყოფს. თუ შეიდი წლის წინათ თვი-
თეულ საფურაყე ჰროხაზე ჩამოწველი-
ლი იყო 11.192 კილოგრამი რძე, 1961

წელს. ეს ციფრები ერთობრად გაიზარდა სასოფლო საბჭოს დასასვენებელი სახლები და ტურბაზა შარშან ჩვენი სამშობლოს ყველა კუთხიდან ჩანოსულათი ათასამდე დამსვენებელს მოემსახურა.

კულტურის ზრდაზე მეტყველებენ შესანიშნავი ფაქტები და ციფრები. საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებამდე ამ სოფლების მოსახლეობა მთლიანად წერა-კითხვის უცოდინარი იყო. აქ არ იყო არც ერთი სკოლა და სამედიცინო პუნქტი, არც ერთი ექიმი. ახლა სასოფლო საბჭოს ტერიტორიაზე 50-ზე მეტი სხვადასხვა კულტურულ-საგანმანათლებლო და სამედიცინო დაწესებულებაა. სკოლებში სწავლობს სოფლის მშრომელთა შვიდასზე მეტი ბავშვი. ათობით ციხისძირელი ჭაბუკი და ქალიშვილი, რომლებმაც უმაღლესი განათლება მიიღეს, დაბრუნდნენ მშობლიურ სოფელში. მათ შორის არიან აგრონომები როსტომ ხალვაში, ნადეჟა ორაგველიძე, მასწავლებლები ოლეგ ოჭროპიჩიძე, ალექსანდრე გორგილაძე, ნონა ჭყონია.

უხელმძღვანელო დიდ და რთულ მეურნეობას — ეს იმას ნიშნავს, რომ მჭიდრო კავშირი გქონდეს ადამიანებთან, აქტიურად ჩააბა ისინი სამეურნეო და კულტურულ მშენებლობაში. ეს კარგად ესმის სასოფლო საბჭოს აღმასკომს, რომელიც ყოველმხრივ ეხმარება მუდმივ კომისიებს. საბჭო ყოველდღიურ საქმიანობაში იზიდავს არა მარტო დეპუტატებს, არამედ ამომრჩეველთა აქტივსაც. სწორედ მათი დახმარებით აშუადგენ და საბჭოს სესიებზე რეგულარულად განიხილავენ ისეთ მნიშვნელოვან საკითხებს, როგორიცაა კულტურული მშენებლობის გეგმის შესრულება, კოლმეურნეობისა და საბჭოთა მეურნეობის სამეურნეო საქმიანობის შედეგები, სასწავლო-აღმზრდელობითი მუშაობა სკოლებში და ა. შ. მუდმივი კომისიები სისტემატურად აბარებენ ანგარიშს სეისას, ხოლო მიღებულ გადაწყვეტილებას

ბათა შესრულებას მკაცრ კონტროლს უწევენ.

საბჭოსა და მისი დეპუტატების განზატორული მუშაობის ბევრი მაგალითის მოყვანა შეიძლება. უკანასკნელ დრომდე კოლმეურნეობის ჩაის პლანტაციების საშუალო საჰექტარო მოსავლიანობა ბევრად უფრო დაბალი იყო, ვიდრე სხვა სასოფლო-სამეურნეო არტელებისა. ეს დიდი ხანია აღელვებდა სასოფლო-სამეურნეო კომისიას, რომლის ხელმძღვანელია გამოცდილი აგრონომი დეპუტატი გ. კობახიძე. მან გადაწყვიტა ყოველმხრივ შეესწავლა ეს საკითხი. გამოცდილი მეჩაიეებისა და, უწინარეს ყოვლისა, საბჭოს დეპუტატების სოფიო მალაყმაძისა და ნადეჟა ხოზრევანიძის დახმარებით, გამოარკვეეს დაბალი მოსავლიანობის მიზეზები. მთავარი მათ შორის ის იყო, რომ ჩაის ბუჩქებს საკმაოდ არ კვებავდნენ ორგანული სასუქით, რაც მნიშვნელოვან სიძნელეებთან იყო დაკავშირებული. ხელით დიდძალი სასუქის მიზიდვა მთის ფერდობებზე თითქმის შეუძლებელი იყო.

კომისიამ გადაწყვიტა ამ საკითხზე ემსჯელათ აღმასკომის სხდომაზე და დაწერილებით შეიმუშავა პლანტაციების მოსავლიანობის გადიდების ღონისძიებანი. დეპუტატ გ. კობახიძის მოხსენების გამო აღმასკომმა მიიღო გადაწყვეტილება: პლანტაციების ყველა ნაკვეთზე თხევადი ორგანული სასუქების მისაზიდად და მოსასხურებლად შეეძინათ სპეციალური ცისტერნა. დაადგინეს და შესრულეს კიდევაც. სათანადო ორგანოების დახმარებით მართლაც შეიძინეს საჭირო ცისტერნა და ამის შედეგად მომდევნო სეზონში პლანტაციების მოსავლიანობა დაახლოებით 15 პროცენტით გაიზარდა.

შეუპოვრობა დასახული მიზნის მიღწევაში საბჭოს მუშაობის დამახასიათებელი თვისებაა. როცა საჭირო გახდა სოფელ განახლებაში აეშენებინათ დაწყებითი სკოლა, აღმასკომმა კოლმეურნეობის გამგეობის წინაშე დააყენა ეს

საკითხი. მალე გამოიყო აუცილებელი სახსრები და, თუმცა სასწავლო წლის დაწყებამდე ცოტა დრო იყო დარჩენილი, სკოლის მშენებლობა მაინც დროულად დამთავრდა.

საბჭოს დებუტატები გულისხმიერად ეკიდებიან ამომრჩეველთა მოთხოვნებს, აღმასკომის წინაშე ხშირად აყენებენ ამომრჩეველთა განაწესის შესრულებასთან დაკავშირებულ საკითხებს. როცა საბჭოს დებუტატები ხ. დუმბაძე და ა. ბეჟანიძე ანგარიშს აბარებდნენ ამომრჩეველებს, მათ მოსთხოვეს დაჩქარებით მოეგვარებინათ სოფლის ცენტრში ახალი მაღაზიის აშენების საკითხი. კოლმეურნეები სამართლიანად აღნიშნავდნენ, რომ ისინი ბევრ დროს კარგავდნენ შორს განლაგებულ სავაჭროებში პირველი მოთხოვნილების საქონლის შესაძენად. დებუტატებმა საკითხი დააყენეს აღმასკომში, რომელმაც გამოიტანა სათანადო გადაწყვეტილება და მიაღწია, რომ აჭარკურორტვაჭრობამ სასწრაფოდ დააკმაყოფილა კოლმეურნეთა მოთხოვნა — ახალი მაღაზია გაიხსნა.

საბჭოს მუშაობაში დიდი ადგილი ეთმობა მოწინავე გამოცდილების პროპაგანდას. ამ საქმის მოთავეები დებუტატები არიან. კოლმეურნეობის საუკეთესო მწველავმა სასოფლო საბჭოს დებუტატმა ვენერა უგრეხელიძემ, მაგალითად, ფერმასთან მოაწყო მოწინავე გამოცდილების სკოლა. ამ სკოლისადმი ინტერესი ისე დიდია, რომ მისი მსმენელები გახდნენ ხუთი მეზობელი სოფლის მეცხოველეებიც. ცნობილ მწველავს ბევრი რამ შეუძლია მოუთხროს თანამოსაქმეებს. მან ხომ თითქმის ოცდათოთხმეტი ტონა რძე მიიღო, რაც დავალებას ორი ტონით აღემატებოდა.

წყაროსავით ჩქეფს ციხისძირის სასოფლო საბჭოს მშრომელთა ცხოვრება.

კომუნიზმის ხილული ნიშნები სულ უფრო ნათლად ვლინდება კოლმეურნეთა ყოველდღიურ ყოფაში. ისინი უფასოდ სარგებლობენ ელექტროენერგიით, რადიომომსახურებით და, რაც მთავარია, ადამიანებს შორის თანდათან მტკიცდება ჭეშმარიტ მეგობრობასა და ძმობაზე დამყარებული ახალი ურთიერთობა.

...სამუშაო დღე აღმასკომში ძლიერ ადრე იწყება. თავმჯდომარის პატარა, მყუდრო კაბინეტში ყოველთვის ხალხმრავლობაა. თავმჯდომარესთან მშრომელები მიდიან სხვადასხვა საკითხის გასარკვევად. საბჭოთა მეურნეობის მუშები, მაგალითად, მოითხოვენ ახალი სასადილოს მშენებლობის მალე დაწყებას, კოლმეურნეები — წყალსადენის გაყვანას. ამომრჩეველებს პირადი საქმეებიც აქვთ. ერთნი ახალ სახლებს იშენებენ და სამშენებლო მასალებს, ტრანსპორტს ითხოვენ, მეორენი — მაღაზიებში საქონლის ასორტიმენტის გაფართოებას, საზოგადოებრივი კვების გაუმჯობესებას.

— დიახ, სასოფლო საბჭოს ბევრი საზრუნავი აქვს, — გვესაუბრება ალექსანდრე ჩხაიძე. — სკკპ 22-ე ყრილობისა და ცენტრალური კომიტეტის ნომბრის პლენუმის გადაწყვეტილებებმა კიდევ უფრო აამაღლეს საბჭოების პასუხისმგებლობა, ახალი ამოცანები დაუსახეს მათ. ამის შესაბამისად ციხისძირის სასოფლო საბჭომ თავის სამუშაო გეგმაში გაითვალისწინა მუშაობის ახალი ფორმები: გამსვლელი სესიები სოფლებსა და მსხვილ მეურნეობებში, ადგილებზე საზოგადოებრივი მუშაკებისაგან შემდგარი სპეციალური ჯგუფების შექმნა, რაც საბჭოს სერიოზული დასაყრდენი იქნება მის ყოველდღიურ საქმიანობაში, და სხვ.

გვჯერა, რომ ციხისძირის სასოფლო საბჭო მომავალშიც იქნება სოფლის ნამდვილი მზრუნველი და მოამაგე.

შოთა ქაჩია

ილია ჭავჭავაძე და თანამედროვეობა

ილია ჭავჭავაძე მთელი ეპოქა იყო ქართული ლიტერატურისა და ესთეტიკურ-საზოგადოებრივი აზროვნების ისტორიაში. მის სახელს უკავშირდება ფართო ლიტერატურულ-საზოგადოებრივი მოძრაობა, რომელმაც სრულიად ახალი მიმართულება მისცა ქართულ ლიტერატურას, ქართულ საზოგადოებრივ აზრს. იგი მართლაც „საუკუნის ფიქრთა მპყრობელი“ იყო. მან პირველმა შემოიტანა ჩვენს მწერლობაში ბელისკის, ჩერნიშევსკის, ლესინგისა და კაცობრიობის სხვა გამოჩენილ მოღვაწეთა პროგრესული ესთეტიკურ-საზოგადოებრივი იდეები, პირველმა ჩასცა მომავლიდნებელი ლახვარი ე. წ. „მამების“ სქოლასტიკურ-კონსერვატორულ ესთეტიკას, ყბადაღებულ თეორიას „ხელოვნება ხელოვნებისათვის“ და საბოლოოდ დაამკვიდრა ქართულ ლიტერატურაში კრიტიკული რეალიზმი, როგორც სინამდვილის მხატვრული ასახვის მეთოდი.

არ ყოფილა საზოგადოებრივი ცხოვრების არც ერთი სხვა უზანოც, ილიას რომ თავისი ხელი, თავისი მძლავრი გონების ნაკვალავი არ დაეჭინოს. ქართული პრესა, ქართული თეატრი, ქართული სკოლა, კულტურა და მეცნიერება მისი ყოველდღიური ზრუნვის საგანი იყო. იგი გახდა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის მედიოზე საქართველოში და ფასდაუდებელი ამაღრი დასდო მშობლიურ ქართველ ხალხს ეროვნული ინტერესების დაცვასა და ეროვნული თავისთავადობის შენარჩუნებაში.

და რა საკვირველია, თუ ხალხში წარმოუდგენლად დიდი იყო ილიას პოპულარობა და ავტორიტეტი. მის მხატვრულ თუ პუბლიცისტურ ნაწერებს ხარბად კითხულობდნენ, გატაცებით ისმენდნენ მის გამოსვლებს კრებებსა თუ საღამოებზე, მოვლენად მიაჩნდათ მისი სტუმრობა საქართველოს ყველა კუთხესა და ქალაქში. შეიძლება თამამად ითქვას, რომ XIX საუკუნის არც

ერთ მწერალსა და საზოგადო მოღვაწეს არ მოუხდენია უფრო თვალსაჩინო გავლენა ხალხის გონებასა და ცხოვრებაზე, ვიდრე ეს ილია ჭავჭავაძემ შეძლო.

დიდი ილიას ასეთი პოპულარობა და იდეური ზემოქმედების ძალა, რა თქმა უნდა, მართლმისი არაჩვეულებრივი ტალანტით არ განისაზღვრებოდა. იგი უპირველეს ყოვლისა უყვარდათ იმიტომ, რომ გაბედულად იბრძოდა ეროვნული და სოციალური ჩაგვრის წინააღმდეგ. იზიარებდა ეპოქის მოწინავე პროგრესულ იდეებს და ყველაფერს და ყოველთვის მტკიცედ იცავდა ხალხის ინტერესებს. „ჩვენი საქმე საქართველოს ხალხის ცხოვრებაა; მისი გამოზონება ჩვენი პირველი და უკანასკნელი სურვილია“, წერდა ილია ჭავჭავაძე ჯერ კიდევ 1863 წელს და სიცოცხლის უკანასკნელ წუთამდე ამ სიტყვების უაღრესად ერთგული დარჩა.

ხალხის ცხოვრების „გამოზონების“ მხურვალე სურვილი ჩანს ილია ჭავჭავაძის უკვე იმ წარმოებებში, რომლებიც ბატონყმობის მძვინვარების პერიოდში შექმნა. „აჩრდილი“ და „კაცო ყაჩაღი“, „კაცია აღამიანი?!“ და „გლახის ნაამბობი“ ცხადყოფენ, თუ როგორ მთელი არსებით ძავდა ილია ჭავჭავაძეს ექსპლოატატორულ საზოგადოება, კერძოდ, ბატონყმობა, რომელიც ბოჭავდა ხალხის ენერგიას, აფერხებდა საქართველოს წინსვლასა და განვითარებას, აუტანელ ტანჯვა-წყიმებას განიცდიდნენ მშრომელ ხალხს, უპირველეს ყოვლისა კი ყმა გლეხებს. ამხილებდნენ და კიცხავდნენ რა ბატონყმობის ურთიერთობის მიერ სისამაგლეს, დიდი ილიას იმდროინდელი ლექსები, პოემები და მოთხრობები აღვივებდნენ და ზრდიდნენ ზიზღს ექსპლოატატორული კლასებისადმი, აღვივებდნენ რევოლუციურ აზრს, მოუწოდებდნენ დაუმორჩილებლობას და ბედთან შეუთრევლობისაკენ, ბატონყმობის სოციალური სინამდვილის სრული

მოსაზრებისა და მისი რევოლუციური გარდაქმნისაკენ.

რევოლუციაში და მხოლოდ რევოლუციაში ხელახლა ილია ქვეყნის განახლების, ძველის და-ნგრევისა და ახლის გამარჯვების საწინდარს, მხოლოდ მისი მეოცნებით მეოლოდა ხალხის ერთგულ და სოციალურ განთავისუფლებას. შემთხვევით როდი იყო, რომ სწორედ ილია ჭავჭავაძემ ასხენა პირველად ჩვენს ლიტერატურაში სიტყვა „რევოლუცია“ და პირველმა აშკარად გამოთქვა თავისი სიმპათია რევოლუციისადმი. რევიტყვამ „რევოლუცია“ არ შეგავინოს, მკითხველო! — წერდა იგი „მგზავრის წერილებში“. — რევოლუცია იმისთვის არის გაჩენილი, რომ მშვიდობიანობა მოაქვს. ღვირ ჯერ უნდა აღუდღეს, აირიოს-დაირიოს და მერე და-წმენდება ხოლმე. ესეა ყველაფერი ამ ქვეყანაზე“.

როგორც ფხიზელი რეალისტი-მხატვარი და პოლიტიკოსი, ილია ჭავჭავაძე გრძნობდა მოახლოებული რევოლუციის — „განახლებისა გრიგალის ქროლას“ და თავის საუკეთესო ნაწარმოებებში მხტრვალედ მიესალმა მას. დიდ ქართველ მწერალსა და საზოგადო მოღვაწეს ღრმად სჯეროდა, რომ რევოლუცია აუცილებლად გაიმარჯვებდა და ხალხს მოუტანდა დიდი ხნის ნაწარტ თავისუფლებას, ძველ სამყაროს დამსხვრეულ ნანგრევებზე აღმოაცენებდა ახალ, სამართლიან საზოგადოებრივ წყობილებას, ახალ ცხოვრებას. ამ რწმენით, ამ იმედით არის გამსჭვალული, კერძოდ, ილიას უკუდავი „არქილი“.

ველარ განუძღებს ქვეყანა ძველ განახლებისა გრიგალის ქროლას, ველარ განუძღებს ქვეყნის მპარცველი ტეშმარიტებით აღძრულსა ბძოქოლს, — და დაიმსხვრევა იგი ბორკილი შემფერხებელი კაცთა ცხოვრების, და ახალს წერგზედ ახლად შობილი ესე ქვეყანა კვლავ აღყვავდების.

მაშინ, მაშვრალთ, შენც განკაცდები, წართმეულთ ნიჭთა კვლავ მოიპოვებ, სხვას ძირს არ დასწევ, თვით აღმოდლები, არც ვის ემონვი და არც იმონებ.

„არც ვის ემონვი და არც იმონებ“ — აი ადამიანთა ურთიერთობის ის იდეალი, რომელსაც ილია ჭავჭავაძე ყრმობიდან სიკვდილამდე ეტრფოდა და რომლის ხორცშესხმასაც მოახმარა მთელი თავისი უზარმაზარი ტალანტი და ძალეუი. ადამიანთა ამგვარი ურთიერთობა, რა თქმა უნდა, თავისთავად გამოირცხვას ერთის მიერ მეორის რაიმე ექსპლოატაციას, რაიმე ჩაგვრას, რადგან უკლებლივ ყველა ადამიანი თავისუფალია — „არც ვის ემონვის და არც იმონებს“. ასეთი საზოგადოების სახელი დღეს საყოველთაოდ ცნობილია — მას სოციალიზმი, კომუნიზმი ჰქვია. ილიასთვის, მართალია, იგი შორეულ მომავლად ჩანდა, მაგრამ მისი დღე-

ვანდელი მეგვიდრეებისათვის უკვე რეალბობა ცოცხალი სინამდვილეა.

ექსპლოატატორული საზოგადოების წარმართვისა და ბედნიერი მომავლისაკენ სწრაფვასთან ერთად ილია ჭავჭავაძის ყველა მხატვრულ ნაწარმოებს წითელი ძაფითი გასდევს ის აზრი, რომ გლეხობა, მშრომელი ადამიანები წარმოადგენენ ერის ნაღებს და სწორედ ისინი განახორციელებენ თავისთავში ყოველივე საუკეთესოს, რაც კი ხალხს ვაჰანია. „გლახის ნამბობშიც“ და „ოთარაანთ ქვრივშიც“, „კაკო ყაჩაღშიც“ და „განდევგლშიც“ ძლიერ მკაფიოდ ჩანს ხალხის წარმომადგენელთა განუზომელი ზნეობრივი უბრატესობა თავდაზნაურობასა თუ სხვა რომელიმე ექსპლოატატორულ კლასზე, მათი მადლი მორალური თვისებები, სულიერი სიმდიდრე და სილამაზე. „ოთარაანთ ქვრივის“ ერთ-ერთი მთავარი პერსონაჟი თავადი არჩილი იძულებულია აღიაროს, რომ იმისთანა კაცურ კაცებს, როგორიც გიორგია, და იმისთანა დედაეკებს, როგორიც ოთარაანთ ქვრივია, მხოლოდ ხალხი „სწნავს“ და მხოლოდ ხალხს შე-სწევს მათი „შექმნის ღონე“. „მაგისტანა პური მარტო იმათს თონეში-და ჰცევაბა, ჩვენი თონე კი მარტო ჩვენისთანა კუტ-პურს აცხობს... ჩვენ რაკა ვართ, ვაკეთებულნი ვართ, ისინი კი — შექმნილნი. ჩვენ დაბლანდულნი ვართ, ისინი კი გვირისტიშ შეკერილნი“, ამბობს იგი და საცხებით სამართლიანად.

რა არის იმის მიზეზი, რომ ერთნი ზნეობრივად სუბტაქნი, სულიერად მდიდარი ადამიანები არიან, მეორენი კი არა? რა ქმნის ასეთ მკვეთრ განსხვავებას მათ შორის?

ამის ძირითადი მიზეზი ერთისაგან შრომის სიყვარულია და მეორისაგან მისი სიმუღლი. ილიას აზრით, შრომა არის სწორედ ის, რაც ადამიანს ადამიანად აქცევს, რაც მის კაცურ კაცობას ქმნის. ამით აიხსნება, რომ თავის მხატვრულ ნაწარმოებებსა და პუბლიცისტურ ნაწერებში იგი ყველგან ხაზს უსვამს შრომის განსაკუთრებულ მნიშვნელობას, მის გამაქეთლშობილებელ როლს როგორც ცალკეულ ადამიანთა, ისე მთელი ერის ცხოვრებაში.

დამახასიათებელია, რომ ილია ჭავჭავაძის თითქმის ყველა დადებითი გმირი ხალხის ღვიძლი შვილია, ხალხის მიერ გამოზრდილი და აუცილებლად პატიოსან შრომას დაწაფებული, ხოლო უარყოფითი პერსონაჟები, როგორც წესი, თავდაზნაურობის ან სხვა რომელიმე ექსპლოატატორული კლასის წარმომადგენელი არიან, უქმი, პარაზიტული ცხოვრების მოტრფიალნი. და ორივე ეს ბანაკი — დადებითი და უარყოფითი პერსონაჟები ერთმანეთს უპირველეს ყოვლისა უპირისპირდებიან როგორც მშრომელნი და არამშრომელნი, როგორც მატერიალური დოვლათის შემქმნელნი და ამ დოვლათის უშრომლად, ურცხვად მიმთვისებელნი.

ბრწყინვალე თავად ლუარსაბ თათქარიძეს არ უყვარდა შრომა, მხოლოდ ჭამდა და სვამდა,

უქმ, პარაზიტულ ცხოვრებას ეწეოდა და, ბოლოს და ბოლოს, თითქმის მთლიანად დაკარგა ადამიანის სახე, პირუტყვამდე ჩამოქვეითდა. ამიტომ გახდა მისი სახელი საოცარი გონებაშეზღუდულობის, სულიერი სიღატაკის, უქნარობისა და მეონარეობის სინონიმი. სულ სხვა ყალიბის ადამიანები არიან გაბრო და პეპია, ოთარაანთ ქვრივი და გიორგი. ისინი ბეჯითად შრომობენ, ქმნიან, იღვწიან, ცხოვრების დიდ წიგნს მონდომებით სწავლობენ და თვითონაც წერენ მასში, წინ მიჰყავთ ცხოვრება. ამიტომ არიან ისინი ზნეობრივად სპეტაკი და სულიერად მდიდარი ადამიანები.

ბეჯითი, კეთილსინდისიერი და გონივრული შრომის ნამდვილი ჰიმნია ქართული პროზის მშვენიერება და სიამაყე „ოთარაანთ ქვრივი“. თვითონ გამრჯე და შრომისმოყვარე ოთარაანთ ქვრივი, ისევე, როგორც მისი ერთადერთი ვაჟი გიორგი, ყველასაგან შრომას და შრომის სიყვარულს მოითხოვს. იგი მათხოვარს ისე არ გაიციტხავდა, უქნარობისა და სიზარმაცისათვის რომ არ გაეციცხა, შრომისაკენ არ მოეწოდებინა. „დადგოილა ეგ შავის მიწით ამოსასვები პირი, შე პირშაო, შენა, და შენი დღენი ძალსა ვით სხვას შეჰყურებ, აგერ გამოხრულს ძვალს გადმოგიგდებენო. შე არ-დასცალეებელი, რისთვის მოუტია ღმერთს ეგ ბარძაყის ოღენა მკლავები!..“ — თავს ესხმოდა იგი მათხოვარ დედაკაცს. „იი ვაგიზბეს ეგ ხელ-ფეხი! ჩისთვის გასხია ეგენი მაგ მუტრუქს ტანზედ, თუ ვერ მოგიხმარებია?.. ფუ, შენ ნამუსსა!..“, კიცხავდა ოთარაანთ ქვრივი მეორე გლახაკს.

არაფერს ოთარაანთ ქვრივი ისეთს პატივს არ სცემდა, როგორც პატიოსან, კეთილსინდისიერ, ხალისიან შრომას და იგი ადამიანის უმთავრეს ღირსებად, სასახლო საქმედ მიაჩნდა. „კაცი იყო. კაცი!.. ვენაცვალე იმის ჩრდილს!.. — აქებდა ხოლმე თავის ქმარს ოთარაანთ ქვრივი. — იმისი მუშაობა რომ ენახა კაცს, — თუნდა მარტოც ყოფილიყო — ქაწორილი ეგონებოდა. ქვასაც კი გააღვიძებდა და ხელს გაანძრევინებდა“. ამ ღირსების გამო უყვარდა უპირველეს ყოვლისა ოთარაანთ ქვრივი თავისი ქმარი და სიკვდილამდე მისი ანდერძის ერთგული დარჩა — „გაისარჯე და ირჩინე თავიო“. ახალგაზრდა ქვრივიც გაისარჯა — თოხსა და ბარს მოკიდა ხელი, თუმცა ბევრმა გაუმტყუნა საქციელი — „ვის გაუგონია დედაკაცის ბარი და თოხიო!“ — თუ არ გაუგონიათ, ეხლა გაიგონიო“, წარბილად არ შეხარა ქვრივმა და თავისი ხელით ბარავდა, თოხნიდა; მარგლიდა, თესავდა და კრეფდა. „მითამ მე რითა ვარ ნაკლები აიმ დამპალ გოგი-ზედ! — ამბობდა და ხელშეუსვენებლივ შრომობდა. — თუ იმას ჰპვენი ბარი და თოხი, მე რაღა ღვთისაგან შერისხული ვარ. რა ვუყოთ, რომ ის მამაკაცია და მე დედაკაცი“.

შრომის ასეთმა სიყვარულმა გაახდა ოთარაანთ ქვრივი თითოთი საჩვენებელ ქალად, მან მისცა სულიერი სიღამაზე და სიმდიდრე, ცხოვ-

რების სიბრძნეც და სიხარულიც. აგრეთვე ოთარაანთ ქმის საუფუნეა, რაც იგი მკითხველს უნდა ახალ და ახალ თაობებს ესაუბრებოდეს, ახალ და ზრდის მათ შრომის სიყვარულით, ასწავლის ცხოვრების დიდ სიბრძნეს, რომ შრომა ადამიანის ღირსების ყველაზე საიმედო საზომია, რომ ამ სოფელში ნამუშის ქუდი მარტო იმას ხურავს, ვინც დღედლაღამე პატიოსნად შრომობს, ვისაც შრომა კი არ ეთავილება, არამედ ეამაყება და თავმოსაწონებელ საქმედ მიაჩნია.

მაგრამ შრომას მარტო ცალკეულ ადამიანთა პირად ცხოვრებაში როდი აქვს ესოდენ დიდი — გამაყვითლობობუბელი და ამაძალღებელი მნიშვნელობა. ილიას აზრით, მას გადაუმწყვეტი როლი ენიჭება ყოველი ერის, მთლიანად ხალხის ცხოვრებაშიც. ეს ქვეყანა არც ხმლისა და არც ოქროსი — იგი პატიოსანი შრომისაა. თუ მან, შრომამ არ შექმნა, ვერც ხმალი მიტაცებს და ვერც ოქრო იყიდის რასმე. თუ ერმა გუთანს ხელი შეუშვა, შრომა შეიძულა და დაივიწყა, მისი დაცემაც ამ დღიდანვე დაიწყება. მას ვერც ხმალი იხსნის და ვერც ოქრო. რატომ გაქრა დღე რომში? იმიტომ, რომ „მარტო ხმალი ეჭირა ხელში და გუთანს კი არა“. რატომ მტვრად აღგვცო იქნენ? მონღოლები? იმიტომ, რომ „მარტო ხმალი დაუფერეს“, მარტო „ხმალი მიენდენენ“. რაღამ გადაარჩინა ქართველი ერი, ეს ერთი მუჟა ხალხი? „ჩვენი ერი რომ დედამირას შერჩა და დედამირა ერსა, — წერდა ილია ერთ-ერთ სტატიაში, — ეგ იმიტომ, რომ ერთს ხელში ხმალი გვეჭირა და მეორეში გუთანს დასაბამიდანვე დღემდე“ (თხზ., ტ. V, 1955 წ., გვ. 123).

გუთანს, შრომის მნიშვნელობა, ილიას სიტყვით, განსაკუთრებით გაიზარდა ახალ ეპოქაში, როცა ხმალი ვაჟაკობა გაუქმდა და შრომის ვაჟაკობამ სარბიელი ვაიფართოვა. „ქვეყანა ესე იმისია, — წერდა ილია ჰაქვავაძე, — ვინც ირჯება და ვინც იცის წესი და ხერხი გარჯისა... დღეს მძლეობა-მძლეობა მარტო ის, ვინც ცეცხლია და ბეჯითი სულითა და ხორციითა, ცოდნითა და მარჯვენითა“ (იქვე, გვ. 13). რა თქმა უნდა, ესეც ომია, მაგრამ უსისხლო, მშვიდობიანი და წყნარი. მან არც ბუკი იცის და არც ნაღარი, მაგრამ ამის გამო ნაკლებ საშიში როდია. პირიქით, თუ ქართველი კაცი ვერ გაითვალისწინებდა ღრთის მოთხოვნას, შრომასა და გარჯას წინ ვერ შეაგებებდა, წინ ვერ დაუყენებდა შრომასა და გარჯას, მაშინ მის სამშობლოს მომაკვდინებელი საფრთხე დაემუქრებოდა. „ხმალი მოსეუღლა ვერა დაგვაკლო-რა, — წერდა ილია ჰაქვავაძე ერთ-ერთ სტატიაში. — შრომით და გარჯით, ცოდნით და ხერხით მოსეუღლა-კი თან გავვიტანს, ჟებ-ქვეშიდამ მიწას გამოგვაცილს, სახელს გავვიტრობს, გავვიწყვეტს, სახსენებელი ქართველისა ამოეკეთება, და ჩვენს მშვენიერს ქვეყანას, როგორც უპატრონო საყდარს, სხვანი დაეპატრონებინან“ (იქვე). ამიტომ იყო, რომ თავის სათაყვანო ქართველ ხალხს დიდი ილია გულ-

მხტრავლედ მოუწოდებდა: „გუთანი, ქართველ-
ბო, გუთანი!.. თავი და ბოლო აქ არის, დამიჯე-
რეთ“ (იქვე, გვ. 123).

აი როგორ განუზომლად დიდ მნიშვნელობას
ანიჭებდა ილია ჭავჭავაძე შრომასა და გარჯას, რა
გადამწყვეტ ფაქტორად მიაჩნდა იგი მთელი
ერის ცხოვრებაში. რა თქმა უნდა, მან ისიც კა-
რგად იცოდა, რომ შრომა ტყვეობაში იყო, რომ
ექსპლოატატორული საზოგადოება აღამიანს კი
არ უძლიერებს, პირიქით, უსპობს შრომის სტი-
მულსა და ხალისს, რამდენადაც ნაამაგარ-ნაშ-
რომი სხვას, ექსპლოატატორს მიაქვს. ილიას ეს
დიდი უსამართლობად მიაჩნდა და ჭერ კიდევ
„აჩრდილი“ ალფთობებით წერდა: „ვინა შრო-
მობდა და ვინა ჰძლებდა, ღმერთო, სად არის აქ
სამართალი?“

ილია იმის მომხრე იყო, რომ ნაშრომი ყველას
სწორად მიეღო, ე. ი. საზოგადოებას ეცნო
მშრომელის უფლება მის ნაამაგარ-ნაოფლარზე.
„ლექსებში „დამაკირდი“, რომელიც 1886 წელს
გამოაქვეყნა, დიდმა ქართველმა პოეტმა ერთ-
მანეთს გააპაექრა ჰკუთ და გული. ჰკუთის პასუხად,
რომ მოსავალი ჩემით მოჰყავთ აღამიანებსო,
გული ამბობს:

გვენეს, რომ ერგოს ყველას სწორად,
და შენ ეს ვერ გაქმენენი, —
არ იქმნა, ჰკუთავ, მადლის გზა
მე შენ ვერ დაგაქმენი.

მაშასადამე, ერთისაგან მეორის ნაშრომის მი-
თვისებას ილია უსამართლობად, ცოდვად თვლი-
და, ხოლო მის სწორად განაწილებას — მად-
ლად, სამართლიანობად. ამიტომ იყო, რომ იგი
მტკიცედ მოითხოვდა შრომის განთავისუფლებას,
„შრომის ახსნას, რაც საშუალებას მისცემდა ყვე-
ლა აღამიანს თავი გამოეჩინა, ეშრომა შემოქმე-
დებითად, მთელი გატაცებითა და ხალისით და
ამით ამალღებულყო, მრეგოვებინა კაცური კა-
ციის ღირსებანი, „განაცხებულყო“. ილიას აზ-
რით, ეს წარმოადგენდა კაცობრიობის უმოთვრეს
საზრუნავს, უმოთვრეს ამოცანას მის საუკუნეში:

შრომა, აჲ ქვეყნად ტყვედა პყრობილი,
მძარცველობის ქვეშ ჩაგრულ-ენებულა,
ხოლო რღვეულა მისი ბორკილი
და დასამსხვრევლად გამოზადებულა.
შრომისა ახსნა — ეგ არის ტვირთი
ძლევამოსილის ამ საუკუნის,
კაცთა ღელვისა დიადი ზვირთი
მაგ ახსნისათვის მედგრადა იბრძვის.

„შრომის ახსნა“ და „შრომის სუფევის“ დამ-
კვიდრება მრავალმხრივი სიკეთის შემცველად
უსახებლად დიდ ილიას. გარდა იმისა, რომ მოს-
პობდა აღამიანის მიერ აღამიანის ექსპლოატა-
ციას და ამალღებდა აღამიანის პიროვნებას, გა-
ამდიდრებდა და გაასპეტაკებდა მის სულიერ სა-
მყაროს, იგი ამავე დროს გახდებოდა აღამიანთა
შრორის ახალი დამოკიდებულების საფუძველი,
მათი ურთიერთობიდან განდევნიდა მტრობას,
ქურბობას, ძალმომრეობას და გაამარჯვებინებდა

ჰუმანიზმს, კაცთმოყვარეობას, ძმობასა და მე-
გობრობას:

მაშინ უქმ სიტყვად არ იქნებიან
ძმობა, ერთობა. თავისუფლება,
ეკლის გვირგვინით აღარ ივლიან
კაცთმოყვარება და სათნობა.

(„აჩრდილი“)

ძნელია უკეთ გადმოსცე ექსპლოატატორული
საზოგადოების მთელი სიყალბე, მისი თვალთმა-
ქცობა და ანტიჰუმანიზმი. აღამიანი, მისი ღირ-
სება იქ შეურაცხყოფილი და დამცირებულია,
მას არაფერ არაფრად აგდებს, განსაკუთრებით კი
„ძლიერნი ამა ქვეყნისანი“ და თვით საზოგადო-
ება, რომელიც თითქმის მოწოდებულია დიაც-
ვას აღამიანის უფლებები. ბუნებრივია, ილია
ჭავჭავაძე აუხმედრდა ამ უსამართლობას და თვი-
თეულისაგან მოითხოვდა თავისი საქციელი-
სათვის წინ წაერმძღვარებინა კაცთმოყვარეობა
და სათნობა, პატივი ეცა სხვებისათვის, ეხელ-
მძღვენლა ჰუმანიზმის დიადი პრინციპებით, რა-
მდენადაც კი ეს მოსახერხებელი და შესაძლებე-
ლი იყო ექსპლოატატორულ საზოგადოებაში.
იგი ამტკიცებდა, რომ არავის უფლება არ ჰქო-
ნდა ხელეყო პიროვნების თავისუფლება, ლფ-
ში ამოესვარა და გაესრისა აღამიანის ღირსება,
თუ, რა თქმა უნდა, თვითონ პიროვნება არ ჩა-
იღვენდა მძიმე დანაშაულს ხალხის წინაშე. „აღ-
ამიანის ღირსება, პატიოსნება, სინდისი, — წერ-
და ილია, — მისი ზნეობითი და ძვირფასი კუთვ-
ნებობა და ყოველივე ესე სახელმწიფოსაგან,
საზოგადოებისაგან და თვითოეულ აღამიანისაგან
პატივცემულ უნდა იყოს...“ (თხზ., ტ. V, 1955 წ.,
გვ. 167).

აღამიანებმა, ამბობდა ილია, საზოგადოება
და სახელმწიფო შექმნეს ერთი გარკვეული მი-
ზნით — უზრუნველყოთ ბედნიერების მოპო-
ვება, აღეკვეთათ ძლიერისაგან სუსტის დაჩაგვ-
რა, ძალმომრეობა და ერთმანეთზე მისევა. მა-
გრამ, შენიშნავდა დიდი ქართველი მწერალი,
ერთმაც და მეორემაც, საზოგადოებამაც და სა-
ხელმწიფომაც დაივიწყა, თუ რა მიზნით შექმნეს
ისინი აღამიანებმა და, ნაცვლად იმისა, რომ მო-
მსახურებოდნენ მათ, დახმარებოდნენ ბედნიერ-
ების მოპოვებაში, თვითონ გაბატონდნენ აღამი-
ანებზე. და ილიამ გახედულად აღიმალა ხმა
საზოგადოების, სახელმწიფოს თვითნებობის წი-
ნაღმდეგ, მოითხოვა, რომ აღამიანს, საზოგადო-
ებას და სახელმწიფოს თავ-თავისი ადგილი დაე-
კავებინათ, „ერთმანეთში თვითოეული მათგანი
სრულის კუთვნილის უფლებით და მოვალეო-
ბით“ მოთავსებულიყვნენ.

მაგრამ ეს მისწრაფება „შრომის ახსნამდე“,
„შრომის სუფევის“ დამკვიდრებამდე იდეალად
რჩებოდა. სინამდვილეში სახელმწიფო და სა-
ზოგადოება, თვით აღამიანებიც ხშირად არაფე-
თარ ანგარიშს არ უწყედნენ ცალკეულ პიროვნე-
ბათა ღირსებას და უხეშად ფეხქვეშ თელავდნენ
მის თავისუფლებას. „ღღეს-ქამამდე აღამიანი,

— წერდა ილია ჭავჭავაძე, — გრძნობა ადამიანის ღირსებისა, ადამიანის პატივსივრცისა, სინიღისა და ერთობა ყოველივე—რაც კი შეადგენს უძვირფასეს ზნეობის კუთვნილებას ადამიანისას, რაც უკეთეს ნაწილს კაცობრიობისას იმოდენად ღირსაგანდ მიაჩნია, რომ მისთვის სიცოცხლის გაწირვა თითქმის კანონად აქვს აღიარებული, ჩვენს მოქმედებებს მჭრად გავგონივრდა და ისე ვექცევით, როგორც ფეხის მტვერსა“ (იქვე, გვ. 166-167).

ბრწყინვალე მოთხრობაში „საჩინოებლად“ ილია ჭავჭავაძემ ღილი მხატვრული დამატებებით გვიჩვენა, თუ როგორ უპირობოდ ებიან ერთანეთს ექსპლუატატორულ საზოგადოებაში პიროვნება და სახელმწიფო, პიროვნება და საზოგადოება, თუ რა დამუღუპელი შედეგები მოჰყვება საზოგადოების გულგრილობას ცალკეულ პიროვნებაზე ბედისაღმდეგ, მათი უფლებების უფლებამოსიულობას. არავინ არ ღივებდა იმ პატარა ობოლი უხეში და მტარვალის მამინაცვლისაგან, არავინ არ გაუწოდა მათ დახმარების ხელი და, ადამიანებზე, საზოგადოებაზე გაბორბლებული, ისინი დანაშაულის, ბოროტ-მოქმედების ზსას დაადგენ, რათა მძარცველობით, ავკაცობით თავიც დაერჩინათ და შურიც ეძიონ. საზოგადოებამ, სახელმწიფომ ისინი დასაჯა ამისათვის, მაგრამ ვინ იყო ნამდვილი დამნაშავე? საზოგადოება, სახელმწიფო ასე ხშირად სჯის ადამიანებს იმ დანაშაულისათვის, რაშიც უპირველეს ყოვლისა თვითონ ისინი, სახელმწიფო და კანონი არიან დამნაშავენი. მოსპეით დანაშაულის წარმომშობი მიზეზი და მოისპობა მისი შედეგია — დანაშაული. საზოგადოებას რომ ფეხქვეშ არ გაეთვლა ობლების უფლებანი, ისინი აღორბელობდნენ კეთილ, სასარგებლო ადამიანებად და ცოდვის მაგივრად მადლს დასთესდნენ.

ასევე მტკიცედ, გადაჭრით ილაშქრებდა ილია ჭავჭავაძე ყოველგვარი ძალმოპოვების წინააღმდეგ, გმობდა სისხლიან ომებს, გამაღებულ შეიარაღებას, მილიტარისტები რომ ეწეოდნენ, და ყოველი კეთილი ნების ადამიანის გადაუდებელ ამოცანად მიანდა თავდადებული ბრძოლა საყოველთაო მშვიდობისათვის.

ასლა, როცა ჩვენი ქვეყანა გამოდის საყოველთაო განიარაღების ინიციატორად და მშვიდობის მდგომარეობა მთელ მსოფლიოში, განსაკუთრებით სასიამოვნოა აღინიშნოს, რომ ღილი ილია ან საქმიანი ჩვენთან არის. თავის დროზე მან სასაქმიანო სტატია დაწერა გამაღებულ შეიარაღების, ე. წ. მილიტარიზმის წინააღმდეგ და ამხილა იგი, როგორც აშკარად ანტიხალხური პოლიტიკა. „რასაც ევროპა ჰპრობობს, რაც მოჰყავს და რასაც აკეთებს, თითქმის სულ ეს მილიტარიზმის სავსეა. ჰყლაპავს და სარჩოსადადებულს მოკლებული უმრავლესობა ჰჩივის და ჰდრტიკნავს“ (თხზ., ტ. IX, 1957 წ., გვ. 301).

საინტერესოა აღინიშნოს, რომ ილიას დროინდელი იმპერიალისტები უსიარტყლოდ აცხადებდნენ, თითქმის მშვიდობის დასაცავად იარა-

ღებდნენ და არა ომის წადილით, ქვეყნებისათვის და დოვლათის მისატაცებლად. მისთვის მიიხედოდა, რაშია რაზემზედ ეწყობა, ჯარებს, რაც ძალი და ღონე აქვთ, უმატებენ, თოფსა და ზარბაზნს და ტყვია-წიპალს აზადებენ და მაინც გვეფიცებინ, რომ მშვიდობიანობის მეტად გულში არა გვაქვს-რაო“, დატყვევით წერდა ილია ქართველი მწერალი და დასძენდა, ამ გზით მშვიდობიანობის დაცვა“ ერთი ღილი უბედურებააო“. გაბედულად იბრძოდა რა ახალი ომების მომზადებისა და გაჩაღების წინააღმდეგ, მთელ მსოფლიოში მშვიდობის განსამტკიცებლად, ილია ჭავჭავაძე სტატიაში „ევროპის მილიტარიზმი და ამერიკის მერმისი“ ხაზგასმით აღნიშნავდა, რომ „ერთაშორისი დაუნდობლობა, ომი და სისხლის ღვრა... კაცობრიობის ბედნიერებასა და კეთილდღეობის სულის შემშუთავი და დამუღუპავიაო“ (თხზ., ტ. IX, 1957 წ., გვ. 51).

თავისი დროის მწვევე სოციალურ-პოლიტიკური საკითხების გვერდით ილია ჭავჭავაძის მხატვრულ-პუბლიცისტურ მემკვიდრეობაში მეტად თვალსაჩინო ადგილი უკავია ეროვნულ პრობლემას, რომლის სწორად გადაწყვეტაც ღილ ქართველ მწერალსა და საზოგადო მოღვაწეს ისეთი გადაუდებელ ამოცანად მიანდა, რომელზეც ბევრად იყო დამოკიდებული საქართველოსა და ქართველი ხალხის მომავალი. კიდევ მეტი, ილიას აზრით, ეროვნული საკითხი „ერთი უდიდესი საპოლიტიკო საგანი“ იყო მთელი რუსეთის იმპერიისათვის და მოითხოვდა მის გონივრულ, ე. ი. ისე გადაწყვეტას, რომ არც ერთი ერის ინტერესები არ შელახულიყო და ყველა მაშინ განს ჰქონოდა წინსვლისა და განვითარების უზუღუდეგლი შესაძლებლობანი.

ზედმეტია იმის აღნიშვნა, რომ ილია ჭავჭავაძე სამშობლოს მგზნებარე პატრიოტი იყო. მაგრამ ქართველი ხალხის ინტერესებს რომ იცავდა, იგი ძლიერ შორს იდგა რაიმე ვიწრონაციონალისტურ-შოვინისტური მისწრაფებებისაგან. ჯერ კიდევ 1863 წელს ილია ჭავჭავაძე ხაზგასმით აღნიშნავდა, რომ „ჩვენ ქართველში გვიყვარს მხოლოდ მისი სიყვით, სიყვითე კი ყველგან საზოგადოება, ქართველი იქნება მისი მექონი, თუ ანგლილო“ (თხზ., ტ. III, 1953 წ., გვ. 169). მას სიბრძნველ და უკეთურ საქონელად მიანდა საყოველთაო ერის მეტისმეტად დაუმსახურებელი განდიდება და სხვა ერის აუგად მოხსენიება-შეურაცხყოფა.

„ერი, როგორც კრებული ისტორიით შედგენილი ერთ-სულ და ერთ-ხორც მკვიდრთა, ყოველ პატიოსანისა და ჭკუთამყოფელ ადამიანისაგან უნდა პატივცემულ იყოს ყოველ შემთხვევაში, და მისი ასე თუ ისე გაუპატიურება, ავად ხსენება — ღილად სათავილო საქციელია. ყოველს ერს თავისი საკუთარი სახე აქვს, თავისი საკუთარი გულთათქმა, თავისი წადილება, თავისი სულთანსაწაფა, თავისი ღირსება. ამ-

აგების შეგინება ერთი იმისთანა სიბრძნეა, რომელიც გონებაგანსნის ადამიანს არ ეპატიება, არ შეეძლება“ (თხზ., ტ. VIII, 1957 წ., გვ. 97).

თეთიონ დაჩაგრული ერის შვილი, ილია ჭავჭავაძე, ბუნებრივია, ყველგან და ყოველთვის მტკიცედ ილაშქრებდა ყოველგვარი ეროვნული ჩაგვრის, ეროვნული და რასობრივი დისკრიმინაციის წინააღმდეგ და ნილაბს ხდიდა, გაბედულად ამხილებდა იმპერიალისტებს, რომლებიც ხელს უწყობდნენ და ყოველი ღონისძიებით აღვივებდნენ ეროვნულ შუღლს, ეროვნულ მტრობას. როცა 1895 წელს ოსმალეთში დაიწყო სომეხთა — ამ ქვეყნის ეროვნული უმცირესობის მუდარბოროტული რბევა-აწიოვება, რომელმაც მთელი ცივილიზებული მსოფლიოს ყურადღება მიიპყრო, ილია ჭავჭავაძე დაუყოვნებლივ გამოე-სარჩლა სომეხ მოსახლეობას და დაგმო ოსმა-ლეების სახელმწიფოს მესვეურთა ეს მხეტრე ნაბიჯი. ამავე დროს მან განაცხადა, რომ სომეხი მოსახლეობა გასწირეს ევროპის დიდმა სახელმწიფოებმა, რომლებსაც, თუ სურვილი ექნებოდათ, შეეძლოთ „ერთი რიხიანი სიტყვით“ ენა მუცელში ჩაეგდოთ ოსმალეთისათვის და შე-უწყვიტოთ ხალხის გაუგონარი ხოცვა-ჟლეტა. მაგრამ იმპერიალისტებმა სხვა გზა აირჩიეს — თანაირი ეგოისტური მიზნებისათვის მათ შეგნე-ბულად გასწირეს სომეხი ხალხი. „აშკარაა, — წერდა ილია ჭავჭავაძე სტატიაში „ოსმალეთის სომეხთა განწირვა“, — სომეხების საქმე და ერთობ ოსმალეთისაც განგებ ირევა, აცა — წყალი იქნება როგორმე აიძვრეს, რომ ბაღე კარგად მოხვდესო. ამასობაში ძლიერისაგან სუსტი იზა-გრება თუ არა, აისი დარდი და ნაღველი არა-ვისა აქვს“ (თხზ., ტ. IX, 1957 წ., გვ. 143).

ერთ რომელიმე სახელმწიფოში ეროვნულ უმცირესობათა ასეთი თუ სხვა სახის ჩაგვრისა და დისკრიმინაციის წინააღმდეგ ბრძოლა ილია ჭავჭავაძეს ყოველი პატიოსანი და გონიერი ადამიანის ღირსების საქმედ მიაჩნდა, მაგრამ განსაკუთრებით მკაცრად გმოხდა იგი კოლონია-ლიზმს, კოლონიურ სისტემას, როგორც ეროვნული ჩაგვრის ყველაზე მახინჯ ფორმას, და მხურვალედ უჭერდა მხარს კოლონიურ ხალხთა ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას, სა-დაც არ უნდა გაჩაღებულიყო იგი — აზიაში, აფრიკაში თუ სხვაგან.

„კოლონიატორებმა უნდა დატოვონ კოლო-ნიები, თავისუფლება მისცენ დამონებული ხალ-ხებს“ — ასეთია ძირითადი აზრი, ძირითადი იდეა ილია ჭავჭავაძის სტატიისა „ევროპის დი-დი და პატარა ინაგრები“, რომელიც 1890 წელს გამოქვეყნდა. ამ სტატიის საბაზი გახდა ინგლის-პორტუგალიის დავა აფრიკაში ერთი კოლონი-ური ქვეყნის თაობაზე, რომელიც წინათ პორ-ტუგალიას ეკუთვნოდა, მაგრამ ერთ დღეს ინგ-ლისმა მოიწადინა მისი ხელში ჩაგდება და წაღი-ლი შეისრულა კიდევაც — ან ხელს ვინ შეუშ-ლიდა: პატარა პორტუგალიას რა შეეძლო გაეწ-ყო ინგლისთან? „სადა ერთის მხრით პირდაღე-

ბული ვეშაპია და მეორეს მხრით — მობუზული კრავი, იქ, ესლანდელს დროში, სამართალს და-ეკითხებალა ვინმე?..“, წერდა ილია, მაგრამ შენიშნავდა: კაცმა რომ თქვას, აფრიკის იმ ქვე-ყანასთან ან ერთს რა ხელი აქვს, ან მეორესს, და პორტუგალიას პატარა, ხოლო ინგლისს დი-დი ინაგრა უწოდა. „სამართალით, იბახის პორ-ტუგალია, — დაასვენდა ილია ჭავჭავაძე, — ქვეყანაზე რომ სამართალი იყოს, ინგ-ლისსაც პირში ჩალას გამოავლებდა და პორტუ-გალიასაც. საიდამაც მოსულხართ, იქვე წადითო, თქვენ იქ ხელი არა გაქვთ, იქაური პატრონებო — იქაურები მეცოდრნი არიან და თქვენ რაზე შეს-ჩენიხართ ჰიასავით. მაგრამ სად არის ეს სამარ-თალი? (თხზ., ტ. IX, 1957 წ., გვ. 60).

ეს სამართალი მართლაც არასდ იყო, მაგრამ მოწინავე საზოგადოებრივი აზრი სულ უფრო ირახმებოდა კოლონიალიზმის, სამარტყინო კო-ლონიური ომებისა და ძარცვა-გლეჯის წინააღ-დეგ. ამას ცხადყოფდა ინგლის-ბურების ომი-საღმომ კაცობრიობის მოწინავე მოღვაწეთა დამო-კიდებულება. „ხელანდელმა ომმა ინგლისსამ და ტრანსვაალისამ, — წერდა ილია ჭავჭავაძე სტა-ტიაში „მეცხრამეტე საუკუნე“, — სხვას აღარ ვი-ტყვით, ცხადი მაგალითი გვიჩვენა, რომ კაცობ-რიობა ჰოვითობს ძლიერისაგან უძლურზე ზედ-მისევას, თავდასხმას“ (თხზ., ტ. V, 1955 წ., გვ. 6). ეს კი დიდ ქართველ მწერალს ნუგეშს აძლევდა, იმედს განუშტკიცებდა, რომ პროგრე-სული კაცობრიობა, ბოლოს და ბოლოს, შეძ-ლებდა იძულებული გახდა იმპერიალისტები წასულიყვნენ კოლონიებიდან. ხელი აეღოთ კო-ლონიურ სისტემასა და კოლონიური ხალხების უსირცხვილო ძარცვა-გლეჯაზე.

ასეთი პოზიცია ეროვნულ საკითხში თავისთა-ვად გულისხმობდა ხალხთა ძმობა-მეგობრობას. და ილია ჭავჭავაძემ ძალიან ბევრი გააცთა ხა-ლხთა მეგობრობის იდეის პოპულარიზაციისათ-ვის საერთოდ, კერძოდ კი ქართველი ერის მე-გობრობის განსამტკიცებლად რუსეთის იმპერიის ყველა ხალხთან. უპირველეს ყოვლისა დიდ რუს ხალხთან. იგი მუდამ ხაზგასმით აღნიშნავდა რუ-სეთთან საქართველოს შეერთების განუშლემო პირობებს მნიშვნელობას ქართველი ხალხის ისტორიაში და მკაცრად აკრიტიკებდა ყველას, ვინც კი რუსეთისაგან საქართველოს ჩამოშორე-ბას მოითხოვდა. ილია ჭავჭავაძის მტკიცე რწმე-ნით, რუს და ქართველ ხალხებს ერთი გზა ჰქონდათ და ერთად უნდა ევლით, ერთად ებრ-ძოლათ თავისუფალი და ბედნიერი ცხოვრების მოსაოვებლად.

ილია ჭავჭავაძე უდიდესი პატივისცემით ეკი-დებოდა რუს ხალხს, რუსულ ლიტერატურას, კულტურასა და მეცნიერებას, ღრმა კმაყოფილე-ბის გრძნობით აღნიშნავდა რუსული პროგრესუ-ლი საზოგადოებრივი აზრის ფრიალ კეთილნა-ყოფიერ გავლენას ქართველი ხალხის ცხოვრე-ბაზე. თერგდალეულთა თაობაო, წერდა იგი ერთ-ერთ სტატიაში, „აღზრდილი და განსწავლუ-

ლი იყო რუსულმა მწერლობა-მეცნიერებაში და უცხო მწერლობაშიც, ისიც რუსულის შემწეობით. კიდევ მეტი — არ არის დღეს ჩვენში არც ერთი მოღვაწე და მომკმედი კაცი მწერლობაში, თუ საზოგადო საქმეთა სარბიელ-ზედ, რომ თავისუფალი იყოს ხსენებულ ლიტერატურის ზედგავლენისაგან. საკვირველიც არ არის: რუსულმა სკოლამ—მეცნიერებამ გავცილო კარი განათლებისა და რუსულმავე ლიტერატურამ მოაწოდა საზრდო ჩვენს გონებასა და გამოჰკვება ჩვენი აზრი მოძრაობის გზაზედ... ამიტომაც საბუთი გვაქვს ესთქვით, რომ თვითოეული ჩვენგანი რუსულის ლიტერატურით გაზრდილა, თვითოეულს ჩვენგანს მის გამონარკვევზედ აუ-ვია თავისი რწმენა, თავისი მოძღვრება და თავისი საგანი ცხოვრებისა საზოგადო საქმისათვის ამ გამონარკვევის მიხედვით გამოურჩევია“ (თხზ., ტ. VIII, 1957 წ., გვ. 332).

რუსული ლიტერატურა-მეცნიერების ესოდენ დიდი მნიშვნელობის გამო ილია ჭავჭავაძე აუცილებლად თვლიდა იგი ღრმად და საფუძვლიანად შეესწავლა ყველა ქართველს. ეს, მისი აზრით, ხელს შეუწყობდა ქართული ცხოვრებისა და საზოგადოებრივი აზრის განვითარებას, ხალხის წინსვლას განუზრგელი პროგრესის გზით. რუსული ენის შესწავლა ჩვენთვის, ქართველები-სათვის, წერდა ილია, აუცილებელია არა მარტო იმის გამო, რომ „იგი საჭიროა ვითარცა სახელმწიფო ენა, არამედ იმისათვისაც, რომ მისი ლიტერატურა ესლა იმოდენად ძლიერია, რომ შეუძლიან გონება-გახსნის კაცს სულის საზრდოება მისკეს. იგი ღონეა, არამც თუ როგორც მეტის ცოდნა, არამედ როგორც სახსარი საცხოვრებლად ბრძოლისათვის. იგი ფარ-ხმალია დღეს ჩვენთვის ყველაფერში და ყველგან“ (თხზ., ტ. IV, 1953 წ., გვ. 287). ამიტომ მოითხოვდა ილია მკვეთრად გაედიდებინათ რუსული ენის საათების რაოდენობა ქართულ სკოლებში და განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმოთ მისი სწავლებისათვის მშობლიურ ქართულ ენასთან ერთად.

ასე ეხმაურება ილია ჭავჭავაძის მოწინავე იდეები ჩვენს გმირულ თანამედროვეობას, ჩვენს დღევანდელობას. ეხმაურება იმიტომ, რომ ილია მუდამ ხალხთან იყო და სინამდვილის თითქმის ყოველ მოვლენას ხალხის თვალსაზრისით განიხილავდა და ასახავდა. იგი იყო თავისი ეპოქის შვილი, მაგრამ მარტო აწმყოთი არ ცხოვრობდა და მომავალსაც ჭკერტდა, მომავალსაც უსწორებდა თვალს. იგი არც ვიწრო-ეროვნულ ჩარჩოებში ჩამწყვედულა — მას აღეღებდა არა

მარტო საყოველი საქართველოს, არამედ მთელი კაცობრიობის ბედიც. დიდ მხატვრულ ლანტთან ერთად სწორედ ამით მიიჭრებოდა გორც საკუთარი ხალხის, ისე სხვა ხალხების ყურადღება. მისი ბევრი ნაწარმოები ჯერ კიდევ რევოლუციამდე გახდა ცნობილი რუსი და ევროპელი მკითხველისათვის. ილიას ლექსები, პოემები, მოთხრობები ითარგმნებოდა და იბეჭდებოდა ინგლისურ, ფრანგულ, გერმანულ ენებზე. მაგრამ განსაკუთრებით იზრდება ილია ჭავჭავაძის პოპულარობა ჩვენს დროში და იგი თანდათან იხვევს საქვეყნოდ ცნობილი მწერლის სახელს.

და რა დასაწანია, რომ ეს დიდი ქართველი, ეს დიდი მსოფლიო მოქალაქე ვერაფერად გამოასალმეს სიცოცხლეს ქართულ მიწაზე. მასზე შეური იძიეს შავრაზმელმა კონტრრევოლუციონერებმა, რომლებმაც ილიას არ აპატიეს ხალხის ქომაგობა, ხალხის ინტერესების დაცვა, ხალხთან მჭიდრო კავშირი და დაქირაებული მკვლავების საზიზღარი ხელით ბოლო მოუღეს მას საგურამოს გზაზე, დღეს საქვეყნოდ ცნობილ წიწამურთან. წიწამურის ტრაგედიას რომ ამხადებდნენ, ხალხის მტრებს იმედი ჰქონდათ, რომ ილიას მოკვლით მის საქმესაც, მის იდეებსაც მოსპობდნენ. მაგრამ მოხდა პირიქით. სამშობლოს თავისუფლებისა და ხალხის სოციალური ბედნიერებისათვის მებრძოლებმა კიდევ უფრო შეამჭიდროვეს თავისი რიგები. სხაზნაირად არც შეიძლება დარადგან შეუძლებელია მოსპო-იდეა და საქმე, რომლებიც ხალხის ცხოვრების წიაღიდან ამოიზარდნენ და ხალხის გულში დაიდეს ბინა. ამ აზრით თქვა ილიას გლოვის დღეებში ერთმა ცნობილმა ქართველმა მოღვაწემ, ილიას მკვლელებს რომ შეეძლოთ, საქართველოსაც მოკლავდნენ.

ხანი გადის. ილია ჭავჭავაძის მხატვრული მემკვიდრეობა კი კვლავ რჩება ხალხის არსენალში. ილია დღესაც ჩვენი თანამედროვეა, დღესაც ჩვენთან არის, ჩვენთან ერთად იბრძვის კაცობრიობის ყველაზე სანუკვარი იდეალების განხორციელებისათვის. ეს კი დიდი, კემშარიტი შემოქმედის, ნამდვილი სახალხო მწერლის ზნედიდა და სივსებით მართალი იყო ილიას დიდი თანამესაგრე, ქართული ლიტერატურის მეორე დედაბოძი აკაკი წერეთელი, როცა თქვა:

აჲ ილია არ მომკვდარა,
მამულისთვის რჩება ლამპრად..

ნაზი ნოლიდელი

აჭარის დიდი მოამბე

დიდი ქართველი მწერალი და საზოგადო მოღვაწე ილია ჭავჭავაძე დაუცხრომლად ზრუნავდა საყვარელი სამშობლოს ბედნიერებისათვის, მისი ყოველი მხარისა და კუთხის განმტკიცება-აღორძინებისათვის. განსაკუთრებულ ყურადღებას იჩენდა იგი თურქ დამპყრობთა მიერ მიტაცებული აჭარისადმი და ოცნებობდა იმ დღეზე, როცა ეს მშვენიერი კუთხე კვლავ დაუბრუნდებოდა დედა-სამშობლოს.

რუსეთ-თურქეთის პოლიტიკური კონფლიქტის მომწიფების პერიოდში, სამოცდაათიანი წლების მიწურულში, ილია თავისი მახვილი კალმით, ბრწყინვალე პუბლიცისტური წერილებით ზრდიდა და აღრმავებდა ქართველი ხალხის ეროვნულ შეგნებას, მოუწოდებდა ქართველობას რუსი მხედრობის მხარდამხარ გმირულად ებრძოლათ სამხრეთ საქართველოს შემოერთებისათვის, საქართველოს ეროვნული ორგანიზმის გამთლიანებისათვის. ახასიათებდა რა ე. წ. ოსმალის საქართველოს, იგი ხაზს უსვამდა იმ ფაქტს, რომ წარსულში სამხრეთ საქართველო წარმოადგენდა ქართული კულტურის უმნიშვნელოვანეს კერას: „ჩვენი ყოფილი ცხოვრება იქ აღყვავებულა, — წერდა ილია. — ჩვენს სიცოცხლეს იქ უჩქედნია, ჩვენის სულის ძლიერებას იქ აღუმართავს თვისი სახელგანთქმული დროშა, თითქმის იგია ჩვენის სულის აღმატებულების აკვანი და იგივეა საზარეც ჩვენი ყოფილის აღმაიანობისა. სწავლა, განათლება, მამულისათვის თავგამებებული სიყვარული თითქმის იქილამ ეფინებოდა ჩვენს ქვეყანასა ერთ ღროს“ (თხზ., ტ. IV, 1955 წ., გვ. 11-12).

ამ შესანიშნავი მხარის თურქთა ბატონობისაგან დასნისა და საქართველოსთან შეერთებისათვის ილია ფართოდ იყენებდა ქართულ პრესას. იმდროინდელი ჟურნალ-გაზეთები „ივერია“, „ღრობა“, „კრებული“, „სასოფლო გა-

ზეთი“ და სხვები ხშირად აქვეყნებდნენ მასალებს სამხრეთ საქართველოს, კერძოდ აჭარის განთავისუფლების აუცილებლობის შესახებ. ჯერ კიდევ რუსეთ-ოსმალეთის ომის დაწყებამდე, „ივერიაში“ გამოქვეყნებულ სტატიაში ილია გულისტკივლით აღნიშნავდა, რომ „ოსმალეთს უჭირავს... ქობულეთი, აჭარა, შავშეთ-ერუშეთი, ლაზისტანი და ჭანეთი“ და რომ დამპყრობლებმა უთანასწორო ბრძოლაში ხელში ჩაიგდეს საქართველოს უმშვენიერესი კულტურული მხარე. „ეგრეთ, — მძლავრობამ, მუხთლობამ, ღალატმა, შავით მოსილმა საქართველოს ბედმა განგავშორა ჩვენი ძმები — ერთად დავწლის მღვრელნი, ერთად დავწლის დამდგნი, ერთად ტანჯულნი და ერთად მოღონენი“ (იქვე, გვ. 13). შემდეგ ილია ხაზგასმით აღნიშნავდა, რომ დამპყრობლებმა, მიუხედავად საშინელი რეპრესიებისა, ვერ შეძლეს მიტაცებული ტერიტორიის მცხოვრებთა გულიდან საქართველოს სიყვარულის ამოშლა, მათ მხოლოდ სარწმუნოების შეცვლა, დაპყრობილთა გამაჰმადიანება მოახერხეს.

„სარწმუნოებით ისინი მაჰმადიანები არიან, მაგრამ ჩვეულებით, ხასიათით და ენით დღესაც ქართველი არიან, თითქმის ყოველთვის, ქართული ენა თითქმის შეუცვლელი აქვთ, შინაურობაში დღესაც დიდი და პატარა ქართულს ლაპარაკობს, მიწერ-მოწერაშიაც ერთმანეთში ქართულს ხმარობენ!“ — წერდა ილია და იქვე განმარტავდა, რომ დედა-სამშობლოს დაბრუნების შემდეგ სარწმუნოებრივ სხვაობას არ შეეძლო რაიმე უარყოფითი კვალი დაეჩნია რომელიმე მხარის შემდგომი ურთიერთობისათვის, რადგან ქართველებს სარწმუნოება ოდითვე მიაჩნდათ სინდისისა და რწმენის საქმედ და სხვა ხალხების სარწმუნოებას მუდამ პატივს სცემდნენ. „ჩვენს ისტორიაში არ არის მაგალითი, რომ

ქართველს სურვებიყოს ოდესმე სხვისა სარწმუნოების დაჩაგვრა და დევნა. სომეხნი, ებრა-ელნი, თვით მაჰმადიანნიცა, ჩვენს შორის მცხოვრებნი, ამასი ჩვენ ვერაფერს ვერ წაგაყვედ-რებენ. სხვა ქვეყანაში სარწმუნოებისათვის დე-ვნილნი და ჩაგრულნი — აქ ჩვენში ჰპოვებდნენ მშვიდობის-მყოფელს საენესა და სინილისის თავისუფლებასა“ (თხზ., ტ. IV, 1955 წ., გვ. 13).

მეტად საგულისხმოა ამავე სტატიის დასკენი-თი ნაწილი, სადაც ილია ქრისტიან და მაჰმადი-ან ქართველთა მომავალ ურთიერთობაზე ლაპა-რაკობს: „სარწმუნოების სხვა-და-სხვაობა ჩვენ არ გვაშინებს... არ გვაშინებს მეთქი ჩვენ ის გა-რემოება, რომ ჩვენს ძმებს, ოსმალოს საქარ-ველში მცხოვრებნი, დღეს მაჰმადიანის სარწ-მუნოება უჭირავთ. ოღონდ მოვიდეს კვლავ ის ბედნიერი დღე, რომ ჩვენ ერთმანეთს კიდევ შევეუერთდეთ, ერთმანეთი ვიძმოთ, და... დიდის ხნის განსწორებულს მძას ძმურადვე შევითვისებს, თვის პატიოსანს და ლმობიერს გულზედ ძმას ძმურადვე მიიყრდნენ თვალში სიხარულის ცრემლ-მორეული ქართველი. და თუ ამისათვის საჭიროა, რომ სიხარულის ცრემლის უწინარეს ჯერ ჩვენი სისხლი დაიდვაროს, ნუთუ ქართვე-ლი უკუ-დრეკება და თავს არ შეესწირავს მას, რისთვისაც ორი ათასი წელიწადი თავი უწირავთ ჩვენთა დიდებულთა მამა-პაპათა...“ (იქვე, გვ. 13-14).

1877-1878 წლების რუსეთ-ოსმალეთის ომი, რომელშიც ქართველები რუსეთის არმიასთან მხარდამხარ იბრძოდნენ, რუსეთის გამარჯვებით დამთავრდა. ფრთა შეესხა ილია ჭავჭავაძისა და სხვა ქართველი პატრიოტების ოცნებას — საქარ-თველოს დაუბრუნდა ოსმალთა მიერ მიტაცებუ-ლი ტერიტორიის დიდი ნაწილი. ბერლინის ხელ-შეკრულებით 1878 წლის 25 აგვისტოს რუსეთის განმათავისუფლებელი ჯარის ნაწილები ბათუმში შემოვიდნენ.

აჭარის განთავისუფლებით აღფრთოვანებულ ილია ჭავჭავაძე 1879 წლის იანვარში „ივერია-ში“ წერდა: „ბერლინის ხელშეკრულებამ ჩვენ ერთი დიდი სიკეთე შეგვტანა და ამ მხრივ შარ-შანდელი წელიწადი ფრიად ღირს-სახსოვარია: ჩვენი ძმები, ჩვენი სისხლხორცი, ჩვენთან ერ-თად „მებრძოლი შავის ბედისა“, ჩვენის გმირე-ბის ბუდე, ჩვენის უწინდელის განათლების და სწავლის აკვანი, ჩვენი ძველი საქართველო, — დღეს ჩვენ შემოგვიერთდა“ (თხზ., ტ. V, 1955 წ. გვ. 18).

ახლად შემოერთებულ თანამემამულეებს დი-დი და ყოველმხრივი დახმარება ეპირვებოდათ. ამიტომ იყო, რომ ი. ჭავჭავაძე ყოველ ქართველს მისთვის ჩვეული მგზნებარებით მოუწოდებდა: „აბა, ქართველობავ, ეხლა შენ იცი, როგორ დაა-ნახებებ თავს შენს ახლად შემოერთებულს ძმე-ბს! ეხლა შენ იცი, როგორ დაუშტკიცებ ქვეყა-ნას მამა-პაპათა ანდერძს: „ძმა მისთვისა და შავ დღისთვისაო!“ ეხლა გამოჩნდება, ეს ანდერძი

შენთვის ცარიელი სიტყვაა, თუ სახვე საქმეა... ეხლა გამოჩნდება, შენ მარტო დღევანდელს დღეზედ ხარ მიბმული, თუ ხვალსათვისაც სწუხ და ჭფიტობო!“ (იქვე, გვ. 31-32).

ეს დახმარება მით უფრო აუცილებელი გახდა, რომ ომმა გააჩანაჟა აჭარა-ქობულეთი, ბევრი უსახლკაროდ და ულუკმაპუროდ დარჩა. ამავე დროს მეფის მოხელეები დახმარების მაგივრად ავიწროებდნენ მოსახლეობას, რაც მაშინვე გა-მოიყენეს ოსმალეთის აგენტებმა და შეეცადნენ გზა-კვალა აერიათ ახლად შემოერთებული ქარ-თველებისათვის. ამის გამო დიდი ილია გულის-ტკივილით წერდა:

„აჭარელები და ქობულეთელები ძალიან ცუდს მდგომარეობაში არიან და ნუგეშსაც ჯერ-აქამო-მდე არსიადამ მოეღიან... აჭარა და ქობულეთი ომის მოგნად გახდა ბედმა. იქ იდგა ცალკე რუსის ჯარი და ცალკე ოსმალისი. ჯარების ღვობა, ზამეტნავად ერთი-ერთმანეთზედ სამტ-როდ გალაშქრებულისა, რასაკვირველია, კეთილს არ დააყრდა ხალხს საზოგადოდ და უფრო იმ ხალხს საკუთრივ, რომლის მამულშიაც ჯარები იდგა და რომლის ბედი წინათვე არავინ იცოდა, ვის ჩაუვარდებოდა ხელში“ (იქვე, გვ. 27).

აჭარა-ქობულეთის მდგომარეობით გულნატ-კენმა და შეწუხებულმა ილიამ მისთვის ჩვეული გულისხმევრებით მიმართა მთელ საქართველოს, რომ ყოველგვარი დახმარება აღმოეჩინა ტანჯვა-გაჭირვებაში ჩავარდნილი მოძმეებისათვის: „აბა ახლა წარმოიდგინეთ ეს ჯოჯოხეთი რამოდენად გაძლიერებული უნდა იყოს იმ კაცის გულში, რომელიც მავ ყოფაში ჩავარდნილი და გვერდით ხედავს თავის ძმას, რომელსაც შევლა ცოტად თუ ბევრად შეუძლიან და არ შევლის. ქართვე-ლობავ, ნუ იქმ მავ სამარცხვინო საქმეს! ხელი გაუწოდე შენს ძმებსა და დებსა, რომელნიც დღემდინ შენთვის დაკარგულნი იყვნენ და რო-მელნიც დღეს შენთვე მოვიდნენ! შევეწვიეთ, რითაც შეგვიძლიან, ფულით, საქმლით, საცმ-ლით, ხორავით!.. აქ უკან დახევია სირცხვილია ყველასათვის და ჩვეთვის ხომ სირცხვილზედ მეტიც... ჩვენ გაჭირვებულების ძმები ვართ, ძმე-ბი!.. ეს არასდროს და არას შემეხვევებო არ უნ-და დაივიწყოს ქართველობამ... ამ მომბაში გამო-იკვანდა ჩვენი ბედი, ამ მომბამ ჩვენის ბედნიერე-ბის ეკირტო უნდა გამოიტანოს. ქართველებო, ჩვენი უწმინდაესი ვალია, უნდა მივეშველეთ!“ (იქვე, გვ. 30-31).

ამ მხურვალე მოწოდებამ დიდი გამოხმაურე-ბა პოვა საქართველოს ყველა კუთხეში. დიდი და პატარა აღსდგა ვასაქირში მყოფ მოძმეთა დასა-ხმარებლად. „ივერიისა“ და „დროების“ რედაქ-ციები სისტემატურად იღებდნენ შემოწირულე-ბებს და აქვეყნებდნენ შემწირველთა ვინაობას. ამ გზით დიდი ეკონომიური დახმარება გააწია აჭარის მოსახლეობას. მაგრამ დიდი ილია მარტო მატერიალური დახმარებით როდი კმაყოფილდ-

ბოდა და ახლად შემოერთებულ მხარეში სწავ-მში გაიხსნა წერა-კითხვის გამავრცელებელი სა-
ლა-განათლების შეტანასა და მოსახლეობის კულ-
ტურული ღონის მკვეთრად ამაღლებას მოით-
ხოვდა. აჭარა-ქობულეთში სკოლების გახსნა და
ამ მხარეში ქართული კულტურის კვლავ აღორ-
ძინება მას მიაჩნდა საქართველოს შემდგომი გაძ-
ლიერება-განმტკიცების ერთ-ერთ პირობად.

„ესლა დავამტკიცებთ, — წერდა ილია, — მა-
რთლა გვინდა თუ არა ქობულეთლები ნამდვი-
ლად ჩვენი მოძმენი გახდნენ და როგორც ლაპა-
რაკით, ისე წერა-კითხვით სრულად შემოგვი-
ერთდნენ.

თუ ჩვენი სიხარული ქობულეთის შემოერთე-
ბაზედ პირმოთნეობა არ იყო, თუ ჩვენგან წარ-
მოთქმულს მხურვალე სიტყვებს მკვიდრი საფუ-
ძველი ჰქონდათ, ესლა უნდა გაუმართოთ ხელი
ამ ახლად დაბადებულს საზოგადოებას და ეა-
ლად დავსდით, რომ აჭარაში და ქობულეთში
რაც შეიძლება მომეტებული ჯგულები დამარ-
თოს. ეს ჯგულები სხვა ყოველს საშუალებაზედ
მეტად სუფიით და გულთხემ შემოგვიერთებენ აჭა-
რისა და ქობულეთის ერსა და ისევ-ისე ძმურს
სიყვარულს ჩამოაგდებენ ჩვენში, როგორც უწინ,
იმათ ოსმალოს ხელში ჩაეპარდნის დრომდე ყო-
ფილა“ (იქვე, გვ. 46).

ილია ჭავჭავაძე წლების მანძილზე მუშაობდა
წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების
თავმჯდომარედ. და ამ პერიოდში მთელი რიგი
ღონისძიებანი მიიღო აჭარაში სწავლა-განათლე-
ბის განვითარებისათვის. 1881 წლის მარტში იგი
ჩამოვიდა ბათუმში და მოლაპარაკება ჰქონდა
ბათუმის გუბერნატორ კომაროვთან. მალე ბათუ-

ზოგადოების ქართული სკოლა, რომელშიც
ამ კუთხის მრავალი ნიჭიერი ახალ-
გაზრდა აღიზარდა. შემდეგ წერა-კითხვის
გამავრცელებელი საზოგადოების სკოლები აჭა-
რის სოფელ ადგილებშიც გაიხსნა. ასე,
რომ ილია იყო აჭარაში სწავლა-განათლებისა და
კულტურული აღმაშენების წამომწყები და სუ-
ლისჩამდგმელი.

როგორც ცნობილია, ილიას საერთოდ არ უყ-
ვარდა მოგზაურობა. მიუხედავად ამისა, იგი აჭა-
რისთვის ჩამოვიდა ბათუმში და, როგორც მწე-
რალი ნინო ნაკაშიძე იგონებს, ძლიერ წუხდა,
რომ საშუალება არ მიეცა შედარებით ხანგრძლი-
ვად ეცხოვრა აჭარაში, რათა უფრო ახლო კაე-
ცნო ეს შესანიშნავი კუთხე.

დღეს, როდესაც მთელი ქართველი ხალხი აი-
ყვარულით აღნიშნავს თავისი სასიქაღდლო შეი-
ლის დაბადების 125 წლისთავს, სხვებთან ერ-
თად ილიას ამაგს და ზრუნვას დიდი მადლიერე-
ბის გრძნობით იგონებენ საბჭოთა აჭარის მშრო-
მელები. სრულყოფილად გამართლდა დიდი ქარ-
თველი პედაგოგისა და საზოგადო მოღვაწის
იაკობ გოგებაშვილის სიტყვები: „რაც ილიას
დიდებას აკლდა სიცოცხლის ჟამსა, მის მკვლე-
ლობის შემდეგ უკლებლად შეივსება და იგი
იწყებს ბრწყინვას. როგორც უდიდესი მნათობი
საქართველოსი. მოკლე ხნის განმავლობაში
მთელს საქართველოში აღარ დარჩება არც ერთი
ოჯახი, რომელსაც არ ამშვენებდეს ილიას სუ-
რათი, როგორც უძვირფასესი და სათაყვანო
ხატის“.

იბრაჰიმ აბაშიძე

ნარსულის ერთი უჩრცელი

ქართული კულტურის დიდმა მოამაგემ გერონტი ქიქოძემ მიაშმო ერთი საინტერესო სადღეგრძელოს შესახებ, რომელიც მემედ აბაშიძეს (მამაჩემს) წარმოუთქვამს ილია ჭავჭავაძის პატივსაცემად ერთ დიდ სანადიმო სუფრაზე თვითონ ილიას თანდასწრებით.

აი, რა მიაშმო გერონტი ქიქოძემ:

„ეს მოხდა თბილისში, ქართველი მოღვაწის ოჯახში, სადაც ინტელიგენციას ნადიმი მოეწყო ილია ჭავჭავაძის პატივსაცემად. ნადიმს ესწრებოდნენ ცნობილი ქართველი მოღვაწეები, მეცნიერები, მწერლები, პოეტები, მსახიობები, მუსიკოსები, მხატვრები და მოქანდაკეები. მათ შორის იყო ცნობილი ქართველი საზოგადო მოღვაწე, მწერალი და პუბლიცისტი მემედ აბაშიძე.

საპატიო ადგილზე ილია იჯდა და დამსწრეთა ყურადღებაც მისკენ იყო მიმართული. პირველი სასმისი ილია ჭავჭავაძის პატივსაცემად მემედ ბეგს შესთავაზეს, როგორც სამუსლიმანო საქართველოს წარმომადგენელს და ქართველ პატრიოტს.

მემედ ბეგი მძიმედ წამოღდა და აზარფეშა მიიღო. სუფრა სმენად გადაიქცა, მაგრამ!..

აქ უცნაური რამ მოხდა...

მემედ ბეგმა მორიდებით მოიხშო დიასახლისი და სთხოვა აზარფეშა ღვინის მაგივრად ბუნებრივი წყლით შეევსო. დიასახლისმა გაიოცა, მაგრამ მემედ ბეგის პატივისცემით გაოცება დაძლია და მისი თხოვნის შესასრულებლად ოთახიდან გავიდა.

ღუმელი ჩამოვარდა... სახტად დარჩენილი ვერ გარკვეულიყვნენ, რა უნდა მომხდარიყო... ყველანი მორიდებით შეეცქეროდით ილიას, რო-

მელსაც ჯერ სახე აუწითლდა, ხოლო შემდეგ სიშავემ გადაკრა.

გვრძნობდით, რომ რაღაც უჩვეულო უნდა მომხდარიყო...

ჩვენ მტკიცედ გვწამდა მემედ ბეგის, ვიცოდით, თავს არ შეირცხვენდა, გაამართლებდა სადღეგრძელოს, მაგრამ მაინც რაღაც ახლის, შეუცნობელის მოლოდინში გავინაბეთ.

ამ არაჩვეულებრივ მდგომარეობაში გაისმა მემედ ბეგის ღინჯი და შთამაგონებელი ხმა. ჯერ ნელა, ხოლო შემდეგ თანდათან გაძლიერდა...

„მე უფლებას ვერ მივცემ ჩემს თავს, რომ ღვინით — ამ ხელოვნური სითხით დავლიო სადღეგრძელო იმ ადამიანისა, რომელსაც საცესებით სამართლიანად საქართველოს გონიერებას ეუწოდებ.

ბოდიშს ვითხოვ თანამესუფრეებთან, მაგრამ ღვინო ზოგჯერ საწნახელში ფეხის ნაეურიც არის და ამიტომ მას ხელოვნურობის ლაქა ბუნებრივად გაყვება.

მე ამ დიდბუნებოვანი ადამიანის, ჩვენი ერის მოძღვრის სადღეგრძელო ბუნების წყლით მსურს დავლიო, რადგან ეს უფრო შეესაბამება მის უანგარო და ფაქიზ ბუნებას.

არაბთა ბრძნული თქმისა არ იყოს, „წყლით სულდგმულობს დედამიწაზე ყოველი“. ჩვენ ყველას გაგვიცდია წყურვილის ძალა. რამდენჯერ თავდავიწყებით დავწაფებოვართ მას და ბუნების ამ მაცოცხლებელი წყლით დავგინამავს ჯერ მხურვალეობისაგან შემშრალი ბაგენი, ხოლო შემდეგ რა აუწყერელი სიამით გვიგრძნია მისი სისველე შინაგან.

აღმოსავლეთის გამოჩენილი მგოსნების პოე-
ზიაში წყალს საპატიო ადგილი ეთმობოდა, ისინი
თავიანთი საყვარელი ადამიანების სისპეტაკეს
წყლის სიწმინდეს აღარებდნენ და წყლის დი-
ნების საამო ხმას აიგივებდნენ მიჯნურთა ბუტ-
ბუტთან.

და მეც, როგორც თქვენს თანამესუფრეს,
სრული შეგნებით მსურს წყლით შევსვა ჩვენი
ერის სასიქადულო შვილის, ჩვენი ილიას სად-
ლეგრძელო, როგორც უსაყვარლესი და უსპეტა-
კესი ადამიანისა“.

ასე დაამთავრა მემედ ბეგმა ილიას სადღეგრ-
ძელო და შესვა აზარფეშაში ჩასხმული წყალი.

ჩვენ, მემედ ბეგის მკვერმეტყველებით აღფრთო-
ვანბულნი, ახლა თამადალ შევცქეროდით ილიას
რომელსაც სახე გადაღრუბლოდა. იგი კმაყოფი-
ლებით წამოღდა და შუბლზე ეამბორა მემედ
ბეგს“.

გერონტი ქიქოძის ეს ნაამბობი შევახსენე მა-
მაჩემს და შევეკითხე, მართალია-მეთქი?
„მართალია, შვილო“, დამიდასტურა მამაჩემმა.

და დღეს, როცა საქართველო ესოდენ დიდო-
სიყვარულით აღნიშნავს თავისი სახელოვანი და
საამაყო შვილის ილია ქაჯავაძის დაბადების 125-
წლისთავს, შეუძლებლად ვცანი გვერდი აშვ-
ლო გერონტი ქიქოძის ამ მოგონებისათვის.

პიქტორ გუგუშვილი

ნამდვილი და ყალბი ნოვატორიზმის შესახებ

ყველა ქვეყანაში, ყველა დროში იყვნენ და იქნებიან ნამდვილი და ყალბი, ცრუ ნოვატორები, იყვნენ და იქნებიან დიდი და პატარა მწერლებიც; ოღონდ ნამდვილად კი იყვნენ მწერლები და დიდ-პატარაობა ოდნავადაც ვერ შეუშლის ხელს, რომ ხალხი მათ სიყვარულით და პატივისცემით ეპყრობოდეს არა მხოლოდ სიცოცხლეში, არამედ შემდეგაც; ხალხის სიყვარული დიდად გამძლე ძალაა, ის თაობიდან თაობაზე გადადის, მუდამ ცოცხლობს და იმათ მოგვავონებს, რომელთა გასახსენებლადაც არის ხალხის გულიდან აღმოცენებული. ამის გამოა, რომ ჩვენ, წარსული დროის ყველა დიდ მწერალთან ერთად, პატარა მწერალიც ბედნიერად დამიანად მიგვჩანია. უბედური მხოლოდ ის არის, ვინც სიცოცხლეში მოხერხებით, სხვადასხვა მანქანებით თავი დიდ მწერლად გაუსაღებია, სინამდვილეში კი, ილიას სიტყვებით რომ ვთქვათ, „არამც თუ დიდი, პატარაც არ ბრძანდება ის ქურთხეული“.

ბუნებით პატარა მწერალი სჯერდება პატარა სახელს, ვინაიდან ახარებს გულწრფელი განცდის, გულწრფელი შრომის შედეგად მოპოვებული თუნდაც მცირე გამარჯვება. ბუნებით არა-მწერალი (მწერალზე გვაქვს ლაპარაკი, მაგრამ მასთან ერთად, რა თქმა უნდა, შეგვიძლია ვი-გულისხმობთ მხატვარი, მუსიკოსი, მსახიობი, ხელოვნების სხვა დარგის წარმომადგენელიც) ყოველთვის დიდი მწერლის სახელისკენ მიიღრმავის, ვინაიდან სინამდვილეში არაფრის შემქმნელი არ არის, მას თავისი შემოქმედებიდან ისეთი გატაცებით, როგორც ჭეშმარიტ მწერლებს სჩვევიათ, არაფერი არ უყვარს, და ამიტომაც, რომ დიდი მწერლის სახელისაკენ თავშეუთავებლად მიისწრაფის.

* განხილვის წესით.

დიდი მწერლის სახელის მოსურნე არამწერალი, მრავალ სხვა იარაღს შორის, ყოველ დროში უმთავრეს იარაღად თითქმის ახლის, თითქმის ძველისაგან განსხვავებულის შექმნას იყენებდა.

ამ იარაღს ცრუნოვატორები ყველა დროში მიმართავდნენ. სანამ განვმარტავდეთ, თუ რატომ არის ამ იარაღით ბრძოლა მათთვის ხელსაყრელი, მანამდე მოვავსებთ მკითხველებს, რომ ბუნებით არამწერლებს ილიას დროშიც შეუწუხებით საზოგადოება და მათ ილია ჭავჭავაძის ამგვარი გულისწყრომა გამოუწვევიათ: „აიღებენ და რის და ვისი ათვალისწინებაც უნდათ, იმას მიაკერებენ ხოლმე მარტო ერთ სიტყვას: „ძველიაო“, და საქმე მათის ფიქრით გათვებულია და დამში მოსული. რა თქმა უნდა, ამნაირის ფარ-ხმალით მეომარი დიდის ტყვეა-წამლის პატრონი არ უნდა იყოს“. იმავე ადამიანებზე, იმავე წერილში ილიას ნათქვამი აქვს: „გონებაში ჩავარდნილ ჭკვამყოფელ კაცისთვის-კი სათავილოა მაგისთანა იარაღის ხელში ჭერა, იმიტომ რომ არასფერი ქვეყანაზედ არც იმით დაიწუნება, რომ ძველია, არც იმით მოიწონება, რომ ახალია. ამ სადა ჭეშმარიტებას დიდი ღარი და ხაზი არ უნდა, არც მეტის-მეტე გონების გახსნილობა, რომ კაცმა ახალი ტალახი ძველს ვარდს არ ამჯობინოს მარტო იმის გამო, რომ ტალახი ახალია და ვარდი კი ძველი“.

არა გვგონია, რომ მკითხველმა სწორად არ გაიგოს ილიას ნათქვამი, მაგრამ მაინც ხაზგასმით შევნიშნავთ: ილიას ტალახად ხელოვნებაში მხოლოდ სიახლით შემოსილი სიყალბე მიანდა, ისევე, როგორც კარგად არ მიიჩნევდა ყველაფერს, რაც ძველი იყო. ილიას რომ ყველაფერი ნამდვილად ნოვატორული ხიზლავდა, ეს, თუნდაც, ვაჟასადმი დამოკიდებულებაში გამოხატა; ძველს, ზოგიერთების მიერ თუნდაც დიდ განადა

მიჩნეულს, ყველაფერს რომ პატივს არ სცემდა, ილიამ ჩახრუხაძისადმი დამოკიდებულებაში გამოამყვანა.

ყველა დიდი მწერალი, ჩვენი აზრით, ნოვატორია. ნოვატორულ ნაწარმოებებს ზოგჯერ პატარა მწერალიც კმნის, მაგრამ ნოვატორულ ნაწარმოებს ვერასდროს ვერ შექმნის სწორედ ნოვატორობისათვის თავგამოდებული, დიდი მწერლის სახელის მაძიებელი, ყალბი მწერალი.

მაშ რატომ იჩემებენ ამგვარი ადამიანები ნოვატორობას ყოველ დროში? იმიტომ, რომ „ძველებურის“, თანაც კარგის შექმნა მათ ძალს აღემატება, „ახლებური“ კი ორჩოვლებზე შემდგარ რამესაც შეუძლიათ უწოდონ.

საბოლოო გამარჯვებას ყალბი ნოვატორები ვერასდროს ვერ აღწევენ, დროებით კი ხშირად, ძველი საუკუნეებიდან ჩვენს დრომდე ათასობით ადამიანი ყოფილა, რომელსაც სიციხლეში დიდი ნოვატორი მწერლის, მხატვრის, მუსიკოსის, თუ თეატრის მოღვაწის სახელი ჰქონდათ, მაგრამ დღეს მხოლოდ დავიწყების მტვერი ფარავთ; პატარა შემოქმედთა კი, დიდ შემოქმედთა გვერდით, ხალხი დღესაც დიდ სიყვარულით იხსენიებს.

საქმე რომ მხოლოდ ამით თავდებოდეს, კიდევ არა უშავს. საქმე ის არის, ხომ ხელოვნების განვითარების საქმეში ყალბ ნოვატორებს დიდი ზიანიც მოაქვთ. რაკი შთაგონების გარეშე მცხოვრები ადამიანები არიან, წარსულის მაგალითებიდან ვიციან, რომ მათ დიდი დრო რჩებათ „ორგანიზაციული“ საქმიანობისათვის და ამის გამო მაქებართ, ანუ, ილიას სიტყვით რომ ვთქვათ, „ჰაშას მკვრელებს“ მრავალს შოულობენ, ნამდვილ შემოქმედთა გუნებას უფუჭებენ, არასასურველი ჩვევების დანერგვით საზოგადოებას მორალურ და ხშირად მატერიალურ ზარალსაც აყენებენ.

მართალია, როგორც აღვნიშნეთ, ამგვარი ადამიანი ხელოვნებაში საბოლოო დამკვიდრებას ვერ ახერხებენ, მაგრამ ხანმოკლე მანძილზე რომ მოჩვენებითი ეფექტისათვის მიუღწევიათ, ამას კარგისა და ავის მუდამ კარგად გამოცნობი ილია გვიდასტურებს: „ხომ ასეა, მაგრამ ზემოხსენებულ ყალბის მწერლებმა იმოღეწა მოგდანი მოიპოვეს ჩვენს უმეტარს წვრილფეხებაში, რომ ჩვენის ბუღვარის აკადემიამ ესლა კარგა საკმაოდ დიდი წრეა მკითხველებისა, რომელიცა ჰემარობს ავისა და კარგის გასარჩევად მართორს სიტყვას: „ძველია, ახალია“. ზემოხსენებულ ყალბის მწერლებს ეს ორი სიტყვა დაუხვევით ხელზე და სხვა ყველაფერში რომ უღონონ არიან, თითონ „ახლობით“ იწონებენ თავს და სხვას კი „ძველობით“ ჰყუნობენ. მოგახსენებთ, ამისთანა მანერამ მწერლობაში დიდი ზანია იქაც თავისი დრო მოჰპაჰ, საცა დაიბადა და საცა პირველი გაჩნდა ჰევევის სასაცილოდ“.

რატომ იპყრობენ ხალხს ყურადღებას ყალბი ნოვატორები? მხოლოდ იმ მიზეზის გამო, რომ

ხალხს ტრავარტისაგან გაქცევა, პერმანენტული სიზალე, — არათუ ხელოვნებაში, არამედ ყოველდღიურ ყოფაცხოვრებაშიც, — წყურია. ამ გარემოებით მოხერხებულად სარგებლობენ მწერლის თუ სხვა სახის შემოქმედის სახელის მაძიებელნი და ფიქრობენ, თუ შოვნაა, რალა პატარა მწერლის, დიდი მწერლის სახელი შევიძინოთ. ისინი, როგორც შევნიშნეთ, მაქებრებსაც შოულობენ, თავიანთი „შემოქმედებისათვის“ მოსარგებ თეორიებს აყალიბებენ და, თუ დროებით გამარჯვებას შეიძლება გამარჯვება ვუწოდოთ, საყადელსაც აღწევენ.

იმის საბუთად, რომ ახალი ხელოვნების მანტიით შემოსილი ყალბი შემოქმედნი ზოგჯერ დროებით იმარჯვენებ და თანაც საზოგადოებისათვის ზარალი მოაქვთ, გავიხსენებთ ერთს მაგალიტს საქართველოს სინამდვილიდან. იმ დროს ახალმა, დღეს უკვე ძველმა მიმდინარეობამ — კუბიზმმა, თავისი დამქაშების დახმარებით იმდენი შეძლო, რომ ჩვენს საყვარელ რუსთაველის პროსპექტზე კავშირგაბმულობის სახლად ცნობილი შენობა ააგო. მაგრამ მისი არაფერზე დაფუძნებული პრეტენციოზული ტექნა ვერ აიტანა ხალხმა და აიძულეს შენობების ანსამბლიდან უდროოდ და უკვალოდ წასულიყო. ასეთივე ბედი ეწევა იმ ცრუნოვატორულ ნაწარმოებებსაც, რომლებიც ამჟამად ლიტერატურის პროსპექტზე დგანან. მათზე ჩვენ არ მივუთითებთ, არც იმ ლექსებს, მოთხრობებს, დრამატულ ნაწარმოებებს მოვივლით, რომელთაც ერთ დროს დიდ ხობტას ასხამდნენ და დღეს უკვე აღარ არიან. ყველა ესენი თვით მკითხველმა გაიხსენოს. ჩვენი დროის ხელოვნების მოღვაწეთაგან მხოლოდ იმათზე მივეუთითებთ, რომელთაც ნამდვილ ნოვატორებად ვთვლით. თანაც შევკვიდრებთ ვთქვათ, თუ რის გამო ვთვლით მათ ნოვატორებად. ჩვენ ნამდვილ ნოვატორებად მიგვაჩნია: მუსიკაში — ზაქარია ფალაშვილი, მხატვრობაში — ლადო გუდიაშვილი, პოეზიაში — გალაკტიონ ტაბიძე. რა თქმა უნდა, ერთი წუთითაც არ ვფიქრობთ, რომ ამ სახის მოღვაწეთა რიცხვი მხოლოდ ამ სიით განისაზღვრება. დღეს ჩვენ მრავალი გვეყვას ლიტერატურისა და ხელოვნების ყველა დარგში სახელოვანი და ხალხისათვის საყვარელი მოღვაწე, მაგრამ სხვამ სხვებზე, ჩვენ კი დღესდღეობით მხოლოდ ზემოხსენებულთა შესახებ გვსურს ჩამოვუვლით მკითხველებს საუბარი, ისიც მხოლოდ იმ მიზნით, რომ ნაწილობრივ მაინც მოგახსენოთ მკითხველს, თუ ვის და რის გამო ვთვლით ნოვატორად.

ნოვატორობის ერთ-ერთი დამახასიათებელი თვისება, ხელოვნების ყველა დარგში, ფორმის სიხალეცაა. მაგრამ ფორმის სიხალე ნოვატორული ნაწარმოებისათვის, ჩვენი აზრით, ყოველთვის არ არის სავალდებულო, ახალი იდეის,

ახალი განცდების გამგელას კი ყველა ნოვატორული ნაწარმოებისაგან მოცილობით; მთავარია, ახალი სამყარო დავანახოს შემოქმედმა, ის კი სულერთია, ამას ძველი ხერხებით შეძლებს, თუ ახლით. მაგალითად, ზაქარია ფალიაშვილის ოპერების ფორმა ძველია; მუსიკის ცოდნაზე ჩვენ თავს არ ვდებთ, მაგრამ ვგონებთ არ ვცდებით, თუ კი ვიტყვით, რომ ფორმის მხრივ ამ კომპოზიტორის ნაწარმოებებში ახალს ბევრს ვერაფერს ვიპოვით.

ზ. ფალიაშვილის მიერ ძველი ფორმით შექმნილ ოპერებში საზოგადოებამ ახალი სამყარო იპოვა; ამ ოპერებმა ნაცნობი ფორმით უცნობი ამბები მოუთხოვრეს საზოგადოებას. რა ამბებს ჰყვებიან ეს ოპერები? იმას, რომ ქვეყნად არსებობს ერთი ლამაზი კუთხე, რომელსაც საქართველო ეწოდება და რომლის მკვიდრი ისეთივე დიდი ადამიანური ვნებებით ცხოვრობენ, როგორც ცხოვრობენ (ლევანდებში, მხატვრულ ნაწარმოებებში) კაცობრიობისათვის სხვა საოცნებო მხარეების მკვიდრნი; ხალხი ხელდას და კვლავაც დაინახავს, რომ ამ ქვეყნის მთავორებს, მდინარეებს, კოშკებს ზ. ფალიაშვილის ფიქრები, განცდები ნისლივით ეხვევა. ესეც, რათმა უნდა, მიმზიდუღოს ხდის მის მიერ დახატულ სამყაროს. ნოვატორია (უკეთ რომ დავთავაშო, ჰუმპირტი შემოქმედია) მუსიკაში ამ ახალი სამყაროს ძველი ფორმით დამხატავი ზ. ფალიაშვილი, მაგრამ ნოვატორად ვერ ჩავთვლით იმ შემოქმედს, რომელიც ახალ ფორმაში არა თავისას, არამედ სხვებისგან ნასესხებ განცდებს მოათავსებს. ლადო გუდიაშვილი იმის გამო კი არ მიგვაჩნია ნოვატორ მხატვრად, რომ ახალი, რეალისტი მხატვრებისაგან განსხვავებული მანერით ხატავდა, არამედ იმის გამო, რომ მან თავისი განცდების, საგნების თავისებურად ხილვა და მოვლენების თავისებური აღქმა გვაგრძნობინა; ნოვატორ შემოქმედს შეუძლია ძველი ფორმა ისესხოს, მაგრამ სხვისი აზრების, განცდების სესხება შეუძლებელია. მახსოვს, ერთ დღორს მრავალი მიმდევარი ჰყავდა დიდი მხატვრის სახლის მოსურნე ახალგაზრდებში ლადო გუდიაშვილს, ღღეს ისინი, როგორც მხატვრები, არ ცოცხლობენ, მაგრამ არა იმის გამო, რომ გუდიაშვილის ხატვის მანერა ვერ ათვისეს (სხვათა შორის, ამას ეპიგონები ძლიერ ადვილად ახერხებენ), არამედ იმის გამო, რომ მათ არ გააჩნდათ ამ ფორმის შესატყვისი საკუთარი განცდები, საგნებისა და მოვლენების საკუთარი აღქმა.

ერთ რამესაც გავახსენებთ მკითხველს: თუ ნოვატორები პოეზიაში, თეატრში, მუსიკაში, მხატვრობაში ყოველთვის იმას აცხადებდნენ, რომ ძიებაში ვართო, ძიებას განვაგრძობთო, იმათი ავან-გარდნი მხოლოდდენ ამას უწინებდნენ, იმას კი არ უფიქრდებოდნენ, რომ ლექსი (ხელოვნების სხვა სახის ნიმუშებიც) უკვე ნაბოვნიც გას-

ხივოსნებაა, მისი გამოვლენებაა, რომ შეუძლებელია იმის გამოვლენება, რაც საუკუნეაღმდეგ ჯერ არ ჩანს.

ამ საკითხთან დაკავშირებით, ჩვენ ძლიერ გავახარა სწორედ ნოვატორობით სახელგანთქმული მხატვრის პაბლო პიკასოს განცხადებამ, რომელიც „ლიტერატურული გაზეთის“ ერთ-ერთ ნომერში დაიბეჭდა. პიკასო ამბობს: „მე ხშირად მდებენ ბრალად სხვადასხვა ცოდვას, მაგრამ ამ ბრალდებათაგან ყველაზე დაუსაბუთებელია ის, რომ თითქმის ჩემი მუშაობის მთავარი მიზანი იყო ძიება (ხედავთ, ძიებას პიკასო ბრალდებად უყენებს შემოქმედს. — გ. ა.). როცა ვხატავ, მინდა ვაჩვენო ის, რაც აღმოვაჩინე და არა ის, რასაც ვეძებ“. ჰუმპირტი მხატვარმა მაძიებელი შემოქმედის სახელწოდება შეურაცხყოფად მიიღო, მაგრამ მოვიგონოთ რამდენი პოეტი ჩაღდა გამარჯვებული შემოქმედის პოზაში იმის გამო, რომ მასზე თქვენს მაძიებელ პოეტია, რაღაცას, — თვით არ იცის რას, — დაეძებსო.

პიკასოს ზემოთ მოყვანილი მოსაზრება ჩვენ ახლა შევიტყვეთ, მაგრამ ამავე მოსაზრებას ლიტერატურის საკითხებით დაინტერესებულ მკითხველი ამ რამდენიმე წლის წინათაც გაეცნობოდა იმავე „ლიტერატურული გაზეთის“ ფურცლებზე. მოვიყვანთ ერთ ადგილს სხენებულ წერილიდან, მაგრამ აქვე ბოდიშსაც ვიხდით მკითხველის წინაშე, ვინაიდან სხენებული წერილი ჩვენ გვეყვებოდნენ. იქ ნათქვამია: „ჰუმპირტი პოეტი ყოველთვის ადვილად პოულობს ფორმას თავისი ლექსებისათვის, ვინაიდან ფორმას თვით სათქმელი კარნახობს. ფორმალისტი პოეტი კი მუდამ ფორმის ძიებაშია, ვინაიდან არაფერი არ აქვს სათქმელი, და ამის გამო სწრაფად ვერ ეტყვევა თუ რომელ ფორმას მიმართოს. ფორმა თავიანთი ლექსებისათვის ბაირონმა, ბარათაშვილმა, პუშკინმა, ლერმონტოვმა თექვსმეტი წლის ასაკში იპოვეს, ფორმალისტი პოეტი კი ორმოცდაათი წლის ასაკს გაღაშორდება და ნაინც ფორმის ძიებაშია“ („ლიტერატურული გაზეთი“, 1958 წ., № 38).

გალაკტიონ ტაბიძეს ფორმის მხრივ მრავალი სიახლე ახასიათებს, მაგრამ მან ბევრი ლექსი შექმნა ეგრეთწოდებული „ძველი ფორმითაც“; მისი განცდები ხან ახალი, ხან ძველი ფორმით გვევლინებოდნენ; როდესაც ეს განცდანი ნამდვილად პოეტური და დიდი იყო, ძველ ფორმასაც იმშვენებდნენ და ახალსაც. გავიხსენებთ გ. ტაბიძის ერთ ლექსს, რომლის ფორმას არა თუ სიახლე არ ახასიათებს. არამედ ფორმის მხრივ შეიძლება ტრივიალურ ლექსადაც მოგწვენოს მკითხველს, ჯერ მთლიანად ამოვეყრთ ამ ლექსს და შემდეგ შევნიშნავთ, თუ რის გამო მიგვაჩნია ეს სხვების მიერ მრავალჯერ გამოყენებული ფორმით შექმნილი ლექსი ნოვატორულ, ესე იგი ჰუმპირტი ლექსად.

შორს, ზურმუხტისფერ სივრცეს იქით
სანთლები ჩანდა.
დასასვენებლად მიიწვედა იქ მებღაურთ;
ერთხელ ზღვა გასწყრა, აირია, გაეჩინა და,
ტალღებმა შექმნეს ვაი-ვიში, აურზაური.
და გემს უმიზნოდ, საუკუნოდ დააგვიანდა.
მას აქეთია იალქანი ზღვაზე მიფრინავს,
მისთვის ერთია სად დახუტავს ოცნება
თვალებს,
მიუწვდომელი სანთლები კი ბრწყინავს
და ბრწყინავს...
როგორ მაგონებს ის სანთლები ჩემს
იდეალებს!

ამ ლექსის სიტყვიერი მასალა ტალღების „ვაი-
ვიშით“, „აურზაურით“ და „იდეალებით“, რით-
მები, თვით პეიზაჟი კი თითქმის აღრე შექმ-
ნილ სხვათა ფერმკრთალი ლექსების კუთვნი-
ლებია, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ეს ლექსი
მაინც იზიდავს ჩვენს გულს და, ოქროს პატარა
თასივით, მაინც გვაწვდის პოეზიის ნექტარს. და
ეს იმის გამო ხდება, რომ გვცხილავს მისი შექმ-
ნელის ოდნავ გულუბრყვილო, მაგრამ ძალზე
მართალი, ტრაგიზმით დაბინძურებული განცდა. ეს
განცდა პოეტისა ამგვარი წუხილის გამომხატ-
ველია: კარგი, სპეტაკი, ადამიანებისათვის შეე-
ბის მომბრძნო იდეალებისაკენ მივისწრაფი; თვით
ეს იდეალები სანთლებივით ბრწყინავენ, ციმცი-
მბენ, თავისკენ მიხმობენ, მათ გარეშე ცხოვ-
რება არც მე მსურს. მიადგია თუ არა იმ იდე-
ალებს ვალაკტიონმა, ამის მტკიცებებს ჩვენ არ
შევედრებოთ, მაგრამ ის კი ცხადია, რომ ამგვა-
რი წუხილის გამომხატველი ლექსები ვალაკტი-
ონმა საქართველოს გარშემო სანთლებივით შე-
მოაწყო; მის სანუკვარ ქვეყანას იმ სანთლების
ნათელი შუაგულამდე წვდება ყოველი მხრიდან,
რათა დაგვანახოს მისი მკვიდრი ლამაზი ადამი-
ანების ეზოები, ორბოებები, სარკმლები.

ამის შემდეგ ჩვენ ვუბრუნდებით იმ საკითხს,
რომელმაც კალამი ავგოლებინა ხელში. ჩვენ
გვჯერა, რომ პატარა მწერალი, თუკი ის ნამდ-
ვილად მწერალია, თავისი თავის უკმაყოფილო
არასოდეს არ იქნება; ჩვენ გვჯერა, რომ იოსებ
დავითაშვილი, მაგალითად, კმაყოფილი იყო თა-
ვისი შემოქმედებით და არ ინატრებდა ნიკოლოზ
ბარათაშვილის ლექსების ავტორობას, მიუხედა-
ვად იმისა, რომ ის უთუოდ ღირს და სათაყვანე-
ბელ მწერლად მიაჩნდა. მიზეზი ამისა ადვილად
ასახსნელია: პატარა მწერალსაც იგივე სურვი-

ლი ამოძრავებს, რაც ღირს, პატარა მწერალ-
საც თავისი ინდივიდუალობის გამჟღავნება
სურს და არა სხვისი; სხვისი ინდივიდუალობა
სათვის დამახასიათებელ პოზაში მხოლოდ ცო-
მწერალი დგება, ვინაიდან საკუთარი არ გააჩ-
ნია და თავისკენ არაფერი არ ეზიდება.

დიდი მწერლის გვერდით რომ პატარა მწე-
რალსაც არ ეიფყვება ხალხი, რომ პატარა მწე-
რლის მეგვიდრეობასაც სიყვარულით ეპყრობა,
ამას ილია ქავჭავაძე ამჟღავნებს სწორედ ნ. ბა-
რათაშვილის და ი. დავითაშვილისადმი დამოკი-
დებულებში. ნიკოლოზ ბარათაშვილი ილიასათ-
ვის, — მისივე სიტყვებით რომ ვთქვათ, — ლეო-
საგან ქართული ერის განსაზღვრებლად გამოგ-
ზავნილი კაცია, მაგრამ ილია მოკრძალებით თავს
ხრის ნ. ბარათაშვილთან შედარებით პატარა ძა-
ლის პოეტის ი. დავითაშვილის ნეშტის წინაშე.
ილიას, ი. დავითაშვილის ერთ ლექსთან დაკავ-
შირებით, ნათქვამი აქვს: „ეს აზრები, ეს გრძნო-
ბა, ეს სიტყვა ქარით მობერილი არ არის. ეს
მარგალიტები იმ ზღვიდამ არის ამოღებული,
რომელსაც ერის გულს ეძახიან. აქ არაფერია
ნათხოვარი; არაფერია ვანგებ ჩაძახილი და მერე
ამოძახილი. აქ თავის ღიდებას, თავის ღიდებუ-
ნებოვანობას, სულგრძელობას თითონ ერი მე-
ტყველებს, თითონ ერი ჰლადადებს ერთის თავის
ქეშმარიტი შვილის ბავთია!“

სწორედ ამ საკითხთან დაკავშირებით, რომე-
ლიც ჩვენ ამ წერილში განვიხილეთ, სწორედ
დიდი და პატარა ძალის მწერლებზე აქვს ღირ-
ილიას ნათქვამი: „რა თქმა უნდა, რომ ერთნი-
რის უხევეობით არ არის ყველა ამ მაღლით მი-
მადლებული. ამაშიც არის ღირ-პატარაობა. მაგ-
რამ დიდი თუ პატარა, რაკი-ცოტად თუ ბევრად
ამ მაღლის მქონია, იგი რჩეულია მრავალთა შო-
რის და ეს რჩეულობა არის სამართლიანი მი-
ზეზი და საბუთი, რომლის ძალითაც ერს შეუძ-
ლიან თავმოყვრებით სთქვას: ეს კაცი ჩვენგა-
ნიაო“.

ჩვენი სამშობლოს ყველა კუთხის დაუღალავ
მკვლევარს ს. მაკალათიას ძამის ხეობაში ერთი
ჩუქურთმისანი ქვა უპოვია ასეთი წარწერით:
„1882 წ. იოსებ დავითაშვილმა“ და ასკვნის: „ეს
უნდა იყოს გლეხი პოეტი იოსებ დავითაშვი-
ლი, რომელიც ჩუქურთმების მჭრელი და ორნა-
მენტების საუკეთესო ოსტატი იყო“. ქვეშარიტ
შემოქმედს ასევე არ ეკარგება არაფერი, ყალბ
შემოქმედს კი ყველაფერი.

ილია მაისუკაძე

სოლომონ ბავრელი — ასლანიშვილი

XIX საუკუნის ქართველ მოღვაწეთა შორის ვხვდებით ბევრ ისეთ უანგარო, ჩუმ და თავდადებულ მუშაკს, რომელთაც სამოქმედო ასპარეზად საქართველოს რომელიმე განაპირა, ჩამორჩენილი კუთხე შეგნებულად აურჩევით და მთელი თავიანთი ნიჭი და ენერგია ადგილობრივი მოსახლეობის წინსვლა-განვითარებისა და ეროვნული გათვითცნობიერების საქმისათვის შეუწირავთ.

ამგვარ, თითქმის მივიწყებულ, თავისი მშობლიური კუთხის ამაგდარ მოღვაწეთა რიცხვს მიეკუთვნება ბავრელის ფსევდონიმიტ ცნობილი ნიჭიერი მწერალი და განმანათლებელი სოლომონ ევლამპისძე ასლანიშვილი, რომელმაც გასული საუკუნის 80-იანი წლებიდან თავისი ენერგიული საზოგადოებრივი შრომით დიდი სამსახური გაუწია საქართველოსთან იმ დროს ახლად შემოერთებულ აჭარა-აბრტანის და თავისი სტატიებით გააცნო მკითხველ საზოგადოებას ამ მხარის ბუნება, ცხოვრება და სიძველეთა ძეგლები.

სოლომონ ასლანიშვილი — ბავრელი გლეხის შვილი იყო. იგი დაიბადა 1851 წელს, ჯავახეთში, სოფელ ბავრაში. სწავლისადმი მისწრაფება მას ბავშვობაშივე გამოუჩენია, მაგრამ ბავრაში იმ დროს სკოლა არ იყო და პატარა სოლომონი 15 წლამდე არსად არ სწავლობდა. ბოლოს კი, როგორც თვითონ გადმოგვცემს, მშობლებისათვის განუცხადებია, თუ არ მასწავლით, მთლიანად დაგეჟარგებითო. შეშინებულმა მამამ ხელი შეუწყო სოლომონს წასულიყო ახალციხეში, სადაც იგი ჩარიცხულ იქნა ქართველ კათოლიკეთა

ეკლესიასთან არსებულ სამრევლო სკოლაში. აქ პირველდაწყებითი სწავლა მიიღო ამ სკოლის მასწავლებლის ივანე გვარამაძის ხელმძღვანელობით. მიუხედავად მრავალი გაჭირვებისა (სოლომონი მოჯამაგირედ იღვა ოჯახში და ყოველგვარ შავ სამუშაოს ასრულებინებდნენ), მან მოახერხა გამოცდები ჩაებარებინა და ჩარიცხულიყო ახალციხის სამაზრო სასწავლებელში, სადაც სასტიკად იღვენებოდა ქართული ენა. ამის მიუხედავად, სოლომონი ხარბად დასწაფებია ქართულ წიგნებს და გამსჭვალულა პატრიოტული მისწრაფებებით. ამ სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ იგი ერთხანს მასწავლებლობდა სამრევლო სკოლაში, ხოლო 1876 წელს შევიდა სახელმწიფო სამსახურში — ფოსტა-ტელეგრაფის ახალციხის სადგურში დაიწყო მუშაობა. ორი წლის შემდეგ ის გადაიყვანეს ჯერ სურამში, შემდეგ კი თურქ დამპყრობელთაგან ახლად განთავისუფლებულ შავშეთ-ერუშეთში. სოლომონისათვის ეს მეტად სასიხარულო იყო. ყველა ქართველ პატრიოტს იმ დროს ამ კუთხისაკენ მიუწევდა გული, რათა თავისი წვლილი შეეტანა დედა-სამშობლოსათვის დაბრუნებული ძმების — ქართველი მაჰმადიანების გათვითცნობიერების საქმეში. სოლომონის ამ სიხარულს სხვა საფუძველიც ჰქონდა: მან კარგად იცოდა, რომ მისი წინაპრები, რომელთა ძველი გვარი ლეონიძე ყოფილა, სწორედ ტაო-კლარჯეთიდან, სოფელ ველიდან იყვნენ გადასახლებული ჯავახეთში (პასკევიჩის მიერ ახალციხის აღების დროს) და ამ წინაპართა ნაკვალევი ადგილების გაცნობა-შესწავლას გულით ესწრაფოდა.

მთელი ოცდაორი წლის განმავლობაში ცხოვრობდა სოლომონ ასლანიშვილი ამ კუთხეში. არტანუში, არტანუჯში, ართვინსა და კაღისმანში სამსახურის დროს იგი გულდასმით გაეცნო აქ-არის, კოლა-არტანისა და შავშეთ-ერუშეთის სოფლებს, დაუახლოვდა ხალხს, გაიგო მისი ჭირ-ვარამი და მხარში ამოუდგა საშველად. არტანუჯში სოლომონს კერძო სკოლა დაუარსებია, სადაც ქართველ მაჰმადიანთა ბავშვებს უსასყიდლოდ ასწავლიდა. მათ მიერ ქართული წერა-კითხვის შესწავლის გასაადვილებლად საგანგებო სახელმძღვანელოც კი შეუდგენია (თურქულ-ქართული ლექსიკონითურთ) და წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოებისათვის გადაუცია გამოსაქვეყნებლად. ახალი, რუსული მართებლობის შემოღებით დაბნეულ და ისედაც დაბნეულ ქართველ მაჰმადიან გლეხობას სოლომონი მოსარჩლედ დაუდგა. იგი ქართულ და თურქულ ენებზე ესაუბრებოდა გლეხებს, ასწავლიდა ახალ კანონებს, უწყრდა საჩივარ-განცხადებებს და ყოველგვარი რჩევა-დარიგებით ეხმარებოდა. ამავე პერიოდში გააცხოველა მან 1876 წელს დაწყებული თანამშრომლობა ქართულ პრესაში და სისტემატურად თავისებულ წერილებს ჟერ „ივერიას“ და „დროებაში“, შემდეგ კი სხვა პერიოდულ გამოცემებშიც. უნდა აღინიშნოს, რომ ს. ბაგრელმა პირველმა დაიწყო კორესპონდენციების ბეჭდვა ქართულ პრესაში ქართველ მაჰმადიანთა ყოფა-ცხოვრების საქართველოში საკითხებზე ადგილიდან. მახვილი პუბლიცისტური ენით იგი გაბედულად ამხილდა მეფის მოხელეების, ჩარჩ-ვაჭრების, სამღვდელთა და მშრომელი ხალხის სხვა მიაგვრელთა თავგასულობას, მკითხველ საზოგადოებას აცნობდა ქართველ მაჰმადიანთა ზნე-ჩვეულებებს და ქომაგად ედგა ყველა დაჩაგრულს.

მთელ ქართველ მოწინავე ინტელიგენციასთან ერთად ს. ბაგრელი აღტაცებით შეხვდა სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს შემოერთებას და ამ საკითხს რამდენიმე წერილი მიუძღვნა, რომლებიც „დროების“ ფურცლებზე გამოქვეყნდა სათაურებით: „ერთი სიხარული“, „ქართველების გაქართველება“, „პატარა შენიშვნები არტანუჯზე“, „ნავით მოგზაურობა კოროხზე“, „პაერისტატი ტანტალი მაჰმადიან საქართველოში“ და სხვ.

გარდა ხალხის ყოველდღიური ჭირ-ვარამისა, ამ სტატიებში ს. ბაგრელი ცოცხლად გადმოგვცემს ქართველი მაჰმადიანი გლეხობის ბნელ და დუხვირ ცხოვრებას, გვაცნობს მათ აღათ-წესებს და საინტერესო ცნობებს იძლევა ამ ისტორიულ კუთხეში შემორჩენილ ხელოვნების ძეგლებზე.

სოლომონის პუბლიცისტურ წერილებს დიდი

ყურადღება დაუმსახურებია. ამის ნაწერები, აღნიშნავს ერთი მისი ბიოგრაფი, — მთელ ქართველ ინტელიგენციას დიდს ხალხსთნ კუთვნილ ლობდა... „ზამთარი“ დიდი აღტაცებით გიორგი თუმანიშვილმა გააჩრია; ხოლო ზ. ჭიჭინაძე დასძენს: „პატონმა ასლანიშვილმა ქართული ისტორია კარგად იცის. მის გულში ღრმად არის ჩანებული საქართველოს ერის სიყვარული და ნამეტურ დასავლეთ-სამხრეთ საქართველოსი. მან მიმოვლო ეს კუთხეები და ბევრი რამ ძველი ნაშთები დიდის გულმდუღარებით აღწერა. ამის ნაწერებში ბევრი რამ ძვირფასი ცნობები მოიპოვება ჩვენი ისტორიისა და ნაშთების შესახებ, რადგან დასავლეთ-სამხრეთ საქართველოს შესახებ ჩვენ ამ სამი საუკუნის განმავლობაში ბევრი რამ დავკარგეთ და დავივიწყეთ. ამ კუთხეში ჩვენი ტომის ყოველივე ნაშთები ძაბით შემოსილი არიან, მგლოვიარნი, პატონმა ასლანიშვილმა ამ ძაბა-მოსილი ნაშთების ბევრი რამ აგვიჩუხა... იგი წერდა მრავლად და ჩინებულად. მისი წერილი „ივერიაში“ დაბეჭდილი „მოგზაურობა ნავით კოროხზე“ და „ზამთარი“ შესანიშნავნი არიან თვით მეწერლის სახელოვნო და სამხატვრო ნიჭითაც, იმავ დროს რუსულ გაზეთებშიც კი იქნა ქებით მოხსენებული და განხილული“.

სოლომონის ასეთი თავდადებული მოღვაწეობა, მისი ზეგავლენა ხალხზე და ავტორიტეტი, რასაკვირველია, არ გამოპარვიათ კოლა-არტანისა და შავშეთ-ერუშეთის მაჰმადიან მმართველებს, ბათუმისა და ქუთაისის გუბერნატორებს განსაკუთრებით არ მოწონდათ ასლანიშვილის აქტიური თანამშრომლობა პრესაში და ექებდნენ კიდევაც ხელსაყრელ საბაზს ამ სამიში პიროვნების თავიდან მოსაცილებლად, მაგრამ მოწინავე ქართველ პუბლიცისტს დიდად მფარველობდნენ ბათუმის, ართვინისა და არტანის მხარეთა პროგრესულად განწყობილი ქართველი მმართველნი ბიძინა და მიხეილ ერისთავები, განსაკუთრებით კი მიხეილ მეფისაშვილი, რომელიც უდიდესი გავლენით სარგებლობდა მთელ იმ კუთხეში. მათი წყალობით სოლომონი პირველ ხანებში ხელშეუხებელი რჩებოდა, მაგრამ ცხრაასიან წლებში, როდესაც ართვინის უფროსად ვინმე შუბინსკი დაუნიშნავთ, სოლომონს თავისი ხალხოსნური მოღვაწეობისათვის აშკარა დევნა განუცდია. შუბინსკიმ მალე იგი მონარქიის მტრად გამოაცხადა და საიდუმლო მიწერ-მოწერა გამართა ქუთაისის სამხედრო გუბერნატორთან. იგი მოითხოვდა ს. ბაგრელის რუსეთში გადასახლებას. სოლომონი მაგრად დახვედრია მტრს, უარუყვია წაყენებული ბრალდებანი და თავი დაუცევს. ამ ნიადაგზე მა-

სა და შუბინსკის შორის კონფლიქტი ისე გამ-
წვავებულა, რომ მეფის მოხელეებს სოლომონის
მოცილება ტერორის გზით მოუწოდებიათ,
მკვლელები კი მიუჩენიათ, მაგრამ შემთხვევით
გადარჩენილა. საქმე იმით დამთავრებულა, რომ
სოლომონი დაუქვეითებიათ და 1900 წელს გა-
დაუყვანიათ ჯულფაში, სადაც იმ დროს მხოლოდ
დამნაშავეები იგზავნებოდნენ სამსახურში.
კეთილისმყოფელთა დახმარებით, როგორც ჩანს,
ასლანიშვილი ასცდა ჯულფას და დაინიშნა ჯერ
ქუთაისში, შემდეგ კი გადაყვანილ იქნა ფოსტა-
ტელეგრაფის თბილისის კონტორაში, სადაც
დიდხანს მუშაობდა ექსპედიციის გამგედ.

1905 წელს ს. ასლანიშვილი რევოლუციურ
მოძრაობაში მონაწილეობდა, რისთვისაც დაუ-
ბამრებიათ და ერთხანს სამსახურიდანაც მო-
უხსნიათ.

თბილისში სოლომონი ჩვეული ხალისითა და
ენერგიით განაგრძობდა მონაწილეობას საზოგა-
დოებრივ-კულტურულ ცხოვრებაში, თანამშ-
რომლობდა „სახალხო გაზეთში“, წერდა მოგო-

ნებებს, მოთხრობებსა და ნარკვევებს, ადევნდა
სიძველეთა ძეგლების ფოტოსურათების აღმო-
კვეთას, ჩანახატების ალბომებს, სახელმწიფო
ლოებს. მთელი მისი ყურადღება ამ პერიოდში
ისევ ძველი მესხეთის წარსულ და აწმყო ცხოვ-
რებას დასტრიალებდა. მის ხელნაწერებს შორის
ყურადღებას იქცევს მეფის მოხელეებისა და თა-
ვადანათურების მკაცრად მამხილებელი სხარტი
იუმორისტული მოთხრობა „მათრახი“, რომანი
„საბრალე ქეთო“, ყრმობაში დაწერილი ლექსე-
ბი, ფრანგული ენის სახელმძღვანელო ქართულ-
თათვის, ქართული ენის თვითმასწავლებელი რუ-
სთათვის და სხვ.

ღრმად მოხუცებული და ამაგდარი მოღვაწე
მოესწრო საბჭოთა საქართველოს კულტურული
აღორძინების პირველ წლებს, 1923 წელს გაზ.
„ტრიბუნა“ სპეციალური წერილი მიუძღვნა
მის ცხოვრებასა და მოღვაწეობას.

სოლომონ ასლანიშვილი — ბავრელი გარდაი-
ცვალა 1924 წელს ქ. თბილისში.

საგვომო მუშაობა

პოლ ელუარი

პოლ ელუარი მეოცე საუკუნის ფრანგული ლიტერატურის ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენელი. ნიჭიერი პოეტი, მკვლევარი და მთარგმნელი, რომელმაც თავისი ლექსებითა და ნარკვევებით ფრანგი ხალხის სიყვარული დაიმსახურა. პოეტს უსაზღვროდ უყვარდა მშობლიური ფრანგი ხალხი და გულწრფელად უმღეროდა მის წარმატებებს მშვიდობისა და დემოკრატიისათვის ბრძოლაში.

პოლ ელუარი დაიბადა ქ. სენ-დენიში (საფრანგეთი) 1895 წლის 14 დეკემბერს. მას ბავშვობიდანვე აღმოაჩნდა პოეტური ნიჭი. თორმეტი წლისა იგი გაემგზავრა პარიზს, სადაც სწავლობდა თექვსმეტ წლამდე. 1911 წელს ავადმყოფობის გამო გადავიდა შვეიცარიაში, ორი წლის შემდეგ კვლავ დაუბრუნდა პარიზს და განაგრძო სწავლა.

1914 წელს პოლ ელუარი მონაწილეობს პირველ მსოფლიო ომში.

მომავალი პოეტი გატაცებით ეცნობა ფრანგი, გერმანელი, ინგლისელი მწერლების შემოქმედებას. ოცი წლისას უკვე წაკითხული ჰქონდა ყველა ფრანგი პოეტის ნაწარმოებები, რომლებშიც მას მასზე დიდი გავლენა მოახდინა.

სამწერლო ასპარეზზე ელუარი 1917 წელს გამოვიდა. წერდა ლექსებს, პოემებს და თეორიულ სტატიებს. ამავე წელს მკითხველებმა მიიღეს მისი ლექსების პირველი წიგნი „მოვალეობა და წუხილი“, ერთი წლის შემდეგ კი პოემების კრებული „პოემები მშვიდობაზე“.

ამ ლექსებსა და პოემებში პოლ ელუარი ამხილავს ომის საშინელებას, მოითხოვს ხალხთა მეგობრობასა და მშვიდობას, მაგრამ პოეტს არ ძალუძს მარქსისტულად შეაფასოს ომის გამოწვევები მიზეზები და გააკეთოს საკუთარი დასკვნები. პოეტი ვერ ახერხებს ჯვერდში ამოუღდეს პოლ ვიან-კუტიურეს, რომენ როლანს, ანრი

ბარბიუსს, რომლებიც უკვე მაშინ თავდადებით იბრძოდნენ მშვიდობისა და დემოკრატიისათვის. პოლ ელუარი 1936 წლამდე დადასტურებისა და სურეალისტების ძლიერ გავლენას განიცდიდა, მაგრამ შემდეგ მტკიცედ დაადგა რეალისტური ლიტერატურის გზას, რასაც მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი სახალხო ფრონტის გამარჯვებამ საფრანგეთში, ფრანგი ხალხის დარაზმვამ ომისა და ფაშისტების წინააღმდეგ. გარდა ამისა, პოეტის შემოქმედებაზე დიდი გავლენა მოახდინა ესპანეთის ამებმა, ესპანელი ხალხის გმირულმა ბრძოლამ რესპუბლიკისათვის, ფრანკოს სისხლიანი რეჟიმის წინააღმდეგ. და აი პოლ ელუარი ანტიფაშისტი ხდება, მასში იღვიძებს პოეტი-მოქალაქის გრძნობა და მრავალ ლექსს უძღვნის ესპანელი ხალხის გმირულ ბრძოლებს.

ამავე დროს ფრანგულ ენაზე თარგმნის ესპანელი პოეტების ლექსებსა და პოემებს. კერძოდ, მან თარგმნა გამორჩენილი ესპანელი პოეტის ფრედერიკო გარსია ლორკას პოემა „რომანცერო გიტანო“, რომელშიც ასახულია ესპანელი ხალხის ბრძოლა ფრანკოს სისხლიანი დიქტატურის წინააღმდეგ.

ბავშვობიდანვე იზიდავდა პოეტს უცხო ქვეყნებში მოგზაურობა. მან ინახულა ინდოეთი, ახალი ზელანდია, ავსტრალია, იაპონია, სუმატრა, ცეილონი, ინდონეზია, სინგაპური და სხვ. პარიზში დაბრუნების შემდეგ პოეტი წერს ლექსებისა და პოემების მთელ ციკლს, რომლებიც ფრანგ ხალხს აცნობს კოლონიური ხალხების აუტანელ მდგომარეობას.

პოლ ელუარის შემოქმედების პირველ პერიოდს (1917-1936 წ.წ.) ეკუთვნის პოემებისა და ლექსების წიგნები: „პარიზი მზიარულია“, „მთავარი მწუხარება“, „პოეტური სიცხადე“, „უკვდავთა უბედურება“, „ცხოვრების აუცილებლობა და სიზმრის შედეგი“, „გამეორება“, „მოკვე-

ღეთ — არ მოკვდეთ“, „სიყვარული — პოეზია“ და სხვ.

პოლ ელუარის შემოქმედების მეორე პერიოდი, როგორც ვთქვით, დაიწყო 1936 წელს. 1939-1941 წლებში ორ ტომად გამოვიდა მისი ლექსების კრებული „გადაშლილი წიგნი“, რომელშიც პოეტი გვიჩვენებს ხალხთა გაჭირვებას, შიმშილს, სიღატაკეს. ეს იყო ფაშისტური ოკუპაციის პირველი წლები, როცა საფრანგეთში ისიც იყო ჩაღდებოდა ე. წ. „წინააღმდეგობის მოძრაობა“. „მე არ ვიცი არც ჩივილი, არც სიცილი, უკანასკნელად უკვე ვიმღერე ამ ერთგვარ დაღვრემილ მინდორზე“, — ამბობს პოეტი ერთ-ერთ ლექსში. მეორე ლექსში „ძალა და სისუსტე“ პოლ ელუარი წერს: „ჩემი თვალები ხედავს მხოლოდ უბედურებას“. ერთი სიტყვით, პოეტი წუხს, მძიმედ განიცდის თავისი ხალხის ტანჯვას, წამებას, ძემბს ახალ გზებს ფრანგი ხალხის ნათელი მომავლის უზრუნველსაყოფად.

1942 წელს საფრანგეთის კომუნისტური პარტია მორის ტორეზის ხელმძღვანელობით საფრანგეთის მთელ რიგ ქალაქებსა და რაიონულ ცენტრებში ქმნის ფრანგ ტირერთა — პარტიზანთა მებრძოლ რაზმებს. ფრანგები გამორეალად ემბრძვიან ოკუპანტებს. ფრანგი ხალხი კიდევ უფრო გაამხნევა საბჭოთა ჯარების ბრწყინვალე გამარჯვებებმა სამაჟლო ომის ფრონტებზე.

ამავე წლის მაისში პოლ ელუარი შედის კომუნისტური პარტიის რიგებში. ეს იყო მის შემოქმედებაში გადამწყვეტი მომენტი. საერთოდ, ამ პერიოდმა უდიდესი გავლენა მოახდინა მთელ პროგრესულ ფრანგულ ლიტერატურაზე. „მე შევიღიარე კომუნისტურ პარტიაში“, — წერდა პოლ ელუარი, — რადგან იგი საფრანგეთის პარტიაა. მას მე სამუდამოდ შეეწირე ჩემი ძალა და ცხოვრება: მე მიხილდა ვყოფილიყავი ჩემი ქვეყნის ხალხთან ერთად, რომელიც მშვიდობის, ბედნიერებისა და ნამდვილი ცხოვრებისაკენ მიისწრაფის“.

ამ დღიდან მოცილებული, ფრანგი ხალხის ბრძოლა გერმანელი დამპყრობლების წინააღმდეგ პოეტის შემოქმედების მთავარი თემა ხდება. მარქსისტულ-ლენინური თეორიით შეიარაღებული მწერალი 1942 წელს აქვეყნებს ლექსების წიგნს „პოეზია და სინამდვილე“, რომელშიც ფრანგ ხალხს თავისუფლების ჰიმნს უმღერის.

1942 წლიდან პოლ ელუარი მუშაობას იწყებს არალეგალური გაზეთის „ლერე ფრანსეზ“ რედაქციაში. იგი ამ გაზეთის ფურცლებზე აქვეყნებს თეორიულ სტატიებს, ლექსებისა და პოემების მთელ ციკლს, რომლებშიც ფრანგ ხალხს ბრძოლისაკენ მოუწოდებს. პოლ ელუარი აარსებს ჟურნალ „ეტერნელ რევიუს“, რომელშიც ნილბას ხდის პიტლერელ ჯალათებსა და პეტენის გამეცემულ მთავრობას, ოკუპანტები პოეტს საშიშ პიროვნებად აცხადებენ, მაგრამ იგი უშიშ-

შრად განაგრძობს ბრძოლას, ცხოვრობს პარიზში და კონსპირაციის მიზნით ხშირად ქვეყნებს ბინას — ერთი კვარტალიდან გადადის მეორეში. წერს ლექსებს, პოემებს, პროკლამაციებს. აგრეთვე არალეგალურ ლიტერატურას. პოეტის თანამემამულე, ცნობილი კრიტიკოსი ლუი პაროწერს: „ყველგან, სადაც კი საჭირო იყო ეროვნული მოძრაობისათვის დახმარების გაწევა, გამოჩნდებოდა ელუარი. ამ პოეტმა გაიღვირა, როგორც მოქმედების ადამიანი, ენერგიულმა დამამცამა“.

პოლ ელუარის შემოქმედების ამ პერიოდის ნაწარმოებებიდან აღსანიშნავია პოემების წიგნი „პირისპირი გერმანელებთან“, ოკუპანტის მიერ დახვრეტილი ფრანგი იმპისლამი მიძღვნილი ლექსების კრებული „მწუხარების იარაღი“, „სიყვარულის შვიდი პოემა ომის დროს“ და ბევრი სხვა.

1944 წელს პოლ ელუარის ლექსები უკვე მთელ საფრანგეთში ვრცელდება, მათ მღერის პარტიზანთა რაზმებში. ამ დროს „წინააღმდეგობის მოძრაობა“ უკვე მთელ საფრანგეთში უმაღლეს წერტილს აღწევს. პოემაში „მწუხარების იარაღი“ პოეტი ამბობს: „მე ელაპარაკებ იმას, რასაც ვხედავ, იმას, რაც ვიცი, იმას, რაც მარტალია“. ამ სიტყვებში მკაფიოდ ჩანს პოეტის შემოქმედების მთელი კრედი.

გარდა ამისა, პოლ ელუარი სხვადასხვა ავტორთან ერთად აქვეყნებს მთელ რიგ წიგნებს. ბენიამინ პერესთან — ანდაზების კრებულს „დიდი სათამაშო“ და ლექსების წიგნს „მომავალი ცხოვრება“, რენე შართან და ანდრე ბრეტონთან — „შეჩერებულ სათამაშოებს“ (პოემების წიგნს), ხოლო ანდრე ბრეტონთან ერთად — ლექსების წიგნს „უმაჯო მსოფლმხედველობა“.

მეორე მსოფლიო ომის სუსხიან დღეებში პოლ ელუარი დიდ მუშაობას ეწევა ახალგაზრდა ფრანგ პოეტებს შორის, ეხმარება მათ იდეურ-ზრდაში. 1943 წელს პოლ ელუარი უშვებს ლექსების წიგნს „პოეტების პათიოსნება“, რომელშიც ფსევდონიმებით წარმოგვიდგენს ახალგაზრდა პოეტების პიერ სეგერის, ლოს მასონის, ჟან ტარდის, პიერ ჟეჟუსა და სხვათა ლექსებს. წიგნში გამოქვეყნებული იყო აგრეთვე თვით ელუარისა და ლუი არაგონის მებრძოლი ლექსები სხვადასხვა ფსევდონიმით. ამ წიგნმა თავისი პოეტური მგზნებარე ხმით დიდი როლი შეასრულა ფრანგი ხალხის ბრძოლაში ოკუპანტების წინააღმდეგ. ფრანგი ფილოსოფოსი და მწერალი ჟოზეფ კონი 1943 წლის პირველი სექტემბრის „ლუმენიტეში“ წერდა: „საფრანგეთს სხვადასხვა კუთხის ოც პოეტი გაერთიანდა იმისათვის, რომ არალეგალურად გამოეცა „პოეტების პათიოსნება“, რომელიც საფრანგეთისადმი არის მიძღვნილი. ეს კრებული გაჰყიდა, ბრალს სდებს, იმედს გამოთქვამს... ოც პოეტური ინტელიგენციის სახელით სურვილს გამოთქვამს

მონაწილეობა მიიღოს ეროვნული განთავისუფლების საქმეში. მომავალი თაობები სიამაყით გაიგებენ, რომ ნაციტურ დამნაშავეთა თარეშის წლებში ნიკიერმა ხალხმა საფრანგეთს არ უღალატა. წამებამაც კი ვერ აიძულა საფრანგეთის ინტელიგენცია მტრის წინაშე ქედი მოეხა-რა“.

საფრანგეთის პროგრესულმა მწერლებმა ამ კრებულში აზრი გამოთქვეს მონაწილეობა მი-ღლით სამშობლოსათვის საერთო-სახალხო ბრძო-ლაში. 1944 წლის მაისში გამოდის „პოეტების პატივსაცემის“ მეორე, ხოლო იმავე წლის ივნის-ში — მესამე წიგნი.

„პირისპირ გერმანელებთან“ პირველად „ლერტ ფრანსუაში“ დაიბეჭდა ჟან დიუოსა და მო-რის ერვანის ფსევდონიმებით. ეს იყო პოლ ელუარის ფსევდონიმები, რაც ფრანგმა ხალხმა ფაშისტისაგან განთავისუფლების შემდეგ შეიტ-ყო. კრებულში თავმოყრილია პოეტის საუკეთესო პატრიოტული პოემები. კრებული იხსნება ლექსით „ვაფრთხილებ“, რომელიც ხელოვნ-წერლად გამოქვეყნდა. ამ ლექსს პატრიოტები კედლებზე აკრავდნენ როგორც პროკლამაციას. ლექსი მიძღვნილია ათეული ათასობით ფრანგი პატრიოტისადმი, რომლებიც სამშობლოს თა-ვისუფლებას შეეწირნენ. პოეტი დაღუპულებს კი არ დასტირის, არამედ ხალხს შურისძიებისაკენ მოუწოდებს. ამ ლექსში, ლუი არაგონის ლექ-სების მსგავსად, ქლერს პოეტის ოპტიმისტური, მეგრძოლი მოტივები. პოლ ელუარი ქმნის სა-ხალხო გმირის სახეს, რომელსაც სიკვდილი აქვს მისჯილი, მაგრამ ფაშისტები ვერ ახერხებენ გა-სტიგონ მისი ნებისყოფა, ბრძოლის უნარი.

პოლ ელუარი, ისევე როგორც ლუი არაგონი, გაბრიელ პერისადმი მიძღვნილ ლექსებში გვიჩ-ვენებს, რომ მისი გმირი მარტო არ არის, რომ მასთან არის ამილიონობით ადამიანი, მისი თანა-მოაზრენი. ამიტომაც, რომ ელუარის გმირი მშვი-დია და „მას არ აშინებს მეორე დღის გათენე-ბა“. პოეტის ლექსები დიდი პათოსით, ექსპრე-სიით იყო დაწერილი და ამიტომ ისინი ხელდან ზელში გადადიოდნენ.

პოლ ელუარი იყო საბჭოთა კავშირის დიდი მეგობარი, მას ასულდგმულვდა ჩვენი სამშო-ბლოს მსოფლიო-ისტორიული გამარჯვებები და მასში ხედავდა იმ იდეალების განხორციელებას, რასაც მთელი თავისი ცხოვრება მიუძღვნა. პოლ ელუარმა ინახულა სსრ კავშირი, იყო საბჭოთა საქართველოშიც. 1950 წლის მაისში იგი ესწ-რებოდა მოსკოვში ვიქტორ ჰიუგოს გარდაცვა-

ლების 150 წლისთავისადმი მიძღვნილ საზეიმო სხდომას, სადაც წარმოთქვა მხურვალე სიტყვა საბჭოთა მწერლებთან შეხვედრისას მან თქვა: „პროგრესული ფრანგული ლიტერატურა გაცი-ლებით გაიზარდა გამოცდის შემდეგ, რომელიც განვლო საფრანგეთმა ომისა და ოკუპაციის დროს. პროგრესულ ფრანგულ ლიტერატურაში განმტკიცდა პატრიოტიზმის გრძნობა, ლიტერა-ტურა ახლოს მივიდა ადამიანის მწუხარებასთან. ეს პროგრესული ლიტერატურა აწარმოებდა ბრძოლას ომისა და ჩაგვრის წინააღმდეგ. მან კოლექტიური ხმის მოქმედა შეძლო.“

სსრ კავშირში ყოფნამ პოლ ელუარზე დიდად შთაბეჭდილება მოახდინა და დაწერა ლექსები-სა და პოემების მთელი ციკლი. მათ შორის გან-საკუთრებით აღსანიშნავია ლექსები „სსრ კავში-რი დიდი იმედია“, „თავისუფლება“, „ვაიბეჭდ პოეტს“ და სხვ.

1952 წლის 18 ნოემბერს პარიზში გარდაიც-ვალა პოლ ელუარი. საბჭოთა მწერლები თავი-ანთ დეპეშაში საფრანგეთის მწერლების ეროვნული კომიტეტისადმი წერდნენ:

„დიადი დავაგმწუხრს დიდი პატრიოტი პოე-ტის, მშვიდობისათვის მხურვალე მეგრძოლის, ჩვენი მეგობრისა და ამხანაგის—პოლ ელუარის გარდაცვალებამ. დიდი ხანი არ არის მას შემდეგ, რაც ჩვენ იგი მოსკოვში ენახეთ, მხნე, ცოცხა-ლი. შემოქმედებითი ენერგიით აღსავსე. იგი ჩვენ გველაპარაკებოდა პოეზიაზე, ომის გამჩა-ლებლებისაგან კულტურის დაცვაზე, გვაცნობდა თავის შემოქმედების გეგმებს. იგი დიდი აღტა-ცებით გამოვიდა ჰიუგოსადმი მიძღვნილ საღამო-ზე მოსკოვის მუშათა კლუბში, — ქალაქისა, რომელსაც იგი იმედის საოცარ დედაქალაქს უწო-ლებდა.“

ელუარის დაკარგვა დიდი დანაკლისია მსოფ-ლიო ლიტერატურისათვის.

ძვირფასო მეგობრებო! მთელი ჩვენი გულით ვიზიარებთ თქვენს მწუხარებას. გთხოვთ ვადას-ცეთ სამძიმარი განსვენებულის ოჯახს“.

პოლ ელუარი ფრანგი ხალხისა და კომუნის-ტური პარტიის ერთგული შვილია, ბედნიერე-ბისა და თავისუფლების მომღერალია. ფრანგ ხალხს ახსოვს საფრანგეთის კომპარტიის მეთო-რზე ყრილობაზე წარმოთქმული მისი მხურ-ვალე სიტყვა, რომლითაც პოეტმა თავის პარტიას დიდების პიში უმღერა. ფრანგ ხალხს დარჩა მისი უკვდავი ლექსები, პოემები, რომლებიც კვლავ იბრძვიან ფრანგი ხალხის უკეთესი მო-მავლისათვის.

აღმოსაზრება მსხალაძე

აჭარის ფოლკლორის კვლევის ისტორიიდან

აჭარის ფოლკლორმა მოწინავე ქართველი საზოგადოებრიობის ყურადღება განსაკუთრებით XIX საუკუნის უკანასკნელ მეოთხედში მიიპყრო, მას შემდეგ, რაც აჭარა საქართველოს დაუბრუნდა და შეიქმნა ამ მხარეში მიმოსვლისა და ზეპირსიტყვიერების შეგროვების პირობები.

პირველი ქართველი ფოლკლორისტები და საზოგადო მოღვაწენი უპირატესად აჭარის პოეტური ფოლკლორით იყვნენ დაინტერესებულნი. მათს ჩანაწერებში მუსიკალური ფოლკლორის შესახებ საფუძვლიანი მოსაზრებები არ გვხვდება და არც მუსიკალურ-ფოლკლორული ჩანაწერები გვაქვს. აჭარის მუსიკალური ფოლკლორის შეგროება შედარებით გვიან დაიწყო და ამ საქმის პიონერი, ჯერჯერობით შეგროვებული ცნობების მიხედვით, ქართველი კომპოზიტორი კოტე ფოცხვერაშვილი იყო.

1916 წლის ზაფხულში კომპოზიტორი კოტე ფოცხვერაშვილი და ცნობილი ქართველი რეჟისორი ალექსანდრე წუწუნავა ქალაქ მახარაძიდან (მაშინ ოზურგეთი) აგარაკ ბახმაროში ასულან, რომ იქიდან აჭარის სოფლებში გადასულიყვნენ და აჭარული სიმღერები ჩაეწერათ. ბახმაროში მათი ყოფნა რამზანის დამთავრებას და ბაირამის დღესასწაულს დამთხვევია. ამასთან დაკავშირებით, ბახმაროში ბევრ აჭარელს მოუყრია თავი. მათ შორის მომღერლებიც ყოფილან, კერძოდ, პასან ირემაძე (ლორჯომიდან), ზაბით ქარცივაძე, ასლან ნიკოლიშვილი და იზეთ მურვანიძე (სამივე კვანიდან), რომელთა შესრულებით კ. ფოცხვერაშვილს რამდენიმე სიმღერა ჩაუწერია. ფოცხვერაშვილის ამ ინიციატივას ფართოდ გამოეხმაურა ქართული პრესა.

გაზეთ „სახალხო ფურცლის“ 1916 წლის 13 სექტემბრის ნომერში დაიბეჭდა წერილი „აჭარული ხალხური სიმღერები“, ხოლო „საქართ-

ველოს“ იმავე წლის 6 ნომბრის ნომერში გამოქვეყნებულია სტატია „აჭარული სასიმღერო ლექსები და ბატ. კ. ფოცხვერაშვილი“. მეორე წერილი ეკუთვნის აპალონ წულაძეს, ხოლო პირველს ფსევდონიმით აწერს ხელს ვინმე შა-ვინ. შინაარსით და სტილით წერილები ისე ჰგვანან ერთმანეთს, რომ დანამდვილებით შეიძლება ითქვას: ორივე წერილის ავტორია გურული ეთნოგრაფისა და ფოლკლორის საკმაოდ მცოდნე აპ. წულაძე, რომელსაც სხვათა შორის ყურნალ „მნათობის“ 1939 წლის მე-3 ნომერში დაბეჭდილი აქვს საგულისხმო წერილი გურული ნაღური სიმღერების შესახებ.

„განსაკუთრებული ყურადღება და აღტაცება შეგვგოვილი მსმენელი ხალხისა გამოიწვია თამაშმა, რომელსაც აჭარლები „ხორუმს“ უწოდებენ. თან ცეკვა-თამაში სწარმოებდა და თანაც ფოცხვერაშვილი მუსიკასა სწერდა“, — აღნიშნავს „სახალხო ფურცელი“. გაზეთის ცნობით, ფოცხვერაშვილს ჩაუწერია „ორი დიდი პოემა-სებური სამღერალე ლექსი, ოთხი სა-ცეკვაო სიმღერა, ორგვარი „ხორუმის“ მუსიკა, „ხგზნავი“, „მაყრული“ და სხვადასხვა საყურადღებო სიმღერები“. აპ. წულაძეს მოჰყავს ფოცხვერაშვილის აზრიც აჭარული სიმღერების შესახებ. „აჭარული სიმღერები არამც თუ განსხვავდებიან ქართული სიმღერებისაგან. არამედ ისინი ქართული მუსიკის პირველ ყოფილ დედანათ უნდა ჩაითვალოს...“ „ორი ზევით დასახელებული ლექსი-პოემა, — წერს შემდეგ აპ. წულაძე, — იმდერება ისეთი წართქმითი კილოთი, რომლის მსგავსი ბევრია როგორც აღმოსავლეთ, ისე დასავლეთ საქართველოშიც. განსხვავება მხოლოდ იმაშია, რომ აჭარული წართქმითი კილოები იმდერებიან ორპირად, ერთი მეორის შეცვლით“.

ავტორი განუცვიფრებია „ხორუმის“ მუსიკას და წერს: „საყურადღებოა „ხორუმის“ ზომა, რომელიც პირდაპირ გასაოცარია თურმე ევროპული სამუსიკო თვალსაზრისით. ამ ცეკვის ზომა ჯამბაზური შეთანხმებაა ორი, პირველ დანახვით, სრულიად შეუთანხმებელი თვლისა $(1 + \frac{3}{4})$

$$+ (1 + \frac{3}{4}) \text{ ან კიდევ } (\frac{3}{4} + \frac{3}{4}) + (\frac{2}{4} - \frac{3}{4}).$$

მთელი საცეკვო კილო ამგვარად არის დაწყობილი ყოველ თითო ფარდში და ამგვარი მუსიკა რაღაცას არაჩვეულებრივ შთაბეჭდილებას ახდენს“. ავტორი ასახელებს კიდევ სამ ცეკვას: „ფადიკოს“, „კოლსამასა“ და „ლზურს“. ამ სიმღერების ჩაწერა კ. ფოცხერაშვილს ვეღარ მოუხერხებია სხვადასხვა მიზეზის გამო.

გაზეთ „საქართველოში“ მოთავსებულ სტატიაში ზოგიერთი დამატებითი ცნობაც მოიპოვება. „ჯგუფ-ჯგუფად დადიოდნენ ჰიონითა და დაეღლით (საყარავნია) აპარლები და თავიანთი ცეკვითა და სიმღერით მოავარაყთა ყურადღებას იქცევდნენ“. აქვე დასახელებულია ის „პოემისებური სამღერალი ლექსებიც — „ავათყოფის ლექსი“ და „გაზაფხული“, რომლებიც იმავე ნომერში წერილის დასასრულსაა დაბეჭდილი ალ. წუწუნავას ჩანაწერის მიხედვით. „ამ სასიამოვნო ლექსების კილო ღიღინ-მკისტივართლია და ბატონ კომპოზიტორის აზრით — ფრიალ სასიამოვნოც“.

„ჩანაწერა აგრეთვე ოთხი საცეკვო სიმღერა. სამი მათგანი ჩვეულებრივია და ერთი განსაკუთრებული — აპარული. ფეოტოშოდებული ხორული (ზოგან ხურული)“. იგი ცხვენაშვილის აზრით, „დიდათ საინტერესო ყოფილა საცეკვო ხორული როგორც ცეკვის თავისებურობით (ორიგანალობით), ისე კილოთი (მუსიკით)“ და შემდეგ: „აპარული სიმღერები უნდა ჩაითვალოს დენდა, იგივე სიმღერები კი გურიში. ამათი განვითარებააო“.

ზემოხსენებულ წერილებს და თვით სიმღერების ჩაწერის ფაქტს უდავოდ დიდი მნიშვნელობა აქვს. ისიც ცხადია, რომ უფრო მეტის თქმის საშუალებას მოგვცემდა კ. ფოცხერაშვილის არქივის ნახვა, რომელიც ჯერჯერობით განცხვენებული კომპოზიტორის ოჯახის საკუთრებაა.

სხვა მასალასთან ერთად წერილებში ყურადღებას იქცევს პოემისებური სამღერალი ლექსები „ავათყოფის ლექსი“ და „გაზაფხული“. 1958 წლის ზაფხულში ზულოს რაიონში ყოფნის დროს ღორჯოხის სასოფლო საბჭოს სოფელ მერჩხეთში 72 წლის მოხუცი მთქმელის ასლან ეუბის-ძე გორგაძისაგან ჩავიწერე ლექსი, რომელსაც სათაური არ ჰქონდა და მთქმელთან ერთად პირობითად „მემთევრობის ლექსი“ ვუწოდეთ. ეს ლექსი წარმოადგენს „ავათყოფის ლექსისა“ და „გაზაფხულის“ შერეულ ვარიანტს, ოღონდ ძალიან შემოკლებულია: დარჩენილია

სულ 58 ტაეპი, მაშინ, როცა მხოლოდ „ავათყოფის ლექსი“ შეიცავს 106, ხოლო „გაზაფხული“ — 90 ტაეპს. დიდი მოცულობის გამო „ავათყოფის ლექსისა“ და „გაზაფხულისა“ ამ მომენტზე ვინააზრდებით არ მიგვაჩნია, მაგრამ დაინტერესებულ მკითხველებს რომ ოდნავი წარმოედგინა მაინც ჰქონდეთ ამ ლექსებზე, მივუთითებთ იმ შერეულ ვარიანტზე, რომელიც მერჩხეთში ჩავიწერეთ და ჯ. ჩხეიძემ დაბეჭდა თავის წიგნში „შრომის პოეზიის ძირითადი სახეები აპარის ზეპირსიტყვიერებაში“ (ოღონდ მთქმელის, ჩამწერისა და ფოლკლორული ფონდის მიუთითებლად).¹

ფოლკლორული ნაწარმოები შექმნის შემდეგ; როგორც ცნობილია, სხვადასხვანაირი გზით ვითარდება. დადგენილია, რომ ზეპირსიტყვიერ ნაწარმოებს თავდაპირველად ერთი ავტორი ქმნის. ზოგიერთ ნაწარმოებს ღრთაა ვითარებაში ემატება ახალი სტროფები, მთქმელთა ინდივიდუალური განცდა, შთანაფერა და სხვა კომპონენტები, რომელთა წყალობით იზადება ვარიანტები. ხდება ისეც, რომ ხალხურა ლექსი იკვეცება, განსაკუთრებით ზედმეტად ინდივიდუალური ადგილები. ადგილი აქვს აგრეთვე ერთნაირი სტილისა და ფორმის ლექსთა ერთმანეთში შერევის, რასაც ფოლკლორისტულ ლიტერატურაში კონტამინაციის უწოდებენ.

1916 წელს ჩაწერილი ორი აპარული ლექსი — „ავათყოფის ლექსი“ და „გაზაფხული“ ერთი ავტორის კუთვნილება უნდა იყოს, თუმცა ჩამწერთ ავტორის ვინაობა არ აღუნიშნავთ. გავიდა სულ რაღაც ოთხი ათეული წელი და ორი ლექსი ისე შეგვრია ერთმანეთს, რომ მივიღეთ ზომით გაცილებით მცირე ერთი ლექსი. ახალი ვარიანტი ძირითად ყურადღებას უთმობს საზაფხულო იალაღებზე საქონლის გადაყვანას და თითქმის სრულებით არ შეიცავს ადგილებს, რომლებშიც აღვსავდამყოფობასა და მით გამოწვეულ კაეშანზე იყო საუბარი. მართლაც, „ავათყოფის ლექსიდან“ ახალ ვარიანტში შესულია მხოლოდ 14 ტაეპი მაშინ, როცა „გაზაფხულიდან“ — მთელი 36 ტაეპი. ახალი ვარიანტი რმითაც არის საყურადღებო, რომ ბოლო ორი სტროფი („ერა დღივნი დამიდგა“) მხოლოდ მასშია შემონახული და 1916 წლის ჩანაწერში არ გვხვდება (ეს ორი სტროფი, შესაძლებელია, სხვა ლექსის ნაგლეჯი იყოს და ახალ ვარიანტში შესული კონტამინაციის წესით).

ფოლკლორულ ვარიანტებს და მათ შედარებას იმიტირებ აქვს დიდი მნიშვნელობა, რომ ხშირად მოგვიანო ჩანაწერში გავცეხარ, მნიშვნელობადაკარგულ ადგილს ხსნის და გასაგებს ხდის აღრეული ჩანაწერი. ჩვენს ჩანაწერში, მაგალი-

1 ბათუმის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის ფოლკლორული ფონდი, 1958 წ. № 22, გვ. 142-144.

თად, რამდენიმე ისეთი გამოთქმა შეგვცხდა, რომელთა მნიშვნელობა გავარკვევით მხოლოდ 1916 წლის ჩანაწერის წაკითხვის შემდეგ. ჩვენ გვქონდა „უქვეყნოება“, 1916 წლის ჩანაწერში კი „მე უქვეყნოა“ წერია, რაც უკვე გასაგებს ხდის აზრს. ჩვენ გვქონდა „უნდომ ბაღზე“, 1916 წლის ჩანაწერშია „უნდომ ბაღზე“ და თანაც „ბაღზე“ ჩამწერთა მიერ განმარტებულია, როგორც „გულზე“. ჩვენი აზრით, ეს ცოტა საეჭვოა და უნდა იყოს „მაღაზე“. ტერმინი — „უნდომობა“, რომელიც 1916 წლის ჩანაწერში გვხვდება, განმარტებულია, როგორც ავადმყოფობა, უმადობა (ნაწარმოებია „უნდომიდან“ უარყოფითობის აფიქსის მეშვეობით).

კომპ. კ. ფოცხვერაშვილის ჩანაწერებიდან ძლიერ საინტერესოა ზოგიერთი აჭარული ცეკვა და სიმღერა. როგორც წერილებიდან ირკვევა, 1916 წლამდეც კი აჭარის გარდა საქართველოს არც ერთმა სხვა კუთხემ არაფერი იცოდა ღღეს პოპულარული „ხორუმის“ შესახებ. ასეთსავე ცეკვას „ღღელი-ხორუმის“ სახელწოდებით აღწერს ნიკო მარი თავის წიგნში „შავშეთსა და კლარჯეთში მოგზაურობის დღიური“ (რუსულ ენაზე), როცა შავშეთ-იმერხევის ცეკვებსა და სამუსიკო იარაღებზე ლაპარაკობს. მარბა შავშეთ-

კლარჯეთში 1902 წელს იმოგზაურა, ხოლო წიგნი გამოსცა პეტერბურგში 1911 წელს. წიგნში თურქეთის ლაზისტანში მოგზაურობის შესახებ, რომელიც 1910 წელს გამოვიდა პეტერბურგში, ამავე ძირის სიტყვა „ოხორონუს“ ფორმით დადასტურებულია ქანურ ენაში და, ავტორის აზრით, ბერძნული „ხოროს“-იდან მოდის. ჩვენ აქ სახელწოდების განხილვას არ შევუდგებით, მაგრამ ერთი ცხადია: ხორუმის თავდაპირველი სამშობლო საქართველოს ის კუთხეა, რომელიც ჭოროხის აუზს მოიცავს და ისტორიულ კლარჯეთად იწოდება.

თავის მხრივ, საყურადღებოა „პოემისებური სამღერალი ლექსები“, რომელთა კილოც, კ. ფოცხვერაშვილის აზრით, „ლილინ-მესტიერთა“ ყოფილა. ისიც აღნიშნულია, რომ აჭარლები „ჭიბონითა და დავლით დადიოდნენო“, მაგრამ არაა ნათქვამი, ეს სიმღერები უჭიბონოდ სრულდებოდა თუ ჭიბონთან ერთად. ეს კი მეტად საინტერესოა, რადგან გამოთქმულია აზრი, თითქმის აჭარულ გულის ჭიბონზე მხოლოდ საცეკვაო მელოდია სრულდებოდა. ლექსი და სიმღერა კონტამინირებული სახით ღღესაც ცოცხლობს აჭარაში.

საეუროპო მენიერული გამოკლება

გენიალური ქართველი პოეტის შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნის“ მხატვრული ენის შესწავლა ორნახევარ საუკუნეზე მეტია რუსთაველოლოგიის აქტუალურ საკითხთა წრეშია მოქცეული. ჯერ კიდევ 1712 წელს პოემის პირველმა გამოცემელმა და კომენტატორმა ვახტანგ მეექვსეზე თვის „თარგმანში“ ახსნა „ვეფხისტყაოსანი“-ს ნახმარა ძნელად გასაგები სიტყვები. ეს იყო ლექსიკოლოგიური ხასიათის ძიებები, რომლებსაც დიდი მნიშვნელობა ჰქონდათ რუსთაველის მხატვრული აზროვნების თავისებურებათა გარკვევაში. მას შემდეგ მრავალი საფუძვლიანი მეცნიერული შრომა მიეძღვნა პოემის მხატვრული ენის შესწავლას. ამ შესანიშნავ პოეტურ ქმნილებას იკვლევდნენ სხვადასხვა კუთხით — ლექსიკოლოგიურ-პოეტური, ტექსტოლოგიური, ლინგვისტიკური თუ ლიტერატურათმცოდნეობის თვალსაზრისით, მაგრამ დღემდე მაინც არ გვქონდა მონოგრაფიული ნაშრომი „ვეფხისტყაოსნის“ მხატვრული ენის შესახებ. ამ ხარვეზს მნიშვნელოვანწილად ავსებს მკვლევარ შ. ლონტის წიგნი „ვეფხისტყაოსნის“ მხატვრული ენის სპეციფიკურობის პრობლემა“.

„ვეფხისტყაოსნის“ მხატვრული ენის სპეციფიკურობის დადგენისას შ. ლონტი იმარჯვებს ისტორიულ-შედარებითი ანალიზის მეთოდს. მას მიანიჭია, რომ მკვლევარისათვის ამ შემთხვევაში ამოსავალი უნდა იყოს ლიტერატურათმცოდნეობის თვალსაზრისი, ესთეტიკური პრინციპები, რადგანაც „ვეფხისტყაოსანი“ უპირველეს ყოვლისა სიტყვათმცოდნეობის ლიტერატურის ძეგლია და რუსთაველის გამოთქმების პოეტური სემანტიკის გახსნისათვის სხვა დარგებს მხოლოდ დამხმარე როლის შესრულება შეუძლიათ. ცხადია, მკვლევარი მართებულ მეცნიერულ თვალსაზრისზე დგას. ის ეყრდნობა მონათესავე დარგთა მოპოვებულ დასკვნებს და კვლევა-ძიებას

წარმართავს ლიტერატურათმცოდნეობის პრინციპების შესაბამისად. ამავდროს „ვეფხისტყაოსნის“ წინამორბედი და თანადროული ლიტერატურული ძეგლების პოეტური მეტყველების ისტორიულ-შედარებითი ანალიზის საფუძველზე ნაშრომში გამოვლინებულია ის განმასხვავებელი ნიშნები, რომლებიც საკუთრივ „ვეფხისტყაოსანს“ ახასიათებენ. კვლევა-ძიების ამ სწორი, მეცნიერული გზებით შ. ლონტი მიღის იმ დასკვნამდე, რომ ქართული ლიტერატურა ისეთი მთლიანობაა, რომლის წინა საფეხურის უგულვებელყოფა შეუძლებელია. პირიქით, სწორედ ეს წინა საფეხური ამდიდრებს, ამკობს და ანაყოფიერებს მომდევნო ხანის ჩვენს მწერლობას. ყველაფერი ეს ენობრივ-სტრუქტურულ სფეროშიც გვინდობა.

მკვლევარს კოლოსალური მუშაობა ჩაუტარებია. მისი მონოგრაფიული წიგნი „ვეფხისტყაოსნის“ მხატვრული ენის სპეციფიკურობის პრობლემა“ ოთხი ძირითადი თავისაგან შედგება: 1. საკითხის ისტორიიდან; 2. „ვეფხისტყაოსნის“ ლექსიკური შემადგენლობის საკითხი; 3. „ვეფხისტყაოსნის“ მხატვრული ენის მასალობრივი მხარე და მისი ხასიათი; 4. „ვეფხისტყაოსნის“ მხატვრული ენის სტრუქტურულ-ფუნქციური მხარე. ნაშრომს დართული აქვს დამატება, რომელიც დაყოფილია შემდეგ ნაწილებად: „ვეფხისტყაოსანში“ იშვიათად ნახმარი სიტყვები, სარიტმო კლავულისათვის საყრდენად გამოყენებული თანხმოვნები, „ვეფხისტყაოსანში“ ნახმარი გაზმნავებული სიტყვები. „ვეფხისტყაოსნის“ მხატვრული სტილის თავისებურებების განსაზღვრისას მკვლევარი ეყრდნობა იმ უამრავ ფაქტობრივ მასალას, რომლებიც სარეცენზოო წიგნში სათანადოდ გაანალიზებული და კვალიფიცირებულად არის წარმოდგენილი.

ნაშრომის პირველი თავში — „საკითხის ისტორიიდან“ ავტორი ვრცლად მიმოიხილავს და კრიტიკულად აფასებს „ვეფხისტყაოსნის“ მხატვრული ენის თავისებურებებზე სხვადასხვა დროს გამოთქმულ მოსაზრებებს და გამოაქვს სწორი დასკვნა — მხატვრული ენის პრობლემის გადაჭრისას მხედველობაში უნდა მივიღოთ არა მარტო ენობრივი საშუალებები, არამედ თათქმის ყველა მომენტი — დაწყებული მსოფლმხედველობიდან, ვიდრე კონკრეტულ ენობრივ-მხატვრულ ნიშნებამდე. მხოლოდ ამ გზით შეიძლება გადმოსაცემი შინაარსის (სათქმელის) და გადმოცემის ენობრივი საშუალებების ურთიერთობის სწორი მეცნიერული გარკვევა.

„ვეფხისტყაოსნის“ ლექსიკური შემადგენლობის საკითხის კვლევასთან დაკავშირებით, შ. ლონტი წერს: „ქართული მწერლობის არც ერთ ძეგლში ლექსიკური შემადგენლობის შიგნით, მეტყველების აქტიური ფორმების გამოვლენების თვალსაზრისით, ისეთი სურათი არა ვაქვს, როგორც „ვეფხისტყაოსანში“. მისი გამოკვლევით, რუსთველის პოემაში გამოყენებულია 7.066 დამოუკიდებელი ლექსიკური ერთეული. აქედან 3.768 მხოლოდ ერთჯერ გვხვდება. როგორც ავტორი შენიშნავს, ეს ფაქტიც კი გამოდგებოდა რუსთველის პოეტური ენის ამოუწერავე სიმდიდრის ნათელსაყოფად, მაგრამ მთავარი, არსებითი მაინც ისაა, რამდენად აქვს დაქისრებული ამ ერთხელ ნახმარ სიტყვებს მხატვრული ფუნქცია. „ჩვენი გამოკვლევით, — წერს შ. ლონტი, — აღნიშნული ლექსიკური ერთეულებიდან 2.123 სიტყვა სწორედ პოეტური მიზნითაა გამოყენებული“. როგორც აქედან ჩანს, ერთჯერ ნახმარი სიტყვების ნახევარზე მეტს რუსთველი მხატვრული მიზნით იყენებს. პოემაში ცალკე ერთეულებად მიჩნეულია ფორმები ქტევისა, გვირისა და სხვ. დამოუკიდებელ ლექსიკურ ერთეულებად გაგებულია აგრეთვე საწყისი და მიმღებობა.

შრომში არაერთი საინტერესო მასალით ნაჩვენებია რუსთველის ვირტუოზობა ფორმათა პოეტური მიზნით გამოყენების მხრივ. ასე, მაგალითად, ზმნა „გნახავ“, როგორც დამოუკიდებელი ლექსიკური ერთეული, 71 სხვადასხვა ფორმით უხმარია პოეტს და მკვლევარი ხაზს უსვამს, თუ რა გამომატველობით სახეცვლილებას იძლევა ეს სიტყვა კონტექსტის მიხედვით, რა და რა შინაარსის გადმოცემა ხერხდება ერთი და იმავე სიტყვით იმის მიხედვით, თუ რა ენობრივ ვითარებაში იყენებს მათ პოემის ავტორი. „რუსთველის სიძლიერე სიტყვათ შემოქმედების თვალსაზრისით სწორედ აქაა და ამ მხრივ მის მიერ ხმარებულ სიტყვათაგან ერთ-ერთი მთავარი მოქმედი ელემენტი ზმნაა, რომელიც ადამიანის მრავალფეროვან განცდათა გამოვლენის ყველაზე მნიშვნელოვან ენობრივ ფორმენტს წარმოადგენს. ზმნა—ქართული ენის

დედამარღვი — რუსთველის პოემის სუბიექტი და სულიცაა“, წერს შ. ლონტი. პირველში „ვეფხისტყაოსნის“ მხატვრული ენის ერთ-ერთ სპეციფიკურ ნიშნად მკვლევარს სამართლიანად მიანიჭია პოეტურ სახეთა მრავალფეროვნება, რომელსაც რუსთველი აღწევს ერთი სიტყვის ხშირად ხმარების დროსაც კი. შ. ლონტის გამოკვლევით, პოემაში სიტყვა „გულს“ სხვადასხვა სიტყვასთან დაკავშირებით უამრავი განსხვავებული ნუანსის გადმოცემა აქვს დაქისრებული. ეს დადასტურებულია მდიდარი სალიტერატურო მასალით, რომელიც ორიგინალურად და საინტერესოდ არის გარჩეული. დასაინათხ, რომ ნაშრომში არ არის მოცემული სხვა სიტყვების ანალიზები.

ასევე ორიგინალურად და საინტერესოდაა განხილული ნაშრომში „ვეფხისტყაოსნის“ მხატვრული ენის მასალობრივი მხარე. მკვლევარი ყურადღებას ამახვილებს რუსთველის შეგომელებითი მეთოდის რეალისტურობაზე. შოთას მხატვრული ენის მასალა რეალისტური საგნები და მოვლენებია. როგორია ამ რეალური საგნებისა და მოვლენებისადმი პოეტის დამოკიდებულება? — სვამს კითხვას შ. ლონტი და სათანადო ფაქტობრივი მასალების ანალიზის შედეგად უპასუხებს, რომ ისინი, რეალური საგნები და მოვლენები, „თავიანთი ხასიათით, მიზანდასახულობით, მხატვრული გააზრებით რეალისტურია და სრულყოფილად ასახავს დიდი გეოსნის უმაღლეს ესთეტიკურ იდეალს ადამიანის, საზოგადოების პარმონიული მთლიანობის შესახებ“. მკვლევარის დასკვნით, რუსთველის ენა ძირითადად განსხვავდება მთელი წინამორბედი და მისი თანადროული ქართული სასულიერო მწერლობის გამომატველობითი საშუალებებისაგან. ეს დებულება შ. ლონტის დადასტურებული აქვს სათანადო ლიტერატურულ ძეგლებთან „ვეფხისტყაოსნის“ მასალობრივი მხარის შედარებითი ანალიზით. პოეტურ სახეთა მასალობრივ-მხატვრული ნიშნებით რუსთველი მისი თანამედროვეებიდან ახლოს დვას ჩახურხამქსთან, დასცნის მკვლევარი.

მაღალი და დაბალი შაირის გამოყენების კანონზომიერებას ეხება შ. ლონტი, თავისი ნაშრომის მეხუთე თავში და ავითარებს მეტად ორიგინალურ დებულებას. ის არ იზიარებს ამ საკითხზე არსებულ ცნობილ შეხედულებას, რომლის მიხედვითაც მაღალი და დაბალი შაირის გამოყენების კანონზომიერება „ვეფხისტყაოსანში“ განწყობილებათა, განცდათა ცვალებადობათა ახსნილი. „ამ საკითხის გადაწყვეტისათვის, — წერს შ. ლონტი, — მთავარია თვით პოეტის მიზანდასახულობის გათვალისწინება. ეს კი შემდეგში დამოკიდობს: თუ მას სურს ჩქარა გვეუწყოს საქმის ვითარება, — მიმართავს მაღალ-შაირს, პირიქით შემთხვევაში კი დაბალი შაირი.

გამოყენებული. თავისთავად მოქმედების შინაარსი კი არ განსაზღვრავს ლექსის რიტმს; არამედ გარკვეული შინაარსისა და მოტივისადმი თვით პოეტის დამოკიდებულება, ე. ი. ის თვალსაზრისი, თუ რა გარემოებას თვლის ავტორი მოცემულ მომენტში განმსაზღვრელ ფაქტორად მოქმედების განვითარებისათვის.

აქ ერთი მცირე შენიშვნა გვაქვს, ბოლო წინადადებაში გამოთქმას „მოქმედების განვითარებისათვის“ სინათლე აკლდა. ვისი მოქმედების განვითარებაზე ახდენს გავლენას ლექსის რიტმი, პერსონაჟის თუ პოეტის? ხომ არ აჯობებდა თქმულიყო „მკითხველზე შთაბეჭდულების გაძ-

ლიერებისათვის“? ილუსტრირებული მასალის ანალიზიც მკვლევარს სწორედ იმ ასპექტში უნდა წარმართული, რომ ყველგან ხაზგასმულია რუსთველის სტილის ესთეტიკური პრინციპები.

შ. ლლონტის მონოგრაფია „ვეფხისტყაოსნის“ მხატვრული ენის სპეციფიკურობის პრობლემა დაწერილია საკითხის ღრმა ცოდნითა და დიდი პასუხისმგებლობით. იგი რუსთველოლოგიური ლიტერატურის მნიშვნელოვანი შენაძენია და დიდ დახმარებას გაუწევს ამ საკითხით დაინტერესებულ პირთ, განსაკუთრებით კი სტუდენტ ახალგაზრდობას.

ნელი ღუშაბაძე,

ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატი

შეცვა შეცვა

პირიშე

ტრიალ ველზე ბუჩქის ძირას
ელვარებდა პირიშე.
თავი ცისკენ აელირა,
უცინოდა პირით მზეს.
სარო ტანი,
ელვა — თვალი,
და ხიბლავდა კელაპტარი
ყველას —
გამელელ-გამომელელს.
გულს იტაცებს მზე-სახე და
ლიმი დაუფარავი, —
ერთხელ ფესვზეც დაეხედათ
არ უცდია არავის.
რომ ეკითხათ მისთვის რამე,
როგორ ცხოვრობს,
ან რა გზით? —
სხვისი შრომის
მუქთად მჭამელს
შეიცნობდნენ პარაზიტს.
— ო, იხაროს შენმა ჯიშმა! —
შესძახოდნენ გულწრფელად.
და არავის შეუნიშნავს
ფესვზე ფესვი — წურბელა.

რუსული პოეზიის დეკადა საქართველოში,
 № 4

ლექსები და კომემები

ართილაჟა რ. — *** დგებარ ცხოვრების
 ძლიერ ღელვაში, ღია სარკმელი, № 6.

არდუენელი ს. — აჭარა... მხარე ჩემი ოცნე-
 ბის, № 3.

ახომაძე დ. — მეპაპიროსე, ძმობილო!, № 3.

გაბესკირია ვ. — მიხეილ შოლოხოვს, ყვავი-
 ლი ავღარში, წვიმა ბათუმში, ბათუმის ბაღში,
 ღრუბლები, № 3.

გელაძე ლ. — ბედნიერი აქ ვარ მხოლოდ,
 დღისით, მზისით, *** (ზღვა და ზღვა), პატიე-
 ბა, № 4.

გორგილაძე ზ. — დღევ ზეაინდელი!, ახლა,
 მაღლობა, მამა!, № 3; ყინულის ანგელოზი,
 *** (გასულა ბევრი...), № 5.

ვარშანიძე მ. — პირიმზე, პირენის ქანდაკე-
 ბა, გოგონას ბიუსტი, ბაბუა, ამ გულს ლამპრად
 შენ მოვიტან, № 2; მაჭახელა, ჭიბონი, თქვენი
 ჭირიმი, ია პირს იჩენს, მერე პირიმზეც... იცი.
 რა მიხარია?, № 5; მწიფობისთვე, *** (მაჭუ-
 რებს და წყაროს მასმევს), *** (ამ ღაღაყა ვარ-
 სკვლავებს), № 6.

თალაკაძე ნ. — სამშობლოს, ჩემს სოფელს.
 რწმენა, № 1.

მალაზონია ნ. — გული ფართოდ გაშლილი,
 სიცოცხლე, სათქმელი, № 3; აღმაფრენა, ამაგი.
 ქობულეთი, ცისარტყლა, № 4; ქარი, ყვითელი
 ფოთლები, ღედა, № 6.

ლორია რ. — ნუ, ნუ ძვირფასო!, № 1.

მუჯია ქ. — შენთან ვარ მარად!, № 1; სოფე-
 ლო, ტყბილად მოსაგონარო, *** (მე ჩემი ფიქ-
 რი...), № 5.

მუჯირი ე. — არ დიჯერო, პატარა ბავშვი,
 *** (შენ ვერ მიუხვდი...) № 1.

რამიშვილი თ. — უშვილონი, № 3.

როყვა შ. — წისქვილის სევდა, პრიმეთეს ცე-
 ცხლი, როველი და წვიმა, ნუ ამიხიარდები, სად
 მიპყიოდნენ ის არწივები, № 2.

რურუა პ. — ბჭარები, ვარსკვლავები, შემო-
 დგომა, № 1; ისევ ნორჩი ხარ... იებო, წვეთები
 ზღვაში, № 3.

სალუქვაძე გ. — მიზანი, ნეტავი, მიყვარს
 თბილისი შემოდგომური, *** (ცაზე რო-
 გორც...), მისამართი, № 2.

სამხარაძე გ. — დადგა ძვირფასი სამოცდაო-
 რი, № 1.

სურმაინძე ა. — რომ შენ იცოდე, № 2, ***
 (ო, აქ ტყემლების თეთრი ფიფქები...) № 4.

ქათამაძე ჯ. — მე მინდა, ციცინათელა, № 2;
 ქარი, მონადირე, № 6.

შუბლაძე შ. — მოვიაროთ საქართველო, რომ
 სიკეთე მისცეს ყველას, № 3; საოქტომბრო სა-
 ჩუქარი, № 5.

ჩხაიძე ა. — ჩვენი მგზავრობის ლურჯი სალა-
 მო, ერთი ფიფქი დგას, უცოლო კაცი, № 3; ბა-
 ბუაჩემი, № 4; მაშინ როდესაც..., თუ პოეტი
 ხარ... № 6.

ცეცხლაძე გ. — იღუმალი სტუმარი, № 1.
 წერეთელი ნ. — პორტის შუქურა, № 1.

ჯაყელი ჯ. — მშენებელ ქალს, *** (ჩრდილი
 წახრილი), *** (მე მივიქრია...) დაიზრდებით და
 გაიტანთ ხნულებს, № 1; წარწერა 1941 წლის 22
 ივნისის კალენდრის ფურცლებზე, მარინა, № 3.

ჭინჭარაძე ს. — რად არ გალობ, № 2.
 ჭინჭიხაძე დ. — პალმა, წვიმს..., № 3.

თარგმნილი ლექსები, იმპროვიზაციები

ანტოკოლსკი პ. — ნიკო ფიროსმანიშვილი
 (თარგმანა გ. სალუქვაძემ), № 4.

ბახჩო ისკო — ბათუმს, ქართველ მასწავლე-
 ბელ ქალს (ქუთათულიდან თარგმანა თ. ჯანგუ-
 ლაშვილმა), № 5.

გამათიანი რ. — მშობლიური ენა (თარგმანა
 ფრ. ხალვაშაძე), № 2.

დოლმატოვსკი ე. — ლენინის მთები, დედა-
 მიწის ღერძი (თარგმანა შ. შუბლაძემ), № 4.

დორიზო ნ. — სად დაიბადა რუსთველი? (თა-
 რგმანა შ. როყვამ), № 4.

ევტუშენკო ე. — *** (დარდმა ერთბაშად...),
 № 4.

ესენინი ს. — *** (ყველა სულიერს...), ***
 (არ გიყვარვარ...), წერილი ქალისადმი (თარგმ-
 ნა გ. სალუქვაძემ), № 6.

კორიუნი მ. — გასაგები ნართალი, ბულბუ-
 ლი გალიაში (თარგმანა შ. თვალაძემ), № 4.

მეტიროვი ალ. — ზღვა (თარგმანა ფრ. ხალვაშ-
 ძე), № 4.

ტვარდოვსკი ა. — სამშობლოს (თარგმანა
 შ. როყვამ), № 4.

მოთხრობები, ნოველები, მინიატურები, მსახიობები

გოგლიჩიძე ვ. — მამის ვარსკვლავი, № 1; ჩე-
 მი თვლები, № 4.

დემურხანაშვილი ს. — განგაში, № 4.
 თავაძე ს. — მკრთალი ნათელი, № 5.

კაკიბაძე გ. — სტუდენტობის სახსოვარი, მო-
 ლი, ჩემო გოგოლო, № 2.

ლორია ალ. — ოთხმოცდამეერთე, № 5.

ლორია პ. — დაუსჯელი დამნაშავე, № 1;
 შეხედრა ცოდვებთან, № 6.

მოდებამე ნ. — ბრმა, სხვას ასე ჰგონია, № 2;
 შამა № 5: მათ ერთმანეთი უყვართ, № 6.
 სანადირამე გ. — შთაგონება, კედელი, № 2;
 მზის ამოსვლის გორა, № 5: ადამიანებს ყოველ-
 თვის უნდა გვეცმოედეს ერთმანეთის, № 6.
 ურუშამე გ. — ნიშანი, № 2.
 უკავშივლილი ი. — გემი ნავსადგურში შევიდა,
 № 1; პალადონი, № 3.
 შერვაშიძე ა. — მიგოლი, № 4.
 ძირკვამე ნ. — რას ჩურჩულებს ნიავე, № 3.
 ხალვაში ფრ. — კაცის დღე, № 3.
 ხუროძე დ. — ვის ეკუთვნოდა ის ცრემლე-
 ბი..., № 3.
 ჯაყელი ჯ. — ხარაჩოებზე, № 5.

თარგმნილი მოთხრობები, ნოველები

ანდერსონი შ. — დაკარგული რომანი (ინგლი-
 სურიდან თარგმნა გ. მაჭუტაძემ), № 1.
 ანტონოვი ს. — შეხვედრა კრემლში (თარგმნა
 ტ. ნინოიძემ), № 6.
 გამარა პ. — ოქროსფერი მიხაკი (თარგმნა
 ც. ჟორჯიანიძე), № 4.
 ისაჰაკიანი ა. — „მოთმინების ჩიბუხი“ (სომ-
 ჭურიდან თარგმნა გრ. სარქისიანმა), № 3.
 კაზაკევიჩი ე. — რაწილევში (თარგმნა ტ. ხინ-
 თიბიძემ), № 2.
 ლაფიტი უ. — როზ ფრანსი (ფრანგულიდან
 თარგმნა კ. ჯაშმა), № 2.
 შურავიოვი ვლ. — პორტრეტი (თარგმნეს
 ნ. პავლოვამ და მ. ბერძენიშვილმა), № 4.
 რაევსკი ბ. — ბაბუა მათე (თარგმნა ტ. ხინ-
 თიბიძემ), № 3.
 ტრაპტაშვილი ი. — გარდამავალი ჯარიმა (გაღ-
 შთაქართულა გრ. ნუცუბიძემ), № 4.

დღეები და აღმნიშვნები

ბელმესი ს. — ხალხის ნდობით აღჭურვილი,
 № 2.
 მაშვანიშვილი გ. — სოფლის მზრუნველი, № 6.
 ტულუში ს. — პატიმარყოფილი, № 4.
 ჩაჩუა რ. — მეჩაიე გოგონა — საბჭოთა პარ-
 ლამენტის წევრი, № 2.
 ჩხაიძე აღ. — პირველი ნაბიჯები, № 3.

პრიტიკა და კუპალიციტიკა

ბოლქვაძე კ. — ბურჟუაზიული და რევოლუცი-
 სტული ფილოსოფია იპერიალიზმის იდეური
 იარაღია, № 3.
 გაბესკია ვ. — მხოლოდ შენიშვნის სახით,
 № 4; ნამდვილი და ყალბი ნოვატორობის შესა-
 ზებ, № 6.
 გობრონიძე აღ. ცხოვრებასთან სკოლის კავ-
 შირის განმტკიცებისათვის მებრძოლი პედაგო-
 გი, № 3.
 გორგილაძე ვ. — კომუნიზმის მატერიალურ-
 ტექნიკური ბაზის შექმნა მთავარი ეკონომიური
 ამოცანაა, № 5.

დოლიძე კ. — საბჭოთა პრესის შედგენილი
 № 3.

ელიზბარაშვილი კ. — შეიღწეული
 წილიწაღში, № 4.

ვართაგვა ა., ვართაგვა ტ. — მასალები ტი-
 ციან ტაბიძის ბიოგრაფიისათვის, № 4.

თურნავა ს. — ვერკორის შემოქმედება და
 მისი ფილოსოფიური რომანი, № 2; პოლ ელუა-
 რი, № 6.

ლორია ვ. — შანდორ პეტეფი და მისი
 ერთი ლექსი, № 3.

მაისურაძე ი. — სოლომონ ბარველი-ასლანი-
 შვილი, № 6.

მეჭვჭვიაძე კ. — ილია ჭავჭავაძე ლიტერატურის
 ხალხურობის შესახებ, № 5.

მოისწრაფიშვილი გ. — ბიბლიოთეკა-გიგან-
 ტი, № 4.

მხატვარი ლ. — „პრავდა“ და აპარის ბოლშე-
 ვიკური პრესა, № 3.

ნაცვალაძე დ. — მარიამ ერისთავის ლექსები,
 № 2; გრიგოლ კოლხიძე, № 4.

ნაცვლიშვილი პ. — გალაკტიონ ტაბიძის ერ-
 თი ლექსის „მე და ღამე“ გამო, № 4.

ნოღაიძე ვ. — ერთი ტერმინის გამო, № 2.

სირაძე რ. — სკკპ პროგრამა — მეცნიერული
 კომუნიზმის დიდმნიშვნელოვანი შენაძენი, № 2.
 სიხარულიძე შ. — გაზეთი „შრომა“ და მისი
 თანამშრომელი, № 3.

ქურიძე შ. — კაპიტალისტური დასავლეთი გა-
 ლაკტიონ ტაბიძის ლირიკაში, № 1; ბუნება და
 ადამიანი კოლხ ნადირაძის პოეზიაში, № 2; და-
 დებითი გმირის პრობლემა ანტონ ფურცელაძის
 შემოქმედებაში, № 5.

შამელაშვილი რ. — გიორგი ლენინის პოე-
 ზიის ენა, № 5.

ჩავლეიშვილი აღ. — ილია ჭავჭავაძის „არ-
 დილის“ XXII-XXIII თავების შესახებ, № 1;
 „ვამებ გვირგვლიანის პროტოტიპის საკითხი-
 სათის“, № 3.

ჩხაიძე ს. — „და“ კავშირისათვის „ვეფხის-
 ტყაოსანში“, № 2.

ხმალაძე პ. — დუტუ მეგრელი, № 2.

ჩინჭარაძე გ. — სიტყვა „მედიცინის“ ეტიმო-
 ლოგიისათვის, № 1.

ჯორბენაძე პ. — როზა ლუქსემბურგი მხატვ-
 რული ლიტერატურის შესახებ, № 4.

ლიტერატურული კალენდარი

აბაშიძე ი. — ერთი ფურცელი წარსულიდან,
 № 6.

დუმბაძე ნ. — ქართული ლიტერატურის კლა-
 სიკოსი, № 5.

ნოღაიძე ნ. — ილია ჭავჭავაძე და აპარა,
 № 6.

ქურიძე შ. — ილია ჭავჭავაძე და თანამედ-
 როვეობა, № 6.

ჩიქოვანი ლ. — საბავშვო ლიტერატურის

ამავდარი, № 1; დიდი რუსი რევოლუციონერი
დემოკრატი, № 2.

კუპალიკაცი

მგელაძე ს. — აქარას, № 3.

ტურნისტის ჩანაწერები

გელაძე ლ. — ალექსანდრიდან კაირომდე,
№ 1.

ფოლკლორი

დუმბაძე ნ. — დიდაქტიკურ-აღმზრდევლობითი
მოტივი ქართულ ხალხურ შრომის პოეზიაში,
№ 2.

მსხალაძე ალ. — აქარის ფოლკლორის კვლე-
ვის ისტორიიდან, № 6.

ნოღაიდელი ჯ. — თქმულებები და გადმოცე-
მები აქარაში არსებულ ისტორიულ ძეგლებზე,
№ 4.

ხელოვნება

კიკნაძე ვ. — საბჭოთა თეატრის სიამაყე, № 5.
შარაშიძე ვლ. — ქეთევან მაღალაშვილის ნა-
წარმოებთა გამოფენაზე, № 4.

ამბარის წარსულიდან

ახვლედიანი ა. — ოლქა, ოლქობა, № 1.

ახვლედიანი ნ. — ხალხის ერთგული შვილი,
№ 2; ევგენი დალევით დალესით საქართველოს
შესახებ, № 5.

მგელაძე ვლ. — პეტრე უმიკაშვილი ქობუ-
ლეთის შესახებ, № 4.

მეგრელიძე შ. — ერთი საგულისხმო ისტო-
რიული ფაქტი, № 1.

მეგრელიძე შ., სურგულაძე ა. — ახალი სა-
ბუთები 1862 წლის მდელვარების შესახებ აქა-
რაში, № 4.

სიხარულიძე ფრ. — თავდგირიძეთა უძველესი
ისტორიიდან, № 4.

ეკონომიურ თემაზე

ბაბილოძე კ. — მუშახელით მეჩაიეობის კო-
ლმეურნეობათა უზრუნველყოფის საკითხისათ-
ვის, № 3.

სპორტი

შაშიაშვილი მ. — ბათუმელი გოლიათი, № 4.

ბეჭდვის სიახლენი

ძნელაძე ლ., კოსტავა ნ. — ადამიანი კოსმოს-
ში, № 1.

წიგნის თარო

აბაშიძე ზ. — ზოგიერთი შენიშვნა „უნიდა-
გოს“ გამო, № 1.

არველაძე ს. — „უცვდავი სიცოცხლე“, № 1.

ართილაყვა ზ. — საჭირო წიგნი, № 5.

გორგილაძე ვ. — სასარგებლო მონოგრაფიუ-
ლი ნაშრომი, № 1.

დუმბაძე ნ. — საყურადღებო მეცნიერული
გამოკვლევა № 6.

კოკია ალ. — ფრიდონ ხალვაშის ახალი ლექ-
სები, № 5.

მებუტე გ. — მოთხრობები ჩვენს თანამედრო-
ვეებზე, № 3.

ჩიქოვანი ლ. — აქარის ისტორიული წარსუ-
ლის ამსახველი რომანი, № 4.

ხუჭუა გ. — ქართული (აქართული) ხალხური
სიმღერების კრებული, № 2.

საბირა და იუმორი

მიშველაძე რ. — როგორ გავხდი პოეტი, № 2

შუბლაძე შ. — პირიმზე, № 6.

ჩხაიძე ნ. — ცემენტის სახლი, № 4.

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 15/XII, 1962 წ. საბეჭდი 6 (პირობითი 8), საგამომცემლო 7
თაბახი, შეკვეთის № 6662, ემ 00656. ქალაქის ზომა 70X108. ტირაჟი 2000.

საქ. სსრ კულტურის სამინისტროს პოლიგრაფიული მრეწველობისა და
გამომცემლობათა მთავარი სამმართველოს ბათუმის სტამბა-ლითოგრაფია
(ლუქსემბურგის, 22)

შანი 40 ააა.

0-9/15
საქართველოს
საბჭოთაო კავშირი

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„ლიტერატურული ადჯარა“

ОРГАН АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ ГРУЗИИ